

Володимир
БІЛІНСЬКИЙ

Україна- Русь

Книга перша
Споконвічна земля

Володимир Білінський

Україна-Русь

Історичне дослідження

Книга перша

Споконвічна земля

Київ

Видавництво імені Олени Теліги

2013

УДК 94(47+57)“12/15”
ББК 63.3(2)43/44
Б61

Білінський В. Б.

Б61 Україна-Русь. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2013.
ISBN 978-966-355-108-1

Книга перша. Споконвічна земля. — 384 с., іл.

ISBN 978-966-355-109-8

Автор на основі історичних документів, літописів, спогадів мандрівників, досліджень сучасних археологів, істориків доводить неперервність розвитку українського етносу, починаючи від VI тисячоліття до нашої ери, Трипільської культури, а потім Зарубинецької, Черняхівської, Київської і т. д.

Книга адресується широкому колу читачів: науковцям, викладачам вишів, шкільним учителям, студентам, учням старших класів і всім, хто бажає знати правду про минуле.

УДК 94(47+57)“12/15”
ББК 63.3(2)43/44

ISBN 978-966-355-108-1
ISBN 978-966-355-109-8 (книга перша)

© Білінський В. Б. Текст, 2013
© Видавництво імені Олени Теліги.
Оригінал-макет, 2013

Від автора

Ця книжка не є історією України. Історію України пишуть наші академіки. Вона ще не написана. Тому що досі у нас на керівних посадах працюють люди радянського виховання, про яких великий індійський патріот Джавахарлал Неру говорив: **«Інтелігенція, вихована колонізатором, є головним ворогом свого народу»**.

Розуміймо цю ситуацію.

Фахівці — історики незалежної України сьогодні роблять тільки перші кроки. Але вони уже є! Вони, беззаперечно, згодом візьмуть ситуацію під свій контроль, витіснивши на маргінеси радянських «динозаврів», які не розуміють сутність нашої доби.

Ще не один рік вихованці «московських колонізаторів» «співатимуть пісень» про «слов'янську єдність» і таке інше, приховуючи, що саме влада того народу у XVIII столітті запровадила на нашій землі рабство (кріпацтво), у XIX столітті позбавила нас нашої мови, писемності та всього національного — українського, а в XX столітті влаштувала українцям три голодомори, винищивши кращу частину нашого етносу.

Отаких «братів» ми мали продовж більш ніж 300 років.

Звичайно, все це ще довго буде даватися взнаки. І в історичній науці також.

Хотілося б, щоб ті відкриття, які роблять нефахівці-патріоти — сучасні історики, придалися в подальшому нашій історичній науці.

Кожен українець завжди знав, що всі давні так звані археологічні культури, які існували на теренах України, так чи інакше були пов'язані з українським етносом. Тому немає нічого дивного, що кращі сучасні історики (фахівці і нефахівці), які звільнились від імперських шовіністичних догматів, вивчають розвиток української нації, починаючи з періоду Трипільської цивілізації, і залучають до єдиного ряду: Скіфо-Сарматську добу, час антив, Велике Київське князівство (Русь), Велике Галицько-Волинське князівство, Велике Литовсько-Руське князівство та Українську Козацьку державу.

То був єдиний, безперервний ланцюг розвитку українського етносу від VI тисячоліття до нашої ери до сьогодення. Видатний сучасний професор Іван Іванович Заєць у праці «Витоки духовної культури українського народу» цілком закономірно зробив ось такий висновок:

«Незважаючи на міграційні процеси, які відбувалися на території України упродовж багатьох віків, у нас немає ніякого сумніву, що основи українського народу були закладені в другій половині — наприкінці V тисячоліття до н. е., що дає підстави засвідчити автохтонність певної частини населення того часу, і передусім носіїв Трипільської культури... Традиції, започатковані трипільцями абсолютно у всіх напрямках господарського і культурного життя, передалися населенню епохи бронзового віку, в першу чергу носіям Культур шнурової кераміки (Середньо-Дніпровської, Тшинецької та ін.), а в майбутньому населенню ранньослов'янських — Зарубинецької, Черняхівської та Київської культур. І як наслідок, все це та інше стало надбанням народу Київської Русі, а відтак і українського народу, який є прямим спадкоємцем його духовної і матеріальної культури» [27, с. 271].

Тому не мають права на існування імперські шовіністичні твердження про прибулих на українські землі у V–VI століттях слов'ян. То бездоказові так звані псевдотеорії.

Наступним імперсько-шовіністичним твердженням, яке досі гуляє на сторінках української історії, — є твердження про кінець князівської династії Данила Галицького у 1323 році. Це хибне імперсько-шовіністичне твердження закинуто на історичні сторінки, щоби позбавити український народ права на безперервну державність. Вперше цю вигадку запустив у листі до Константинопольського Патріарха польський король Казимир III (1350-ті роки), щоби домогтися благословення Патріарха на Галицько-Волинський князівський стіл. З 1323 року Холмський і Львівський князівські столи посідав правнук Данила Галицького — князь Дмитро, який у 1340 році (разом із своїм сином — Данилом Холмським) вигнав зі Львова польського короля Казимира III та його військо. Казимир III воєнним шляхом, після смерті князя Дмитра у 1349 році, захопив Львів і Галичину, мотивуючи свою агресію спадковими правами. Тому й писав у листі до Патріарха, що усі «руські князі померли», а земля «дісталася мені у спадок». Брехав Казимир III, бо праправнук Данила Данило Холмський мав повне право посісти батьківський князівський стіл.

До наших днів зберігся лист Великого князя Юрія II (Болеслава), який був сином правнучки Данила Галицького — Марії та польського князя Тройдена. Тобто, брат Марії був для Юрія II (Болеслава) Тройденовича — дядьком.

Ось що писав 20 жовтня 1335 року Великий Галицько-Волинський князь Юрій II (Болеслав) генеральному магістру Тевтонського ордену Теодоріку:

«В ім'я Господнє, амінь.

Оскільки велич незбагненного провидіння творця усього (суцього) не лише те поручила панам, щоб вони панували над підлеглими, але й щоб керуючи, збагачували їх миром і справедливістю, тому ми, Юрій, з Божої ласки уроджений князь усієї... Русі, бажаємо обмежити шкідливість суперечок вигодою справедливості та єднання... Ми разом із нашими вибраними і вірними боярами та військовими, тобто Дмитром, дядьком нашим; Михайлом Єлізаровичем,

воєводою Белзьким; Васьком Кудиновичем, суддею нашого двору; Грицьком Коссачовичем, воєводою перемишльським; Бориском Кракулою, воєводою львівським; Ходором Отеком, воєводою з Луцька; Хотком, сином Яромира — опорою та охороною даного питання, відновлюємо, схвалюємо, ратифікуємо і стверджуємо, з доброю вірою, усунувши всяке лукавство, пристрасть, вигадки та без будь-яких лихих хитрувань обіцяємо разом із нашими названими боярами, військовими, знаттю та нашими землями і людьми укласти цей сприятливий союз із... теперішнім генеральним магістром Ордену та з його співнаставниками, покровителями, братами, знаттю та їх землями і людьми...» [44, с. 112–113].

Через те що наші українські історики у наведеному тексті допустилися деяких «винятків із правил», автор дозволив собі такі три правки.

Перше, слово «дядько» написано з малої літери, як і належить писати його в цьому реченні. Інакше речення побудовано неграмотно.

Друге, пояснювальні слова «дядьком нашим», як і належить, виділені комами. До речі, так чинили з подальшим текстом упорядники книги «Україна — хронологія розвитку. Від Батієвої навали до Люблінської унії» у наведеній цитаті.

Третє, автор вилучив із тексту слово «Малої», яке додане до слова «Русі», з огляду на те, що у XIV столітті таке словосполучення не застосовувалося. То є вигадка московських державців пізніших століть.

Як бачимо, князь із роду Данила Галицького на ім'я Дмитро (Юрійович) у 1335 році згадується в офіційних міждержавних документах. Тому українські історики не мають права нехтувати таким важливим свідченням на догоду московським «доважкам брехні».

Навіщо подібні «тези» закидалися до української історичної науки — відомо. До речі, розірвавши рід Великого руського (українського) князя Данила Галицького на дві складові гілки — Галицьких і Острозьких, історична наука так само легковажно підійшла до одного із князів Острозьких,

а саме — Василя Красного. Цього князя європейці величали Гедігольдом.

Якщо цілком зрозуміло, чому імперські історики Польської та Російської імперій були не зацікавлені у встановленні особи князя Гедігольда, то абсолютно не зрозуміла позиція українських істориків. Українські науковці досі не зацікавилися князем, який у 1421 році заклав сучасне місто Одесу (Качебіїв), Овідіополь (Чорний Град), селище Маяки (Маяк), фортецю Караул та село Барабой (Белабки).

Можна сперечатись, який рік місто Одеса вважає роком свого заснування. Але історики (українські) не мають права мовчати, що руський (український) князь Василь Острозький у 1421 році заснував на місці сучасної Одеси поселення та фортецю Качебіїв, які простояли до кінця XVIII століття, тобто майже 400 років. І тільки перша російська офіційна «гулящая дама» Катерина II наказала розібрати фортецю Василя Острозького (Галицького) до останнього каменя, так люто ненавиділа українських козаків, які «если хлеб не с ее руки».

Автор говорить не про історичні вигадки, а про свідчення посла англійського і французького королів лицаря Гільбера де-Ланноа до європейських монархів, який у 1421 році особисто бачив все те, про що повідомив.

Настала пора побудови нового каркаса української історичної науки, де не буде місця московським, імперським «доважкам брехні», міфам та «былинам». Наша історична наука має, в першу чергу, базуватися на давніх світових і європейських першоджерелах, на українських аналітичних дослідженнях та на українській археології і антропології.

Російська історіографія є неприйнятною для українського народу хоча би тому, що це наука нашого окупанта, а, отже, — нашого поневолювача.

А в окупованого і окупанта завжди різне бачення і сприйняття подій.

Етнічні землі України

Примітка:
Автор перепрошує читачів за не наведені на карті етнічні землі українців, що зосталися поза межами держави після 1991 року.

Автор перепрошує читачів за не наведені на карті етнічні землі українців, що zostалися поза межами держави після 1991 року.

Праукраїна і праукраїнці

I. «Етногенез ранніх слов'ян»

Звернувшись до наукових напрацювань російських, польських, німецьких та деяких інших національних шкіл етногенезу ранніх слов'ян, ми побачимо, що переважна більшість науковців тих шкіл дотримуються думки про появу слов'янських племен, з яких пізніше повстали русичі (українці), на сучасних теренах національного етносу, тільки у V–VI століттях нової доби (нової ери). Тобто історичні школи імперій, які здавна окупували наші землі та поневолювали наш етнос, зводили історичний етногенез українців до звичайного чи то націонал-шовінізму, чи то націонал-фашизму.

Мої слова виважені, обдумані. Якби український народ (етнос) був зайдою на цій землі, прийшов тільки у V–VI столітті новітньої ери, то існуючі у XVI–XIX століттях імперії мали би «законне право» не тільки поневолити і асимілювати той народ, але й відселити (вигнати) його, як звичайного зайду.

Теорія етногенезу українського етносу розроблялася імперськими шовіністичними історичними школами наших поневолювачів ґрунтовно, навіки.

Переді мною стаття сучасного російського академіка Валентина Седова «Етногенез ранніх слов'ян». Академік

Валентин Васильович Седов є «законодавцем моди» Російської Федерації щодо «етногенезу ранніх слов'ян».

Що цікаво, сучасний російський академік в потрактуванні етногенезу українського етносу недалеко відійшов від своїх царських та більшовицьких попередників. Головна теза тієї так званої теорії зберігається досі: український слов'янський етнос вважати прийшлим на свою землю.

Тобто стародавня культура «Кам'яної могили» (XXII–XV тисяч років до н. е.), культура «Мізинської стоянки» (XII тисяч років до н. е.), Трипільська (VII–III тисяч років до н. е.), скіфська (VII–III століття до н. е.) культури за твердженням цієї так званої теорії зовсім непричетні до українців. То все чуже, створене не нами, не нашими предками.

Отож, приглянемося до праці сучасного «законодавця російської моди» академіка Валентина Седова щодо «етногенезу ранніх слов'ян». Цей виступ академіка на засіданні Президії РАН в листопаді 2002 року привезли мені із Санкт-Петербурга в 2004 році тамтешні українці. Людина, яка вручала доповідь В. В. Седова, розповіла, що на Президії Російської Академії Наук був особисто присутній тодішній Президент Російської Федерації В. В. Путін. Тому не дивно, що приїхавши напередодні виборів Президента України, восени 2004 року, аби вказати нам, кого обрати Президентом, шановний гість, виступаючи по українському телебаченні 28 жовтня 2004 року досить чітко заявив: «Головним моїм завданням є узгодження спільного бачення нашої минулої історії».

Запам'ятаймо! Нас хочуть привчити до думки, що ми тимчасові люди на своїй, Богом даній землі. Бо праця російського академіка В. В. Седова «Етногенез ранніх слов'ян» є однією із наріжних цеглин російської історичної споруди.

Звернімося безпосередньо до праці академіка. У відповіді на запитання академіка В. М. Кудрявцева, В. В. Седов прояснив свою позицію щодо походження східних слов'ян: «Я дотримуюся такого погляду, що початок слов'ян зв'язаний з центральноєвропейською культурною

спільнотою, а походження індоєвропейців — це зовсім інше питання» [24, с. 603].

Тобто, українська епілнота, на думку В. В. Седова, немає нічого спільного з індоєвропейською, цілковито походячи від центральноевропейської. Конкретно — є похідною нацією від німецьких і польських слов'янських племен. У самій доповіді В. В. Седов так і визначив: «З кінця IV ст. у Європі почалося різке похолодання. Особливо холодним було V століття, тоді спостерігалися найнижчі температури за останні 2000 років... Значні маси населення змушені були залишити Вісло-Одерський регіон — почалася “велика слов'янська міграція”».

Розселення слов'ян на широкій території призвело до подальшої культурної і діалектної диференціації. У південній частині ареалу пшевронської культури, там, де в етногенезі слов'ян брав участь кельтський субстрат, складається празько-корчакська культура. Починаючи з рубежу V–VI ст., її носії заселяють басейн верхньої і середньої Ельби на заході, Волинь і Прип'ятське полісся на сході» [24, с. 601].

Згідно з так званою теорією В. В. Седова, українці взагалі не мали свого національного кореня, а є відгалуженням «Вісло-Одерського кельтсько-слов'янського субстрату», тобто — сучасні українці походять від німців і поляків і вийшли з «Вісло-Одерської» землі на сучасні терени тільки в V–VI столітті новітньої ери.

Не сахайтеся, мої дорогі одноплеменники! Послухаємо російського академіка далі. Ми ніколи не зрозуміємо російського історика-патріота, поки не відгадаємо його головну ідею — мовчазний підтекст праці, у нашому разі — підтекст статті академіка В. В. Седова. Тому послухаємо його думку про походження сучасних «руських» — стару теорію, дещо затаскану, з «душком»:

«Відгалуженням венедської групи є й слов'яни, що залишили Вісленський регіон і оселилися в V–VI ст. у північній частині Східно-Європейської рівнини серед місцевого населення, що належало до балтської та фінно-угорської

мовних груп. Почалася внутрішньорегіональна взаємодія прийшлого населення з аборигенами. Цей процес тривав кілька сторіч і завершився слов'янізацією балтів та фінських мешканців. До раннього середньовіччя в Псковсько-Ільменському краї належать культури псковських довгих курганів (кривичі псковські) і старожитності узменського типу (словени ільменські), у Полоцькому Подвінні та Смоленській Наддніпрянщині — тушемлинська культура (майбутні смоленсько-полоцькі кривичі), у межиріччі Волги та Клязьми — мерянська культура» [24, с. 602].

Все надзвичайно просто: прийшли на сучасні центральні території Російської держави слов'яни з Європи і «слов'янізували» місцевих балтів і фінів.

А звідси бажаний для Москви висновок: московські слов'яни мають цілковите право на «собиране земли русской». Вони нікого не загарбують, вони лише збирають до купи споріднені народи. Отак «Етногенез ранніх слов'ян» академіка В. В. Седова приводить російську владну еліту до звичайного націонал-шовінізму. І все тільки тому, що сучасний російський академік пропагує подібну вигадану ідею. Бо ще в середині XIX століття шановані російські антропологи та археологи, серед них граф О. С. Уваров і професор А. П. Богданов, досить переконливо довели, що сучасні росіяни мають фінське походження.

Російська державна експедиція, очолювана графом О. С. Уваровим, впродовж 1851–1854 років розкопала у центральних районах сучасної Російської Федерації 7729 курганних поховань і не виявила жодного (!!!) слов'янського поховання.

Тільки вдумаймося: жод-но-го!!!

Однак сучасний російський академік, без найменшого докору совісті, відкрити графом О. С. Уваровим фінську (мерянську) культуру переписав на слов'янську. Збрехав і не почервонів. **Як** вам таке подобається? Бо у підсумковій праці О. С. Уварова «Меря и ее быт по курганным раскопкам» йдеться про фінське плем'я **меря**, яке мешкало на сучасних

теренах центральної Московії з VIII до XVI століття: **I період — VIII–XII століття, II період — XII–XVI століття.**

Що цікаво, переривши всю землю московитів, археолог О. С. Уваров впродовж 1851–1854 років останків і самих могил слов'ян не знайшов. А другий російський професор, антрополог А. П. Богданов, працюючи одночасно та досліджуючи сотні викопаних скелетів із землі Московії, дійшов такої думки:

«Таким чином, Ярославська, Володимирська, Московська, Тверська, Вологодська, Рязанська, Нижегородська губернії — це місцевості з Мерянським населенням... Отже, і краніологія підтверджує добуте археологічним і лінгвістичним шляхом. Різниця лише в тому, що краніологічний тип, властивий... Мерянському населенню, поширюється на Південь і Південний Захід набагато далі — до Чернігівської та Київської губерній, а на П(івнічний) З(ахід) і З(ахід) веде до Мінська, Новгорода та Олонецької губернії» [35, с. 7].

Як бачимо, «Етногенез ранніх слов'ян» В. В. Седова повністю заперечується давніми дослідженнями російської археології та антропології.

Отож, маємо чергову російську фальшивку. Однак з нею мусимо рахуватися, тому що й деякі сучасні українські академіки й професори дотримуються «подібної точки зору» на походження українців. І це трапилося не сьогодні і не вчора, а триває уже триста років, тому що ще з тих часів існують спільні історичні школи, в яких ніколи не дозволяли вивчати етногенез українців як окремого, нічим не пов'язаного з московитами, народу. За подібні дослідження виганяли з університетів, позбавляли наукових звань та садовили до буцегарень.

Тільки з появою незалежної української держави з'явилася можливість глибокого аналітичного дослідження у цьому питанні. Тому автор пропонує читачам разом пройти наш, український, шлях розвитку від далекої Трипільської культури до Великого Київського князівства та переконатися, що нас, справді, таки позбавили нашого минулого.

Щасливої нам дороги!

II. Скіфська доба українського народу

1

Скіфський період українського народу описав «Батько світової історії» Геродот. Тому ми, українці, маємо всі підстави вважати Геродота батьком «Історії України».

Знаменитий Геродот народився 484 року старої ери в місті Галікарнас, що знаходилося на узбережжі Егейського моря південніше міста Мілет.

«Геродот народився в місті Галікарнас, в державі Карія, суміжною з державою Лідія, а північніше була держава Мизія. Ці держави були розташовані на східному узбережжі Егейського моря в Малій Азії. Всі ці держави, як і держави на півострові Пелопонес, являли собою маленькі, карликові держави. Така держава складалася з якогось великого міста із прилеглими до нього просторами.

Вони постійно воювали як між собою, так і з державами Пелопонесу. Населення Пелопонесу складалося із різних народностей, але вже починало називати себе геленами» [55, с. 12].

Ми навели витяг із праці С. К. Спаська — історика і перекладача з Австралії. Цінність праці цього науковця полягає в тому, що свій переклад він зробив із англomовного видання Геродота, яке є найдостовірнішим джерелом для подальшого вивчення. Як побачимо далі, німецькі історики, працюючи у XVII–XIX століттях з оригіналами давніх праць, внесли до них фальшиві «додатки» про так званих готів, які нібито потіснили скіфів. У той час міграції готів на терени скіфів історія не зафіксувала. І до влади у Скіфії у III ст. н. е. прийшли не готи (германці), а давній скіфський рід — гети, які мешкали у межиріччі Дунаю і Дніпра. Пізніше європейці називали племена скіфських гетів (і не тільки їх) — варварами. Ми про це ще говоритимемо.

«Як пише А. Р. Боєрн, з “Історії Геродота” видно, що Геродот багато подорожував Малою Азією, Африкою і Європою. Він відвідував Персію (Іран), Ассірію, Вавилон, Єгипет,

Грецію і Скіфію. А. Р. Боєрн пише, що “Геродот крім грецької мови знав дуже добре інші мови, тому він чужі назви перекладав грецькою мовою, так їх грецькою і записуючи”, що часто псувало вимову. Геродот цікавився різними народами, багато розпитував про них, але завжди робив це за допомогою греків, які жили поміж тими народами.

Геродот записав все те, що бачив сам і те, що йому розповідали. Із цих записок Геродот уклав 9 книжок, які зібрані тепер в одну книгу понад 624 сторінки [55, с. 3].

Таким чином, ще за п'ятсот років до нової ери була написана «Історія Геродота», яка зафіксувала події, що відбулися у Скіфській (причорноморській) державі та у її сусідів. Геродот описував як сучасний йому період, так і минулі роки Скіфії, що становило майже тисячолітній її період. Послухаємо: «Геродот записав, що скіфи йому сказали: “Від часу їх першого царя Гета (Таргетая) до вторгнення в Скіфію перського правителя Дарія пройшла тисяча років”» [55, с. 8].

Отож, на сьогодні існує опис держав на землях сучасної України за 3,5-тисячолітній період (1500 років до н. е. + 2000 років н. е.). А що мова у Геродота йшла саме про українську землю змушена була визнати навіть московська Велика Радянська Енциклопедія, том 23.

«Скифия, наз(вание) Сев(ерного) Причерноморья в 7–2 вв. до н. э. в сочинениях античных писателей. Терр(итория) С(кифии) занимала степи между устьями Дуная и Дона, включая степной Крым и районы Сев(ерного) Причерноморья. На терр(итории) С(кифии) в 5–4 вв. до н. э. – 3 в. н. э. существовало Скифское гос(ударст)во во главе с царем. С(кифия) была заселена собственно скифскими и нескифскими племенами, близкими скифам по культуре, образу жизни и политически зависимыми от них. Др(евне)-греч(еский) историк Геродот представлял С(кифию) как квадрат со сторонами протяженностью в 20 дней пути. После занятия С(кифии) сарматами Сев(ерное) Причерноморье стало наз(ываться) Сарматией» [25, т. 23, с. 507].

Прийшов час упорядкувати та привести до єдиного знаменника раніше цитований матеріал. Велика Радянська Енциклопедія звужує поняття початку держави Скіфії до VII–II століття до н. е. Та Геродот засвідчив, що перший скіфський цар Гет (Таргетай) посідав царський трон ще «за тисячу років до вторгнення перського правителя Дарія». **Оскільки немає підстав не вірити Геродоту, то слід зафіксувати появу Скіфії як держави у 1500 році до нашої ери.**

Велика Радянська Енциклопедія визнавала, що **Скіфія як держава існувала до III століття нової ери.**

I, звичайно, ніякого завоювання скіфів сарматами не відбулося. Сармати належали до одного із скіфських племен. Ми про це ще говоритимемо. Слід пам'ятати: за часів давньогрецької імперії причорноморську державу іменували Скіфією, а за часів Римської імперії — Сарматією.

Хоча змін правлячих династій у Скіфії за майже 2 (дві) тисячі років відбулося багато. Після того, як ми визначили рік заснування скіфської держави (1500-й рік до н. е.), можемо сміливо стверджувати, що при розкопках на території скіфської держави сучасні українські археологи виявили й перші ознаки протоукраїнського населення. Послухаємо:

«Значний вплив на місцеве протослов'янське населення нашого краю у VII–III ст. до нашої ери мали скіфи. Під їхнім впливом відбувається формування специфічної західноподільської скіфоподібної культури. Її пам'ятками є кургани, які насипалися з каменю та землі. Їх виявлено поблизу сіл Тарасівка, Гуменці, Панівці на Кам'янецьчині, Миньківці Дунаєвецького району, Сиротинці, Бедриківці на Городоччині» [26, с. 17].

Тобто на землі сучасної Хмельницької області України археологи та історики, отримавши дозвіл на новітні дослідження, знайшли достовірні та незаперечні факти одночасного існування, розвитку та взаємовпливу скіфської та праслов'янської культур.

Тобто оті протослов'янські племена, про які веде мову історик І. В. Рибак, у VII–III століттях до нової ери входили до

єдиної скіфської держави і були спорідненими зі скіфами, а головне — стали спадкоємцями тієї держави і культури, оскільки в подальшому історія нікого не знає на землі давньої Скіфії, окрім тих же праукраїнців (русичів Київської держави).

Розірване коло історії з'єдналося: Трипілля — Скіфія — Україна (Русь).

Далі автор пропонує розглянути питання розташування скіфської держави. Хоча слід зазначити, що це питання в історичній науці належить до дискусійних. Тому звернімося до «Батька історії» Геродота. У питанні визначення території скіфської держави Геродоту можна повністю довіряти.

Південний кордон Скіфії тягся від річки Дунаю до річки Дону. Майже повністю збігається з сучасним кордоном України-Русі.

«Східна і західна сторони з морем не межують, кожна з них займає 20 днів подорожі... Я вважаю що за день можливо проїхати 200 фурлонгів, а за 20 днів — 4000 фурлонгів (що дорівнює 800 кілометрів при 1 км = 5 фурлонгів)» [55, с. 52].

Тобто до скіфської землі часів Геродота належали землі пізнішої Київської держави (давньої Русі) — сучасні землі України, Білорусії та відірвані після жовтневого перевороту (1917 року) від них Московщиною — Курщини, Воронежчини, Придонщини та частини Сіверщини.

Тому даремно бідкаються російські та іноземні історики, заявляючи: «Скифы исчезли со страниц истории так же неожиданно, как и появились, как будто они упали в глубокий колодез» [56, с. 190].

Як бачимо, скіфи до «глибокої криниці» не падали і землі своєї не покидали. На новому етапі світового розвитку (так звана Візантійська цивілізація) скіфи, яких візантійці називали слов'янами (склавенами), утворили цілковито на своїх старих землях державу, яку світова історія знає як Руська держава. Або — Велике Київське князівство.

Шкода тільки, що провідні дослідники стародавньої історії у XVIII–XIX ст., такі як: «Нібур, Гра, Моммзен, Маркварт, Леус, Мілленгоф..., Цейс, Крек, Кунік, Баєр, Шлецер, Міллер та інші», прислужуючи великогерманській ідеї чи російському самодержавію принципово не побажали углядіти у скіфах українців (русів). Бо в ті часи про Трипільля ще й не знали, а пов'язувати «Велику Скіфію» із загнаними в рабство малоросами німецькі імперські історики соромилися. На їхню думку, світову історію саме вони — германці й творили. Тому й вигадували разом із Катериною II для Московії ось таку — пронимецьку історичну наукову стежу. Згодом з тої німецької вигадки утворивсь еталон світової історії.

І в тій історії місця для українців — русичів — скіфів — трипільців не було, в чому нічого дивного немає. Дивина в іншому: 2013 рік — це 22-й рік української незалежної держави, а наші історики (академіки, професори, кандидати наук) так досі не спромоглися відірватися від московсько-германського історичного офіціозу і пояснити світові, що ми не зайди на своїй землі, що трипільська і скіфська археологічні культури — то звичайні етапи розвитку українського етносу:

«Виявлені перевіркою фальшування та перекручування Історії німецькими “вченими”, примусили уряд Федеративної Республіки Германії відкликати старі підручники з Історії, як неправдиві та образливі для слов'янських народів. Український дослідник Історії (тільки не з української держави)... Дражньовський О. в праці: “Скіфи (Гети — готи, анти і слов'яни, і ми — не ми)” написав: “Тепер ми можемо точно і певно довести, що саме наша Історія (українська) стала жертвою найбільшого культурного грабунку і обману так, як жодна інша історія європейських народів, завдяки німецьким історикам”» [55, с. 72].

Залишається непорушною тільки московська складова частина світової історії, і саме її так страшенно бояться історики — чиновники українських державних установ. Пам'ятають господаря, який їх виховав та вигодував.

Територія Скіфії (VII–III століття до н. е.) дивним чином збігається з територією Сарматії (III століття до н. е. – III століття н. е.). А далі, у 330 році н. е., на південних та західних берегах Чорного моря (Понту Евксінського) з'явилася Візантійська імперія — звичайний уламок Римської імперії зі столицею в Константинополі, правителі якої знали своїх північних сусідів як русів. А один із правителів Русії навіть свою столицю тримав на Дунаї (Святослав). І та держава київських русів теж, дивним чином, повністю розташувалася на землях Скіфії (Сарматії). І все те, за твердженням німецьких і російських істориків, сталося випадково. Хоча історія не зафіксувала значних воєн на теренах давньої Скіфії (Сарматії) у ті часи. Тож куди зникло 40 мільйонів скіфів або хоча би 20 (двадцять), історія відповісти не може досі. Як пише історик Тамара Талбот Райс у своїй праці «Скіфи» — **«исчезли со страниц истории так же неожиданно, как и появились»**.

Ось ще одна дивна випадковість. Усі великі українські ріки (вони ж — скіфські, сарматські) походять від одного кореня: Дунай, Дністер, Дніпро, Дон, Донець... Одна випадковість за іншою! Цікаво зазначити, що кам'яних скіфських баб з типово українським орнаментом чомусь повністю винищувала російська влада.

Певно теж випадково.

Наведемо ще одну дивну «випадковість». Через тисячу років по скіфах українські козаки хоронили своїх гетьманів та кошових отаманів за старим скіфським звичаєм — насипали курган.

Український дослідник Володимир Іванович Петрук у своїй праці «Велика Скіфія переможе», 2011 року видання, досить влучно зазначив: «Феномен України полягає в тому, що її нинішня територія не є зшитою з клаптів в новітній час, як це уявляється В. В. Путіну чи тим політдіячам та історикам, які в своїх картографічних уявленнях не йдуть далі від шкільної карти Київської Русі. Достатньо хронологічну вісь продовжити від часу Аскольда на глибину двох попередніх тисячоліть і перед нами постане дивне

явище — та сама країна, вкрита стародавніми курганами, на тій же території, що охоплює Тавриду, Степи і Лісостеп. Не безіменна або з назвою археологічної культури, чисто науковою, і невизначеним етносом, а широко відома в античному світі поліетнічна, мультикультуральна Скіфія — велика європейська Причорноморська країна з часу наукового визначення поділу материків на Європу і Азію з кордоном по Танаїсу (Дону)» [61, с. 75].

Немає потреби зайвий раз доводити, що давня Скіфська держава була в свій час державою праукраїнського етносу, коли в неї була чітко визначена територія, а населення з тієї землі нікуди не зникало.

Слід тільки розуміти, що імперські історики, які у XVIII столітті писали світову історію, а то були переважно держслужбовці Пруської та Російської імперій, і на думці не мали, що скіфська спадщина належить українцям (русичам), загнаним у рабство в Російській імперії. Тим більше, що московитські царі платили шалені гроші своїм першим найманцям — історикам, таким як Г. Ф. Міллер (1705–1783), Г. З. Байер (1694–1738), С. Г. Гмелін (1745–1774), А. Л. Шльоцер (1735–1809), А. Й. Гільденштедт (1745–1781) та десяткам інших, які фальшували все, чого царі бажали.

* * *

Що ж розповів світові про Скіфію та скіфів великий Геродот?

Оскільки це стосується протоукраїнців та нашої землі, ми зобов'язані знати ту давню історію. Отож послухаємо Геродота:

«Розповідаючи про скіфів, я не можу сказати, що захоплююсь ними, проте вони змушені виконувати найважливіші справи людського життя краще за будь-який інший народ на землі. Я маю на увазі їх здатність до самозбереження як себе, так і свого способу життя. Прикладом цьому

є те, що скіфів не могли знищити ніякі нападники на їх країну, всіх тих нападників скіфи знищували самі.

Коли скіфи вирішать, що для них вигідно не вступати в пряму битву з загарбниками, то вони будуть маневрувати зі своїм військом так, що ворог не зможе знайти їх армії, щоб втягти в битву.. Всі вони, один до одного, добре при звичаєні їздити верхом кіньми, в бій також йдуть в більшості верхи. Всі вони, їдучи верхом конем, влучно стріляють стрілами з луків, завзято та дуже вміло в битвах орудують списами та мечами... Скіфів ніхто не зможе побити і підкорити, бо вони добрі та дуже завзяті вояки, які дуже швидко рухаються кіньми і возами, коли інші народи воюють і рухаються пішки... Крім всього цього скіфи дуже рухливі, енергійні, завзяті, хоробрі, винахідливі люди, та ще й великі патріоти своєї країни, свого способу життя і дуже не люблять все чуже» [55, с. 34].

Ось такий портрет давнього українця-русича намалював «Батько світової історії» Геродот в середині першого тисячоліття до нової ери. Автор звертає увагу читачів на той факт, що за подальшим трактуванням істориків, переважно німецьких і російських, саме оці «завзяті вояки» та «непереможені скіфи» практично без бою підкорилися невеликому племені германських готів, а пізніше — гунам. Що повністю суперечить словам Геродота.

Отож, маємо цілком вигадані германськими істориками ситуативні події, які, складаючи перші описи світової історії, побажали зайвий раз прославити своїх предків.

Слід згадати і про племена, які, за твердженням Геродота, населяли Скіфію. Це надзвичайно цікаве питання.

«На захід від морського порту, в затоці Борисфену (Дніпра), який стоїть на середині скіфського узбережжя Понту (Чорного моря), живе скіфське плем'я.., що називається каліпіді. Сусідами каліпідів на сході є алізони, люди обох цих племен ведуть скіфський спосіб життя. Вони вирощують для харчування різне зерно: пшеницю, просо, горох, квасолу, цибулю, часник і коноплю.

На північ від алізонів живуть скіфські хліборобські племена, які вирощують зерно собі і на продаж. За ними, північніше, живе скіфське плем'я — неври, а вже за ними — лежить дика незаселена земля. Це все, що відомо про населення, яке заселює понад рікою Гіпаніс (Південний Буг), на захід від ріки Борисфену» [55, с. 26–27].

Уточнимо деякі деталі із «Історії Геродота». На захід від річки Дніпра, **у межиріччі Дніпра і Дністра, в скіфські часи мешкали племена алізонів (східне Прибужжя) і каліпідів (західне Прибужжя).** На північ від племені алізонів жили хліборобські скіфські племена. Тобто, якщо вважати, що **алізони-скіфи в ті часи мешкали в межах сучасної Кіровоградської області, то хліборобські племена скіфів посідали терени сучасних Черкаської та півдня Київської областей.** Що можна вважати цілком достовірним. Далі, на північ, **на Правобережжі Київщини (до річки Прип'яті) розташовувалось плем'я неврів.** А північніше, за Геродотом, лежала «дика незаселена земля». **Плем'я каліпідів в часи Геродота жило в межах сучасної Вінницької та південної частини Хмельницької областей. В той час, коли придунайські землі та сучасні терени Одещини і Миколаївщини заселяло плем'я гетів.** Послухаємо Геродота:

«При русі перської армії до Дунаю Дарій підкорив своєю силою **скіфське плем'я готів...** Гети вірять, що їх плем'я ніколи не вмре» [55, с. 49].

Саме оце скіфське плем'я гетів німецькі історики — укладачі світової історії, в подальшому прозвали готами та вигадали їм германського імператора Германоріха, щоби завоювати та підкорити Скіфію.

Не буду описувати місця розташування інших скіфських племен. Існує добрий десяток карт стародавньої Скіфії. Серед них карти: О. І Тереножкіна, В. А. Іллінської, М. І. Артамонова, Б. М. Гракова, К. Ф. Смірнова, Птоломея з написом «Скіфія або Сарматія Європейська», видана А. Ортелієм у 1590 році та інші.

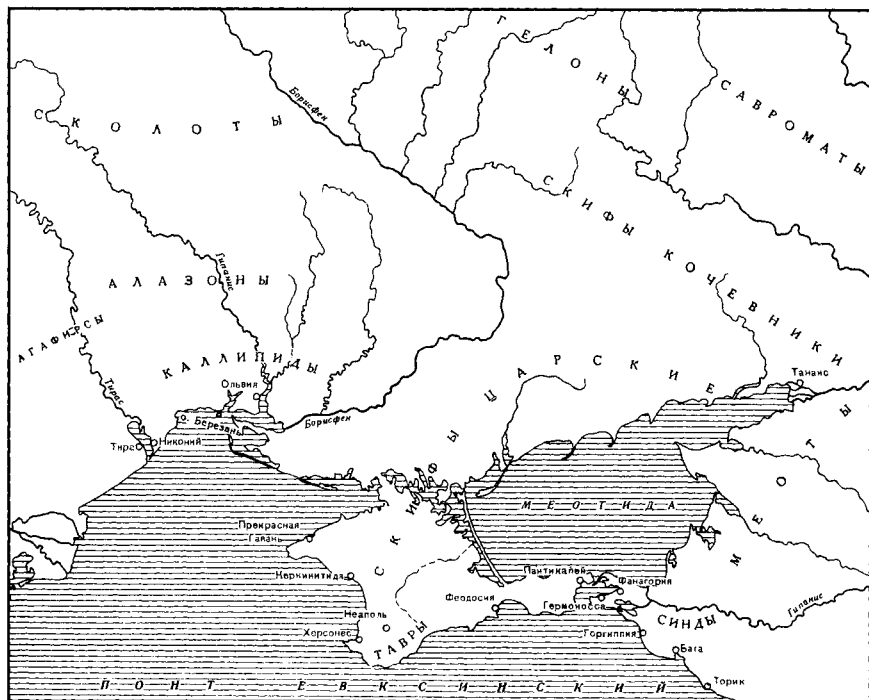
Наведу тільки короткий опис появи скіфського племені сарматів або савроматів, згідно з твердженням Геродота:

«Походження сарматів таке: колись в давнину греки воювали із амазонками. В битві на ріці Термодон греки перемогли амазонок і забрали їх в полон [царство амазонок було десь в Передкавказзі, можливо на терені сучасної Кубані]... Полонених амазонок греки посадили на три кораблі та повезли Азовським морем (Меотісом) в Грецію. Під час подорожі... жінки-амазонки зчинили заколот і знищили всіх греків. Амазонки не вміли керувати кораблями. Кораблі з амазонками пристали до берега, в місцевості Кремні [це десь між теперішніми містами — Маріуполем і Таганрогом]...

Перше, що амазонки зробили — це захопили табуни скіфських коней, які паслися в цій місцевості. Утворивши озброєний загін, амазонки розпочали напади на сусідні оселі скіфів...

Скіфи, створивши загін із озброєних молодих хлопців, приблизно рівний загонові амазонок, поселили його табором поряд з ними. Вони на своїй нараді вирішили замість воювати з амазонками, вбиваючи та калічаючи молодь, краще одружити своїх хлопців з ними та мати дітей від таких хоробрих жінок... Так скіфи-молодики стали жити з амазонками, як зі своїми дружинами... Амазонки... (сказали своїм чоловікам. — *В. Б.*): “Ми і жінки вашого народу ніколи не зможемо жити разом, бо наше життя дуже відрізняється від їх життя... Тому.. коли хочете жити з нами, як порядні чоловіки, то йдіть до своїх батьків і заберіть свою частину господарства та повертайтеся до нас... тепер... їдемо із цієї околиці за ріку Танаїс (Дон)” ... Перетнувши Танаїс, проїхали на схід три дні, потім повернули на північ, проїхали ще три дні і зупинились. Тут вони і осіли на віддалі 6 днів їзди від Танаїсу та Меотісу (Азовського моря), взявши назву “савроматів”.

У цьому краю, який тепер називається Сарматія, вони і розмножились, заселивши його» [55, с. 28–29].

Північне Причорномор'я в античну епоху. Розселення скіфських племен за Б. А. Рибаківим

Автор вважав доцільним в цьому місці навести карту розселення скіфських племен на кінець старої ери. Оскільки російські науковці вносили до своїх праць ті чи інші «доважки брехні», автор, після довгого коливання, вирішив навести карту «Расселение скифских племен по Б. А. Рыбакову» із академічної праці «Античные государства Северного Причерноморья», сторінка 9. На думку автора, карта теж несе деякі тенденційні похибки, але є найбільш досконалою, хоча — неповною.

Згідно із твердженням Геродота, плем'я сарматів походило від скіфів та амазонок і ніскільки не було причетним до пізніших прибульців на землі Скіфії. У нас немає підстав і в цьому питанні не довіряти Геродоту.

Не дослідивши відносини Скіфської держави з її сусідами, особливо південними та західними, важко робити висновки про стан розвитку скіфських племен у II тисячолітті до нової ери – IV столітті нової ери.

Отже, для повноти розуміння походження українського народу, розглянемо й це питання.

Згідно зі свідченнями Геродота: «Скіфи — є діти Борисфену, тут народилися над (Дніпром) і тут розвинулись як народ, утворивши свою державу Скіфію» [55, с. 5].

«На доказ цього скіфи розповідали Геродотові дві легенди, які збереглися серед їх народу і ясно вказують на те, що Скіфи (борисфени — гіпербореї, тобто наддніпрянці) народилися і створили свій народ та його державу над рікою Борисфеном (Дніпром).

Різниця в цих легендах лише в іменах перших їх царів чи родоначальників. Одна каже, що засновником був Таргетай із трьома синами, друга — засновником називає Геракла, також із трьома синами. Слід пам'ятати, що Геродот все записував грецькою (старогеленською), тому ім'я Тар-гетай дуже легко розгадати, що воно не є грецьке (геленське), а місцеве — скіфське. Воно складається із двох скіфських слів: “Цар” і “Гет” та грецького закінчення — “ай”. Отже, **родоначальником скіфського народу був Цар Гет — син одного із найбільших та найвойовничіших племен скіфського народу, Гетів, які займали терен понад Чорним морем від Дніпра аж до Дунаю**» [55, с. 8–9].

Правив державою Скіфією Цар Гет (Таргетай) за тисячу років до вторгнення на скіфську землю перського царя Дарія (512 рік до н. е.).

Давня Греція з'явилася на побережжі Чорного та Азовського морів тільки у VII столітті до нової ери. Тобто й опис перших скіфів — сусідів зміг появитися, практично, тільки за того часу. Становлення Скіфії — держави у XV–VIII століттях до н. е. теж закрито густим історичним туманом — на

мою переконливу думку не тому, що прадавні племена не фіксували події на своїй землі. Скоріше за все те, що було зафіксовано писемно, в легендах, в оповідах людей, було знищено після прийняття нашими предками християнської релігії, як супротивного, ворожого, не здатного бути корисним людям.

Особливо в цьому напрямі ретельно попрацювала московська церква у XVII–XIX століттях та комуно-шовіністи у XX столітті. Вони й сьогодні тримають нашу пам'ять під московським впливом і контролем.

«Начавшееся в VIII в. до н. э. мощное миграционное движение греков (обычно называемое “великой греческой колонизацией”) уже в VII в. затронуло и северное побережье Черного моря. В период с VII по IV вв. до н. э. здесь возник ряд греческих населенных пунктов, крупнейшими среди которых были **Ольвия (на берегу Днепровско-Бугского лимана), Херсонес (район современного г. Севастополя), Феодосия (на месте современного города того же названия), Пантикапей (сейчас г. Керчь), Фанагория (на Таманском полуострове, у станицы Сенная), Гермонасса (ныне г. Тамань)**. Одновременно возник целый ряд и более мелких городских центров» [77, с. 5].

З появою давньогрецьких античних поселень світова спільнота дізналася про войовничу Скіфську державу, яка межувала на континенті з греками. Античні греки, як і скіфські племена, в першу чергу, були зацікавлені в торгівлі, особливо скіфська верхівка. Але навіть за такої взаємопотреби греки зводили перші свої поселення в недоступних із суші місцях, аби не бути знищеними скіфами.

Сьогодні науковці вважають, що саме завдяки цьому тактичному рішення давнім грекам вдалося зачепитися і, згодом, заволодіти деякими анклавом Чорноморського і Азовського узбереж. Послухаємо академіків:

«Поселение греков на острове Березань было самым ранним в Северном Причерноморье... Удалось установить, что поселение возникло во второй половине VII в. до н. э... Есть

основания полагать, что поселение с момента основания именовалось Борисфеном (Дніпром. — В. Б.) или Борисфенидой» [77, с. 33].

Вкорінившись на острові та встановивши добросусідські стосунки зі скіфами, греки почали, треба думати з дозволу скіфів, переходити на материкову сушу. Так з'явилася знаменита Ольвія.

«Политико-административный центр Ольвийского полиса — город Ольвия находился на правом берегу Бугского лимана... Часть нижнего города в наше время находится под водой... Помещая ее на Борисфене (Днепре), при этом Страбон уточнял — на расстоянии 200 стадиев от устья, а Помпоний Мела — при впадении Борисфена в море. Псевдо-Скими, правильно свидетельствуя, что Ольвия лежит при слиянии Борисфена (Дніпро. — В. Б.) и Гипаниса (Південний Буг. — В. Б.), помещал ее так же вверх по течению Борисфена» [77, с. 34].

Що цікаво, «сохранились сведения об осаде Ольвии Запирионом, полководцем Александра Македонского» [77, с. 34].

Але взяти Ольвію Запиріон не зумів. Послухаємо:

«В 331 г. до н. э. Ольвия оказалась объектом завоевательной политики наместника Александра Македонского во Фракии Запириона, предпринявшего поход против Скифии. Хотя Запириону и не удалось взять Ольвию, а затем, по сообщению Юстина, он был уничтожен со всей его армией скифами, осада стоила ольвиополитам многих усилий и привела к некоторому упадку города» [77, с. 11].

Цим свідченням ми ще раз підкреслили існуючий союз між скіфами та давніми греками (за винятком деяких періодів).

Узагальнено можна стверджувати, що існувало три скупчення грецьких поселень у Причорномор'ї в скіфський період. До них належать:

1. **Ольвійське скупчення.** До нього належали: Ольвія, Тіра та Ніконій (на Дністровському лимані) та Острів Левка

(Зміїний) — на сьогодні відомі та досліджені. Не будемо описувати кожне поселення.

2. Херсонеське скупчення поселень, або Херсонеська держава. До досліджених херсонеських поселень належать: Херсонес (у сучасному місті Севастополь) та Харакс. «Городище, отождествляемое с Хараксом, расположено на холме Ай-Тодорского мыса и занимает площадь около 6 га» [77, с. 57].

3. Боспорське скупчення поселень, або Боспорське царство.

«Боспорское государство — крупнейшее греческое государственное образование на территории Северного Причерноморья, располагалось по обоим берегам Боспора Киммерийского (ныне Керченского пролива)... Столица Боспорского государства расположена на месте современной Керчи, на нижней приморской террасе, на горе Митридат и на её склонах» [77, с. 58–59].

До Боспорського царства входило багато поселень, як Криму так і Тамані. Головні з них: Пантікапей, Феодосія, Німфей, Мірмекій, Тірітака, Порфмій, Кітей, Кіммерик, Фаногія, Гермонасса (на місці сучасної Тамані), Кепи тощо.

Не будемо детально описувати походження та розвиток кожної з цих античних грецьких держав (поселень). Це не є темою нашого дослідження. Ще раз нагадую шановним читачам, що ми досліджуємо спадковість проживання та розвитку українського етносу на його корінних землях впродовж тисячоліть, від Трипілья і Скіфії до Великого Київського князівства. Заповнюємо ту прогалину, яку свідомо створила російська імперська історіографія.

Саме за тією так званою історичною наукою український народ є зайдою на свій, Богом даній, землі з V–VI століть нашої ери. А перед нами, немовби ту землю протоптали в II столітті (із заходу на схід) — готи (німецькі племена), а пізніше — зі сходу на захід гуни (IV–V століття нашої ери).

Тому автор пропонує розібратися з цими готами та гунами, щоби зрозуміти, як зі скіфів праукраїнці стали

зайдами-слов'янами з Ельби. Отож, дещо про так званих гунів.

Послухаємо Велику Радянську Енциклопедію (третє видання) — ВРЕ (3-тє) скорочено.

«Гунны... кочевой народ, сложившийся во 2–4 вв. в Приуралье из тюркоязычных хунну, прикочевавших во 2 в. из Центр(альной) Азии и местных угров и сарматов. К 70-м гг. 4 в. относится начало массового передвижения Г(уннов) на З(апад), давшее толчок т(ак) н(азываемому) великому переселению народов. Покорив аланов Сев(ерного) Кавказа, Г(унны) во главе с вождем Баламбером перешли Дон, разгромили (375) готов в Сев(ерном) Причерноморье, подчинили б(ольшую) ч(асть) остготов и заставили вестготов отступить во Фракию. В 394–395 Г(унны), пройдя через Кавказ, опустошили Сирию и Каппадокию, затем обосновались в Паннонии, делали набеги на Вост(очную) Рим(скую) империю... В 451 Г(унны) (с их союзниками) вторглись под предводительством Атиллы в Галлию, но на Каталаунских полях были разбиты римлянами, вестготами и франками. После смерти Атиллы (453) среди Г(уннов) возникли распри, чем воспользовались гепиды, возглавившие восстание герм(анских) племен против гуннского ига. В битве при р. Недао (455, в Паннонии) Г(унны) были разбиты и ушли в Причерноморье, их союз распался. Попытки Г(уннов) прорваться на Балканский п-ов в 469 потерпели неудачу. Постепенно Г(унны) исчезают как народ, хотя их имя еще долго встречается в качестве общего наименования кочевников Причерноморья» [25, т. 7, с. 450].

Автор свідомо навів цю довгу цитату, щоби читачі мали змогу оцінити масштаби фальсифікацій німецьких та російських істориків XVIII–XIX століть — укладачів світової історії. Коли проаналізуємо наведену цитату, то зрозуміємо навіщо це фальшування творилося та чиї інтереси відстоювало.

Отож, згідно з Великою Радянською Енциклопедією (третє видання) гуни — це тюрські племена, які в IV столітті

перекочували на Дон до сарматів, потім розгромили на Кавказі аланів і рушили до Причорномор'я. Тут вони спочатку зустріли племена царських скіфів, каліпідів та алазонів та розгромили їх, бо всі ті скіфські племена, включаючи сарматів, не належали до «тюркських племен». Але німецькі та російські історики про те забули повідомити, вперше описуючи давні події. Тому виключно так історики трактують давні події досі. А далі гуни розгромили гетів (теж скіфське плем'я) та «подчинили большую часть остготов и заставили вестготов отступить во Фракию». Хоча ніяких готів давня історія у нижньому Придунав'ї не знає. То були ті самі гетські (скіфські) племена, які називалися східними та західними. Перші жили від Дніпра до Дунаю, а другі — понад Дунаєм.

Але, що цікаво, ті ж гуни раптом згадали, що вони ще не були в Малій Азії, тому розвернулися та «пройдя через Кавказ, опустошили Сирию и Каппадокию». Звернімо увагу, це відбулося в найгустонаселеніших місцях Малої Азії. А оскільки гунам і тут не сподобалося, то вони знову повернулися в Придунайські землі і «обосновались в Паннонии». Це сучасна земля Угорщини (західна частина), Югославії (північна частина) та Австрії (східна частина). А через те, що отим гунам дуже не подобалися сусіди, зокрема Велика Римська імперія, то вони у 451 році пішли війною і на неї, але 455 року в битві на річці Недао були вщент розгромлені римлянами. Та найцікавіше вкінці: «Постепенно Г(унны) исчезают как народ...»

І то повністю зникають за кілька десятиліть — жодної історичної згадки! Зразу ж виникає запитання: — А скільки тих гунів було із самого початку, що тільки одну Скіфію зуміли пройти военним походом тричі?

Адже скіфів було 40 мільйонів. І як свідчив великий Геродот, скіфів на їхній землі ніхто перемогти не зможе. Отож бачимо розбіжність думок Геродота і німецько-російських істориків. В чому ж річ?

А річ у тім, що ніяких гунів у Скіфії та Придунайській долині ніколи не було. Це вигадка німецьких та російських істориків. Ось що пише Велика Радянська Енциклопедія про готів:

«Готы... племена восточных германцев... В нач(але) н. э. жили на юж(ном) побережье Балтийского м(оря) и по ниж(ней) Висле. Передвигаясь с кон(ца) 2 в. на Ю(го)-В(осток), достигли в 1-й пол(овине) 3 в. Сев(ерного) Причерноморья... Г(оты) делились на **остготов (жили в низовьях Днепра) и вестготов (в низовьях Днестра)**...» [25, т. 7, с. 187–188].

Дуже потужно брехали німецькі історики та, як побачимо, — байкарі, відводячи своїм племенам південні землі України. А інші німецькі історики — найманці московських царів, так само потужно вписували той матеріал до так званих російських історичних джерел.

Тому скіфським племенам гетів за німецько-російськими джерелами місця на півдні Скіфії (України) у II–VI століттях немає, хоча абсолютно невідомо куди вони могли подітися.

Ми пам'ятаємо, за свідченням Геродота, що першим царем Скіфії був цар Гет — представник племені гетів. В часи Геродота (V століття до нашої ери) царями Скіфії були представники царських скіфських племен.

Надзвичайно важко сьогодні розповідати, як відбувалися зміни царських династій. Та гетське плем'я скіфів не зникло з причорноморських теренів ні у I столітті до нової ери, ні у V–VI століттях новітньої ери. І цьому твердженню є дуже чудові докази у працях самих російських академіків. Так, у книзі «Античные государства северного Причерноморья», яку особисто редагував академік Б. А. Рыбаков, стверджується:

«В середине I в(ека) до н. э. Ольвия была разгромлена гетами, о чем свидетельствуют следы многочисленных пожаров, фиксируемые раскопками в различных частях города» [77, с. 38].

Тобто, напередодні новітньої доби, за 50–30 років до її початку, скіфське плем'я гетів, мешкало у межиріччі Дніпра та Бугу.

І та сама книга стверджує далі:

«Основная масса крымских фибул IV в(ека) тождественна фибулам Черняховской культуры не только по форме, но даже по рецепту металла, новому для Северного Причерноморья...» [77, с. 241].

А Черняхівська культура не має нічого спільного з германським плем'ям готів, чи остготів, які нібито в IV столітті мешкали «в низовьях Днепра». Отакі пироги випікала так звана російська історична наука. Бо: «Черняховская культура, археол(огическая) культура рубежа 2–3 вв. – рубежа 4–5 вв. в лесостепи и степи от Ниж(него) Подунавья до Левобережья Днепра на В(остоке). Назв(ана) по могильнику у с. Черняхов (Кагарлыкский р(айо)н Киевской обл(асти)... Оседлоземледельческие, скотоводч(еские) племена носителей Ч(ерняховской) к(ультуры) жили в больших неукрепленных поселениях... Подъем земледелия в эпоху Ч(ерняховской) к(ультуры) отмечен усовершенствованием плуга и рала с жел(езными) наконечниками; вол и лошадь использовались... как тягловая сила; расширился состав культурных злаков; под пашню освоены значительные площади. Были развиты железоделательное, кузнечное, бронзолитейное, камнесечное, косторезное ремесла... Керамика (миски, кувшины) изготавливались в основном на гончарном круге. Процветала торговля с ближайшими антич(ными) центрами... Большинство исследователей считают, что Ч(ерняховская) к(ультура) создана племенами (що мешкали на цих теренах. — В. Б.)..., упоминаемыми древними авторами на территории её распространения... (а це племена даків — сучасні румуни; сармати, скіфи, слов'яни — сучасні українці; хоча, зрозуміло, що німецько-російські історики тягли до цієї компанії племен вигаданих готів-германців. — В. Б.)...

Существует гипотеза о перерастании (Черняхівської культури. — В. Б.) в древнеслав(янскую)...» [25, т. 29, с. 112].

Дуже хитро писали російські академіки про Черняхівську культуру, доплітаючи до неї вигаданих готів. Немовби ті німецькі племена прийшли на наші південні землі напередодні появи на них слов'ян. Тому й дозволили існуванню тільки гіпотези «О перерастании Черняховской культуры в древнеславянскую». Подякуємо московитам і на цьому. Навіть оця, профільтована московськими науковцями, цитата свідчить, що Черняхівська культура поєднує племена давньої Скіфії з племенами (народом) Київської язичницької держави V–VI століть новітньої доби. Тому надбання Скіфської держави II тисячоліття до н. е. – IV століття нової ери є надбанням праукраїнського етносу і належить, в першу чергу, цьому народові.

Як бачимо, навіть поважні російські академіки допускалися помилок, які зводили нанівець їхні вигадки про український народ — зайду на своїх етнічних землях.

Отож, пропонуємо звернутись до сучасних українських істориків та археологів, які поступово (ще не повністю) починають відмовлятись від одвертих німецько-російських «доважків брехні».

Автор вважає за потрібне зауважити, що він не ставить під сумнів теорію міграції народів у давні часи. Але слід пам'ятати, що під цю теорію міграції до історії введено багато вигадок та фальшивок. Однією з них є вигадка про так званих кіммерійців, які немовби у VII столітті до нової ери прийшли в Причорномор'я «з центральноазійських степів». Все це є вигадкою, бо повністю суперечить Геродоту, який заявив, що «Скіфи є дітьми Борисфену, тут народилися над (Дніпром) і тут розвинулися як народ, утворивши свою державу Скіфію», і відбулося все те ще у 1500 році до н. е. Тобто, за 800 років до появи кіммерійців у степах Причорномор'я, скіфи уже володіли тією землею і мали свою державу.

То куди ж прийшли кіммерійці?

Можливо, кіммерійці були одним із племен Скіфської держави і в VII столітті до н. е. очолювали державу. Не будемо досліджувати це питання окремо. Нехай цим займуться молоді історики. Тому що цілком очевидно, якась із двох сторін помиляється: чи то історики, чи то Геродот. Хоча не довіряти Геродоту немає жодних підстав. Нас цікавить інше. Історія стверджує таке:

«...Кіммерійці на території Південної України з'явилися тоді, коли місцеве населення Чорноліської культури жило і працювало тут уже понад 200 років (X–IX ст. до н. е.)» [27, с. 156].

І далі:

«Наприкінці IX – на початку VIII ст. до н. е. відбувається просування чорноліських протослов'янських лісостепових племен на Південний Захід, зокрема у Західне Поділля, на території якого до цього проживали фракійські племена. Цікавою пам'яткою, яка фіксує давні слов'янсько-фракійські контакти, є городище ранньослов'янського часу VIII–VII ст. до н. е. поблизу с. Рудківці Новоушицького району Хмельницької області... Керамічний комплекс Рудковецького городища своєрідно поєднує в собі елементи слов'янської Чорноліської і Фракійської культур» [27, с. 160].

Ще раз переконуємося, що уже у Скіфській державі, на теренах сучасної України, проживали давні праслов'янські племена. Звичайно, подібні теми за Російської імперської держави вивчати і досліджувати забороняли, і це впродовж 350 років. Хоча Чорноліська праслов'янська археологічна культура виявилася не єдиною на нашій древній землі. Послухаємо:

«В. Д. Баран виділення праслов'ян як окремої етнічної групи пов'язує з існуванням у II тис. до н. е. Комарівсько-Тшинецької культури, пам'ятки якої відомі на території Польщі та Правобережної України.

Праслов'янським племенам, на думку багатьох археологів, могла належати частина пам'яток Лужицької та Поморсько-Підкльошивої культур у Повісленні та на Волині,

а також **скіфські хліборобські племена Подніпров'я, існування яких припадає переважно на I тис. до н. е...**

Крім суто скіфських... племен (скіфів-царських та скіфів-кочівників), Геродот називає також інші народи: скіфи-землероби, меланхлени, неври, будини та ін. Він не подає жодних даних про етнічну належність цих груп населення. Але, як свідчать археологічні дослідження, серед скіфів-землеробів, неврів та інших етносів було і праслов'янське місцеве населення відповідних археологічних культур (Висоцька тощо)» [27, с. 182].

Як бачимо, праслов'янська (українська) культура «окремої групи» племен скіфської держави існувала на теренах сучасної України ще у II тисячолітті до нової ери. Ця ж культура праслов'янських племен у більш розгалуженому вигляді продовжувала існувати у Скіфській державі у I тисячолітті до нової ери та на початку I тисячоліття нової ери (I–V століття).

Рухалися ж праслов'янські племена давньої Скіфо-Сарматської держави не тільки із заходу на схід, але й із сходу на захід, як це відбулося із Чорноліською протослов'янською лісостеповою культурою (племенами), що перейшли із сучасної Кіровоградщини до Тернопільщини у IX–VIII століттях до нової ери. Маймо на увазі, що в часи Російської імперії на подібні дослідження накладали жорстоку заборону, а самих дослідників висилали до Сибіру. Імперська історіографія робила все, щоби нав'язати світові думку про зайд-українців. А давніх (II тисячоліття до н. е.) праслов'янських поселень на теренах України (давня Скіфія) сучасні історики відкрили багато: поселення Комарів (територія сучасної Івано-Франківської області), поселення біля села Дзвониха (Тиврівський район Вінницької області), поселення біля села Дударків (Бориспільський район Київської області) тощо. Тому Скіфо-Сарматська держава, яка існувала на території сучасної України у II тисячолітті до нової ери — I тисячолітті нової ери була також державою протоукраїнського етносу (племен).

До середини I тисячоліття нової ери, тобто у III–IV століттях, праукраїнські слов'янські племена стали домінуючим етносом давньої Скіфо-Сарматської держави. Послухаємо професора Івана Івановича Зайця:

«Загальновизнаною є належність до слов'ян племені під іменем венедів. Вони, за даними Плінія Старшого, займали в I ст. н. е. південно-східну степову зону України, на якій до цього знаходилися сармати. Тацит у праці “Германія” (98 р. н. е.) повідомляє, що венеди, не зважаючи на те, що вони прийняли багато сарматських звичаїв, становили собою самостійну, досить велику етнічну групу. Їхніми сусідами були германці, балти, фіни, сармати та фракійці. Про венедів нам повідомляє і Птоломей...

Йордан у своїй праці “Гетика” достовірно розкриває стосунки слов'ян і готів (слід писати гетів. — В. Б.) у IV ст. н. е. Він впевнено зв'язує сучасні йому племена склавинів та антів з венетами... На цьому етапі [Скіфсько-Сарматської держави (IV ст. н. е.)] утворився своєрідний союз (венеди, анти, склавини), який узгоджується з археологічними джерелами, що відображають декілька племінних груп слов'янського населення на території України» [27, с. 182–183].

Отож, ні звідкіля не мігруючи до Скіфо-Сарматської держави (цього не зафіксували давні історики: Пліній Старший, Тацит, Йордан, Прокопій Кесарійський, Меандр Протіктор, Псевдо-Маврикій, Феофілакт Сімокатта) на арені Скіфо-Сарматської держави «з'явилися слов'яни під назвою венедів, антів і склавинів». Цілком зрозуміло, що ці угруповання слов'янських племен утворилися із давніх протослов'янських племен, що проживали на теренах Скіфії і були зафіксовані «Батьком історії» Геродотом під іншими іменами.

«Писемні джерела названих та інших авторів... узгоджуються з археологічними культурами, які включають

так званий слов'янський культурний компонент, відкриті в Україні і суміжних областях Білорусії та Польщі. На території України і в найближчому докільлі... існувало більш як десять таких етнокультурних утворень. Для нашої теми, зокрема, найбільш важливими є Зарубинецька, Волино-Подільська, Черняхівська, Київська та Етулійська культури, які безпосередньо стосуються слов'ян венедського періоду..

Зазначимо, що аналіз численних джерел дозволив видатному українському вченому М. С. Грушевському висунути припущення, що предками українців можна вважати наддніпрянський союз східних слов'ян, відомий візантійським історикам під назвою антів» [27, с. 183].

До владної верхівки Скіфської держави належав відомий, завдяки візантійським історикам, «наддніпрянський союз східних слов'ян під назвою антів».

Тому автор пропонує проаналізувати відомі історичні джерела і встановити, як до влади у Скіфській державі приходили царі різних племен. Звичайно, наш ряд царів із різних племен скіфської держави буде неповним, що не завадить нам зрозуміти, чому сусідні держави та історики по-різному йменували одну і ту саму державу впродовж майже двох тисяч років.

Згідно із твердженням Геродота та скіфськими переказами, **першим царем Скіфії був Цар Гет із племені гетів** за тисячу років до 512 року до нової ери. Отож:

1. Гети (1500 років до н. е.).

Про киммерійців, яких у VII столітті до н. е. немовби прогнали скіфи, поговоримо пізніше. Зазначимо тільки — Велика Радянська Енциклопедія визнавала, що давні «греч(еские) историки и географы нередко путали к(иммерийцев) и скифов» [25, т. 12, с. 112].

Згідно з тією ж «Історією» Геродота, **у V столітті до нової ери Скіфською державою правив цар із племені царських скіфів**. Тому маємо:

2. Царські скіфи (VI ст. до н. е.).

Саме у ті часи античні греки Причорномор'я йменували **державу — Скіфія**.

Згідно з археологічними розкопками стародавньої Ольвії, її минуле зафіксувало існування двох епох: догетський період (VII ст. до н. е. – I ст. до н. е.) та післягетська епоха (I ст. н. е. – IV ст. н. е.)

«В середине I в. до н. э. Ольвия была разгромлена гетами, о чем свидетельствуют следы многочисленных пожаров, фиксируемые раскопками в различных частях города» [77, с. 38].

Отже, племена гетів у середині I століття до н. е. знову брали владу до своїх рук. Але держава у ті часи носила ім'я — Сарматія і почала так іменуватися з III ст. до н. е.

Тому маємо таку картину правлячих племен Скіфської держави:

3. Сармати (III ст. до н. е.).

4. Гети (I ст. до н. е.).

Гети могли зруйнувати Ольвію тільки в часи, коли їхній цар посідав царський престол держави.

5. Скіфи (I ст. н. е.).

Саме скіфи в союзі з сарматами у I ст. н. е. перебрали царський престол держави до своїх рук. Як те відбувалося кожного разу — невідомо. Могло бути і воєнне захоплення влади, і цілком мирна передача трону. Хоча перше — вірогідніше.

У деяких істориків часів Римської імперії поруч із Сарматією вживається стара назва держави — Скіфія, тому що племена скіфів із сарматами перебували у постійному союзі. Разом вони й прогнали гетів із престолу.

«После гетского разгрома население вернулось в город (Ольвию. — В. Б.) по просьбе скифов, заинтересованных в возрождении Ольвии как торгово-посреднического центра... судя по сообщению Диона Христома, в городе поселилось большое количество негреческого населения, которое оказало значительное влияние на культуру Ольвии; облик города сильно изменился» [77, с. 38].

Слухаємо далі:

«Создание производственного района говорит о восстановлении экономического положения Ольвии в I в. н. э.» [77, с. 39].

Звичайно, ні готи у II ст., ні гуни у IV столітті нової ери на теренах Скіфії (Сарматії) не з'являлися. Римська імперія усі східні народи, разом з північними, називала — варварами. І для Сарматії (Скіфії) винятків не робила. Автор уже зазначав, що тюркські племена гунів, для того щоби тричі пройти територію Сарматії, мусили мати хоча би 20 мільйонів населення. Появу такого скупчення населення в середині IV століття нової ери від річки Уралу до Дону історія не зафіксувала.

Навпаки, в IV столітті нової ери на тій території починали гуртуватися племена майбутнього Хазарського каганату. Тож гунам там місця в IV столітті не було.

Не зафіксували історична та археологічна науки також передислокації у I–II століттях нашої ери із Прибалтики до Причорномор'я так званих німецьких племен готів.

Отож, красномовні описи німецько-російських істориків про походи гунів та готів є звичайними «доважками брехні» до історичної науки. Не будемо черговий раз пояснювати навіщо подібне фальшування чинилося в науці.

Та в європейських аналах зафіксовані війни, що точилися між «варварськими племенами» у Причорномор'ї та на дальніх кордонах Римської імперії.

Тому автор пропонує розглянути та дослідити й це питання.

В черговий раз програвши боротьбу за титул царя Сарматії (Скіфії), гети не змирилися з поразкою. Боротьба тривала далі. З одного боку, гуртувалися скіфи, сармати та слов'яни, яких уже починають називати венедами та антами, а з другого, — східні та західні гети.

Не забуваймо, у 330 році Римський імператор Костянтин заснував місто Константинополь і переніс до нього свою столицю. Невдовзі з'явилася Візантійська імперія, яка

успадкувала східні володіння Римської. Ще за часів Римської імперії імператор Троян (106 рік) підкорив задунайські племена гетів та включив їх до нової провінції — Дакія. Частина гетських племен, що мешкали у придунайських степах та в Причорномор'ї, залишилася у Сарматській державі. Саме вони ділилися на східних та західних, яких із примхи істориків почали іменувати вестготами та остготами, а антів та скіфів, які з ними іноді ворогували, — гунами.

На початку V століття скіфо-сарматсько-слов'янські племена, що володіли престолом Сарматії (Скіфії), спрямували свої зусилля проти Риму. Вони завдавали кілька ударів по Риму, а їхня спроба прорватися «на Балканский п(олуостров) (до Константинополя. — В. Б.) в 469 потерпела невдачу».

А далі, за тією ж Великою Радянською Енциклопедією, «Постепенно г(унны) исчезают как народ...» [25, т. 7, с. 450].

Що цікаво: абсолютно така сама доля, за тією Енциклопедією, спіткала: скіфів, сарматів, готів, остготів, вестготів тощо.

Що ж відбулося насправді у Скіфо-Сарматській державі наприкінці V – на початку VI століття нової ери? Хоча зрозуміло, що війну з давнім Римом та новою Візантійською імперією вела вся Скіфо-Сарматська держава, але головний тягар війни все ж припав на долю гетських племен, які, практично, були знищені, а ті, що вціліли, — залучені до своїх одноплеменників. Дуже важкі втрати у тих постійних війнах зазнали сарматські племена.

На арену Скіфсько-Сарматської держави в кінці V – на початку VI століття виходить «анто-венедсько-склавинський» союз слов'янських племен. Отож:

6. Анти (VI ст. н. е.).

Такий шлях пройшла скіфська держава за 2 тисячі років свого існування: з 1500 року до н. е. — 600 року н. е. Саме на базі цієї держави (територія, племена, закони, мова, звичаї тощо) повстала давня Київська держава — Русь (Україна).

Послухаємо, що говорить Велика Радянська Енциклопедія (третє видання) про антів:

«Анты [греч(еское) Анtai], название вост(очно)-слав(янских) племен..., применявшееся визант(ийскими) писателями 6–7 вв. впервые встречается в керченской надписи 3 в. н. э... А(нты) занимали зону лесостепи между Днестром и Днепром и к востоку от Днепра. Они знали пашенное земледелие, оседлое скотоводство, отделившееся уже от с(ельского) х(озяйст)ва, ремесло, добычу и обработку железа, высокоразвитое гончарство, ювелирное ремесло, обработку камня, кости, ткачество и т. д... Для антского общества была характерна сел(ьская) община. Археологам известны остатки обширных поселений А(нтов), состоявших из ряда отд(ельных) домохозяйств, ремесл(енных) мастерских... в 3–4 вв. у А(нтов) складывается гос(ударст)во. В **письм(енных) источниках 6–7 вв. упоминаются политич(еские) деятели А(нтов): цари — Бож, Ардагаст, Пирагаст; вельможи — Идарий, Келагаст; полководцы — Хильбудий, Доброгаст; дипломат Межамир и др.** Полагают, что имя Божка было известно автору “Слова о полку Игореве...” С начала 6 в. А(нты) вместе с родственными им склавиными вели наступление на балканские владения Византии... Во время войны 550–551 часть А(нтов) и склавинов осталась на Балканах... Имя А(нты) в начале 7 в. перестало упоминаться в **письм(енных) источниках.** Место А(нтов) заняло новое объединение — Русь, ядро к(ото)рого совпадало с наиболее развитыми землями А(нтов)» [25, т. 2, с. 111–112].

Як бачимо, слов'янські племена, які Візантійська імперія іменувала Антами, мешкали на теренах сучасної України ще у III столітті нової ери. І, звичайно, вони були місцевими племенами Скіфської держави, бо пройти із заходу, чи півночі, щоби бути зафіксованими у Керчі (Боспорське царство) у III столітті, вони не могли. Скіфи винищили б прийшлих чужинців.

А нам імперська історична наука та її українські «прихильники Седова» досі «співають пісень» про прийшлий у V–VI століттях слов'янський народ на корінні землі України.

Ще цікавіше Велика Радянська Енциклопедія (третє видання) писала про Венедів. Хоча поруч вкидала до тексту відверті фальшивки та «доважки брехні». Зрозуміло, всі ті фальшивки вносилися до тексту, щоби звеличити московитів та приписати їх до слов'ян. Отож послухаємо ВРЕ: «Венеды, древнейшее наименование слав(янских) племен... Название “В(енеды)” встречается с 1 в. н. э. Они жили,... согласно Пейтингеровым таблицам, — к С(еверу) от Карпат и на Ниж(нем) Дунае. Плиний Старший, Тацит с нек(ото)рыми колебаниями причисляли В(енедов) к сарматам,... историк Иордан (6 в.) отнес их к славянам» [25, т. 4, с. 495].

ВРЕ без будь-яких заперечень відносить Венедів до I століття нової ери. А давні історики Пліній Старший і Тацит, які самі жили у I столітті (перший — у 23–79 роках, а другий — у 58–117 роках) поєднували Венедів із Сарматами, тому що і перші, і другі входили до однієї держави. Гетський історик Йордан, який жив у шостому столітті, коли уже існував «союз слов'янських племен», а слов'яни виособилися в окрему державу, відніс Венедів до слов'янських племен. Тобто, він у VI столітті знав краще ситуацію.

Слід зауважити, що багато сучасних істориків до давньої прослав'янської культури (антсько-венедської) відносять десятки археологічних культур, серед них: Зарубинецьку, Волино-Подільську, Черняхівську, Київську, Етулійську та інші. «На теренах України і в найближчому доквіллі (в науковій літературі воно названо римським) існувало більше як десять таких етнокультурних (українських. — В. Б.) утворень» [27, с. 183].

Говорити про прийшлий український народ у V–VI століттях на терени України — є справою марною.

Входячи 2 тисячі років до союзу скіфських племен, праукраїнські слов'янські племена закономірно успадкували владу у Скіфо-Сарматської держави і стали спадкоємцями

античної Скіфії. Тому **українську державність слід вести із 1500 року до нової ери по лінії: Скіфія – Сарматія – Русь – Велике Галицько-Волинське Князівство.**

Аби у читачів не виникало сумніву, що праслов'янські племена брали активну участь у житті Скіфської держави, згадаємо дещо із розповіді Геродота про похід Перського царя Дарія на Скіфію у 512 році до н. е.

Слід пам'ятати: «Готуючись до походу на Скіфію, перський правитель Дарій розіслав гінців із своїм наказом у всі країни, над якими була його влада. Кожна країна мала приготувати і вислати до нього певну кількість війська, кораблів та робітників для різних будов» [55, с. 46].

Були побудовані два стратегічно-важливі мости через Босфор і Дунай, які дозволили армії Дарія переправитися спочатку на терени сучасних держав Болгарії та Румунії, де Дарій зустрів сильний опір задунайських гетів.

Послухаємо:

«...Гети... вчинили дуже активний і сильний опір персам. За це Дарій взяв усіх вояків-гетів у рабство. Гети вірять, що їх плем'я ніколи не вмере» [55, с. 49].

Переправивши армію через річку Дунай, дець в районі сучасного румунського міста Ісакча, Дарій наказав будівельникам-іонійцям:

«Мужі Йонії, мій наказ про розбирання мосту відмінюю, візьміть цей пасок (на якому було нав'язано 60 вузлів. — В. Б.) і щодня розв'язуйте по одному вузлові, починаючи від дня, коли я піду в похід. Якщо я не повернуся до того дня, як ви розв'яжете останній вузол, тоді ви будете вільні і можете вирушити кораблями додому. А зараз припиніть розбирати міст, добудуйте те, що розібрали та стережіть його з великою пильністю, щоб він був повністю справним, і це буде найбільшою вашою службою мені» [55, с. 51].

Скіфи мали достатньо часу, щоби підготуватися до зустрічі з ворогом. «Царських Скіфів повідомили, що Дарій вторгся на землю Скіфії. Вони зібрали Раду царів та... (керівників. — В. Б.) усіх скіфських племен... На тій Раді були

присутні царі та провідники від агатирсів, таврів, неврів, андрофалів, меланхленів, гелонів, будинів та сарматів...

Загальна Рада довго думала,... але одностайного рішення прийняти не змогли. Гелони, будини і сармати відразу погодились разом із царськими скіфами стати до боротьби проти Дарія. Агатирси, неври, меланхлени, андрофаги і таври... (мали свою думку. — В. Б.)» [55, с. 52, с. 54].

Із цього свідчення Геродота цілком очевидно, що кожне плем'я держави Скіфії мало окремого царя ще у VI столітті до нової ери. **А державою Скіфія правила Царська Рада племен.** У скіфській державі був такий рівень демократизму, що дозволяв окремим племенам не брати участі у війні 512 року проти перського царя Дарія.

Наводимо ще дві карти розселення скіфських племен російських археологів Б. М. Гракова та М. І. Артамонова, щоби краще зрозуміти поведінку племенних царів у 512 році до н. е.

Отож, на Загальній Раді царів скіфських племен агатирси, неври, меланхлени і таври сказали царським скіфам, представник яких у ті часи правив державою: «Не чіпали б ви персів в минулому, ваше прохання (про сумісну війну проти Дарія. — В. Б.) було б справедливим. А ми дали б вам допомогу, яку ви просите і пішли б разом із вами воювати з персами. Та фактом є те, що ви в минулому першими напали як загарбники на Персію, не порадившись з нами. Ви тоді підкорили Персію й інші народи Азії і панували там так довго, як Небо вам дозволило. Тепер така ж сила персів хоче відплатити вам тим же самим. Ми персам ніякої шкоди не зробили і в минулому, і тепер, тому воювати з ними першими не будемо. Зовсім інша справа буде тоді, коли перси нападуть на наші землі, тоді ми будемо робити все, що у нашій силі аби покарати напасника і вигнати його зі своєї землі» [55, с. 54–55].

Цікаво зазначити, що поведінка цих племен та логіка їхніх керівників досі відповідає ментальності української людини. Немовби скопіювали з часів 1917–1920 років...

Але, повернувшись до Загальної Ради племінних царів, можемо констатувати, що племена гелонів, будинів і сарматів одразу ж погодилися стати на захист спільної Батьківщини. А гелони та будини були праслов'янськими

племенами. Послухаємо «Батька Історії» великого Геродота:

«Будини і гелони обробляють землю для харчування, вони сіють різне зерно, мають садки та городи, які тримають завжди в чистому та гарному вигляді» [55, с. 53].

Історія не зафіксувала на теренах Європи жодного народу, крім українців, які б саме так упорядковували свої садиби та городи. Звернімо увагу — це було ще в VI столітті до н. е. Отож, ці племена (а були й інші — В. Б.), згідно із твердженням Геродота, належали до скіфів-орачів та скіфів-землеробів, а ті, як зазначають українські професори (І. І. Заєць, В. Д. Баран тощо), належали до праукраїнських слов'янських племен. І саме ці висновки підкреслюють археологи на основі знайдених на теренах України культур давніх поселень наших пращурів, таких як: Чорноліська, Зарубинецька, Волино-Подільська, Черняхівська, Київська тощо.

Та повернемося до персько-скіфської війни 512 року до н. е.

Цар Скіфії Ідантис звелів організувати три армії, які мали протистояти перському царю Дарію. Як засвідчив Геродот, армії будувались за племінною структурою:

«Для боротьби із персами скіфи утворили три армії. Першу армію, що складалася із сарматів під керівництвом Скопа, було спрямовано зустріти армію Дарія... Друга армія скіфів, ... під керівництвом Таксака, мала подібне завдання, а ще заманити персів на терени тих племен, що відмовилися виступити проти персів і тим втягти їх в боротьбу. Третя і найбільша армія скіфів була під керівництвом царя Ідантиса. Вона мала схоже завдання, що й перші дві — тримати армію Дарія в постійному напруженні, нищити її при сприятливих обставинах і затримувати її рух, позбавивши води, харчів і достатньої паші» [55, с. 55].

Оскільки армії були сформовані за племінним принципом, то перша була сарматською, друга — склавинською (слов'янською), а третя — скіфською. У книзі, яку ми цитували, чітко зазначено: «Сармати, гелони і будини, які

воювали із Дарієм, мали свої окремі армії. І агатирси, таври, масагети, неври, меланхлени й інші, які не брали участі у війні, теж мали свої армії» [55, с. 63].

Є всі підстави вважати, що саме друга армія Таксака «води́ла» та винищувала перську армію Дарія на північних землях Скіфії таких племен, як будини, гелони, тисагети, меланхлени, андрофаги, неври, агатирси. І далі: «скіфські армії царів Ідантирса і Таксака об'єдналися і розпочали готуватися до прямої битви з персами. Скіфи виводили свою армію на вибрану площу проти табору Дарія, змушуючи того також вивести свою армію проти скіфської» [55, с. 59].

Перський цар Дарій бою не прийняв. Втік із залишками свого війська!

Автор навів цю розповідь для того, щоби зайвий раз засвідчити, що Скіфська держава була попри різні взаємини племен їхнім спільним надбанням, і вони ту державу захищали спільними зусиллями.

Отже наостанок.

«Геродот ясно писав про скіфів: “Тепер (тобто, в V столітті до н. е. — В. Б.) всі ці племена (скіфів), не зважаючи на їхні відмінності, є знані під загальною назвою „сколоти“, а після одного з їх царів — Скіфа, греки всіх їх називають загальною назвою „скіфи“, а їх країну — Скіфія”. **Сколоти, склави — це грецькі назви слов'ян. Сакалаби — арабська назва слов'ян, а венети (венеди) — західноєвропейська назва тих самих слов'ян**» [55, с. 68].

Велика Радянська Енциклопедія пояснила:

«Сколоти, самоназвання причерноморських скифів. Встречається у древнегрецького) историка Геродота (5 в. до н. э.)» [25, т. 23, с. 515].

Отож у V столітті до нової ери, за свідченням греків, деякі мешканці теренів сучасної України іменували себе — слов'янами. А навколишні народи називали їх — скіфами, склавинами, венетами, антами тощо.

ІІІ. Трипільська доба українського народу

Хотілося б зазначити шановним читачам, що Трипільська археологічна культура є не першою серед давніх культур українського етносу. І це не тому, що автор, як пише один із сучасних істориків, вражений бацилою «історичної міфотворчості», яка «є породженням щирого патріотизму, зрозумілої недовіри до офіційної науки, аматорства та постколоніального комплексу меншовартості» [79, с. 56].

В часи більшовицької, російської імперії категорично заборонялося вивчати, а тим більше пов'язувати з українським народом, досі не досліджені на достатньому рівні Мізинську стоянку (XV тис. років до н. е.) та археологічну культуру Кам'яної могили (XII–X тис. років до н. е.). І звернімо увагу: то були не одиничні археологічні відкриття. Були відкриті стоянки «поблизу с. Гінці Лубенського району Полтавської області, ... Добранічівська на р. Супій (с. Добранічівка Яготинського району на Київщині),... в с. Межиріч Канівського району Черкаської області,... Довгинецька, поблизу Овруча на Житомирщині,... Молодове V на правому березі Дністра, в с. Молодове Кальменецького району Чернівецької області» та десяток інших [27, с. 20–21].

Пора переосмислення московської історичної та археологічної доктрин для України ще не відбулася.

Дещо про аматорство і професіоналізм. Після розгрому японцями американської військово-морської бази Пірл-Харбор 7 грудня 1941 року, коли були потоплені та виведені з ладу 8 лінкорів, 3 крейсери, 3 есмінці та інші допоміжні кораблі, японський флот почав домінувати на Тихому океані. Перед Президентом США повстало завдання відновлення американського Тихоокеанського флоту для продовження війни з Японією. Згідно з експертними дослідженнями, для перемоги у війні з Японією флот потрібно було відбудувати за 1,5–2 роки. До Президента США Рузвельта покликали фахівців-суднобудівельників, щоби ті доповіли, як відновити американське домінування флоту (кількісне) за 1,5–2

роки. На що **фахівці заявили, що це зробити неможливо**. Тоді запросили до Президента США — нефахівців, менеджерів інших галузей промисловості, які виводили економіку США із кризи 1919–1933 років. І ті, **нефахівці, вирішили проблему**.

Американці дійшли такого висновку: у критичні та переламні часи держави фахівці вузьких галузей науки є тормозом для подальшого розвитку. Звичайно, не всі.

Те що зробили для сучасної української історичної науки такі нефахівці, як Кобилюх Василь Олексійович, Шендеровський Василь Андрійович, Петрук Володимир Іванович та десятки інших, відомих і невідомих, житиме в українській пам'яті вічно.

Прошу вибачення у читачів за вимушений відхід від теми.

Повернімось до Трипільської археологічної культури. За визначенням професора Івана Івановича Зайця:

«Археологічна культура — група споріднених пам'яток, які належать до одного відрізка часу і займають певну територію... Археологічна культура є етнографічною категорією. Вона передбачає певну групу її носіїв — плем'я, народність. Групи споріднених культур утворюють етнокультурну область» [27, с. 63].

Трипільську археологічну культуру у 1896–1899 роках відкрив видатний український археолог (чех за походженням) Хвойка Вікентій В'ячеславович (1850–1914), дослідивши та зафіксувавши поселення неоліту та мідної доби біля містечка Трипільля на Київщині.

«У науковій літературі Трипільська культура відома як “Культурна спільність Трипільля — Кукутені” (село в Румунії біля міста Ясси. — В. Б.)... Пам'ятки цієї історико-культурної спільноти існували на території України, Молдови і Румунії. У відповідності до... датування вищеозначена культурна спільність зароджується близько 5400 р. до н. е.

Ранній період Трипільської культури триває до 4600 р. н. е. і переходить у середній, який триває понад 800 років,

аж до 3800 р. до н. е. З цього часу і до 2250 р. до н. е. триває заключний період культури — пізнє Трипілля» [27, с.65].

Що фіксує наведена наукова думка?

Протягом періоду із 5400 до 2250 рр. до н. е. на величезних теренах сучасної України «від Верхньої Наддністрянщини і Південної Волині до Середньої Наддніпрянщини і Надчорномор'я» існувала та розвивалася людська спільнота, яка дотримувалася єдиних культури, побуту, поведінки, а звідсіля і єдиної мови, яка була сполучним елементом буття тогочасних людей: вони утримували за собою величезні території від Дніпра до Дунаю та від Києва і Волині до Причорномор'я.

Слід пам'ятати, історична і археологічна науки України повністю сфальшовані російською імперською доктриною, значна частина наукових досліджень, які суперечили московському офіціозу досі приховані, а те що нам відомо, загнано до чітких лав доказів відсутності українського минулого. Навіть археологічна періодизація етапів розвитку людини на теренах України складена так, щоби заперечити існування в минулому українського етносу. Оскільки нам при дослідженні Трипільської доби українського народу неможливо оминати згадки про періоди його розвитку, то доведеться увесь цей пласт московського фальшивого офіціозу розворушити:

«У відповідності до загальноприйнятої періодизації археологічних пам'яток Європи, Азії та Америки у XX ст. було розроблено археологічну періодизацію і для пам'яток на території України» [27, с. 5].

У XX столітті, як бачимо, комуно-більшовицький режим Москви встановив правила «археологічної періодизації» для України. Звичайно, та «Московська періодизація», була підігнана під «теорію прийшлого у V–VI столітті на свої землі українського народу». Також зрозуміло, що вчинили все те московські «професіонали» зі згоди «професіоналів» українських.

Послухаємо, яку «періодизацію археологічних пам'яток» запропонувала Москва для України.

I. Кам'яний вік:

- палеоліт — від появи людини до 10 тис. років тому;
- мезоліт — IX–V тисячоліття до н. е.;
- неоліт — VI–IV тисячоліття до н. е.

II. Мідно-бронзовий вік:

- енеоліт (мідний вік) — IV–III тисячоліття до н. е.;
- бронзовий вік — II – початок I тисячоліття до н. е.

III. Ранній залізний вік — скіфо-сарматська епоха й античність:

- передскіфський період — IX–VII ст. до н. е.;
- скіфський період — VII–III ст. до н. е.;
- сарматський період — III ст. до н. е. – III ст. н. е.;
- антична епоха у Причорномор'ї — VII ст. до н. е. – IV ст. н. е.

IV. Ранньослов'янський час та епоха Великого переселення народів:

- культура рубежу ер та першої половини I тисячоліття н. е.;
- культура східних слов'ян другої половини I тисячоліття н. е.;
- епоха Великого переселення народів III–VII ст.

V. Києво-Руський період. Середньовічна археологія півдня України (IX–XIV ст.).

VI. Козацька доба (XV–XVIII ст.) [27, с. 5].

Звернімо увагу — ця «періодизація» мало пов'язана зі світовою історичною та археологічною науками. Маємо сто відсотково московський так званий «науковий продукт», доведений «холуям для споживання». Бо, зрозуміло, що справжній українець-русич такої «їжі» не вживатиме.

Як бачимо, наведена «періодизація», розроблена у XX столітті для «території України», жодним словом не пов'язана з українським народом, з українським етносом та його культурою і розвитком. І таке вчинено не випадково. Російська

імперія і її прихильники в Україні залишили «вільне» від національної спільноти зазначене археологічне поле для подальшого його захоплення так званою «російською нацією». Тож, кому служать сучасні науковці, сповідуючи вищенаведену теорію етногенезу прийшлих на українські землі слов'ян, світові давно відомо.

Саме ця «наукова періодизація», розроблена у XX столітті для «території України», дозволяла раніше і дозволяє досі московитам розпочинати виклад своєї історії у підручниках для дітей із Києва IX століття.

Зазначимо: прихильники «теорії етногенезу прийшлих на українські землі слов'ян» цю московську вигадку і не думають спростовувати. Головне, — немає чим крити. «Наукова періодизація» була так хитро розроблена, що не дозволяла українцям-русичам пов'язати себе, як народ, із давніми періодами розвитку людини на теренах сучасної України, хоча проводилися за певною схемою археологічні розкопки, які визначали археологічні культури, що, звичайно, не мали нічого спільного з українською.

Тому автор пропонує дослідити розірвані між собою археологічні культури та, все ж таки, визначити, чи належали хоча б окремі з них до праслов'янських культур. Посилатимось у цьому питанні на знаних в українській археології людей, аби «великі професіонали» не ставили під сумнів наші висновки, які суперечать їхнім промосковським так званим теоріям.

На теренах європейської частини світу людина, в сучасному розумінні слова, почала формуватися в епоху пізнього палеоліту і сформувалася в наступну епоху — мезоліту (10–8 тисяч років до нової ери).

Звичайно, на території сучасної України зафіксовані стоянки людини пізнього палеоліту. До них належать: **Мізинська, Кирилівська** (м. Київ), **Добранічівська** на річці Супій (с. Добранічівка Яготинського району на Київщині), **Межирічська** (с. Межиріч Канівського району Черкаської області), **Довгинецька** (поблизу м. Овруча Житомирської області),

Прикарпатська група, серед них **Молодове V** (с. Молодове Кальменецького району Чернівецької області) та інші.

Зафіксовані на землях сучасної України й стоянки людини в часи мезоліту. До них належать «**понад 20 пам'яток** тепер добре відомої **Кукрекської культури** (назва походить від поселення Кукрек під Червоною горою **біля Кам'яної Могили** на Мелітопольщині» [27, с. 36].

Саме в епоху мезоліту з території сучасної України відійшов на північ останній льодовик, який «по долині Дніпра досяг району сучасного Кременчука... І лише близько 10 тис. років тому наступило різке потепління» [27, с. 27].

Тому поява на території сучасної України майбутніх автохтонів-праукраїнців Трипільської культури могла відбутися тільки у VI тисячолітті до нової ери після відходу льодовика та «утворення сучасного ґрунту.. (8–6 тис. до н. е.)» [27, с. 29].

Як уже зазначали вище, Трипільська культура була переважно землеробською.

Період розвитку людства на теренах Східної Європи у VI–III тисячоліттях до нової ери належить до неоліту, і саме на період неоліту приходить розвиток Трипільської (праукраїнської) культури. Як стверджують науковці, в добу неоліту «людина переходить від присвоюючої системи ведення господарства до відтворюючої. Основними галузями виробництва стають землеробство і скотарство... в межах України досліджені численні пам'ятки неоліту.. — Буго-Дністровської, Сурської, Кріш-Старчево, Тиської та Культури лінійно-стрічкової кераміки...» [27, с. 38–39].

Буго-Дністровська археологічна культура вперше відкрита археологом В. М. Даниленком у 50-ті роки XX століття у Прибужжі України. На сьогодні відомо більше 60 поселень цієї культури між Вознесенськом на Миколаївщині та Хмільником на Вінниччині, а також на середньому Подністров'ї. Буго-Дністровська археологічна культура ділиться на три періоди, кожний з яких має по 2–3 фази. Цікавою і характерною з них є Хмільницька фаза.

«...Пам'ятки Хмільницької фази (Буго-Дністровської культури. — В. Б.) безпосередньо передують добі Трипільля на Україні і є одним із компонентів складання Трипільської культури, а відтак і Трипільської цивілізації» [27, с. 41].

Отож, Трипільська культура, зародившись в добу неоліту, перейшла до доби Мідно-бронзового віку без особливих потрясінь в результаті еволюції (розвитку) людської спільноти на теренах сучасної України. Цікаво зазначити, що історія в часи розвитку Трипільської археологічної культури не зафіксувала зміни племен (носіїв цієї культури) на автохтонних землях українців.

Саме в часи Трипільської культури виникли перші ознаки зародження української (слов'янської) писемності. Послухаємо професора І. І. Зайця:

«...Носії Трипільської культури використовували та створили ряд знакових систем, подібних до тих, на основі яких виникла писемність в Месопотамії... На трипільських матеріалах ми можемо спостерігати процеси зародження праісторичних знакових систем та давньої писемності...

У трипільсько-кокутенській знаковій системі — 68 знаків, які мають формальні аналогії у ранній шумерській піктографії, що складається з 891 графеми... Такі ж знаки можна знайти в культурах Середземномор'я. Наприклад, знак у вигляді зірки трапляється на предметах Кріто-Мікенської цивілізації та серед єгипетських ієрогліфів... Тобто ці знаки мають універсальний характер і виникають самостійно в кожній культурі... Знакові системи Трипільля-Кокутенії не мають нічого спільного з... балканськими предписемними системами. Вони розвивались самостійно і є ще одним центром розвитку піктографії, який розвинувся тут, в першу чергу, як засіб магічного спілкування з вищими силами» [27, с. 125].

Сьогодні немає підстав стверджувати, що українська писемність з'явилася в IX столітті. В язичницькі часи початку нової ери український етнос уже мав свою писемність, про що свідчить «Велесова книга». Православна

церква, прийшовши на землі України-Русі в кінці IX століття зробила все, щоби повністю винищити стару українську, язичницьку писемність. А оскільки та староукраїнська писемність була переважно культово-язичницька, то за підтримки князівської влади була знищена.

Слід зазначити, що сліди Трипільської археологічної культури за останні 100 років були виявлені більше, ніж у 2000 давніх поселень на території сучасної України. А скільки їх було свідомо знищено, переорано, та скільки ще буде відкрито — знає один Бог.

Треба також мати на увазі, що XX століття для українського народу було особливо страхітливе: постійні війни, голодомори, виселення людей із рідної землі, свідоме винищення. Тож часу на археологічні розкопки і дослідження залишалось надзвичайно мало. Послухаємо професора І. І. Зайця, який вивченню Трипільської культури присвятив життя:

«В Україні виявлено понад дві тисячі поселень Трипільської культури... **Населення на всій території поширення Трипільської культури становило щонайменше один мільйон чоловік...** Житла трипільців були переважно наземними, площею від 30 до 150 м²... Біля печі під стінами та на полицях-мисниках стояли різноманітні горщики та миски. Стіни, як ззовні, так і зсередини житла, розмальовувалися вертикальними смугами червоного, жовтого та білого кольорів. Орнамент розташовувався також навколо вікон та дверей. Житло Трипільської культури дуже нагадує українську сільську хату XIX–XX століть. У такому житлі мешкала одна сім'я.

На Уманщині, в басейні Південного Бугу, а також у Межиріччі Дністра й Прута виявлено величезні поселення площею 450 га, які нараховували понад 2000 жител, розташованих концентричними колами (поселення Майданецьке, Тальянки, Веселий Кут, Добриводи тощо). Тут існувала квартальна забудова, багато будинків були двоповерховими. На той час це найбільші в Європі, а можливо й у світі,

перші справжні протоміста, в кожному з яких проживало до 25 тис. осіб. Археологи встановили у трипільців унікальний в історії культовий звичай — обрядове спалювання своїх жител... Воно відбувалося один раз приблизно через кожні 50 років, коли виснажувалися навколишні поля і проживання на цьому місці ставало неможливим. Освоївши нові ґрунти і збудувавши неподалік нове селище, люди упорядковували житла у старому поселенні й спалювали його.

Основним заняттям трипільців було землеробство. Вони вирощували на своїх полях... — кілька сортів пшениці і ячменю, просо, горох та вику. Високого рівня розвитку досягло тваринництво» [27, с. 66].

Як бачимо, українські сучасні фахівці-археологи стверджують, що «житло Трипільської культури дуже нагадує українську сільську хату XIX–XX століть». І то дійсно так. До цього зауваження слід додати свідчення «Батька історії» Геродота, який у V столітті до нової ери описав житла та садиби скіфських племен будинів і гелонів. Вони теж нагадують «українську сільську хату XIX–XX століть».

Спостерігаємо надзвичайно цікаве історичне явище, коли впродовж кількох тисячоліть (V тисячоліття до н. е. – II тисячоліття н. е.) на одній і тій самій території України зберігається абсолютно тотожне житло і навіть цілком подібні елементи його внутрішнього наповнення та зовнішнього оздоблення. Аналізу цього явища не існує.

Цікаво зазначити: в часи Трипільської культури її населення на теренах України становило не менше «мільйона осіб». Тому можемо сміливо вважати, що до кінця старої ери, на рубежі епох, населення тієї культури, чи її спадкоємниці, про що говоритимемо пізніше, становило не менше двадцяти мільйонів осіб. Скоріше — значно більше. Бо пам'ятаємо, що у Скіфській державі на рубежі епох було 40 мільйонів населення.

Тому прихильникам так званої теорії прийшлих на українські землі у V–VI століттях слов'ян, у першу чергу, слід вирішити питання «знищення чи переселення» біля двадцяти

мільйонів праукраїнців із теренів сучасної України. Історія цього явища не зафіксувала.

Та повернімося до Трипільської культури. Професор І. І. Заєць зі своїми колегами прийшли до наступних висновків:

«...На численних керамічних виробках Трипільської, Ямної та інших культур (споріднених із Трипільською. — В. Б.) простежуються орнаменти, виконані відтиском шнура. А в Бронзовому віці (II – початок I тисячоліття до н. е. — В. Б.) цей вид орнаментатії набуває значного поширення. Більше того наприкінці III тис. до н. е. виникає ряд археологічних культур, які отримали назву Культур шнурової кераміки: Городецько-Здовбицька, Стжижовська (на території Волині), Підкарпатська (верхня частина Дністра і частково у верхів'ях Прута й на Південній Волині) та Середньодніпровська (долина Десни)...

Всередині II тисячоліття до н. е. на зміну Культурам шнурової кераміки приходять дві культури: Комарівська і Тшинецька... Більшість дослідників... вважають, що у формуванні Комарівської і Тшинецької культури важливу роль відіграли Культури шнурової кераміки, з якими вони частково споріднені,... зокрема Трипільська на її заключному етапі.

У Бронзовому віці... помітно зросла густота населення. Особливо щільно були заселені лісостепові райони з м'яким кліматом...

Виключно важливу інформацію про характер і найголовніші виробничі й культурні процеси дають матеріали відомої Сабатинівської культури. Перше поселення цієї культури виявлено біля с. Сабатинівка Ульяновського району Кіровоградської області, на лівому березі Південного Бугу.

Племена Сабатинівської культури розташовувалися у степах Північного Причорномор'я від Дніпра до Південного Бугу — Дністра і аж до Дунаю. Тут зафіксовано 1500 поселень цієї археологічної культури.

Тут доречним буде сказати, що більшість її поселень були розташовані на території, яку в свій час освоїли трипільські

племена. Підкреслимо, що поселення Сабатинівської епохи Бронзового віку знаходилися на території трипільських поселень Сабатинівка I та II... А найголовніше полягає в однотипності орнаментації відтиском шнура, керамічного посуду» [27, с. 136–137].

Археологічні дослідження сучасних українських науковців свідчать про неперервність населення на теренах України впродовж VI–I тисячоліть до нової ери.

Звичайно, людський розвиток постійно зазнавав природних катаклізмів і катастроф, що значно впливало на життя населення, але знищити сам розвиток вони не зуміли.

І цьому є ще один надзвичайно цікавий доказ — це Київська (українська писемність). Те, що українська (руська) писемність існувала до князя Володимира, не викликає найменшого сумніву, бо існують тексти русько-візантійських договорів 860, 874, 944 та 971 років, автентичність яких не підлягає сумніву. Існування руської (української) писемності також засвідчили араби Ібн Фадлан, Ібн Якуб аль-Недім та інші. Зрозуміло, що українська писемність початку IX століття не могла з'явитися на голому місті. Археологам та історикам відомі «сарматські писемні знаки», знайдені при розкопках давньої скіфської Ольвії. Шкода, що ті письмена за російських імперських часів ніхто не розшифровував. Що цілком зрозуміло.

«...Хазарія на базі сарматської ієрогліфіки виробила власне фонетичне, літерне письмо... Аналогічно трохи раніше був створений рунічний алфавіт готів (скіфів) — його причорноморське походження не викликає сумніву» [81, с. 636].

А далі та скіфська писемність сягала, як ми говорили раніше, часів Трипілья. Хоча, зрозуміло, що процес відбувався в іншому напрямі: Трипілья — Скіфія — Сарматія — Русь (Україна).

Загальний висновок професора Івана Івановича Зайця та його колег цілком закономірний і не викликає заперечень.

«А на останок висловлю своє бачення нашого українського минулого, а конкретніше — походження української нації... Незважаючи на складні і різноманітні етнічні та міграційні процеси, які відбувалися на території України упродовж багатьох віків, у нас немає ніякого сумніву, що основи українського родоводу були закладені в другій половині — наприкінці V тисячоліття до н. е., що дає підстави засвідчити автохтонність певної частини населення того часу, і передусім носіїв Трипільської культури. Вони зберегли і через тисячоліття передали нам любов до рідної землі, до хліборобства... Традиції, започатковані трипільцями абсолютно у всіх напрямках господарського і культурного життя, передалися населенню епохи бронзового віку, в першу чергу носіям Культур шнурової кераміки (Середньо-Дніпровської, Тшинецької та ін.), а в майбутньому населенню ранньослов'янських — Зарубинецької, Черняхівської та Київської культур. І як наслідок, все це та інше стало надбанням народу Київської Русі, а відтак і українського народу, який є прямим спадкоємцем його духовної і матеріальної культури» [27, с. 271].

Ця цитата знаного українського професора звільняє нас від висловлювання своєї думки. Ми погоджуємося з дуже виваженою, одночасно — обережною, думкою-висновком професора І. І. Зайця. Але нагадаємо те, про що професор волів мовчати.

На початку XX століття видатні науковці свого часу: Вікентій Хвойка, якому не знайшлося місця у Великій Радянській Енциклопедії (третє видання), професор Михайло Іванович Ростовцев (1870–1952), який у 1918 році, будучи професором Петербурзького університету, втік з Росії до США, де у 1925–1944 роках був професором Йельського університету, Освальд Менгін — головний археолог Віденського університету та багато інших науковців світового рівня визнавали Трипільську культуру — Українською, а трипільців — українцями.

Послухаємо свідчення:

«...Два чільних археологи із світовим авторитетом Михайло Ростовцев та Освальд Менгін, вивчаючи та досліджуючи Трипільську культуру, прийшли до такого висновку: “Скільки чужих народів не перекочувало через Україну, всі вони її покидали, або пропадали. Самотній тубільний український народ цупко тримався своєї прадідівської землі, витримуючи всі долі і недолі, він зберіг аж до теперішніх часів істотні елементи своєї культури. Тому лише його пращури могли бути її творцями, немає значення, як вони тоді розмовляли чи називалися”» [55, с. 69].

Як бачимо, у ХХ столітті не було потреби розробляти спеціальну «археологічну періодизацію для сучасної території України». Звичайна вигадка московської шовіністичної ідеології. Це була друга «московська зачистка» української землі від українського спадку.

Перший раз московити у ХVІІІ столітті позбавили українців власної історії, поцупивши та приписавши все до свого спадку. Та раптом чех Хвойка переплутав усі «московські старання», відкривши Трипільську археологічну культуру. Того Хвойку не можна було навіть заслати до Сибіру — цілком нейтральна людина. Та й не зрозуміла у ті часи російська влада, що розкопав під Києвом Хвойка. А тут розпочались: японська війна (1904–1905), бунт 1905–1907 років, Перша світова війна (1914–1917), Більшовицький переворот (1917), так звана Громадянська війна (1918–1921), голодомори, колективізація тощо. Більшовикам було не до Трипілля.

А світова наука всі ті роки (1900–1945) спокійно та плідно працювала із великим археологічним відкриттям Вікентія В'ячеславовича Хвойки.

Тому, коли у московської радянської влади «дійшла черга» до Трипільської археологічної культури (що з нею робити) — ігнорувати її уже було неможливо. У світовій археологічній науці вона посідала одне із чільних місць. Трипілля вивчали в університетах Європи і США. Ось тоді для «пам'яток на території України» була у Москві розроблена своя

«археологічна періодизація», яка не несла жодної згадки про український народ.

Розробляти нову археологічну класифікацію, безумовно, будуть українські фахівці, та в ній, на мою думку, мають бути присутні такі розділи:

- трипільська доба українського народу;
 - скіфська доба українського народу;
 - сарматська доба українського народу;
 - доба союзу слов'янських племен (антів, венедів, склавинів);
 - українська доба великого Київського князівства;
 - українська доба великого Галицько-Волинського князівства;
 - доба України у складі Литовсько-Руської держави;
 - доба українського козацтва та польської окупації;
 - доба московської окупації України.
- Інакше українська незалежність не має сенсу.

IV. Подільська земля

Значне місце в нашій книзі маємо приділити Пониззю та Подільській землі.

На відміну від Києва та Київської землі, де в часи Російської імперії і, особливо, в комуно-більшовицький період, коли археологічні розкопки доручалися тільки «надійним людям», Подільська земля була досліджена десятками українських археологів-патріотів, висновки яких дозволяють повністю зруйнувати фальшиві теорії походження українського народу та його споріднення з московитами.

Настали часи переосмислення українською історичною наукою так званої теорії «трьох братніх народів», базованої на московських «доважках брехні».

Отож, благословенна Подільська земля!

Коли ми говоримо про Подільську землю, слід пам'ятати, що її розміри протягом століть змінювалися. Не забуваймо,

у XIV–XV століттях та земля за своїми розмірами і населенням переважала Київщину й Чернігівщину разом узяті. Тому давнє буття русичів-українців виглядатиме однобоко і неповноцінно, якщо до нього не долучати опис стану та життя давнього українського населення Пониззя та Подільської землі (залежно від століть).

Московська історіографія привчила українських істориків пов'язувати нашу Київщину та Чернігівщину не з рідним їм Поділлям, а з чужими, далекими землями Тмутаракані (Рязанщини) та Мещери (Ростово-Суздальщини). Хоча, цілком очевидно, що така позиція хибна, притягнута за вуха.

За книгою Миколи Молчановського «Очерки известий о Подольской земле до 1434 года», виданою при Київському університеті в 1885 році, кордони Подільської землі у середині XV століття сягали від міста Бучач на річці Стрипа (захід) до річки Дніпро (схід) і від Теревовлі, Меджибожа, Хмільника, Дашева, Звенигорода на півночі до берегів Чорного моря на півдні. На заході Подільська земля омивалася річкою Дністер, а на сході — Дніпром.

До Подільської землі окремі історики включають частину землі між Дністром та Прутом з містами (замками) Хотином та Сороками, доля яких була пов'язана у давні часи з Поділлям. Але ця тема — окреме питання.

Коли звертатимемося до польських істориків і хроністів XV–XVII століть, які писали про давню Подільську землю, то завжди пам'ятаймо про наявність у їхніх працях звичайних елементів польського великодержавного шовінізму. Цим грішили всі давні польські хроністи: від Длугоша і Кромера до Гваньїні і Стрийковського.

Наш Літопис Руський розповідає про племена Подільської землі, хоча до XIV ст. вона, починаючи, ще з давньогрецьких часів, іменувалася по-іншому. Отже, Літопис:

«Дуліби тоді жили по Бугу, де нині волиняни, а уличі [й] тиверці сиділи по [другому] Бугу і по Дніпру; сиділи вони також поблизу Дунаю. І було множество їх, бо сиділи вони

по Бугові й по Дніпру аж до моря, і єсть города їх і до сьогодні. Через те **називали їх греки “Велика Скіфія”**» [18, с. 8].

Як бачимо, за літописом ще в часи давньогрецької держави в I тисячолітті до нової ери (далі писатимемо: н. е.) **греки називали давні праукраїнські племена дулібів, уличів, тиверців та інші — скіфами**. Хочемо ми чи ні, але цю достовірність ми зобов'язані або сприйняти, або аргументовано, спираючись виключно на факти, заперечити. Іншого шляху в історичній науці існувати не може.

Не маємо права, за принципом російської історіографії, писати щось, не опираючись на факти.

Слід зазначити, що, наприклад, Лаврентіївський літопис, який зберігається у Санкт-Петербурзі теж пише про наші слов'янські племена на півдні України-Русі:

«...Уличи, Тиверци сядяху по Днестру, присядяху к Дунаєви, бе множество их, сядяху бо по Днестру оли до моря, суть грады их до сегодне, да то ся **зваху от Грек Великая Скуфь**» [29, с. 17].

Наш великий земляк, легендарний Нестор і стародавні греки, як свідчать руські літописи, теж вказують на проживання уличів і тиверців у межиріччях Дніпро — Дністер — Дунай. Хоча Нестор величає ті племена Уличами і Тиверцями, а давні Греки — скіфами. Але той же Нестор пояснює, що мова йде про одні й ті самі племена: «...да то ся зваху от Грек Великая Скуфь».

Навіщо автор підкреслює і деталізує це питання?

Аби ми зрозуміли, що в різні епохи, різні наші південні сусіди називали нас по-різному.

В часи давньогрецької держави греки величали наші племена та нашу державу — Скіфія (VII–III ст. до н. е.).

В часи давньоримської держави римляни називали нас сарматами, а державу Сарматія (III ст. до н. е. – III ст. н. е.). Хоча ніякої зміни населення на теренах України не відбулося. З появою Східно-Римської імперії українців стали величати слов'янами, а державу — Русь. Ми констатуємо ці істини для того, щоб не виникало найменшого сумніву

щодо збереження праукраїнського етносу на українській землі станом на IX століття.

Звичайно, межуючи впродовж багатьох сотень років з тюркськими народами (печеніги, половці, кримські татари) слов'янський етнос зазнав відчутного впливу з їхнього боку, як і тюркські народи від слов'ян. Але то окреме питання. Бо як засвідчили давні джерела, русичі-українці продовжували мешкати на своїх дещо звужених теренах та сповідувати свою релігію.

Слід зазначити, що землі між Прутом і Дністром у давні часи теж належали руським племенам. І треба розуміти — ті землі належали саме уличам і тиверцям, бо інших слов'янських племен, які б мешкали між Дунаєм та Дністром, історія не знає. Ще візантійський імператор Костянтин Порфірородний (905–959) у своїх творах згадував слов'янські міста на Дністрі, такі як: Тунгате, Кракіакате, Салмакате, Сакакате, Гіаюкате та Аспро-Кастрон, тобто — Білий город (Білгород на Дністрі), біля яких існували переправи через річку.

«У всякому разі згадані імператором міста дуже вдало розташовані на річці, тим більше, що у двох перших, тобто Тунгате й Кракіакате (якщо відкинути закінчення...) легко можна вгадати Тигину (Бендери) й Сороки, біля котрих і сьогодні знаходяться головні переправи через Дністер» [7, с. 453].

Цікаво зазначити, що й на карті, виданій 1570 року в Антверпені Вацлавом Городецьким, на Дністрі позначені міста: Срока, Устя, Оригов, Тегиня, Тубарча, Тубарча й Білгород [83, с. 44–45].

А в «Книге Большому чертежу» зазначено таке: «А на Нестре град Нарока, от Устья 130 верст. А ниже Нароки 20 верст град Устья. А ниже Устья 20 верст град Орыга. А ниже Орыги 20 верст град Тегиня. А ниже Тегини 20 верст град Туборча. А ниже Туборчи 20 верств “в старом чертиже подпись свалилася”» [21, с. 32].

Річка Дністер у всі віки не була роздільним кордоном слов'янських земель. Бо українці мешкають за Дністром

і сьогодні. А знамениті шляхи сполучення через річку збереглись до сьогоднішнього часу. Подивімося на карту й переконаймося. Ось вони в новітньому звучанні:

- 1) Сороки — Ямпіль,
- 2) Резіна — Рибниця,
- 3) Криуляни — Дубоссари,
- 4) Бендери (Тигіна) — Тирасполь,
- 5) Паланка — Маяки,
- 6) Білгород — Овідіополь.

Не будемо вести мову про поселення Подільської землі, відомі з XII століття. Бо тільки на тій самій карті 1570 року позначені міста-фортеці: Полонне, Чуднів, Хмільник, Вінниця, Красилів, Смотрич, Кам'янець, Бакота, Сорока, Брацлав, двічі — Очаків, Білгород, Бар, Скала та інші.

«За Нестором два згаданих Слов'янських народи (уличі й тиверці. — В. Б.) мешкали в містах, яких за Географом Фавеннським, Тиверці мали 148, Уличі аж 318» [7, с. 452].

Тож, коли ми говоримо про землі України (Русі) далеких століть, не маємо права не згадати про Поділля. Як бачимо, то був надзвичайно великий та вагомий відтинок землі й населення нашого народу, нітрохи не менший Київщини, Волині чи Галичини. І немає жодного сумніву, що подільське слов'янське населення є складовою часткою русичів (українців). Хоча, звичайно, Поділля пройшло свій, особливий, шлях розвитку і не відразу увійшло до Великого Галицького князівства, як раніше — до складу Великого Київського князівства. Київським та Галицько-Волинським князям довелося ті землі й ті племена завойовувати, настільки вони були свободолюбів.

Народ Поділля (раніше — Пониззя) зберігав свою історичну тяглість тисячоліттями. На теренах Подністров'я та Південного Побужжя виявлено сотні пам'яток Трипільської культури V–III тисячоліття до н. е., як зазначає історик І. В. Рибак:

«На території краю представлені трипільські поселення раннього, розвинутого та пізнього етапів. Ранньотрипіль-

ське поселення знайдено біля села Лука-Врублівецька... Пам'ятки розвинутого етапу трипільської культури зафіксовано на території краю... поблизу села Кадіївці... Поблизу села Великий Жванчик... поблизу сіл Баговиця, Бакота, Боршиківці, Брага, Голосків, Завалля, Китайгород, Сокіл на Кам'янецьчині. До пізнього етапу трипільської культури (друга половина III тис. до н. е.) на Поділлі належить група пам'яток, важливе місце серед яких посідає поселення в селі Цвіклівці Кам'янець-Подільського району» [26, с. 15].

Одночасно, слід зазначити, що практично поряд із трипільськими похованнями на теренах Поділля знаходимо десятки скіфських (VII–III ст. до н. е.) та сарматських (III ст. до н. е. – III ст. н. е.) поховань. Та не думайте, що між Трипільською (III тисячоліття до н. е.) та скіфською археологічними культурами існував якийсь розрив. Ні! На теренах Поділля і цей відтинок історичного часу зберіг свою присутність. І ця доба, як усі інші, залишила свої помітні сліди в межиріччі Дністра та Горині, Стрипи та Буга. На той час припадає кілька археологічних культур.

«Першою серед них є **культура Кулястих амфор**. Її назва походить від могильників, у яких археологами виявлено поряд з людськими кістками кулястий глиняний посуд. Такі захоронення відкрито поблизу сіл Велика Слобідка, Кугаївці, Голосків..., Чорніводи, Завадинці..., Горбасів... (Хмельниччина. — В. Б.).

Культура **шнурової кераміки**... виявлена... поблизу сіл Шекиринці, Плужне (Ізяславського), Користне, Залужне, Сивки (Білогірського), Западинці (Красилівського), Студениця (Кам'янець-Подільського району).

Продовжувачами цієї традиції є землеробсько-скотарське населення **Комарівської культури**. Її пам'ятки зафіксовані поблизу Нетішина, Солов'є (Славутського району)... Комарівську культуру археологи вважають основою подальшого розвитку давніх протослов'янських племен» [26, с. 16].

Хто хоче більше дізнатись про спадкову тяглість подільського населення, може звернутись до академічної праці

Івана Зайця «Витоки духовної культури українського народу», Київ: Видавництво «Аратта», 2006 року видання. Там Подільська земля своїми археологічними дослідженнями подається в значно більшому обсязі.

Послухаємо істориків далі:

«Значний вплив на місцеве протослов'янське населення нашого краю у VII–III ст. до нашої ери мали скіфи. Під їхнім впливом відбувається формування специфічної західно-подільської скіфоподібної культури. Її пам'ятниками є кургани, які насипалися з каменю та землі. Їх виявлено поблизу сіл Тарасівка, Гуменці, Панівці на Кам'янецьчині, Миньківці Дунаєвецького району, Сирватинці, Бедриківці на Городоччині» [26, с. 17].

Ми можемо наводити десятки подібних пам'яток далекої Трипільської доби, бо на Подільській землі, за свідченням професора І. І. Зайця, їх виявлено 434. А скільки ще буде відкрито — один Бог знає.

Треба мати на увазі, що подібні дослідження стали проводити у XX столітті, переважно в кінці. А висновки про паралельне існування праслов'янської та скіфської культур уможливилися тільки за часів існування незалежної України. Бо російська імперія і за часів царату, і за більшовицьких часів, як уже автор зазначав, сповідувала та нав'язувала суто проросійську шовіністичну догму про прийшлих на наші землі слов'ян. Та й з'явилися, мовляв, ті слов'яни на терени сучасної України лише в середині I тисячоліття нової ери.

Та ось що пише сучасний український історик у науковому посібнику, схваленому до вивчення Центром досліджень історії Поділля Інститутом історії України НАНУ:

«За даними археологічних досліджень останніх років (!!! — В. Б.), у Південному Побужжі та Середньому Подністров'ї виявлено понад 100 поселень слов'ян, які датуються II ст. до н. е. — IX ст. н. е. Всі вони належать до однієї археологічної культури — Луки-Райковецької, яка названа за місцем першого дослідження пам'ятки — поселення поблизу села

Райки на Житомирщині... **Більшість слов'янських селищ** концентрувалася “гніздами” по 5–7 поселень на відстані 3–5 км одне від одного»... [16, с. 17–18].

Як бачимо, слов'яни, наші предки, мешкали на теренах сучасної України ще до нової ери. Думаю — це не останні дослідження про наших предків та тяглість їхнього життя на нашій споконвічній землі.

І нарешті наведу підсумкову думку професора Івана Івановича Зайця із його праці про спадковість витоків духовної культури українського народу:

«В ході... дослідження було проведено розкопки на більш ніж десяти пам'ятках різночасових археологічних культур. Особливу увагу було приділено вивченню поселень Трипільської культури, яких лише на території Поділля виявлено 434...

Такий підхід до стаціонарного дослідження Трипільської культури на Поділлі та в інших регіонах Правобережної України був зумовлений передусім масовим заселенням цієї території трипільцями та досить тривалим мешканням (майже 2500 років, з середини V до кінця III тис. до н. е.) у цих краях...

Отже, глибокий аналіз конкретних історичних процесів, які відображені у численній науковій літературі, свідчать, що одним з найважливіших першоджерел духовної культури українського народу є епоха Трипілля, традиції якої послідовно передавалися носіям наступних історичних епох включаючи період Київської Русі, а відтак і аж до нашого часу» [27, с. 3–4].

Маємо достовірну картину походження і спадковості українського народу (русичів) та його культури на споконвічній землі етносу.

Минали роки, століття і тисячоліття, та не зникав із теренів сучасної України праукраїнський етнос — носій щонайменше семитисячолітньої культури. Спадковість і тяглість тієї культури спостерігається від далекого Трипілля до Великого Київського князівства та нашої доби.

Не будемо у нашому дослідженні переповідати роки становлення і розквіту Великої Київської держави, що потрясала Візантію та Європу. Лише зазначимо: перш ніж сприймати матеріал, його потрібно «просіяти через українське національне сито». Поки що така робота істориками не зроблена. Шкода!

Автор пропонує «поглянути» через тисячоліття та, проаналізувавши достовірні історичні факти, встановити, які племена з часів Трипільської доби через Скіфсько-Сарматсько-Антську державу володіли певними територіями сучасної України, як трималися тієї землі, куди пересувалися під тиском обставин та які імена отримували від своїх одноплемінників, сусідів і ворогів. Це питання надзвичайно важливе і надзвичайно складне. Бо як час, так і певні «зацікавлені люди» доклали великих зусиль, щоби українці-русичі-скіфи-гети-уличі (тиверці) ніколи про те не дізналися. У цьому розділі, де йдеться про Подільську землю, поговоримо, в першу чергу, про племена, які її заселяли. Великі дослідження з цього питання провели шановні Микола Молчановський, Володимир Паїк, Іван Білик та інші, які своїми працями «прорізали» велику темряву, що оточувала нас довгі роки. Будемо опиратися на незалежні джерела, цілком конкретні археологічні дослідження і логічний розвиток подій.

Ми уже говорили, що Трипільська археологічна культура з V тисячоліття до н. е. і, майже, до II тисячоліття до н. е. присутня тисячами пам'яток на Подільській землі та на Пониззі. А це по суті від Чорного моря і Дунаю до сучасних Тернополя, Хмільника, Звенигородки, Черкас.

Як зазначалося, не тільки на землі Поділля були розташовані поселення Трипільської археологічної культури. У праці історика Володимира Паїка «Україна в минулому й сьогодні (історичні й географічні карти)» наведена карта поширення Трипільської археологічної культури на ранньому (VII тис. до н. е.) та пізньому етапах. Так от, на пізньому етапі Трипільська культура покривала сучасну

Україну від Івано-Франківська — Львова — Луцька до Чернігова — Черкас — Херсона та ще й Молдавію і всю Східну Румунію.

Якщо врахувати, що «Вчені оцінюють ступінь залюдненості (трипільців. — В. Б.) 7–10 осіб на квадратний кілометр» [26, с. 14], то на пізньому етапі Трипільської культури, тобто наприкінці III тисячоліття до н. е., тільки трипільці майбутньої території України становили 1–2 мільйони населення, а на часи свідчення Геродота на тій же території мешкало щонайменше 20 мільйонів. Хоча, за звичайною логікою, мусило бути у кілька разів більше.

Про що це нестикування свідчить?

Про те, що мають рацію європейські історики, які засвідчили: «По знищенню Гелону й після ганебної втечі Дарія гелони-будини не відбудовували свого міста (Археологи розкопали руїни Гелону на 200 тисяч мешканців. — В. Б.), а подалися в країну племені неврів (Волинь, Галичина, Підляшшя).

Це (було) друге переселення галів (гелонів — В. Б.) на захід. Перше було... між 2300–1300 рр. до Христа, бо **англійський літописець Від написав: “Зі Скалотії (Скіфії. — В. Б.) на захід (до Франції, Іспанії, Англії, Ірландії. — В. Б.) прийшли пікти й гелони і розселилися аж до Шотландії.** Вони, як і їхні предки трипільці-кйири, були відважні, волелюбні й рухливі”...» [84, с. 174].

Подібні свідчення є в істориків Франції, Англії, Шотландії тощо. Тільки російські та німецькі історики стверджують протилежне. Навіщо вони робили подібні голослівні заяви, ми уже пояснювали.

Слід розуміти: велика частина трипільських племен, що походили з Правобережжя сучасної України, ще раніше, перейшовши Дніпро, рухалася на схід. Так на Лівобережжі з'явилися майбутні скіфські (сколотські) племена гелонів, будинів та інших.

V. На руїнах московських міфів

Великий геній українського народу, висміюючи нашу згоду сприймати українську історію із уст чужинців, у свій час досить влучно сміявся:

— «Добре, брате,
Що ж ти таке?»
«Нехай скаже
Німець. Ми не знаєм».
Отак-то ви навчаєтесь
У чужому краю!
Німець скаже: «Ви могли»
«Могли! могли!»
Золотого Тамерлана
Онучата голі.
Німець скаже: «Ви слав'яне».
«Слав'яне! Слав'яне!
Славних прадідів великих
Правнуки погані!» [93, с. 269].

Якби сьогодні Тарас Григорович Шевченко був живий, він би обов'язково поруч із німцем поставив москаля. Сучасного московита-москаля! І мав би рацію. Звичайно, згадав би усіх поіменно «правнуків поганих». Вони уже давно заслужили на таку «честь».

Як уже автор неодноразово згадував, Російська імперія за століття зробила усе можливе і навіть неможливе, щоби загнати український народ до «московського історичного стійла». Будь-яке відхилення від офіційного трактування не тільки російської, а й української історії каралося, як державна зрада і посягання на правду.

Коли чех на прізвище Хвойка у самому Києві несподівано розкопав Протасів Яр і встановив, що Києву уже кілька тисяч років, а ще розкопав Трипілля та Білгородку, таким чином, по суті, встановив родовід українського народу. Москва отямилась від цих ударів тільки у 1950-ті роки,

і одразу ж Протасів Яр у Києві засипали, аби ніхто там не копався. Про Трипілля та Білгородку у Москві та Києві веліли мовчати, а подальші розкопки — заборонили. Та вузівські науковці, навчаючи студентів, продовжували копати по всій території України. А там із землі, як за Божим велінням, скрізь з'являлися аналоги Трипілля, десятки, сотні, тисячі.

І тоді більшовицька Москва підмінила поняття, винайшовши так звані місцеві археологічні культури, що не мали національно-племінної прив'язки, а пов'язувалися виключно із місцем знахідки. Хоча світова наука чинила по-іншому — пов'язувала археологічні відкриття з народом чи племенем. Так з'явилися: культура ацтеків, культура інків, культура народу майя тощо.

А на Україні мовби не було нічого українського. Знайдені культури мали такі назви: Черняхівська, Трипільська, Середньостогівська, Гумельницька, Середньо-Дніпровська тощо. Української не було і в другому тисячолітті нової ери. Отакий ми, за московським поданням, безталанний народ. І що цікаво, знаходяться в Україні «Славних прадідів великих правнуки погані», які підспівують оцій московській вигадці.

Один український журналіст, 2012 року, не вказавши свого імені та прізвища, написав з болем та сарказмом:

«Слід віддати належне російській імперській, а за нею і радянській історичній науці. Вони винайшли геніальну підміну понять. Мовляв, не було ніяких прадавніх українських держав! Ані Трипільської, ані Кимерійської, ані держави Аттіли, ані інших, ще не викопаних археологами. Були культури — Черняхівська, Трипільська, ще якісь там із назвами, прив'язаними до місця знахідки. І все!..» [94, с. 14].

І той же журналіст, з великою повагою до німецького народу, написав: «Тисячоліття історія сучасної Німеччини складається з дуже різних періодів. Була вона імперією, збіговиськом ні від кого не залежних князівств, курфюрств та

іншої геополітичної дрібноти, знову імперією, недолугою, дуже схожою на Україну 90-х років начебто демократичною республікою, фашизоїдною державою, окупаційною зоною і лише на початку 90-х років минулого століття набула свого нинішнього вигляду...

І ніхто не ділить, не розриває штучно німецьку історію на якісь там “культури”, не викидає з прадавніх документів десятиліття, а то й століття...» [94, с. 14].

Отож, не розриваючи українську історію на шматки, простежимо, як мінявся та розвивався наш народ протягом тисячоліть.

Мізинська стоянка. Багато науковців стверджують, що «Мізинська культура XXV–XV тисячоліть до н. е. — давньоукраїнська» і, певно, мають рацію. Не тому, що їм так забажалося. Ні!

Послухаємо, що пише надзвичайно прискіплива, вимоглива людина та один із кращих, сучасних краєзнавців України Сергій Піддубний:

«Усьому світові відома палеолітична стоянка, що її відкопав на 6-метровій глибині у селищі Мізинь над рікою Десна (Чернігівщина) видатний український археолог, антрополог (професор. — В. Б.) Федір Вовк: орнаментовані браслети, ножі та голки зі слонової кістки, стилізовані й реалістичні статуетки жінок — символи матері Лади, фігурки собаки (один із перших тотемів давньоукраїнських племен) тощо... (Племена Мізинської цивілізації дали українцям та людству — В. Б.) меандровий (суто національний) український орнамент, що містить глибоку оптимістичну ідею безконечності буття. Сей мотив стане домінантним і в Трипільській культурі, і в усьому українському народно-прикладному мистецтві аж до XX ст. н. е. З часом меандровий орнамент, а також свастика та тризуб, яких теж чимало було на мізинських малюнках, поширяться на Єгипет, Грецію, Рим, Сирію, Індію... Згодом радянські археологи біля Мізині знайдуть флейти й ударні інструменти із кісток мамонта

та жіночі статуетки в позі танцю, що є свідченням високого розвитку культури тодішніх племен...» [80, с. 89–91].

Оскільки Мізинська археологічна культура залишила у спадок українському народові «меандровий (суто національний) орнамент», не дивно, що саме цей меандровий, суто український, національний орнамент був домінуючим і в Трипільській культурі праукраїнських племен.

Не забуваймо, Мізинська культура існувала на теренах сучасної України ще в часи льодовикового періоду пізнього палеоліту, в XV тисячолітті до н. е. В той час, коли Трипільська культура на землях України, згідно з дослідженнями професора Івана Івановича Зайця, з'явилася тільки у VII тисячолітті до н. е., після сходу льодовика з північних теренів сучасної України. Трипільська культура належала до землеробських. Достовірний спадок Мізинської культури згодом визначають українські фахівці, коли на руїнах московських вигадок постануть справжні українські археологічна та історична науки.

Кам'яна Могила. Як установили історики та археологи, «хронологія наскельних зображень Кам'яної Могили охоплює величезний період (від XXII–XVI тисячоліть до н. е. до X–XII століть н. е.)» [27, с. 45].

Що ж дала нам давня культура українських степових племен?

На це запитання дуже елегантно і коректно відповів все той же Сергій Васильович Піддубний.

«Серед розписаних червоною фарбою кісток (Мізинської культури. — В. Б.) було чимало таких, призначення яких важко з'ясувати. Одне із зображень дається тлумаченню лише тепер, після відкриття карт рік на Кам'яній Могилі та біля Вільхового...

Дослідник Кам'яної Могили Анатолій Кифішин правильно визначив, що панно 7 цієї своєрідної бібліотеки відтворює карту рік. Щоправда, не можна погодитися, що на ній показано лише ріки Правобережної України. Не міг давній географ висікти на Кам'яній могилі карту рік Оратти,

не показавши річки Молочної, на березі якої знаходиться могила. Тут зафіксовані всі відомі давньому картографові святі ріки стародавньої України, хоча, й справді, правобережні він краще знав...» [80, с. 91–93].

Одночасно в Кам'яній Могилі знайшли так звані «стародавні письмена», які дослідники датували VI–I тисячоліттями до н. е., що «засвідчує безперервність їхнього існування і розвиток серед давнього населення Південної України. Вони нанесені на стінах Кам'яної Могили, в багатьох її гротах та печерах» [27, с. 53].

Тобто, культури Кам'яної Могили і Мізинська, за свідченням С. В. Піддубного, пов'язані між собою і доповнювали одна одну. Вони існували тисячами років, що свідчить про неперервність проживання одних і тих самих племен на прилеглих землях, спадковість вірувань та світогляду людей.

Прошу звернути увагу на наявність двох носіїв української стародавньої культури: Мізинський та Кам'яномогильний, інакше — північний і південний, ще інакше — землеробський та скотарський. І це було нормальним явищем для української землі ще X тисяч років до н. е. Тільки разом південно-українські та північно-українські племена становили силу, що могла протистояти ворогові. Саме про те свідчить спільна перемога скіфських племен над перським королем Дарієм у 512 році до н. е.

Отож, культура Кам'яної Могили дала праукраїнцям одну із найдавніших писемностей, яка сягала, згідно з дослідженнями А. Г. Кифішина, XII століття до н. е. Послухаємо: «Без сумніву, протописемні знаки Кам'яної Могили пройшли дуже довгий шлях розвитку. Найдавніші з них А. Г. Кифішин відносить до XII–X тис. до н. е. (печера “Чаклуна” № 52, грот № 51 тощо), а найпізніші — до III тис. до н. е.» [27, с. 54–55].

І як показали сучасні дослідження професора Т. М. Ткачука та інших науковців, піктографія Кам'яної Могили в подальшому розвитку стала надбанням Трипільської

цивілізації. Ті знакові системи праукраїнської писемності ніяк не пов'язані з шумерською та грецькою писемністю.

«Знакові системи Трипілля — Кукутені не мають нічого спільного з попередніми балканськими передписемними системами. Вони розвивалися самостійно і є ще одним центром розвитку піктографії, який розвинувся тут, в першу чергу, як засіб магічного спілкування з вищими силами» [27, с. 152].

Трипільська цивілізація. Прошу читачів звернути увагу на те, як ще радянські науковці встановили абсолютно чіткі межі української Трипільської цивілізації: початок — 5400 рік, із додатковим словом «близько», кінець — 2250 рік, і вже, навіть, без слова «близько».

Зрозумівши, після відкриття Вікентієм Хвойкою Трипілля, що то відкриття світового рівня і його вже «не приховати», московська більшовицька провладна еліта спочатку позбавила Трипілля пояснювального слова — «українське», потім нав'язали Трипіллю вигадане слово — «Культура», придумавши ізольовану «Трипільську культуру», а потім, аби та «культура» не мала ніякого продовження та зв'язку з Україною-Руссю, загнала так звану Трипільську культуру до цілком обмеженого періоду.

Все те чинилося спрямовано, послідовно і, як вони вважали, навіки. І раптом (хоча цілком закономірно) російська більшовицька імперія розвалилася. На світ з'явилися десятки давніх та сучасних досліджень, де історики усього світу трактують Трипільську цивілізацію по-новому, спираючись, в першу чергу, на раніше недосяжні світові джерела. Так канадський історик Володимир Паїк у праці: «Україна в минулому й сьогодні (історичні й географічні карти)», виданій у Канаді (Едмонтон — Торонто) 1982 року, встановив цілком інші роки існування Трипілля, відносячи його до 7000–1000 років до нової ери. І якщо В. Паїк у 1982 році говорив «дотепер відкрито поверх 500 трипільських поселень», то професор Іван Заєць у 2006 році уже знав

«В Україні... понад дві тисячі поселень Трипільської культури» [27, с. 66].

Професор Іван Іванович Заєць 40 років вивчав Трипільську культуру, що дало йому змогу зробити ось такий висновок:

«На території Середньої та Східної Європи, в яку входили західні і північні райони сучасної України, в той час (III–II тис. до н. е.) жило населення Культиури Кулястих амфор та Шнурової кераміки. Підкреслимо, що південно-східна група населення, яка належить до археологічних культур — Шнурової кераміки та Кулястих амфор успадкувала певні риси пізнього етапу Трипільської культури (кінець IV–III тис. до н. е.). Успадкування окремими групами населення історичних періодів найголовніших процесів, які відбувалися в епоху Трипілья в Україні в галузі матеріальної і духовної культури, має виключне і принципово важливе значення.

Подібні та інші конкретні явища свідчать про традиційні взаємозв'язки населення Трипільської культури з культурами Кулястих амфор, Шнурової кераміки та інших наступних археологічних культур. На думку В. Д. Барана, це були природно-асимілятивні процеси. Не заперечуючи цієї думки, але разом з тим, спираючись на дослідження Буго-Дністровської культури видатним вченим В. М. Даниленком та простежуючи балканський та подунайський впливи, скажемо, **що є всі підстави вбачати в цьому пряму генетичну спадкоємність, яка започатковується Трипільською культурою**» [27, с. 181].

Отаку спадкову лінію від далекого Трипілья до сучасної України-Русі встановили видатні українські науковці В. М. Даниленко та І. І. Заєць. І така точка зору сьогодні, після розвалу Російської комуністичної імперії, має бути домінуючою. Спадкоємницею великої Трипільської цивілізації стала Скіфська держава, яка, за словами Геродота, повстала у 1500 році до н. е., тобто у II тисячолітті до н. е.

Внесемо деякі уточнення до походження та опису певних народів і племен Скіфо-Сармато-Антської держави. Постараємося очистити і той період української державності від очевидних «доважків брехні», які, скоріше, свідомо були «понакидані» до української історичної науки.

Отож, кіммерійці.

«Одним із перших кочових народів, чие ім'я нам достатньо відоме за творами ассірійських хронік VII ст. до н. е. та повідомленням “батька історії” Геродота (V ст. до н. е.) були кіммерійці. В степах Причорномор'я була розташована їхня країна з назвою Кіммерія» [27, с. 154].

За офіційною московською теорією, скіфи у VII столітті до н. е. у жорстокій війні перемогли кіммерійців, вигнали їх із Причорномор'я і створили свою власну державу — Скіфію. Звичайно, офіційна московська теорія вважає кіммерійців, як і скіфів, зайдами на нашій землі. І хоча радянські науковці визнавали, що «Про етнічну приналежність кіммерійців відомо дуже мало», та все ж таки відносили їх до «іраномовних». Тобто, за московською традицією: на українській землі нічого українського бути не могло. А тим більше — мови. Така чергова брехня московської історичної науки. Зрозуміло, що в українських науковців у ті часи іншої думки бути не могло і вони щиро кричали комуністичній Москві — «одобрямс».

Та от з'явилися переклади з англійської мови на українську праць великого свідка V століття до н. е. Геродота, і ми маємо право на особисту думку. То було головне в комуністичній ідеології — не дозволяти людині мати особисту думку. Тільки стагну!

Що ж про кіммерійців писав Геродот?

«Кіммерійці жили в Причорномор'ї між Дніпром і Дністром; скіфи жили в Приазов'ї між Дніпром і Доном. Як перші, так і другі були племенами одного і того ж народу — борисфенів — скіфів... Геродот два рази згадує кіммерійців...» [55, с. 62].

Перший раз Геродот згадує кіммерійців «в середині 2-го тисячоліття старої ери», коли між керівниками скіфів і кіммерійців виникла суперечка і переросла у війну. Слід зазначити, що у тій суперечці кіммерійці не підтримали свою верхівку. Відбулися сутички і запеклий бій. Певно, армія і якась частина громади, все ж таки, були на боці своїх царів, бо в часи Геродота біля Дністра ще зберігалися могили загиблих у тій війні.

«Після того бою... (вожді. — В. Б.) кіммерійців втекли в Малу Азію і оселилися на півострові біля Сінопу, в сусідстві з гетитами, спорідненим з ними племенем... Кіммерійці залишилися на своїй землі (тобто між Дніпром і Дністром. — В. Б.) і підтримали скіфів» [55, с. 63].

Скоріше, непорозуміння між скіфами і кіммерійцями відбулося при обранні царя держави. Звернімо увагу: за Геродотом, кіммерійці проживали між Дніпром і Дністром, а то були землі гетів. І втекли вожді кіммерійців зі своїми родами та прихильниками на південь Чорного моря, де проживали гетити, по суті інші племена гетів. Тому, скоріше за все, кіммерійці належали до племен гетів, чому пізніше і втратили свою самоназву. Цих гетів — кіммерійців на початку нової ери німецькі історики у XVIII–XIX століттях стали величати остготами. Ми про це ще говоритимемо.

Якщо дотримуватися розповіді Геродота, то першим царем Скіфії був Гет із племені гетів, і було то у XV столітті до н. е. Під час війни з Дарієм, а то був 512 рік до н. е., царем Скіфії був Ідантис — представник племені Царських скіфів. Як бачимо, зміна царської династії все-таки відбулася. Отож, скоріше за все, вона й призвела до протистояння гетів (кіммерійців) зі скіфами. А оскільки царі у Скіфії обиралися на Царській Раді племен, то немає нічого дивного, що кіммерійці (народ) не підтримали свого царя. Сучасними словами скажемо так: народ став на бік демократії і не підтримав узурпаторів влади.

Не забуваймо: всі племена, що оточували кіммерійців, були рідними і не несли їм ніякої загрози.

Отак розвіявся міф про прийшлих «іраномовних кіммерійців».

«Другий раз Геродот згадує кіммерійців вже в кінці 6-го і початку 5-го століть Старої ери. Це тоді, коли вони разом із скіфами, але окремими арміями, ходили походом через Кавказ на Медію. Тоді кіммерійська армія йшла через Кавказ берегом Чорного моря, через Колхиду, а скіфська армія... — берегом Каспійського моря... Далі Геродот пише, що скіфи з кіммерійцями напали на армію Медії під Нінівою — столицею Ассирії... Скіфсько-кіммерійською армією керував цар Мадіяс, син Прототиса, який і розбив медійську армію Кияксара та взяв Нініву. Ця перемога відбулася десь в 640 роках Старої ери, після чого скіфи панували в Малій Азії 28 років...» [55, с. 63].

Ось так праукраїнська мова з'явилася в Азії. Слід пам'ятати, що за свідченням сучасних українських археологів, у ті часи на теренах сучасної України уже існували цілковито «праслав'янські племена таких археологічних культур, як Чорноліська, Висоцька, Лужицька та інші...» [27, с. 155].

А то вже були прямі предки українців.

Дещо про гетів-готів. Цікаво зазначити, що першими назвали скіфських гетів германськими готами навіть не німецькі історики, а німецькі казкарі брати Грімм. І то не обидва брати, а старший — Якуб Грімм. Слід зауважити, що більшість німецьких істориків промовчала. Тому вигадка про німецьких готів Причорномор'я стала поширюватися. Особливо цей міф сподобався у Москві, де йому надали статус істини.

І пішло, як кажуть, поїхало...

Ще раз нагадуємо — німецькі готи (дойче) пройти на початку Нової ери із берегів Балтики до берега Чорного моря через землі Сарматії не могли.

Історія цього не зафіксувала. Не забуваймо, Скіфія (Сарматія) на ті часи мала 50–60 мільйонів населення, а самі

гетів — до 10 мільйонів. Витіснити чи знищити таку масу гетів в часи Давнього Риму непомітно було неможливо.

Тож цілком зрозуміло, навіщо російські історики досі розповідають усьому світу вигадку німецького казкаря Якуба Грімма про гетів-готів Причорномор'я.

Німецький історик К. Мілленгоф у праці «Дойче Алтертумскунде», 1892 року видання, Берлін, у розділі «Ді Гетен» застерігав німецьких істориків «не творити міфів». Він писав:

«Погляди про походження гетів ми повинні перевірити..., бо ніхто так, як Грімм не ототожнював гетів із готами за допомогою всяких наукових штучок — підмін (міт аллен Кюнстендер Гелегерзамкайт цу ферфехтен гезухт). Грімма манила велика спокуса — пов'язати міцніше історію Германії з античним світом, але... це — обман» [55, с. 71–72].

Історик К. Мілленгоф досить чітко вказав, що «саме Грімм переназвав “гетів на готів”, чим зробив із них германців» [55, с. 71].

Отож, не всі німецькі історики сприймали та сприймають фальшивку Я. Грімма. Люто ненавидячи українську історичну дійсність, московські провладні історики досі «співають пісень» про прихід у II столітті н. е. на південь України «німецьких готів». І то — поголовно!

Шкода, але велика кількість сучасних українських істориків теж вірить великому німецькому казкарю Якубу Грімму (1785–1863).

Не будемо цитувати свідчення багатьох людей з I до XV століть нової ери, які однозначно заявляли, що в українському Причорномор'ї з далеких скіфських часів до часів великого Київського князівства проживали племена гетів. На мою думку, саме гетів візантійці пізніше стали називати тиверцями та уличами, які з давніх давен посідали південь України від Дніпра до Дунаю.

Гуни. У 1972 році відомий український письменник Іван Білик опублікував свій роман «Меч Арея», де вперше в українській літературі заявив, що цар гунів Аттіла був

київським володарем ще в першій половині V століття. Звичайно, роман «Меч Арея» потрапив під жорстокий осуд комуно-більшовицької цензури, книжку було вилучено із обігу і спалено. Як автор не потрапив до Магадану чи Караганди, сказати важко. А сам він уже не скаже, бо відійшов у засвіти наприкінці 2012 року.

Отож, віддамо шану Великому українцю!

Хто ж такі гуни?

Ось що пише про них Українська Радянська Енциклопедія:

«Гуни — давні кочові племена. Велике об'єднання гунів наприкінці III ст. до н. е. склалось на території Північного Китаю..., з II ст. н. е. з'явилися у степах Північного Причорномор'я... У 445 році правителем гунів став Аттіла. При ньому гунська держава з центром у Паннонії (Угорщина) зайняла величезну територію від Рейну до Волги» [138, т. 3, с. 528].

Як Велика Радянська Енциклопедія, яку ми цитували раніше, так і Українська Радянська Енциклопедія повідомляють, що гуни врешті-решт відійшли у Приазов'я, де згодом розчинилися серед інших народів, а російською мовою: «исчезают как народ».

Неймовірно явище: народ, який потрясав Велику Римську імперію, зник, не залишивши по собі слідів.

Та найцікавіше навіть не це. Як ми пам'ятаємо, гуни у III столітті н. е. вийшли з Північного Китаю, і російські археологи та історики, які досліджували історію цього народу, серед них: В. В. Бартольд, М. П. Толь, В. В. Латишев, П. К. Козлов, О. М. Берштан, К. О. Іностранцев та багато інших, дійсно, зафіксували на зламі нової та старої ери повільний рух гунів на захід.

«Але, незважаючи ні на які старання вчених, західніше Казахстану жодних слідів цього могутнього й великого народу (гунів. — В. Б.) не знайдено» [82, с. 334].

Дуже потужно брехала російська історична наука, щоб позбавити українську націю спадку. Бо тюркські племена

гунів, китайською мовою — «сюнну», що зовсім не нагадує російськомовне слово — «гуни», пішли в Середню та Малу Азію, де й навічно осіли. Але взявши на озброєння вигадку стародавніх істориків і хроністів, європейські і російські історики були не зацікавлені шукати істину. Європейці, які прозвали гунів варварами за те, що ті, по суті, знищили давню Римську цивілізацію на чолі з імператором та самим Папою, не могли змиритися з істиною, що то вчинив цивілізований європейський народ — київські руси, які не могли далі терпіти посягання Риму на їхні південні землі та запровадження на землях слов'ян-братів жорстокого рабства. Про російських імперських істориків, які українців і за окремий народ не сприймали, говорити нічого. Ці «великі братани» ще з часів Петра I сповідують знайомі імпер-шовіністичні догмати.

Отак в історичній науці з'явилися іраномовні киммерійці, скифи та сармати, німецькі готи і тюркські гуни. Лише нас, українців, не було на нашій, предківській землі.

Що ж говорять достовірні, абсолютно незалежні, давні джерела про гунів, київських слов'ян-русів тощо?

Ось думка Павла Йосефа Шафарика (1795–1861) — великого чеського просвітителя:

«Не тільки видатні візантійські автори словом “гуни” називали слов'ян; західні письменники, починаючи від Беди Венеробіліса, гунами називали теж слов'ян. Через те й зрозуміло, чому в германських народних переказах та інших давніх пам'ятках під назвою “гуни” маються на увазі слов'яни...» [82, с. 336].

А ось свідчення візантійського дипломата Пріска Панійського, який особисто побував у гунського (слов'янського) царя Аттіли (434–453):

«Говорячи про стосунки греків з гунами, візантійський дипломат Пріск Панійський розповідає про те, як напучував послів імператор Феодосій II перед поїздкою до Аттіли: “...Нам звеліли переказати гунському цареві, мовляв, хай не вимагає, щоб до нього виряджали послами сановників

найвищого рангу, бо цього не було ні за його, Аттіліних, предків, ні за давніших правителів Скіфської держави» [82, с. 336].

«На наші крики скіфи повибігали з хат... й гостинно запросили нас до себе... Володарка селища, одна з дружин Вліда, прислала для нас їжу, яку внесли дуже вродливі жінки. Це в скіфів є виявом шани» [82, с. 337].

Як бачимо, візантійський дипломат Пріск Панійський, перебуваючи у гунів та відвідавши їхню столицю, весь час говорив про скіфів. Між іншим, ці свідчення Пріска Панійського, були опубліковані 1861 року в Санкт-Петербурзі в «Ученых записках второго отд. Императорской Академии Наук».

І ще раз слова візантійського дипломата:

«(В столиці держави. — В. Б.) **Аттілу зустрічав хор дівчат, співаючи йому славу**, а жона першого сановника піднесла цареві хліб-сіль... Такий звичай вважається в скіфів знаком високої пошани» [82, с. 337].

Тому й писав один із кращих істориків свого часу, імператор Візантії Констянтин Багрянородний у праці «Про управління імперією»:

«Цей народ ми називаємо скіфами або гунами. Щоправда, самі себе вони звуть русами» [82, с. 339].

А на тисяча п'ятсот років раніше великий Геродот теж засвідчив:

«...Греки всіх їх називають загальною назвою “скіфи”, а країну — Скіфія... самі ж себе вони називають сколотами» [55, с. 68].

Ми уже пояснювали, що **«сколоти, склави — це грецькі назви слов'ян»**.

Тому всі ці імена українського народу дійсні і належать тільки йому. Український етнос мав два корені: північний і південний — землеробський і скотарський.

Скотарі-мандрівники дали українцям санскрит і зв'язали наш народ із Азією і Африкою, запозичивши своїм сусідам давню мову та культуру. Землероби-трипільці принесли

українцям зв'язок із Центральною та Північно-Західною Європою і сучасну мову.

Але у всі часи то був єдиний, свободолубивий народ — **українці!**

* * *

Коли книга була у друці, професор В'ячеслав Брюховецький упорядкував і видав тритомну працю робіт Віктора Платоновича Петрова (1894-1969) — «видатного українського вченого».

Ось про що писав професор В. П. Петров ще в середині минулого століття:

«Правдивим творцем періодизації археологічних культур Середнього Подніпров'я був В. В. Хвойка. Спираючись на матеріали розкопок, Хвойка при типологічному визначенні окремих культур ішов від пам'ятника до культури. Це забезпечило конкретність визначень, чіткість поділу культур за історичними періодами в їх послідовній зміні — зарубинецька культура (II ст. до н. е. – II ст. н. е.), черняхівська (III–V ст. н. е.), післячерняхівська (V–VIII ст. н. е.), Київська Русь. До Хвойки в археологічній науці панував міграціонізм — погляд, згідно з яким археологічні культури привносилися ззовні і зміна культур відбувається внаслідок запозичень або переселень. Міграціонізму Хвойка протиставив автохтонізм, теорії переселень і запозичень — ідею розвитку, позбавленого перерв. Слов'яни не чужинці і не пришельці. Археологічні культури Середнього Подніпров'я до неоліту включно (VI–IV тисячоліття до н. е. — В. Б.) не були принесені ззовні, всі вони залишені слов'янами» [137, т. 3, с. 1290].

Отож, забудемо чужі вигадки про прийшлих на наші землі українців. Ми на цих землях господарюємо уже більше 8 тисяч років.

Галицько-Волинська доба Русі

І. Іоанн де Плано Карпіні та Вільгельм де Рубрук

Переважній більшості мого покоління українців важко відмовитися від російської історичної облуди. Та відверта брехня довгих треста років вбивалась у наші голови. За колоніальні роки гніту Російська імперія наповнила наше життя, наші душі, наш побут і наше довкілля московською отрутою зросійщення, бандитизму й розпусти. Чимало людей за ці роки зреклися материнської мови, українського буття, зрештою — пам'яті про своїх предків. Вони не відають, де могили їхніх батьків, не шанують їх.

Запитайте в такої, душевно скаліченої людини, чи знає вона щось про свого діда-прадіда? І ви відчуєте цілковите провалля не тільки пам'яті, а й совісті. Тож автор ставить своїм завданням повернути правду про наше минуле. Навернути людей до тієї правди, а головне — проторити в дрімучих хащах московських історичних міфів ту стежку, по якій ми рухатимемось далі. Я нічого не вигадуватиму, тільки нагадаю всім нам ті незаперечні факти, які свідомо замовчувались або приховувались. І тоді висновки зробимо разом.

У своїй двотомній праці «Москва Ординська» автор намагався відтворити правду про Московію часів 800–1600 років.

У книзі-дослідженні «Україна-Русь» ми пройдемо ті самі роки українським шляхом.

Після перемоги над Швецією у Північній війні та придушення спротиву України-Русі на чолі з Іваном Мазепою московські владоможці відверто знахабніли. У 1721 році московський цар Петро I проголосив себе імператором, а назву своєї держави Московії змінив на «Російська імперія». Він цілком відкрито заявив: «Отныне народ московский будет зваться народом русским!»

Необхідно визнати: Європа до цього бажання московського Петра не дослухалася. Вона продовжувала величати Петра — царем московським, а його підданих — москowitzами. Минув не один десяток років, поки переважна більшість європейських країн, отримавши московського хабара, погодились визнати Московію — «Российской империей». Так Франція зробила це лише у 1757 році, Іспанія — у 1759, а Польща — у 1764 році.

Чого цим перейменуванням домагались Московія та її царі? Вони хотіли, щоб новоутворена імперія перетворилася в очах Європи на спадкоємницю Великого Київського князівства, яке існувало у IX–XIII століттях. Від Києва йшов спадок до Візантійської імперії, а там вбачалась анексія Середземномор'я. До речі, Петро I привласнив собі навіть герб Візантії — чорний двоголовий орел, аби хоч будь-як скидатися на «третій Рим».

Не будемо продовжувати розповідь про «великі московські старання», ми про них говорили в книжках «Країна Моксель, або Московія» та «Москва Ординська». Отож, пропоную розпочати дослідження достовірного історичного матеріалу. І розпочнемо зі спогадів посла короля Франції Людовіка IX, знаменитого Вільгельма де Рубрука, до старшого сина хана Батия, Сартака.

Про які незаперечні факти розповів нам посол короля Франції Вільгельм де Рубрук у своїй праці «Подорож до Східних країн в милосердне літо 1253»?

Тих фактів чимало. Уже на ті часи європейці чітко визначали кордони Русі. Послухаймо Рубрука:

«На Північ від цієї області (Перекопу. — В. Б.) лежить Русь, що має всюди ліси; вона тягнеться від Польщі та Угорщини до Танаїду (Дону. — В. Б.)» [19, с. 85].

І далі Вільгельм де Рубрук зазначив не менш чітко: «досягли великої ріки Танаїду... Ця річка слугує східним кордоном Русі» [19, с. 87].

Важливе свідчення Рубрука!

Ми не маємо жодної підстави піддавати сумніву свідчення посла короля Франції. То була високоосвічена людина, яка згодом отримала сан єпископа. У ставці Менгу-хана, в Каракорумі, Рубрук вів тривалі диспути з противниками Християнської віри: мусульманами, буддистами, шаманами і повсякчас перемагав. Його ерудицією та обсягом знань захоплювалися хани імперії Чингісидів.

Отож, у XIII столітті за Доном русичі не мешкали.

Що дає підставу на додатковий висновок: не проживали вони за Доном і в X–XII століттях, бо не існувало передумов до їхньої міграції.

Це свідчення про межі землі русичів стосується і так званої Ростовсько-Суздальської землі, яка завжди лежала за Доном. Тим більше, що Рубрук зазначив у своїй праці, що країна, яка лежала за Доном «північніше ставки Сартака», йменувалась Країною Моксель.

Між іншим, московська історіографія не знає між Доном та Волгою в XII–XIII століттях жодної держави, окрім Великих князівств Володимирського й Рязанського, які мали своїх «государів». А саме те засвідчив посол короля Франції.

Звернімося знову до Вільгельма де Рубрука:

«На півночі цієї області (Криму. — В. Б.) є багато великих озер, на берегах яких соляні поклади; як тільки їхня вода потрапляє в озеро, утворюється сіль, тверда, мов крига;

із цих солончаків Батий і Сартак мають великі прибутки, тому що зі всієї Русі їздять туди по сіль, і з кожного навантаженого воза дають два шматки тканини, які коштують пів-іперпера» [19, с. 68–69].

Маємо незаперечне свідчення про потужні контакти Русі з Кримом у XIII столітті. Саме так — **потужні контакти**. Бо хани Батий і Сартак мали з тієї торгівлі сіллю великий зиск. Отак, із простих фактів отримали достовірну інформацію.

По-перше: не таких вже й великих втрат зазнала Русь від навали війська хана Батия у 1240–1241 роках. Бо якби втрати населення Русі були значними, то відновити життєдіяльність нашої землі за 10 років було б неможливо.

По-друге: торгівля між русичами і Кримом не могла би приносити ханам «великих прибутків».

Татари перейшли Русь військовою смугою з півночі на південь завширшки приблизно 150 кілометрів, захопивши Чернігів, Київ, Колодяжин, Ізяслав, Кременець, Володимир-Волинський, Брест, вийшли до Польщі. Своїх поселень на Правобережній Україні, як ми це бачили в Ростовсько-Суздальській землі, татари на перших порах не тримали. Найближча до Києва татарська застава, як свідчив 1246 року посол Папи Інокентія IV Плано Карпіні, була розташована на відстані «шести днів кінного переходу».

Звернімо увагу, що й ті міста, які зруйнував Батий, відновлювались досить таки швидко, в них не припинялось людське життя. Так уже 1246 року Київ приймав купців Константинопольських, Бреславських, Польських, Генуезьких, Венеціанських, Пізанських, із Акри, із Кафи, із Австрії та багатьох інших.

Послухаємо Плано Карпіні:

«Свідками є всі громадяни Києва, які дали нам провідників і коней до першої застави Татар... Крім того, свідками є Бреславські купці, які їхали з нами до Києва та знали, що ми заїхали до Татарської землі, а також багато інших купців... із Польщі, із Австрії, що прибули до Києва після нашого від'їзду до Татар. Слугують свідками й купці

з Константинополя, що приїхали в Русь через землю Татар і котрі перебували в Києві, коли ми повернулись із землі Татар. Ось імена тих купців: Михайло Генуезький, а також і Варфоломій, Мануїл Венеціанський, Яків Реверій із Акри, Микола Пізанський; це найбільші, головні. Інші менш важливі: Марко, Генріх, Іоан Вазій, другий Генріх Бонадієс, Петро Пасхамі; було ще багато інших, але їхні імена невідомі нам» [19, с. 62].

Як вам таке подобається?

Мертвий Київ (за московськими вигадками) переповнений купцями зі всього світу.

Якби не працювали ремісники та майстерні Русі й Києва, то навіщо б до Києва збиралося стільки купців?

Отож, відповідь очевидна: Київ після 1240 року й надалі залишився головним центром східнослов'янських земель. Він тільки втратив титул столиці держави. І ще: князівства і землі Русі не зазнали нищівних втрат від навали татар, бо хан Батий більшість із них не чіпав, обминув.

Це історично достовірна правда, і нам треба її поновити в українських історичних матеріалах, як би цьому не протидіяла Москва.

Перший ректор Київського університету професор М. О. Максимович, який у першій половині XIX століття користувався не сфальшованими матеріалами, писав:

«В поруйнованому Києві був поруйнований Печерський монастир; проте усі 80 років Татарщини продовжувався неперервний ряд семи ігуменів Печерських... При усій волі Татарській над Руссю, не маємо права говорити про обезлюднення землі Київської» [1, с. 132–133].

І після навали військ хана Батия Русь продовжувала жити і розвиватись, як цілком самобутній слов'янський етнос, маючи своїх церковних і державних поводитирів.

За свідченням того ж Плано Карпіні в 1245–1247 роках у Києві владу очолював тисяцький Данила Галицького, який разом з київськими боярами правив містом. Канів

був першим татарським форпостом, де вони тримали свого представника.

Але в Каневі мешкали русичі. От що писав посол Папи Інокентія IV:

«Звідціля (із Кракова. — В. Б.) він (князь Василько. — В. Б.) повіз нас у свою землю..., послав з нами до Києва одного служителя... Завдяки милості Божій... ми прибули до Києва, який є столицею Русі; прибувши туди, ми влаштували нараду про нашу подальшу подорож із тисяцьким та іншими знатними людьми, які були там. Вони нам повідомили, якщо ми поїдемо в Татарію тими кіньми, яких маємо, то наші коні можуть здохнути... бо вони не вміють здобувати копитами з-під снігу траву.. І так... ми на конях тисяцького і з його провідником... виїхали з Києва...

Прибули до... селища Канов (Канів. — В. Б.), яке перебувало під безпосередньою владою Татар. Начальник цього селища дав нам коней і провідників до другого селища, начальником якого був алан за іменем Міхей...

Після цього ми виїхали разом із ним в понеділок чотирнадцятниці, і він провів нас до першої застави Татар» [19, с. 44–46].

Це не вигадка, чи припущення, а достовірна фіксація стану речей на початку 1246 року: перша татарська застава була розташована у ті роки в районі сучасного міста Дніпропетровська і прикривала переправу через річку Дніпро. Хто бажає пересвідчитись, раджу звернутись до «Мапи шляху Іоанна де Плано Карпіні».

Русь продовжувала правитися своїми князями і жити на своїй землі. Це чергове свідчення Плано Карпіні, подобається воно комусь чи ні. І останнє, на що звернімо увагу. Бо висновків, вивчаючи книги Плано Карпіні та Вільгельма де Рубрука, можна зробити безліч. Ось слова посла короля Франції Рубрука:

«...мандруючи від становища до становища... досягли великої річки Танаїду (Дону. — В. Б.)... У тому місці, де ми прибули до берега, Батий і Сартак наказали облаштувати

поселення Русичів, котрі переправляють човнами послів та купців... (Вони) мають пільгу від Батия, бо не мають інших обов'язків, окрім перевозити їдучих туди та назад» [19, с. 86–87].

Вільгельм де Рубрук писав цілком відверто, що в Криму та в Причорномор'ї у ті часи мешкало та працювало дуже багато русичів. Послухаймо:

«...завдяки Русичам, кількість котрих серед них (татар. — В. Б.) дуже велика» [19, с. 84].

А якщо згадаємо, що ті ж русичі «зі всієї Русі» ще й возили сіль від Перекопу, з яких «Батий і Сартак мають великі прибутки», то дізнаємось, хто в XIII столітті проживав у Причорномор'ї.

Про що свідчать оті беззаперечні факти?

По-перше: тамбовських, московських та інших «мужиків» у XIII столітті на берегах Чорного моря та в Криму свідки тих часів не бачили. Ото не було, хоч плач!

Втрати Русі від навали війська хана Батия були менш жахливі, ніж про те нам «співають пісень» московські та українські історики старої школи. Певно, вони дещо прибільшують, задля приниження Києва. Бо ж їздило по сіль «зі всієї Русі» дуже багато людей. Цілими валками, звідусіль.

По-друге: коли в Криму та на прибережжі від Дністра до Дону живе і працює «дуже велика кількість» русичів, то це свідчить, що вони там з'явились не несподівано. Вони обживали та облаштовували ті степи, те «Дике поле» ще з давніх століть, коли туди ходив Святослав Хоробрий із своїми дружинами русичів, а ще раніше — скіфські царі. Хоч би що казали московити, як би казились, та до тих людей вони не причетні. Хоча російська історіографія й досі пнеться агітувати світ, що саме тамбовські та рязанські «мужики», починаючи з XVIII, катерининського, століття обживали землі так званої «Новоросії». Дуже вже хочеться поцупити кавалок чужої землі.

Саме в ті далекі роки почали зароджуватися українське козацтво та українське чумацтво. Бо хто може заперечити,

що ті далекі валки возів із сіллю з-під Перекопу 1253 року не чумацькі? І люди наші українці-русичі, і співали пісень наших — довгих, тягучих, мов той безмежний степ, і так само страждали, і так само сміялись, як їхні нащадки. Головне — все те творилось рідною мовою предків. Українською мовою!

А хто заперечить, що поселення русів, які чинили перевіз через ріки, не козацькі поселення? То далекі прообрази наших козачих родин, які обживали «Дике поле», вчилися себе захищати та сповідували свою християнську релігію. Ту особливу, козацьку віру навіть Вільгельм де Рубрук не міг сприйняти, бо вона забороняла пити татарський кумис, аби не запозичувати чужих звичаїв:

«Християни... є серед них (татарів. — В. Б.)... Русичі..., що хочуть зберегти себе, не п'ють його (кумису. — В. Б.) і вважають, що вчинили великий гріх, коли його вип'ють, тож тоді їхні священники замолюють гріхи, немовби ті люди завинили перед Господом» [19, с. 83].

Ото медовуху пий, хоч залийся, а кумис — зась! Бо то пійло — бусурманське! Чим не козацька мораль?! Звичайно, у середині XIII століття наші козацькі поселення та українські чумацькі валки ще тільки зароджувались, тож не могли мати звичних для нас образів та характерних ознак. І це — зрозуміло. Бо ті козацько-чумацькі ознаки вироблялись віками, щоб врешті-решт набути характерного, остаточного вигляду.

Але заперечувати їхню першу появу в XII–XIII століттях — нерозумно. Бо коли ми зазирнемо у XIV–XV століття (а ми це зробимо!), то побачимо, що й у пізніші часи руські (українські) князі дбали про Дике поле: будували там поселення, захисні споруди та порубіжні варти. Про що говоритимемо в кінці книги.

Пославшись на праці великих свідків минулого Іоанна де Плано Карпіні (1245–1247) та Вільгельма де Рубрука (1253–1255), ми дещо дізнались про нашу минувшину.

Серед українців у всі віки були гідні, патріотичні люди, які достойно захищали інтереси нації. Цікаво

зазначити, — свідчення українських істориків минулого ніхто не зумів спростувати до часів Російської більшовицької імперії. На сторожі української правди завжди стояли історики, патріоти нашого народу, такі як: М. О. Максимович (1804–1873), М. І. Костомаров (1817–1885), О. М. Маркович (1790–1865), О. М. Бодянський (1808–1877), В. І. Григорович (1815–1876), А. Ю. Кримський (1871–1942), М. С. Грушевський (1866–1934) та ін. Це не прості науковці, це люди зі світовими іменами, люди, з якими й сьогодні рахується світова наука. То вже за більшовиків Російська імперія залізним котком пройшла по історичній достовірності та остаточно спалювала ту науку. В ті часи писали що хотіли і як хотіли. Хоча і за царату робили подібне, лише приховували.

Як за царату, так і за більшовиків, наших, світового рівня професорів, академіків і науковців, люто ненавиділи та переслідували за обстоювання історичної правди. Хоча ту правду вони й обстоювали навіпіл, тільки те, що було цілком очевидно.

Тому й лютували московська влада та її «оприччина», що у відповідь нічого було сказати. Отож виганяли учених з кафедр та висилали подалі від столиць. А за радянських часів двох із названих, що дожили до того часу, знищили фізично.

А скільки було знищено нашого, українського, наукового та інтелектуального потенціалу — годі й казати. То була звичайна московська варварська політика геноциду. А ті історики, які побажали тихо жити на рідній землі, пішли прислужувати Москві, сприйняли московські міфи і стали поширювати їх серед одноплемінників. За що отримували наукові звання, посади та нагороди. Вони створили потужні «наукові школи», які й досі сповідують і пропагують оту страшну для нас, українців, московську брехню.

Але прийшов час істини! І ми зобов'язані подивитись на минуле чесними українськими очима. Бо якщо цього не зробимо, то й далі плентатимемось за московським історичним возом.

II. За Літописом Руським

Щоб пильніше придивитись до справжньої картини буття українського етносу (русичів) у XIII столітті пропоную звернутись до Літопису Руського. І хоча він зазнав руйнівного втручання з боку російських можновладців і їхніх запопадливих слуг, але через відсутність іншого джерела простудіюємо цю працю, бо ж таки писали її давні русичі київської, галицької та волинської земель.

В українській історичній літературі не описано похід війська хана Батия через північні терени Русі у 1240–1241 роках. Звичайно, то був жорстокий Молох війни, який пройшовся частиною нашої землі. У попередніх працях автора згадувалось, що військо Батия пройшло Русь смугою завширшки 100–150 кілометрів, тримаючись лінії: Київ — Колодяжин (сучасна Житомирська обл.) — Ізяслав (Хмельницька обл.) — Володимир (Волинська обл.) — Берестя (сучасний Брест), з можливим відхиленням на північ чи південь для руйнування окремих міст.

Цілком очевидно, а Літопис Руський саме те стверджує, що військо Батий-хана не завойовувало Русь, а тільки перейшло її. Згадаймо слова літопису: «Отож Батий послушав ради Дмитрової, пішов в Угри» [18, с. 398].

Погром хана Батия майже не зачепив Полісся і більшої частини сучасної Галичини. Він повністю оминув тогочасне Поділля. Коли у Літопису зустрічаємо такі сучасні подільські міста, як Ізяслав та Кременець, то мусимо пам'ятати, що вони в 1241 році лежали на межі Волинської та Болохівської земель. А Болохівська земля з півночі прикривала Поділля, і князі тієї землі здалися хану Батю, тож земля залишилась не розореною.

По якомусь часі Болохівські князі, скориставшись скрутою Данила Галицького, вирішили прибрати до своїх рук деякі міста Пониззя. Отож рушили на Бакоту. Ось як про те розповідає Літопис Руський:

«Данило ж, почувши (про) прихід Ростислава з князями болохівськими на Бакоту, відразу кинувся на них: городи їх вогневі оддав і вали їх розкопав..., узявши здобич велику, вернувся, а взяв він [такі] городи їх: Деревич, Губин і Кобуд, Кудин, Городець, Божський, Дядьків... Звідти ж він (Данило, пішов назад), пограбувавши землю Болохівську і попаливши, — бо заставили їх (Болохівських князів) татари, щоб вони їм орали (та сіяли) пшеницю і проса́. Данило ж на них тим більшу ворожнечу держав, що вони од татар велике сподівання мали» [18, с. 399].

Подільська земля в 1240–1241 роках не зазнала навали військ хана Батия. Цю аксіому пам'ятаймо, бо вона вказує, в яких напрямках рятувалось населення України-Русі від військ татарських ханів. Люди мали можливість відходу як на північ, так на захід і південь. І ця можливість відходу, з охопленої навалою чужинських військ землі, врятувала переважну більшість населення Русі.

Послухаємо історика:

«Думка про спустошення Поділля під час першого походу Батия на захід основана на простому нерозумінню і малому знайомстві з місцевими назвами на Волині... Татари могли у своєму першому стрімкому наступі пройти, хоча й з перешкодами, Київську, Волинську, Галицьку землі, могли нашвидкуруч пограбувати землі, зруйнувати укріплення багатьох міст; але вони все ж таки відчували, що становище їхне нетривке, що їм неможливо раптово закріпитись в захопленому тимчасово краї...» [21, с. 144–146].

Як бачимо, військо хана Батия у 1241 році не завойовувало Україну-Русь, а проходило через її землі звичайним воєнним походом на держави Центральної Європи.

Звернімо увагу: Київ був остаточно взятий 6 грудня 1241 року, а вже 9 квітня 1241 року те саме військо Батия розгромило польсько-німецьких князів під Лігницею. Друга ж половина війська татар 11 квітня 1241 року розгромила угро-хорватів короля Бели IV на річці Шайо.

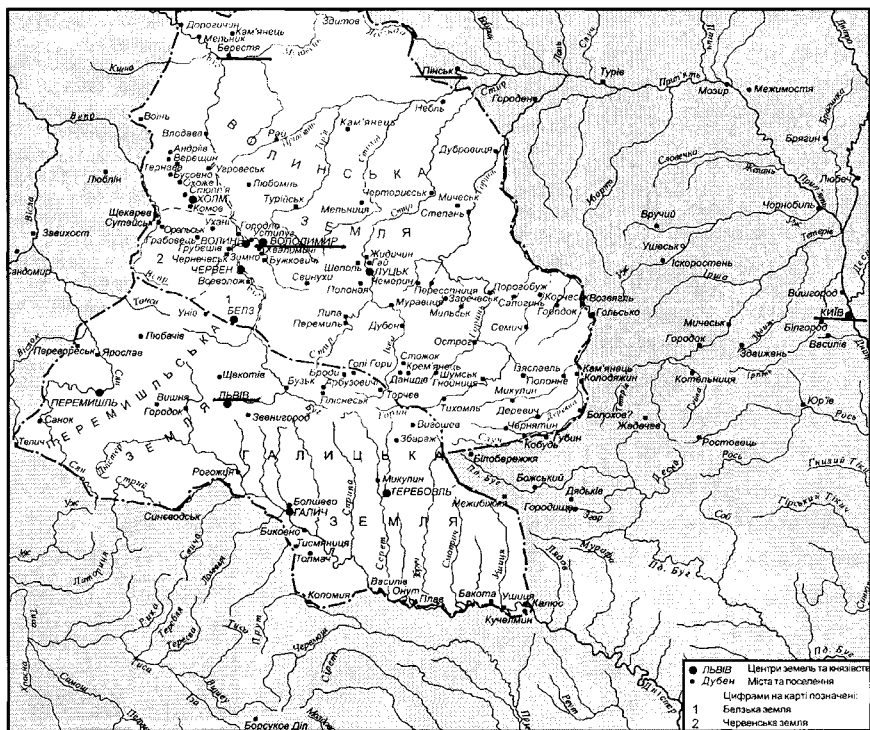
Маємо надзвичайно цікаві факти, які про багато що свідчать. Хоча українська історіографія з цих фактів ніколи не робила аналітичних висновків. Бо коли підрахуємо час руху армії хана Батия від Києва до Лигниці та Шайо, то виявиться, що та армія мала постійно рухатись на захід зі швидкістю 20 кілометрів на добу. Це притому, що спочатку тривала зима зі своїми хуртовинами та снігами, а потім — весна з потужним розливом рік, та ще й серед густих, непрохідних лісів і скелястих Карпат.

Для порівняння нагадаю, що князь Ігор у «Слові о полку Ігоревім», за Іпатіївським літописом, рухався зі своїм військом степом та ще й з 23 квітня по 9 травня зі швидкістю менше 28 кілометрів на добу.

Отож, робімо висновки, скільки «доважків брехні» понакидали до нашої української історії московські владоможці.

Землі Великого Галицько-Волинського князівства не були завойовані Батием, а лише приголомшені та почасти поруйновані. Вони не ввійшли до складу Золотої Орди, як, скажімо, «Залешанська земля». Велике Галицько-Волинське князівство на довгі роки (до 1362) стало своєрідною «буферною зоною» між володіннями Золотої Орди та державами Центральної Європи. І таке становище Русі влаштовувало хана Батия. Бо станом на 1246 рік у Києві та у всіх містах Русі баскаків не було. Згадаймо доповідну записку Плано Карпіні.

Повновласними господарями Галичини, Волині, Київщини та Пониззя до смерті залишався Данило Галицький зі своїм братом Васильком. Саме вони, як господарі землі, у 1241 році покарали Болохівських князів за самоуправство, випаливши їхні землі вщент. Болохівські князі, як засвідчив Літопис Руський, ще до 1241 року присягнули на вірність ханові Батію. І немає сумніву, що ті князі поскаржилися ханові. Але Батий пропустив їхню скаргу повз вуха, що підтверджує, хто був господарем землі та що Україна-Русь не входила до складу Золотої Орди.

Галичина та Волинь у XIII ст.

Послухаємо, які ж землі входили в 1241 році до Болохівщини:

«На думку п. Дашкевича (автора “Літопису Литви і хроніки Руської”, Вільно, 1827. — В. Б.), Болохівська земля займала приблизно південну частину сьогодішнього Новоград-Волинського повіту, східну частину Старокостянтинівського і Проскурівського, весь Летичівський повіт і, можливо, південно-західну частину Житомирського і західну частину Бердичівського повітів» [21, с.121].

Поза сумнівом, з 1241 року Болохівська земля була повністю підпорядкована Данилу Галицькому. Йому також було підпорядковане й Пониззя. Ось як про це засвідчено:

«...до певної пори володарем цієї сторони (Пониззя. — В. Б.) вважав себе Данило, і до... 1255 р. татари тут не мали ніякої сили... відчувши під собою надійну опору, Данило залишає старе гніздо боярства Галич і переселяється в Холм, тоді, коли його син сідає у заново побудованому Львові. Становище Данила щодо татар... незалежне» [21, с. 147].

Що ж додало сили та наснаги володарю Русі Данилу Галицькому після 1241 року? Наші літописи мовчать про повернення з Європи війська хана Батия, вони тієї події не зафіксували. Що цілком зрозуміло. Татари із свого європейського походу поверталися через причорноморські степи. Першим відходило відкликане військо ханів Гуюка і Бурі. За ними рухалося військо Батия та Менгу-хана. Тобто, пошарпане і переполовинене військо татар у 1242 році не зачепило Чернігівської, Київської, Волинської, Галицької та Подільської земель. Ось чому наші літописи не зафіксували тієї події.

До 1255 року Данило Галицький зробив дуже багато, щоб відновити стабільність у своїй державі. Оговтавшись від раптового удару Батия, король Русі поновив свої володіння і став готуватись до можливого протистояння з татарами. Якщо звернемось до Літопису Руського, то побачимо, що тільки у 1250 році хан Батий прислав до Данила Галицького своїх послів, запрошуючи його до себе. Хоча у літопису матеріал подається дещо по-іншому. Між іншим, рік поїздки князя Данила до хана Батия у літопису вказаний 1250.

Період з 1237 по 1292 рік у Літопису Руському особливо наповнено фальшивими вставками катерининської «Комісії», з метою приниження Києва та Данила Галицького і возвеличення Володимирського князівства та його князів. Не слід заглиблюватись у це питання. Для розумної, незаангажованої людини ці істини не викликають сумніву.

Дуже б хотілося звернутись безпосередньо до оригіналу доповіді Плано Карпіні, бо переконаний, що компілюючи в 1795 році працю посла папи Інокентія IV до Хана Батия, Катерина II цілком свідомо додала туди багато «доважків

брехні», принижуючи Київ. Тому ми й сьогодні не знаємо справжнього стану Великого Київського князівства у 1241–1362 роках — все переживуємо московські вигадки. Хоча, коли критично проаналізувати Іпатіївський (Руський) літопис, то можна зробити цілком достовірний висновок: хан Батий після 1241 року залишив Україну-Русь у спокої.

До своєї смерті (1255 рік) він не вчинив жодного воєнного походу на Русь (Україну).

Надзвичайно цікавою є поїздка князя Данила Галицького до хана Батия взимку 1250 року. Звернімо увагу, наш князь відвідав тільки хана Батия і не відвідував ставки Великого хана — Каракорум. Це знаменно, бо, як засвідчують історики, всі, хто в ті роки (1242–1255) навідувався до Батия, змушені були вирушати в Каракорум. Не буду наводити прикладів.

Чому ж літописи зробили виняток для Великих князів України-Русі: **Михайла Чернігівського та Данила Галицького**? Це ж не ханська забаганка. У нашому випадку існує звичайна закономірність: то **були князі незалежних держав**, які сусідили з державою Бату-хана. Вони самі вирішували, до кого їхати. Князі приїхали до сусіда-покровителя, і тільки. І хоча Михайла Чернігівського в Сараї стратили, це ні про що інше не свідчить.

Бо коли 1260 року через Русь проходив зі своїм військом Бурондай, він досить чітко звернувся до князя Данила: «Я їду на Литву. Якщо ти спільник (союзник. — В. Б.) еси, піді зо мною» [18, с. 420].

Так до васала не звертаються. Так звертаються до союзника. Між іншим, і в подальшому літопис засвідчує звернення Бурондая до Василька і Данила як до союзників, а не як до своїх рабів. Послухаємо:

«Якщо ви єсте мої спільники — розмечіте ж городи свої всі» [18, с. 421].

Навіщо я нагадую слова літопису?

Цілком зрозуміло, якби у літописах, які фальшували Катерина II та її «Комісія», існували принизливіші звернення до

українських князів, імператриця ніколи б їх не пом'яшила. Вона в тому не була зацікавлена. Отже, до нас дійшли достовірні слова. І то слова істини.

Певно, перебуваючи у хана Батия зимою 1250 року, князь Данило Галицький змушений був прийняти на себе деякі принизливі зобов'язання: не створювати загрози Золотій Орді та підтримувати її експансію на Європу. Чому Бурондай і вимагав дотримання обіцянок. Про інше літопис мови не веде.

А нас 300 років «годують» хибним тлумаченням того періоду історії. Принципово іншим. Принизливим. Згідно з Літописом Руським Данило Галицький помер 1264 року. Після його смерті володарем Русі залишився його брат Василько, який княжив до 1269 року. Цікаво зазначити, що після 1261 року до 1274 року Літопис лише один раз згадує про татар Золотої Орди ось таким повідомленням:

«6774 (1266). Тоді ж була смута велика в самих татарах, і побили вони самі одні одних незчисленне множество, як піску морського» [18, с. 426].

У цьому повідомленні, скоріше за все, наш Літопис розповідає про війну хана Берке з Хулагу-ханом за Кавказ, і, одночасно, про винищення мусульман, прихильників Берке-хана, після його смерті. Тож, як бачимо, Золотій Орді у ті часи було не до Великого Галицько-Волинського князівства.

Нова згадка в Літопису Руському про татар з'являється тільки під 1274 роком, коли князь Лев попросив у хана Менгу-Тимура допомоги у війні проти Литви. Ця війна тривала й зимою 1277–1278 років за ініціативи темника Ногая. Звичайно, у цих військових походах брали участь і князі Галицько-Волинського князівства.

А далі наш Літопис згадує про війну хана Талабути і Ногая проти угрів у 1285 році та їхню ж війну проти «ляхів» у 1287 році. Що цікаво, у Літопису про війну Золотої Орди, про одні й ті ж події, написано двічі. Є абзаци стовідсотково

тотожні хоча матеріал спочатку подається під 1282–1283 роками, а потім під 1287 роком.

Професор Л. Є. Махновець пояснив це явище так:

«Це було окреме літописне зведення (Галицько-Волинський літопис. — В. Б.). Як доводять, над ним працювало не менше п'яти авторів-укладачів (чи редакторів). Перший, який писав десь у 1255 році, довів розповідь до 1234 року включно (за датуванням Іпатіївського списку); другий продовжив літопис до 1265 чи 1266 року, а писав біля 1269 року; десь у 1286 році працював третій укладач, який закінчив виклад 1285 роком включно; четвертий автор трудився близько 1289 року і до цього ж року включно довів літопис, але ґрунтовно переробив, починаючи з 1261 року, матеріал другого і третього редакторів; п'ятий автор написав кілька сторінок на початку XIV століття і 1292 роком закінчив остаточну редакцію» [18, с. VII–VIII].

Віддамо належне професору Л. Є. Махновцю за його титанічну працю видання Літопису Руського українською мовою. Але навіть у цьому випадку професор зазначив, що думка про п'ятьох редакторів XIII–XIV століть є думка не його, бо написав: «Як доводять...» Подібну думку «доводить» офіційна московська історіографія. Ми ж у книзі «Країна Моксель, або Московія» визначили — то «довід» хибний. Компіляцією всіх літописів видрукованих за часів Катерини II і пізніше, займалася «Комісія для написання записок стародавньої історії, переважно Росії». Отож кожний «виписувач» цитат із стародавніх київських літописів — член катерининської «Комісії» виписував матеріал по-своєму. Через що матеріал не «стикувався» один з одним, а часто повторювався. Що й спостерігаємо між 1283 та 1289 роками в Літопису Руському.

Подібне можемо спостерігати і в інших «катерининських літописах».

Зазначу також, що хоча Літопис Руський доведений до 1292 року, він жодним словом не згадує митрополита Максима, який посідав кафедру з 1283 року. Тобто Літопис

Руський із 1283 до 1292 року не знав про існування митрополита на теренах Русі. Як не знав він і про діяльність митрополита Кирила, хоча той поіменований митрополитом на сторінках Літопису: у 1243 та 1246 роках. Цікаво, що Кирило у ті роки ще не був митрополитом.

Як пам'ятаємо з цитати професора Л. Є. Махновця, четвертий редактор Літопису Руського, який працював з літописом «близько 1289 року і до цього ж року включно довів літопис, але ґрунтовно переробив... матеріал другого і третього редакторів», мусив би знати обох митрополитів: і Кирила, і Максима. Бо сам Кирило (за літописом) походив з Галицької землі, а Максим (згідно з іншими літописами) спочатку, в 1283 році, прибув до Києва. Тож коли другий, третій, четвертий і п'ятий редактори жодним словом не згадують впродовж усього літопису про діяльність своїх митрополитів, це виглядає надзвичайно підозріло. Тим паче, що в тому ж таки літопису згадується про багатьох єпископів.

Це можна пояснити тільки так:

1. Скоріше за все Іпатіївський літопис був першою «роботою» катерининської «Комісії». На думку Катерини II — невдалою. Отож, скопійований матеріал був відкладений до кращих часів і ненадрукований. Слід зазначити, що імператриця надзвичайно остерігалась українських стародавніх матеріалів. Ми уже досліджували цю тему в третій книзі «Країна Моксель, або Московія».

2. Можливо, Літопис Руський скопійював особисто М. М. Карамзін із матеріалів, не використаних «Комісією» Катерини II. Бо ж, написавши перших два томи своєї «Історії государства Російського», він раптом звернув увагу, що на 1809 рік у всіх на той час «знайдених» «загальноросійських літописних зводах» немає згадки про заснування Москви до 1272 року. Тож, звичайно, такий патріот «великоросів», як М. М. Карамзін, не міг залишити «невирішеним» це важливе питання. Ось чому він і «знайшов» у 1809 році

Іпатіївський літописний звод, де згадується Москва (скоріше річка) у 1147 році.

Можуть бути інші варіанти компіляції Іпатіївського літопису. Але те, що він сфальсифікований, — не викликає сумніву. Як сфальшовані всі «загальноросійські літописні зводи», такі як: Лаврентіївський, Троїцький, Никоновський, Кенігсберзький, Львівський та десятки інших.

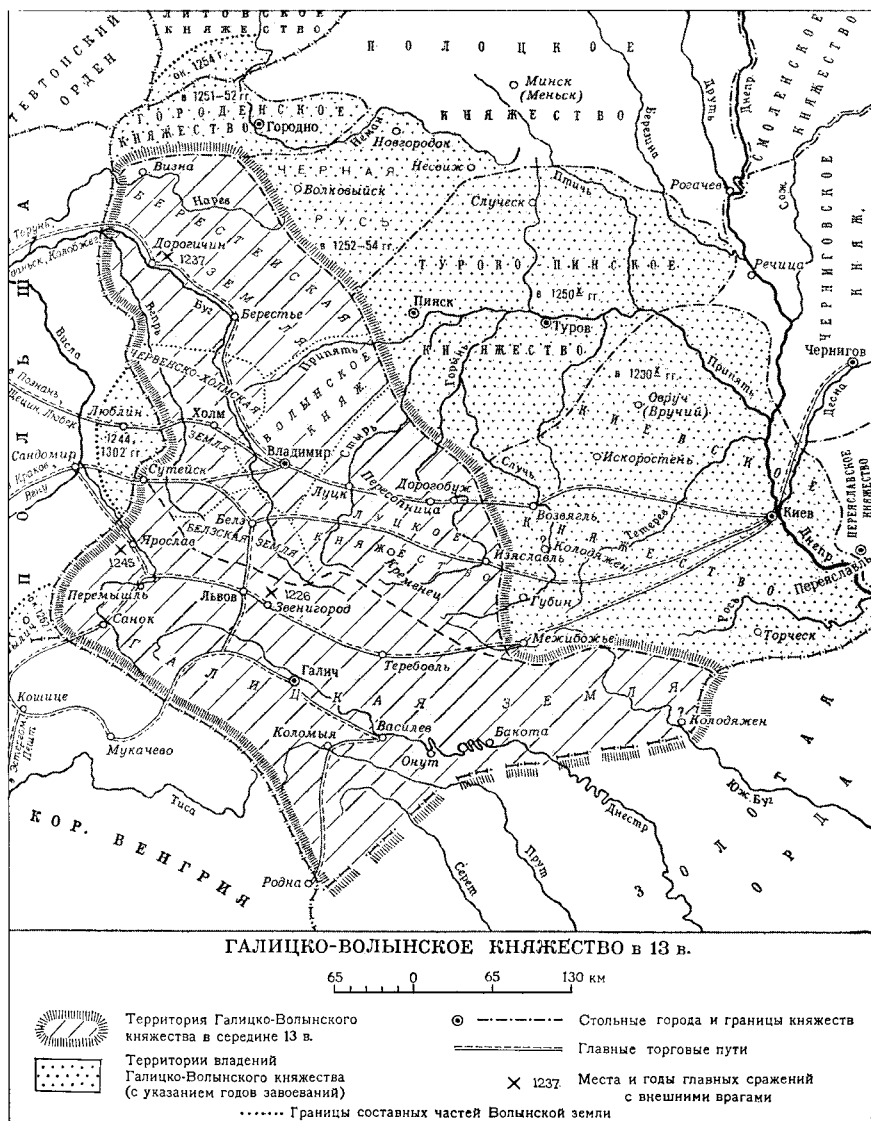
Звернімо увагу: у передмові до першого тому (Лаврентіївського) Повного Зібрання Російських Літописів Імператорська державна комісія з видання літописів зазначила у 1846 році: «Не подлежит сомнению, что все известные списки Летописей, относящиеся к пространству времени от XIV до XVI столетия: а) не принадлежат к первобытным памятникам Славяно-Русской письменности...» [29, с. VI].

Цими словами Імператорська державна комісія з видання літописів повідомила нам, що «загальноросійські літописні зводи», описуючи події з XIV до XVI століття, наводять не оригінали давніх пам'яток, а є компіляцією російських державних посадовців пізніших часів.

Цим сказано все.

III. Данило Галицький і Золота Орда

Оскільки українські науковці (історики) вважають російські так звані літописні зводи найнадійнішими історичними джерелами XIII–XIV століть, то автор пропонує зробити огляд давніх подій із 1236 до 1292 року за описом Літопису Руського професора Леоніда Махновця. Бо, як писав поважний професор, — «Літопис Руський» — це південноруське (тобто українське. — В. Б.) літописне зведення, складене з різних зводів на початку XIV ст. Іпатський список (кодекс) скопійовано на півночі... з якогось рукопису, де вже були проставлені дати для третьої, останньої частини літопису. Від літописного зведення початку XIV ст. походить і так званий Хлебниковський список... Папір, почерк і мова цього

кодексу показують, що його виготовлено в Україні в XVI ст., але скопійовано з оригіналу, який був генетично давніший, ніж той, з котрого зроблено список Іпатський...» [18, с. VI].

Тобто наш український професор подав свій варіант Літопису Руського, чітко зазначивши, що оригіналів, з яких походять як Літопис Руський так і Іпатіївський (Іпатський), ніхто в очі не бачив: ото з якоїсь копії зняли чергову копію.

Автор зайвий раз підкреслює «надійність» російських літописних зводів. Та ми змушені ними користуватись, роблячи певні зауваження.

Період, який нас цікавитиме, починається тільки із 392-ї сторінки Літопису Руського, де йдеться про міжусобні чвари руських князів. І раптом, в розпал цих чвар між Данилом Галицьким та «Михайлом Всеволодовичем і його сином Ростиславом, котрі сиділи в Галичі», ні сіло ні впало у літопису йде таке повідомлення:

«...а потім прийшов Ярослав [Всеволодович] суздальський і забрав Київ од Володимира [Рюриковича]. Не можуть його держати, він пішов назад до Суздаля» [18, с. 392].

І нічого більше. Далі в Літопису йде продовження міжусобної чвари між Галицько-Волинськими князями до літописного заголовку «Побоїще Батієве», і потім на двох сторінках розповідь про погром так званих Рязанської та Ростовсько-Суздальської земель. Хоча раніше до 393-ї сторінки Літопис Руський про ті землі нічого подібного не писав.

Цікаво зазначити, що у примітках Літопису Руського написано таке:

«Ярослав пішов до Суздаля, дізнавшись про смерть брата Юрія Всеволодовича, який загинув 4 березня 1238 р. у боротьбі з татаро-монголами. Зважаючи на терміновість справи і враховуючи відстані, які потрібно було подолати гінцям з вістями, можна твердити, що Ярослав залишив Київ близько 10 березня» [18, с. 392].

Отакою нісенітницею «годують» нас історики, певно забувши, що у ті часи не існувало телефонного зв'язку.. А головне, що на теренах від Козельця до Ільменя та Рязані уже панувало військо хана Батия. То як діставалися гінці

з Суздаля до Києва та сам Ярослав, з Києва до Суздаля, залишається таємницею.

Нагадаємо шановним читачам, що військо хана Батия через два роки (1241 рік) рухалося з Києва до Легниці (сучасна Польща) впродовж чотирьох місяців (з 6 грудня 1240 року по 9 квітня 1241 року). А князю Ярославу довелося пересуватися до Києва та з Києва до Суздаля під час цілковитого бездоріжжя та ще й окупованою ворогом територією.

Маємо звичайні московські вставки пізніших часів до Літопису Руського. Немає сумніву, що Галицько-Волинських літописців у 1240-х роках не могли цікавити дикі фінські землі межиріччя Оки та Волги, між якими не існувало шляхів сполучення. А головне, як встановив російський професор А. П. Богданов, ті землі в XII–XIII століттях були заселені стовідсотково фінськими племенами, вороже налаштованими до слов'янських. Ось такі фальшиві вставки зустрічаємо на сторінках Літопису Руського.

У 1238 році Літопис Руський продовжує розповідати про внутрішнє життя Великого Галицько-Волинського князівства. А про «Рік 6747 (1239)» — немає жодного слова у тексті.

Може виникнути запитання: навіщо московські фальсифікатори закинули дві попередні, наведені нами вставки, до Літопису Руського?

Відповідь — очевидна: треба було першою вставкою до літопису показати зв'язок Київської та Суздальської землі, а отже, право Суздальського князя на Київський престол. Чому й вигадали несподіваний прихід Ярослава до Києва та заняття ним київського престолу.

Другою, очевидною вставкою до Літопису Руського Катерина II та члени її «Комісії...» показували спільне життя та спільні інтереси Галицько-Волинського та Ростовсько-Суздальських князівств, літописці яких описують одні події, живуть спільними інтересами і турботами. Людей спіткає однакове лихо, поєднує єдина доля.

Далі настав 1240 рік. Батий прийшов під Київ.

Київ остаточно впав 6 грудня 1240 року. Ось що пише Літопис Руський про подальші події:

«У той же час поїхав був Данило в угри до короля [Бели], бо він іще не чув був про прихід поганих татар на Київ. А коли Батий узяв город Київ і почув він про Данила, що той в Уграх є, то рушив сам до [города] Володимира» [18, с. 397].

Рух війська хана Батия в Україні (Русі) за Літописом Руським відбувався за маршрутом: Київ — Колодяжин — Ізяслав — Володимир (Волинський), а далі військо розділилося на дві частини: одна пішла на Польщу й Німеччину, друга — на Угорщину через карпатські проходи. Звертаємо увагу, що уже в січні 1241 року татари «форсували річку Віслу у Завихвоста і 2 січня захопили місто» [40, с. 16].

Тобто передові загони війська хана Батия рухалися територіями України (Русі) біля 20 діб, від Києва до Берестя (Бреста).

Скажіть, будьте ласкаві, мова йде про військове загарбання країни чи звичайний перехід території?

Відповідь очевидна: у 1240 році військо Бату-хана не завойовувало земель Русі (України) — Галицько-Волинського князівства.

Згідно з Літописом Руським були зруйновані: Київ, Колодяжин, Ізяслав, Володимир, Галич, Ярослав, Берестя. Напевно, були інші зруйновані міста в Україні (Русі). Та ми про них не знаємо. Але знаємо десятки міст на теренах Великого Галицько-Волинського князівства, згідно з Літописом Руським, які хан Батий не руйнував, оминувши їх. Ось їх перелік:

Крем'янець, Данилів, Холм, Пінськ, Дорогочин, Бакота, Коломия, Луцьк, Деревич, Губин, Кобуд, Кудин, Городець, Божський, Дядьків, Печера Домажирова, Шекотів тощо.

Про це явище (не руйнування міст) Літопис Руський писав відкритим текстом:

«А коли (Бату-хан. — В. Б.) побачив, що Крем'янець і город Данилів неможливо взяти йому, то відійшов од них» [18, с. 397–398].

Зрозуміло, що під час завоювання країни (землі) від укріпленого міста військо завойовника просто так не відходить. Згадаймо «зле місто» Козельськ, під яким військо хана Батия втратило не одного оглана-Чингісида та стояло більше місяця. Ото було стовідсоткове завоювання території. Різниця очевидна.

Багато сучасних українських істориків розуміють необхідність побудови нового каркасу української історичної науки. Але зводять ту нову будову на старому ненадійному фундаменті, який існує з давніх московських часів. Чого робити не слід. Будову треба закладати на новому, суто українському фундаменті. Її треба споруджувати для комфортного мешкання українців, без підселення малоросів та хохлів. Тому всі несучі конструкції забудови мусять бути цілком надійними.

Та перейдімо від метафоричних образів до реалій. Не можна писати сучасну українську історію, спираючись на давні, підкинуті, московські міфи (вигадки). З давніми реаліями треба визначитися заздалегідь.

Отож, перше.

- Ростовсько-Суздальська та Рязанські землі в порівнянні з Київською, Волинською, Галицькою, Подільською землями після 1238–1240 років перебували в принципово різних умовах господарювання.

- Перші дві землі стали складовою частиною Золотої Орди і були її невід'ємними улусами, де правили брати хана Батия — Чилаукун і Беркечар. Усі князі Рюриковичі на тих землях були винищені. До нових ханських улусів прибули нові татарські роди: ширинів, аргинів, баринів, дулатів, кипчаків, каракиреїв, мангитів, джалаїрів тощо.

- Старі руські землі, за частковим винятком Переяславської та Чернігівської землі (Сіверщини), залишилися незалежними державами і підпорядковувалися своїм старим князям.

Друге.

- Велике Галицько-Волинське князівство на чолі зі своїми князями жодного дня не входило до складу Золотої Орди.

- До часів загибелі князя Михайла та винищення його роду в аналогічному стані перебувало Велике Чернігівське князівство.

Цими неспростованими історичними істинами користуватимемося в подальшому. Отож, щоби постійно не посилатись на них, позначимо свою позицію заздалегідь.

І третє.

Стосується Золотої Орди.

- Після появи праць «Країна Моксель, або Московія» та «Москва Ординська», де автор звернув увагу на розподіл Золотої Орди на чотирнадцять напівсамостійних держав (улусів), з'явилися десятки праць «істориків», які почали вигадувати якісь свої «улуси», забуваючи, що в державі Золота Орда існували чіткі закони Яси Чингісхана.

Тому нагадую деякі незаперечні істини, які завжди слід пам'ятати. Ось вони:

«Уже при своем образовании З(олотая) О(рда) делилась на улусы, принадлежавшие 14 сыновьям Джучи: 13 братьев были полусамостоятельными государями, подчинявшимися верх(овной) власти Батия» [25, т. 9, с. 561].

Тобто, улусами називалися володіння 14 братів. І тільки! До них належали не лише певні землі, а й певні тюркські роди. Ось як визначив поняття «**улус**» російський професор В. Лебедев:

«Улус — родовая община и принадлежащая ей земля» [28, с. 6].

Слід мати на увазі, що кожен брат хана Батия отримав свій улус не з волі Батия, а за рішенням курултаїв 1229 і 1235 років. Тож кожен брат хана Батия отримав під свій контроль і певні землі, і цілком конкретні роди (ілі), з якими був тісно пов'язаний.

Кожен улус (земля і роди) передавався ханом у спадок.

Такий порядок землеволодіння зберігався у Золотій Орді завжди. Навіть коли Великий хан Золотої Орди міняв в улусі володаря, він не мав права позбавити роди (ілі) землі. Тільки за зраду ханові останній мав право позбавити роди (ілі) права на землю. Тому вигадувати у XIII–XV століттях якісь інші улуси є справою непродуктивною, марною. Що свідчить про неволодіння людиною певними знаннями, нерозуміння предмета або її схильності до фальсифікації теми. Тому ще раз нагадуємо, який дотичний золотоординський улус мав справу в XIII–XIV століттях із Україною (Руссю), Литвою та Польщею.

Улус хана Мовала (Бувала, Мауці)

Це сьомий брат хана Батия. Рашид-ад-дин у своїй праці «Збірник літописів» поіменував цього хана іменем **Бувал**, арабські історики, переважно єгипетські, іменували хана **Мовал**. Російські історики у праці Платона Карпіні назвали хана — **Мауці**.

Професор Мордовського університету (м. Саранськ) М. Г. Сафаргалієв у 1960 році зазначив у праці «Распад Золотой Орды»:

«Тоді ж (у 1242 році. — В. Б.) був наділений улусом інший брат Батия — Мовал, дід темника Ногая... Цього Мовала має на увазі і Платон Карпіні, коли пише про знатного князя Мауці, який кочував у степах за Дніпром (на Лівобережжі. — В. Б.)» [30, с. 42].

Землі, які відійшли за рішенням курултаїв до володінь хана Мовала, лежали в межиріччі Дону та Дніпра. Північним рубежем володінь улусу на початку 50-х років XIII століття були річки: Сіверський Донець — Орілька. Хоча звичайно, в бік незахоплених земель, на північ та захід, хан Мовал міг кочувати куди йому заманеться. Приєднувати до своїх володінь сусідні землі було обов'язком хана. Та не вистачало сил. Не забуваймо, що отримуючи у 1242 році землі

свого улусу, хан Мовал отримав під свою руку тільки чотири ілі татар, а це не більше 60–70 тисяч населення. Все.

Тому немає нічого дивного, що вирушаючи до хана Батия у 1246 році, Плано Карпіні зустрів перше кочів'я татар тільки в районі сучасного міста Дніпропетровська. Там кочував зі своєю тисячею Коренца, прикриваючи улус із заходу від несподіваного нападу. Татари у XIII столітті не мали сил поширити свої володіння на Правобережжя Дніпра. Хоча, звичайно, іноді вони кочували у Причорномор'ї до самого Дунаю.

Ось чому ще з сорокових років XIII століття Батий на всіх переправах через річки посадив поселення русичів (українців), звільнивши їх від підпорядкування місцевій владі хана Мовала.

Саме із цих людей почали формуватися в XIV столітті, після знищення хана Ногая та його улусу, перші козацькі ватаги.

І це не вигадки автора. Ми про ці справи ще поговоритимемо.

Ось що нам відомо про хана Бувала (Мовала) та рід його старшого сина Татара: **«7-й сын Джучи-хана — Бувал. У него было 2 сына: 1) Татар и 2) Мингкадар. Разветвление этих двух сыновей следующее.**

У 1-го сына Бувала, Татара, был сын Ногай, а этот Ногай имел 3 сыновей в таком порядке: 1) Джуке, 2) Муке и 3) Тури...» [4, с. 57].

Оскільки в історичних матеріалах не існує достовірних та узгоджених дат народження правлячих ханів **«Улусу Бувала»**, то автор такі дати прийме умовно, щоби встановити правителів улусу з 1242 до 1300 року.

Бувал (Мовал) — сьомий брат Батия — скоріше за все 1209 року народження, його старший син Татар — 1229, а Ногай — 1249 року.

Татар у 1255–1256 роках був направлений ханом Батием із військом роду Мовала на допомогу Хулагу-хану в завоюванні Іранських (Перських) земель і пізніше там був страчений Хулагу-ханом. З кінця шістдесятих років

(після 1265 року) улус Бувала перейшов до рук його онука — Ногая, тому в істориків є згадки, що за часів Беркехана, Ногай очолював військо Золотої Орди на Кавказі проти Хулагуїдів. Там із 1262 року між Золотою Ордою та державою Хулагуїдів точилася жорстока боротьба за володіння Кавказом.

Звертаючись до Літопису Руського і взаємин Великого Галицько-Волинського князівства з Золотою Ордою, слід завжди мати на увазі ті події. **Вони були взаємозв'язані, і з 1242 по 1250 рік стосувалися виключно відносин улусу хана Мовала з князівством Данила Галицького.** Хан Золотої Орди Батий до них не був причетний, інакше Данило Галицький із Золотої Орди не повернувся би, а в Золотій Орді хан Батий його не пригощав би чорним кумисом, який в державі пила обмежена кількість людей з найближчого оточення хана.

Треба також мати на увазі, що сили улусного хана Бувала (Мовала) у ті роки не могли перевищувати навіть за повної мобілізації улусу більше як три тьми (тридцять тисяч). Тому, коли в Літописі Руському під 1243 роком зустрічаємо такий запис: «А коли Данило перебував у Холмі, прибіг до нього половчин його, на ім'я Актай, кажучи: “Батий уже вернувся з Угрів і одрядив на тебе двох богатирів, Манмана і Балая, щоб знайти тебе”», то слід розуміти, що Батий не брав участі у цьому поході. Бо, згідно з тим же літописом, «Манман і Балай», не виконавши наказу Батия, «вернулися». Чого в ті роки у Золотій Орді бути не могло. За невиконання наказу Батия «Манман і Балай» були би страчені, а Данило Галицький зарахований до особистих ворогів Батия. Російським і українським історикам, трактуючи історію Золотої Орди, слід завжди пам'ятати і дотримуватися елементарних і очевидних законів того часу.

Очевидно, Літопис Руський під «Манманом і Балаєм» описав похід улусного хана Бувала зі своїм молодшим сином Мингкадаром до Болохівської землі після її погрому 1241 року Данилом Галицьким.

Що цілком очевидно. І, скоріше за все, в улусного хана Бувала (Мовала) під рукою було не більше кількох тисяч людей (4–5 тисяч). Чому він і не зайнявся пошуком князя Данила.

Наступна згадка про татар хана Батия в Літопису Руському йде під 1250 роком. Ось такий запис:

«У рік 6758 (1250). Тим часом (хан) Могучій прислав посла свого до Данила й Василька, коли вони обидва були в (городі) Дороговську:

“Дай Галич!” І Данило був у печалі великій, тому що не укріпив він був землі своєї городами. І, порадившись з братом своїм, поїхав він до Батия, кажучи: “Не дам я півотчини своєї, а їду до Батия сам” [18, с. 404].

Які висновки слід зробити з літописного запису?

1. На 1250 рік володіння (земля) Великого Галицько-Волинського князівства (від Пінська, Бреста, Холма, Коломиї, Галича до Києва, Білої Церкви, Ізяслава, Бакоти) не були завойовані ханом Батием, не платили Золотій Орді данини і не підпорядковувалися їй.

Нам може подобатися чи ні ця літописна істина, але маємо незаперечний факт.

2. Із цього випливає: у 1240–1241 році хан Батий не завойовував Україну (Русь), а проходив її воєнним походом.

Розглянемо деякі факти з літописної поїздки Данила Галицького до ставки хана Батия на початку 1250 року.

«...Вирушив він із монастиря у човні, бачачи біду страшну і грізну, і прибув до Переяславля.

І зустріли його татари, і звідти поїхав він до (хана) Куремси і побачив, що нема в них добра...

Звідти ж прибув він до Батия на Волгу...» [18, с. 405].

Одразу ж зазначимо: до цього літописного опису подій вкинуто московитами значну кількість «доважків брехні», щоби принизити русича Данила Галицького перед вигаданим Олександром Невським та його батьком — Ярославом (хоча той загинув у Германії в 1241 році).

Звернімо увагу: Данило Галицький навіть не потрапив до володаря улусу Мауці, він же — Бувал (Мовал), а прямо від якогось татарського тисячника Куремси поїхав до хана Батия. За першим написанням Літопису Руського Куремса не був ханом. Слово «хан», взяте в дужки, додане до імені «Куремси» під час перепису літопису. Та це не головне. Головне те, що звичайний тисячник улусу хана Бувала не мав права вирішувати чи направити когось до хана Батия в обхід володаря улусу Мовала (Бувала, Мауці). Це азбучна істина.

В той же час Данило Галицький у Куремси зустрів «Цесарів, і князів, і вельмож, що приходять (до них)...». І жодного слова — хто такий Куремса. Оскільки в одному улусі у 1250 році не могло бути два володаря, то, звичайно, Куремса простий тисячник улусу Мауці (Мовала).

Цьому є доказ у праці Плано Карпіні «История Монгалов, именуемых нами Татарами». Послухаємо:

«Ехали же мы через всю страну Команов, представляющую собою сплошную равнину и имеющую четыре больших реки: Днепръ (Nepер), возле которой, со стороны Руси, кочевал Коренца, а с другой стороны по тамошним степям кочевал Мауци (Мовал, Бувал. — В. Б.), который выше Коренцы; вторую — Дон, у которой кочует некий князь, по имени Картан, женатый на сестре Батия; третьей — Волгу — эта река очень велика у нея переходит с места на место Батый; четвертая называется Яик (Iаес), у нея переходят с места на место два тысячника, один с одной стороны реки, другой — с другой стороны. Все они зимою спускаются к морю, а летом по берегу этих самых рек поднимаются...» [19, с. 48].

Як бачимо, вповодж усіх чотирьох великих рік кочування відбувалося з півдня на північ, не пересікаючи річки. З надходженням весни табуни й отари худоби рухалися на північ, а починаючи з серпня місяця — вирушали на південь, до моря.

За описом Плано Карпіні, він з Києва добирався до Канева, а потім — Правобережжям, у супроводі татар на чолі з Міхеєм, до першої застави татар, тобто до сучасного міста Дніпропетровська. Звідкіля усю делегацію Папи Римського на чолі з Плано Карпіні провели до тисячника Коренци. Про цього тисячника Плано Карпіні написав:

«А этот вождь (Коренца. — В. Б.) является господином всех, которые поставлены на заставе против всех народов Запада, чтобы те случайно не ринулись на них неожиданно и врасплох...» [19, с. 47].

Цією фразою посол Папи Римського зайвий раз засвідчив, що **у 1246 році Золота Орда вважала своїм західним кордоном річку Дніпро і саме на Дніпрі тримала свою порубіжну варту.**

Тому не вигадуймо зайвого!

Те саме стверджує і Літопис Руський, замовчуючи деталі. Бо з Переяслава Данила Галицького повезли до Куремси. А в Плано Карпіні тисяцького Куремсу поймаєнували — Коренца. Що цілком зрозуміло. Але на порубіжному кордоні (Дніпрі) міг бути тільки один командувач (керівник). А вже скільки і куди везли князя, літопис мовчить. Скоріше, всі ті уточнення, які є в Плано Карпіні, повикидали з літопису, переписуючи його, тому що літописці, наводячи десятки незначних подробиць в інших місцях подорожі, не могли не назвати володаря порубіжного улусу Золотої Орди — Бувала (Мауці). І вирішити щодо відправлення князя Данила Галицького до хана Батия міг тільки володар улусу — Бувал (Мауці).

Маємо ще один доказ фальшування Літопису Руського.

А всі ці літописні розповіді про те, що «Київ держав (тоді) Ярослав (Всеволодович)», що «прийшов чоловік Ярослава (Всеволодовича) Сонгур і сказав», що «Данило Романович... нині сидить на колінах і холопом себе називає» — є звичайними московськими вигадками.

Таким чином Москва принижувала Київ та возвеличувала себе і своїх вигаданих правителів.

Згадка ж про чорний кумис — звичайна московська нісенітниця. Ось що встановив сучасний російський професор Олександр Юрченко у своїй праці «Русский князь на монгольском (татарському. — В. Б.) пиру»:

«Чаша с кумысом была вручена Данилу не во время частной аудиенции с Бату, а на монгольском (татарському. — В. Б.) пиру... Ситуация встречи Данила с Бату в том виде, как она описана в... Летописи, содержит как минимум три неясных момента. Во-первых, что с монгольской (татарської. — В. Б.) точки зрения означало угощение черным кумысом?..

Не странно ли, что напиток, который пьет хозяин пира и которым он угощает гостя, может выступить символом унижения...

Летописное выражение “черное молоко” было точным переводом... (казахського. — В. Б.) **кара кумыс** и означало лучший сорт кумыса. По свидетельству брата Вильгельма, высший сорт кумыса назывался черным кумысом и употреблялся исключительно знатью. Любопытно, что этот напиток был прозрачным» [41, інтернет].

Тобто все, що стосується приниження князя Данила Галицького в Літопису Руському, — є звичайними вигадками — «доважками брехні» пізніших часів російської історії.

Цікавим є також зауваження сучасних російських науковців про те, що представники Папи Римського до хана Батия (Плано Карпіні і Бенедикт Поляк), які залишили свої доповідні записки, взагалі серед завойованих країн і народів не назвали Русі та русичів. Феноменальне свідчення! Особливо якщо згадати, що сучасні російські науковці мали доступ до латинського тексту праці «Истории Тартар» брата Ц. де Бредіа, «которая является не чем иным, как сокращенным переложением донесения брата Бенедикта» [42, розділ 2].

Послухаємо текст «Истории Тартар» брата Ц. де Бредіа в перекладі сучасних російських істориків С. В. Аксьонова та О. Г. Юрченка:

«Названия же земель, которые тартары завоевали, суть таковы: Китай, Саланги, Эфиопия, Войрат, Керениты, Буритебет, Уйгур, Киргиз, Саруйхур, Меркит, Мекрит, Найман, Каракситаи, Туркия, Нубия, Балдак, Урумсалдан, Бисермины, Кангиты, Армения, Георгиания, Аланы, которые называются Азами, Киркасы, Газары, Команы, которые называют себя Куускара, Мордвины, Баскарт, то есть великая Венгрия, Билеры, Корала, Кассиды, Паросситы, Песьи, Замогеды, Несториане, Нусия, персидских султанов, которые именуют себя сарраценами» [43, розділ 34].

Цікаво зазначити, що історики С. В. Аксьонов і О. Г. Юрченко в потрактуванні латинського слова «Nusia» пояснюють, що саме таке слово вживалося у звітах Бенедикта Польського і його слід сприймати, як «Русия». «Рукописное **Nusia** оставляют в тексте оба издателя» [42, примечания].

Нонсенс! Поляк Бенедикт не міг іменувати Русь — Нусією! Тим паче, що відвідав напередодні Київ та перетнув Русь особисто.

Використовуючи російські писемні джерела, слід завжди пам'ятати про можливі «доважки брехні». Навіть сучасні російські історики С. В. Аксьонов і О. Г. Юрченко, перекладаючи текст американського історика Г. Д. Пейнтера, який у 1965 році вперше «опубликовал по латинской рукописи XV века текст “Истории Тартар” Брата Ц. де Бредиа, которая является не чем иным, как сокращенным переложением донесения брата Бенедикта», нічого не пояснюючи, вносять до тексту перекладу такі уточнення, які кардинально міняють текст викладу матеріалу.

Подаючи чужий матеріал, вони поруч зі словом «Нусия» в квадратних дужках написали уточнююче — «[Русия]» — немов би так вважав і Бенедикт Поляк. Отака фальшивка!

Не будемо пояснювати, що текст доповіді Платона Карпіні, вперше опублікований в імперії Катериною II у 1795 році, про що чомусь соромляться згадувати московські історики, і текст доповіді перекладача місії Бенедикта Поляка мають

суттєву різницю. У доповіді Бенедикта Поляка, який краще володів ситуацією та безперечно більше міг дізнатися, особисто спілкуючись з ханами імперії, немає жодного слова згадки про «суздальських князів Ярослава Всеволодовича» та його «сина Олександра Ярославича», немає згадки про поїздку до хана Батия Великого Галицько-Волинського князя Данила Галицького тощо.

На часі українській історичній науці дослідити це питання, тому що у Літопису Руському опис поїздки Данила Галицького до хана Золотої Орди Батия переповнений цілком очевидними московськими «доважками брехні». І, звичайно, видаючи у 1989 році Літопис Руський, та постійно звіряючи його з московським Іпатіївським зводом, професор Леонід Махновець не мав змоги очистити його від тих «доважків». Що очевидно.

IV. За Літописом Руським

Ми залишили відкритим питання поїздки Данила Галицького до хана Батия у 1250 році згідно з Літописом Руським. Українським історикам є над чим попрацювати. Однак залишимо цю тему до кращих часів, тому що хоч-не-хоч це питання треба вирішити. Отож, повернімося до Літопису Руського.

На п'ятдесяті роки, скоріше на 1255 рік, припадає перехід Пониззя з центром у місті Бакота у підпорядкування Золотої Орди. Слід зазначити, що підпорядкування відбулося добровільно. Ось як Літопис Руський описує ті події:

«У рік 6763 (1255)... У ті ж роки, чи раніше, чи потім, приїхали татари до Бакоти, і прилучився Милій (старший города) до них. Данило тоді пішов на війну проти Литви, на Новгородок, але тому, що була розкаль, послав він сина свого Льва на Бакоту, а Лев послав двірського перед собою. Напавши зненацька, схопили вони Милія... і привів

Лев Милія до отця свого, і стала знову Бакота (Пониззя. — В. Б.)... отця його.

Потім же, порадившись з сином, він (Данило), одпустив його (Милія), а поручником був Лев (запевнивши отця), що той буде вірним. Але коли знову приїхали татари, то він [Милій], учинив обман і оддав її, Бакоту, знову татарам» [18, с. 413].

Зайвий раз переконуємося, що Пониззя та Галицько-Волинське князівство до 1255 року за Літописом Руським не входили до складу Золотої Орди. Одночасно дізнаємося, що Пониззя у ті роки управлялося виборною особою — Милієм.

Оскільки порубіжний тисячник Куремса постійно намагався розширити свою територію якомога далі на захід, погрожуючи застосувати силу, то з другої спроби йому вдалося привести Бакоту (Пониззя) до статусу васала улусу Бувала, а отже — Золотої Орди. Але навіть у цьому випадку Пониззя залишилося під управлінням своїх виборних отаманів. Ми далі про те говоритимемо.

Точно така сама спроба Куремси підпорядкувати Крем'янецьку землю закінчилася невдачею. Послухаємо літопис: «А потім Куремса (Коренца. — В. Б.) прийшов до Крем'янця і спустошив довкола Крем'янця. Андрій же [посадник Крем'янецький] надвоє держався. То він запевняв: “Я королів єсть”, а то [називав себе] татарським... І був він убитий, і серце його вони вирізали, але, не досягнувши нічого коло Крем'янця, вернулися в стани свої» [18, с. 13].

Отож, і після 1255 року Крем'янець і Крем'янецька земля не стали васально залежними від Золотої Орди. Далі Пониззя Золота Орда у 1255 році не просунулася. Про те свідчить Літопис Руський! І слід знати: Данило не погодився з можливою втратою Крем'яначчини. Уже наступного року він був у тих землях. Послухаємо літопис:

«Після крем'янецької ж війни Куремси Данило здійняв війну проти татар. Порадившись з братом [Васильком] і з сином [Львом], послав він [воєводу] Діонісія Павловича [і] взяв

[город] Межибож. А потім Данилові-таки люди і Василькові пустошили Балохів, а Львові — Побожжя...

Коли ж настала весна, послав [Данило] сина свого Шварна на Городок, і на Сімоць, і на всі [тамтешні] городи. І взяв він Городок, і Сімоць, і всі городи, що піддались татарам, Городеськ і [городи] по [річці] Тетереву до Жедечева... і Шварно прийшов [назад], узявши городи всі. А вслід за ним прийшли білобережці, і чернятинці, і всі болохівці [з покорою] до Данила» [18, с. 416].

Все, що Куремса захопив силоміць, Данило Галицький повернув назад. Окрім Бакоти. Про неї літопис мовчить.

Ще раз звертаю увагу, що всі ті роки до Великого Галицько-Волинського князівства приходив тисяцький Куремса, який очолював в улусі хана Бувала (Мауці) прикордонну службу. Це були звичайні прикордонні сутички. І до тих пір, доки Данило Галицький не давав Куремсі, як кажуть, — здачі, доти татари поводитися більш-менш стримано.

Але після воєнного походу Данила Галицького на Городок, Балохівщину та Побужжя татари сполохалися. І 1259 року той же Куремса, але з дещо більшими силами, знову рушив на Галицько-Волинське князівство. Слід визнати, що і цього разу похід Куремси був невдалим. Ось що про той похід говорить літопис:

«У рік 6767 (1259). А потім [хан] Куремса рушив на Данила і на Василька; несподівано він приїхав...

Куремса ж, не перейшовши [ріки] Стиру, послав людей до [города] Володимира. А коли вїхало військо противників до города, вийшли на них піші городяни і билися з ними кріпко, і вибігли вони з города, прибули до Куремси і розповіли, що городяни кріпко борються з ними.

Данило ж і Василько все одно збиралися..., маючи намір битися з татарами... І коли прилучилося Васильковим людям виїхати [в поле], то, знайшовши татар, вони били їх і колодників захопили. А потім, коли Куремса стояв біля Луцька, сотворив Бог чудо велике... [Куремса]... не міг перейти [річку Стир]. Він хотів міст захопити, але городяни

одрубали міст... І, не досягнувши нічого, вернулися вони в сторони свої, тобто в поле» [18, с. 417–418].

З 1243 по 1259 рік на землі Великого Галицько-Волинського князівства приходив прикордонний тисяцький Куремса (Коренца), який охороняв улус Бувала, а отже — Золоту Орду будиши «поставлені на заставі против всех народов Запада, чтобы те случайно не ринулись на них неожиданно и врасплох...» [19, с. 47].

Вигадувати щось своє не слід. Цей факт засвідчив очевидець тих далеких часів, який особисто зустрічався з Куремсою і знав, що говорив.

Звичайно, зухвалість Галицько-Волинського сусіда не могла бути непомічена і в улусі Бувала, і в самій Золотій Орді. Тим більше, що при владі в Золотій Орді був хан Берке і саме у ті роки готувався до війни на Кавказі з Хулагу-ханом, який стратив трьох ханів-огланів із роду Джучі. Зазначимо, що серед трьох ханів-огланів був страчений і старший син хана Бувала (Мауці) — Татар, правонаступник батька.

За викладом подій Літописом Руським (1260 рік), на той рік не стало і володаря улусу — Бувала. Скоріше — помер. Оскільки сину Татару Ногаю у 1260 році не виповнилося 16 років, то хан Берке прислав до улусу Бувала (назвемо його — південно-західний улус) свого тимчасового баскака. Скоріше, одного зі своїх нойонів (полководців). Так у Літопису Руському під 1260 роком з'являється «воевода Бурондай».

Появу Бурондая аж ніяк не слід зв'язувати зі зміною ним Куремси (Коренци), а слід, в першу чергу, відносити до внутрішніх золотоординських проблем. Готуючись до війни на Кавказі, хан Берке бажав посилити і свій південно-західний кордон.

Про появу на кордоні улусу Золотої Орди «[воеводи] Бурондая» Літопис Руський повідомляє у 1260 році:

«Коли ж минув час, то прийшов [воевода] Бурондай, безбожний, лютий, з безліччю полків татарських, з великою силою, і став на місцях Куремсених [татар]» [18, с. 420].

Треба думати, що Куремсу, з його родом, що кочував впо-довж Дніпра, ніхто нікуди не прибирав. Там він перебував далі. Але на допомогу Куремсі поселили ще й роди «[воєводи] Бурондая».

Може виникнути запитання: звідкіля взялися «зайві люди» в Золотій Орді напередодні війни з Хулагу-ханом?

На думку автора, ханом Берке були переселені деякі татарські (казахські) племена зі східного Прикаспію, куди 1254 року хан Батий відселяв Берке-хана. Скоріше, Бурондай із своїми родами, а це 20–30 тисяч населення, був поселений Берке-ханом на ріки Буг-Синюха для підсилення «південно-західного улусу» Золотої Орди та тимчасового управління улусом, поки хан Ногай не досягне повноліття.

Саме цим можна пояснити перенесення кордону улусу, і Золотої Орди в цілому, з Дніпра на Буг. Що засвідчила Синьоводська битва 1362 року.

Таким чином військові сили «Улусу Бувала», після прибуття Бурондая зі своїми людьми на кордон, майже подвоїлися. І [воєвода] Бурондай міг у другій половині XIII століття виставити у похід 3–4 тьми вершників. Тому й не дивно, що він став звертатися до князя Данила Галицького з такими словами:

«Я їду на Литву. Якщо ти спільник еси, піди зо мною» [18, с. 420].

І оскільки литовці постійно турбували князівство Данила Галицького, про що розповідає Літопис Руський, то Великий князь відрядив до Бурондая свого брата Василька і синів Лева та Шварна.

На протистояння Бурондаєві сили не вистачало. І татарський «[воєвода]» дуже швидко скористався своєю перевагою в силі. Уже в 1261 році він вимагав від князя Василька:

«Якщо ви есте мої спільники — розмечіте ж городи свої всі» [18, с. 421].

Тому літопис повідомляє про зняття міських мурів навколо міст: Данилова, Стіжка, Львова, Крем'янця, Луцька, Володимира.

Але той же літопис повідомляє, що захисники Холма (княжа столиця) відмовилися виконувати наказ, і Бурондай стерпів.

Слід також зазначити, що в 1260–1264 роках Літопис Руський не зафіксував жодного нападу чи погрому татарами Києва і Галицько-Волинського князівства. Немає також жодної згадки про сплату данини Золотій Орді. Тому і в цьому випадку вигадувати щось своє не слід.

У 1264 році помер великий князь Данило Галицький. І без будь-якого татарського ярлика Велике Галицько-Волинське князівство посів його брат Василько. Головне: без суперечок, смут, протистояння. Маємо цілком очевидну картину незалежності князівства, та чомусь ні російські, ні українські історики це явище не помітили.

«У рік 6780 [1272]. І по ньому став княжити замість нього син його Володимир, правдолюбством світяться до всіх своїх братів, і до бояр, і до простих людей. А Лев (син Данила Галицького. — В. Б.) став княжити в Галичі і в Холмі після брата свого, після Шварна» [18, с. 428].

Автор навів цю цитату, щоб переконати читачів, що і Галицьке, і Волинське князівства з 1240 року не підпорядковувалися Золотій Орді і їхні князі самостійно передавали владу у спадок в своїй державі.

Чого в ті часи ми не бачили на теренах сучасної Московії. Отож, різниця очевидна. Про це явище слід пам'ятати.

Слід також зазначити, що в роки правління Великого князя Василька, за 1266 роком, Літопис Руський наводить такий факт:

«У рік 6774 (1266). Тоді ж була смута велика в самих татарах, і побили вони самі одні одних незчисленне множество, як піску морського» [18, с. 426].

Скоріше за все йдеться про війну хана Берке з Хулагу-ханом за Кавказ та прилеглі до нього володіння, коли двоюрідні та троюрідні брати Чингісиди винищували одні одних із неймовірною жорстокістю. У ті роки населення кожного улусу Золотої Орди зменшилося майже наполовину.

Спочатку, за наказом хана Батия, до війська Хулагу-хана з кожного улусу відрядили двох чоловіків із кожного десятка разом із їхніми сім'ями. А після страти Хулагу-ханом трьох-Чингісидів: Татара, Балакана і Кулі із роду старшого сина Чингісхана — Джучі (сам Хулагу був третім сином Тулуй-хана — четвертого сина Чингісхана), із 1262 року розпочалася найжорстокіша війна між Джучідами та Хулагуїдами, яка з перервами тривала до 1395 року і поглинула не одну сотню тисяч людей.

Певно, та війна забрала життя і татарського «воєводи Бурондая», бо з 1262 року Літопис Руський його не згадує.

Взагалі, Літопис із 1261 по 1274 рік жодним словом не згадує про Золоту Орду і татар, окрім наведеної вище згадки про самовинищення.

Це надзвичайно цікаве явище, якщо згадати так звану «наукову думку» про входження Великого Галицько-Волинського Князівства до Золотої Орди чи сплату їй данини.

Виявляється, наше українське офіційне першоджерело цього не знало і про нього не писало. Тому українські історики користуються московським шпаргаллям. Досі. Тільки у 1274 році Літопис Руський згадує про таку подію:

«У рік 6782 [1274]. Коли ж Тройден іще княжив у Литовській землі, [то] жив він зі Львом у великій приязні, [і] слали вони дари многі один одному. А з Володимиром він не жив у приязні через те, що отець Володимирів, князь Василько, убив був на війнах трьох братів Тройденових [Борзу, Лісія і Свелкенія], тому й не жив він із ним у приязні, а воював із ним, але невеликими ряттями...

Після цього ж Тройден, забувши приязнь Львову [і] пославши городян, звелів узяти Дорогичин. А з ними ж був [воєвода] Трид, і сей знав про город, як можна [його] взяти. І, виступивши вночі, взяли вони тоді його [Дорогичин], на самий Великдень, і перебили їх [городян], усіх од малого і до великого.

Коли ж почув се Лев, то опечалився він сим вельми. І став він промишляти [про помсту], і послав у Татари [послів]

до великого цесаря Менгу-Тимура, просячи собі підмоги в нього проти Литви. Менгу-Тимур дав, отож, йому військо, і Ягурчина з ними, воеводу, і задніпровських князів усіх дав йому на поміч — Романа [Михайловича] брянського із сином Олегом і Гліба [Ростиславича], князя Смоленського, і багато інших князів, бо тоді всі князі були у волі в татарській» [18, с. 428–429].

Цікаве свідчення Літопису Руського. Зайвий раз переконуємося, що дозвіл на воєнний похід до тодішніх європейських країн міг дати тільки особисто Цар (Хан) Золотої Орди. На той час — Менгу-Тимур.

Ще на один факт прошу звернути увагу. Уся так звана «Західна Мещера», як в ті часи називали територію від Брянська до Москви, підпорядковувалася у 1274 році особисто ханові Менгу-Тимурові. І там було так багато малих князів, ханів та воевод, що літопис Руський жодного з них не поіменував, назвавши скопом — «багато інших князів». Вони не були володарями князівств (улусів).

Між іншим, жодним словом не згадується хан сусіднього улусу — Ногай. І це неспроста. Улус хана Бувала, а ним у ті роки володів його онук — Ногай, не мав завдання контролювати кордон з Литвою. Йшов тільки 1274 рік.

Принципово інший похід відбувся у 1280 році. Того року Галицький князь Лев ходив «до землі Лядської». Ось що з цього приводу говорить Літопис Руський:

«...Лев захотів частини в землі Лядській... Він поїхав до [хана татарського] Ногая, окаянного, проклятого, підмоги собі просити в нього на Ляхів, і він дав йому поміч — окаяного Кончака, і Козія, і Кубатана» [18, с. 432].

Тобто відбувся похід Галицького князя Лева на поляків. І хоча хан Ногай надав Левові військову допомогу, та ханів Чингісидів серед керівників походу не було. Були окремі прикордонні воеводи, скоріше ті, які виявили особисте бажання взяти участь у поході на Польщу.

Тому не дивно, що похід Галицького князя Лева на поляків у 1280 році закінчився невдачею. Літопис так і говорить:

«І так вернувся Лев назад із великим безчестям» [18, с. 432].

Як бачимо, у Літопису Руському немає жодної згадки до 1280 року про входження Галицько-Волинської землі до складу Золотої Орди. Немає й згадок про сплату останній васальної данини. Сучасні українські історики у своїй праці «Україна — хронологія розвитку. Від Батієвої навали до Люблінської унії» уже проявляють обережне старання відмежуватися від деяких очевидних московських вигадок. Роблять перші, дуже обережні кроки, тому що стрижнем викладу залишається стара, промосковська теоретична основа.

У Літопису Руському із 1282 по 1287 рік, часто з повторами одного й того ж матеріалу, розповідається про похід Великого Золотоординського хана Телебуги (Талабуга) зі своїми спільниками — Ногаєм, Алгуєм та десятками інших ханів усіх західних улусів Золотої Орди на «Угрів та Ляхів»: звичайно, до походу були залучені князі Галицької та Волинської земель. То був найганебніший похід війська Золотої Орди, очолюваний самим ханом. Ось як за Літописом Руським закінчився той похід 1287–1288 років:

«Коли йшов окаянний і нечестивий Ногай і Телебуга з ним, пустошивши землю Угорську [то] Ногай пішов на [город] Брашев, а Телебуга пішов уперек [через] Гору, яку [можна] було перейти за три дні. А ходив він тридцять днів, блудячи в горах, бо водив його гнів Божий. І настав у них голод великий, і почали люди [коней] їсти, а потім стали й самі умирати, і померло їх незчисленне множество. Самовидці ж так казали: померлих було сто тисяч. А окаянний і нечестивий Телебуга вийшов пішки, зі своєю жоною [та] з одною кобилою, осоромлений Богом» [18, с. 435].

Автор ці події досить ґрунтовно описав у першому томі книги «Москва Ординська». Тому немає потреби повторюватися. Звернімо увагу на те, що в поході хана Талабути 1287–1288 років на Польщу та Угорщину брало участь біля 200 тисяч вояків. Третина, а це 50–60 тисяч, загинула в битвах,

ще 40–50 тисяч учасників походу володар південно-західного улусу Ногай вивів через Брашов і Причорномор'я до Золотої Орди. Отож, Літопис Руський цілком достовірно наводить факт загибелі в Карпатах 100 тисяч золотоординців. У цьому ж поході загинуло не менше 20–25 ханів-Чингісидів.

Це був найжахливіший удар по Золотій Орді за все XIII століття. Хоча про це наш літопис мовчить.

Але наш літопис чітко зафіксував втрати Галицького князівства:

«А коли одійшли Телебуга і Ногай, Лев-князь перелічив, скільки погибло в його землі людей, — що захоплено, побито, а що їх за божою волею померло: дванадцять з половиною тисяч» [18, с. 436].

На думку автора — це загальні втрати населення, разом із загиблими учасниками воєнного походу. Скоріше до кількості втрат додані й втрати князівства від мору, що котився тієї зими із однієї землі до другої. Послухаємо:

«Тої ж зими не тільки в одній Русі був гнів Божий — мор, але і в Ляхах. Тої ж зими і в Татарах вимерло все — і коні, і скот, і вівці. Все вимерло, не залилося нічого» [18, с. 436].

Автор навів останню фразу для того, щоб ми зрозуміли, що літописець, в першу чергу, під словами «не залилося нічого» мав сусідні татарські землі між Бугом та Дніпром, куди 1260 року, за Літописом Руським, «прийшов [воєвода] Бурондай, безбожний, лютий, з безліччю полків татарських».

Отож, як засвідчив Літопис Руський, з 1288 року на сусідніх, захоплених татарами, землях «не залилося нічого». Хоча, звичайно, ці слова літопису слід сприймати умовно. Бо залишилися митниці, якась незначна порубіжна варта тощо. Та відчутної військової сили у ті роки на південно-західному кордоні Золота Орда не мала.

Цю аксіому нам слід завжди пам'ятати. Хоча сили Ногай у Причорномор'ї були значні. Особливо в Криму, куди Великий хан Менгу-Тимур переселив Уран-Тимура — сина

Тукай-Тимура — тринадцятого брата Бату-хана — разом із його родами (ілями). І на перших порах, аби між ханами не виникало суперечок, підпорядкував Крим Ногаю.

Детально проаналізувавши Літопис Руський із 1240 по 1288 рік, ми ніде не зустріли у ньому жодної писемної згадки про входження Галицько-Волинського князівства до складу Золотої Орди. Навіть натяки на щось подібне відсутні.

Літопис Руський доведений до 1292 року, і з 1288 по 1292 рік згадок про появу татар у Галицько-Волинській землі немає.

Аналізуючи Літопис Руський, ми звертали увагу в першу чергу на взаємини Галицько-Волинських князів із Золотою Ордою. Хоча, звичайно, у ті роки досить-таки інтенсивними були стосунки з Литвою, Польщею, Угорщиною, Молдовою тощо. Про них Літопис Руський говорить постійно. А виокремили ми ті відносини із літопису тому, що в українській історичній науці вони повністю сфальсифіковані і подані як васально-залежні — від Золотої Орди — на угоду Московії та її правителям. Чого насправді не було і про що свідчить Літопис Руський при детальному опрацюванні. Літопис Руський свідчить про ще один «доважок брехні» до української історії — це повідомлення про так званих київських митрополитів Кирила і Максима. Перший, за версією російських істориків, посідав Київську митрополію з 1250 по 1280 рік, а Максим — з 1283 по 1305 рік.

Про що ж говорить нам літопис? Наводимо повністю тексти Літопису Руського щодо митрополита Кирила.

Перша згадка про цього митрополита у Літопису звучить так:

«У рік 6749 [1241]. Потім же Ростислав [Михайлович] зібрав князів болохівських і останок галичан [і] пройшов до [города] Бакоти. Але Курило-печатник був тоді в Бакоті, посланий тоді Данилом-князем і Васильком списати грабунки нечестивих бояр, [і] він утишив народ.

Бо коли вони [військо Ростислава] билися коло воріт [Бакоти, Ростислав], одступивши, хотів перемовити його

[Курила] багатьма словами. Але Курило відповів йому: “Ось так ти оддячуєш вуям своїм за добродіяння? А чи не пам’ятаєш ти, як король угорський вигнав тебе був з отцем твоїм із землі [своєї], як тебе прийняли обидва володарі мої, вуї твої? Отця твого вони у великій честі держали, і Київ пообіцяли, і тобі Луцьк дали, і матір твою, а сестру свою з Ярославових рук одібрали і отцю твоєму оддали”. І іншими словами мудрими говорив він йому багато. Але, побачивши, що той не послухав його, він вийшов на нього з пішими воями. Він тоді, побачивши це, пішов звідти. Так що він [Курило] мудрістю і силою вдержав Бакоту, а Ростислав пішов за Дніпро» [18, с. 399].

Як бачимо, в першому епізоді нас знайомлять з добропорядною, хороброю, а головне — розумною, людиною. Саме такою має бути пастерська особа.

У другому випадку «Курило-печатник» з’являється в літопису у 1243 році уже як митрополит. Послухаємо.

«У рік 6751 [1243]... А коли Данило перебував у Холмі, прибіг до нього половчанин його, на ім’я Актай, кажучи: “Батий уже вернувся з Угрів і одрядив на тебе двох богатирів, Манмана і Балая, щоб знайти тебе”. Данило тоді, заперши Холм, поїхав у [Володимир] до брата свого Василька і взяв із собою Курила-митрополита...” [18, с. 400].

Розуміючи, що згадка про «Курила-митрополита» виглядає досить штучно, навіть професор Леонід Махновець у примітці до тексту змушений був писати таке: «Свого печатника Курила Данило настановив митрополитом київським пізніше, деь восени чи уже взимку 1246/7 р.» [18, с. 400].

Тобто маємо в літопису очевидну фальшивку — у 1243 році Курило-«печатник» не був митрополитом ні Галицьким, ні Київським. Отож літописець такого писати не міг.

Тільки у третій згадці про «Курила-печатника» Літопис Руський нагадує нам, що у 1250 році той таки пішов до Константинополя на вихрещення та чомусь повернувся з Угрів назад. Послухаємо:

«У рік 6758 [1250]... Тим часом Курило-митрополит ішов [через Угри в Греки], посланий Данилом і Васильком, щоб [там його] поставили на митрополію руську. І коли він був у короля, вговорив його король багатьма словами [і] дарами умовив: “Я проведу тебе в Греки з великою честю, якщо учинить Данило зо мною мир”. Він тоді сказав: “Клятвою клянися мені, що не переміниш ти слова свого. Я, пішовши, приведу його”. І, прийшовши, митрополит сказав йому, [Данилу]: “Чого ти хотів — те в тебе єсть. Візьми дочку його синові своєму за жону”. Василько [братові] сказав: “Іди до нього, адже він християнин є”» [18, с.406].

Більше згадок у Літописі Руському про Курила-митрополита немає до самої його смерті (1280 рік). Тобто, більш ніж 30 років. І чи ходив він до Константинополя — невідомо.

Неймовірно явище — згадати про митрополита, і то аж тричі (!), коли він ще не був висвячений на кафедру, і потім довгих 30 (тридцять) років не згадати жодним словом! Це коли літописи писали майже виключно монахи або — священики. Але ще цікавіша історія в Літопису Руському трапилась із другим Київським митрополитом — Максимом!

Його Літопис Руський зовсім не знає. То чи були в Києві такі митрополити?

V. За Літописом Руським

Оскільки ми досліджуємо історію України-Русі з 1240 року, то слід розповісти, який вплив на події тих далеких років мали правлячі князі — правителі Галицько-Волинських та Київсько-Подільських земель.

Офіційно престол Великого Галицько-Волинського князівства посідали:

1. Данило Галицький	—	1238–1264 pp.,
2. Василько Романович	}	— 1264–1269 pp.,
Шварн Данилович		
3. Лев Данилович	—	1269–1301 pp.,

4. Юрій Львович	— 1301–1308 рр.,
5. Андрій і Лев (Юрійовичі)	— 1308–1323 рр.,
6. Болеслав (Юрій) Тройденевич	— 1323–1340 рр.,
7. Любарт Гедимінович	— 1340–1384 рр.

Після 1349 року Галичина відійшла до Польського королівства, а Волинь після 1384 року — до Великого Литовсько-Руського князівства.

До Великого Галицько-Волинського князівства ще з 1230 років належав Київ з більшою частиною Київської землі. А з 1362 року, після Синьоводської битви, до Литовсько-Руського князівства були приєднані Подільські землі від Білої Церкви і Канева до Чорного моря та від Пониззя до Дніпра.

Російська Велика Радянська Енциклопедія характеризує період становлення Великого Галицько-Волинського князівства такими словами:

«Галицко-Волынское княжество..., возникшее в результате объединения Галицкого и Владимиро-Волынского княжеств (1199). Было расположено на плодородных черноземных землях в верховьях рек Днестр, Висла, Нарев и Припять с издавна существовавшим пашенным земледелием. Для экономики княжества характерны развитие ремесла, городов (в 13 в. — св(ыше) 80; важнейшие — Галич, Владимир-Волынский, Тереховль и соляных промыслов, крупное феодал(альное) землевладение, в связи с чем боярство играло большую... роль. Первый князь Роман Мстиславич (правил в 1170–1205) захватил Киев и принял Титул вел(икого)князя (1203)... После смерти Романа Г(алицко)-В(олынского) к(няжество) распалось на ряд мелких кн(яжест)в, часть земель захватили венг(ерские) и польские феодалы, приглашенные боярами... Призванный в 1219... кн(язь) Мстислав Мстиславич Удалой изгнал в 1221 из Галиции венг(ерских) феодалов. Тогда же на Волини пришел к власти сын Романа Мстиславовича Даниил (Галицкий. — В. Б.) (правил в 1221–64), завершивший объединение Волини (1229), ставший после смерти

Мстислава Удалого (1228) князем Галицким (окончательно подчинил себе княжество после борьбы с венг(ерскими) феодалами и боярами в 1238. **Талантливый и яркий романтик, Даниил Романович завладел Киевом и после ожесточенной борьбы с др(угими) князьями, Венгрией, Польшей и галицкими боярами объединил под своей властью всю Юго-Зап(адную) Русь (1245)**» [25, т. 6, с.65].

Остаточно розбивши своїх супротивників у битві, як пишуть сучасні українські історики, що «відбулася біля обложеного Ярослава 17 серпня 1245 р.», Данило Галицький став найпотужнішим правителем Східної Європи. За свідченням тих же істориків битва 1245 року на річці Сан «була однією з найбільших в історії Русі XIII ст. і підвела переможну риску під багатолітньою боротьбою Романовичів за відновлення Галицько-Волинського князівства» [44, с.71].

Головною заслугою князя Данила Галицького було відновлення єдності більшої частини української (руської) землі в надзвичайно важких умовах оточення: з південного сходу — Золота Орда, з південного заходу — Угорське королівство, з заходу — Польське королівство, з півночі — Литва. Усі жадали нашої, руської, землі та нашого славетного спадку.

У 1241 році князь Данило вирішив питання внутрішньої зради, винищивши Болохівщину, за співпрацю з ворогом під час воєнних дій Батия. У всіх цивілізованих народів перехід на бік ворога вважається зрадою.

Звернімо увагу, ця подія трапилася тоді, коли військо хана Батия ще перебувало на теренах сусіднього Угорського королівства. Це зайвий раз свідчить про незалежність Великого Галицько-Волинського князівства від Золотої Орди.

Одночасно Данило Галицький розправився і з галицькими боярами, які чинили смуту в державі. Бо, як пише Літопис Руський: «Бояри ж галицькі Данила князем собі називали, а самі всю землю держали. Доброслав же Суддич, попів онук, укняжився був і грабував усю землю, а ввійшовши в [город] Бакоту, все Пониззя забрав без княжого

повеління. Григорій же Васильович замишляв підгірську землю Перемишльську собі захопити. І була смута велика в землі [Галицькій] і грабіж од них» [18, с. 398].

Що цікаво, Літопис Руський 1242 рік визначив так:

«У рік 6750 [1242]. Не було нічого» [18, с. 400].

Надзвичайно цікавий запис, який засвідчив два факти:

Перше, повну відсутність зв'язку з так званою Ростовсько-Суздальською землею;

Друге: вигадку про так звану Чудську битву 1242 року. Літопис Руський та Іпатіївський не знали про Чудську битву. Хоча московська історична наука визначає ту битву як доленосну. Отакий московський історичний анекдот.

Розгромивши внутрішню опозицію, до 1245 року, Данило Галицький у знаменитій битві під Ярославом 17 серпня 1245 року поставив остаточну крапку у намаганні зовнішніх та внутрішніх ворогів розчленувати та послабити його державу.

Ось як оцінили сучасні українські історики наслідки Ярославської битви 1245 року:

«Ярославський триумф підбив ризику під сорокарічною боротьбою за відновлення Галицько-Волинського князівства, яке зробилося наймогутнішим на Русі, а його повновладним володарем, “властилином”, став Данило Романович. Щоправда, Володимир і Луцьк із більшою частиною Волині Данило передав братові Васильку. Однак цей поділ був суто формальним. Романовичі завжди жили і діяли в злагоді, а молодший брат у всьому слухався старшого. На Русі і в світі Романовичів справедливо вважали співправителями» [44, с. 71–72].

Та головне, на що автор хоче звернути увагу читачів, що всі ці події відбувалися до поїздки Данила Галицького до Золотої Орди у 1250 році. Хоча українські історики, перебуваючи під впливом московських фальсифікаторів, подають ту поїздку під 1246 роком. Навіть прагнуть якимсь чином пов'язати її з Ярославською битвою.

Битва під містом Ярославом 17 серпня 1245 року, її наслідки та подальші дії Данила Галицького, Папи Римського, хана Батия свідчать, що поїздка князя не могла розпочатися у вересні 1245 року, а розпочалася через кілька років після цієї події. Ми пам'ятаємо: Данило Галицький, за Літописом Руським, вирушив із Києва до Переяслава, а це майже 150 кілометрів водою у листопаді. Що нереально. Брехати не личить нікому.

Ярославська перемога Данила Галицького у 1245 році вчергове засвідчила, що Велике Галицько-Волинське князівство впродовж 1241–1250 років не мало ніякого зв'язку із Золотою Ордою, не сплачувало їй данини і перебувало у статусі незалежної держави. Не будемо аналізувати зайвий раз наші висновки. Вони очевидні.

Поїздка Великого князя Данила Галицького до хана Батия у 1250 році не несе жодної згадки про приєднання князівства до Золотої Орди, чи про її васальне підпорядкування. Цього в літописі немає, як би того хто не бажав!

Отож, дізнавшись про значне посилення Галицько-Волинського князівства після Ярославської битви 1245 року, про що Батия доніс прикордонний тисяцький (Куремса) через свого улусного хана Мовала. Хан послав до Данила свого представника із чисто провокаційною вимогою: «Дай Галич!»

Ми ніколи не задумувалися, а що б сталося, якби Данило Галицький відповів: «Бери».

Проаналізуємо становище Золотої Орди тих далеких років під незвичним кутом зору.

Територія Великого Галицько-Волинського князівства у 1250 році складалася із сучасних областей: Київської, Чернігівської, Гомельської, Брестської, Житомирської, Рівненської, Волинської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Хмельницької, Вінницької та західної частини сучасної Польської республіки (Холм, Ярослав тощо). Що є певною мірою умовно.

Уже говорилося, що перших татарських поселенців (стойбища) взимку 1246 року Плано Карпіні зустрів південніше сучасного міста Дніпропетровська. Перед так званими татарами лежали неосвоєні ними сучасні українські області: Херсонська (більша частина), Миколаївська, Кіровоградська, Черкаська, Одеська, Крим тощо. Це тільки на заході та півдні. Не ведемо мови про більшу частину лівобережної України (Полтавська, Харківська та Сумська сучасні області), де татар у 1250 році теж не було. При цьому становищі стотисячна армія хана Батия у 1247–1250 роках перебувала в районах сучасних Кзил-Ординської та Гуріївської областей для протидії ханові Гуюку.

Слід зазначити, що майже вся увага хана Батия із 1242 по 1250 рік була прикута до подій, що відбувалися в столиці імперії та звідкіля йому загрожувала смерть від Великого хана.

Відбувалося жорстоке протистояння між ханами Батием і Гуюком. Ось як про ті події розповів Рашид-ад-дін:

«В том году он (Гуюк. — В. Б.) прозимовал в той местности, а когда наступил новый год он... выступил из тех мест и в полном величии и могуществе направился к западным городам... Соркуктани-беги, поскольку она была очень умной и догадливой, поняла, что поспешность его (Гуюка. — В. Б.) [отъезда] не без задней мысли. Она послала тайком нарочного к Бату [передать]: “Будь готов, так как Гуюк-хан с многочисленным войском идет в те пределы”. Бату держал [наготове] границы и вооружался для борьбы с ним. Когда Гуюк-хан достиг пределов Самарканда, откуда до Бишбалыка неделя пути, [его] настиг предопределенный смертный час и не дал ему времени ступить шагу дальше того места, и он скончался» [31, том 1/2, с. 121].

Менгу-хан, тобто ставленик Батия, був обраний Великим ханом імперії Чингісхана в 1251 році. Отож, загроза зі сходу для Батия зникла тільки після цих подій. Тому й не дивно, що хан Батий не звертав уваги на свого західного сусіда. Тільки після значного посилення Великого

Галицько-Волинського князівства, яке сталося після Ярославської битви 1245 року, та спаду напруги в самій імперії після смерті хана Гуюка у 1248 році, Батий направив послів до Данила Галицького.

На той час, 1250 рік, склалася надзвичайно парадоксальна ситуація, коли для хана Батия, та Золотої Орди в цілому, було вигідніше мати на своєму західному кордоні сильного сусіда, ніж залучати ті землі до складу Золотої Орди.

Не забуваймо: польські й німецькі князівства та Угорське королівство після страшного погрому 1241–1242 років мріяли про реванш. На їхньому боці була вся Європа, а головне — Папський Престол.

Тому й діяли правителі Золотої Орди за правилом: «ворог мого ворога — мій друг».

Ось чому хан Батий приймав Данила Галицького у 1250 році за найвищим державним етикетом, пригощаючи чорним кумисом. Ще раз звертаю увагу: князь Данило не відвідував столицю імперії — Каракорум, що зайвий раз свідчить про незалежний статус князя та його держави.

Слід думати, що між Золотою Ордою та Великим Галицько-Волинським князівством були підписані певні угоди з цілком конкретними зобов'язаннями, за якими Золота Орда визнавала цілісність та недоторканість володінь Данила Галицького. **Про те свідчить поведінка Великого князя стосовно тисяцьких Улусу Бувала — Куремси у 1254 та 1256–1259 роках та Бурондая у 1260–1261 роках.**

Літопис Руський зазначив:

«Данило ж воював із Куремсою і ніколи-таки не боявся Куремси: Куремса-бо не міг йому був ніколи вчинити лиха, допоки [не] прийшов Бурондай...» [18, с. 420].

Певно, тисяцький Куремса (Коренца) мав чіткі інструкції від улусного хана, а, можливо, і від самого хана Батия, як поводитися із сусідом.

Тому у 1254 році до міста Бакоти прибули тільки татарські послы агітувати за васальне приєднання Пониззя до Золотої Орди. І не дивно, що за вказівкою Данила — князь Лев заарештував отамана Бакоти — Милія та відвіз до батька як зрадника, що піддався агітації татар. Ця агітація відбувалася ще в часи правління хана Батия і не дивно, що отримала такий розвиток.

Та, певно, з 1256 року на західний кордон від нового хана Золотої Орди — Берке надійшли нові інструкції. Хоча хани відкрито не скасовували договори та домовленості своїх попередників. Чинилось подібне таємно. Воєнні дії Данила Галицького у 1257 і 1259 роках згідно з тодішнім договором були цілком оправдані, чому й не було ніякої реакції Золотої Орди на невдачі Куремси.

Цілком очевидно, що в Золотій Орді ці невдалі спроби порубіжного тисяцького Куремси залучити Болохівщину та Крем'янецьчину до васальної залежності пояснили представникам князя Данила Галицького, які вимагали дотримання існуючого договору, як самочинні дії тисяцького, і надіслали на кордон, який посунувся з Дніпра на Буг — Синюху — Пнилий Тікич, нового тисяцького — Бурондая. Що цілком очевидно.

Хан Берке посилював свій вплив на улус Бувала, призначивши тимчасового баскака, поки підростав Ногай, і прихопив для Бурондая клин землі від Дніпра до Буга та від Чорного моря до Пнилого Тікича.

Чому ми визначаємо саме такий кордон Золотої Орди на 1260 рік?

Відповідь очевидна. Літописи не зафіксували ніяких змін на західному кордоні Золотої Орди на території сучасної України з 1260 по 1362 рік, коли Великий Литовсько-Руський князь Ольгерд розгромив на Синій Воді війська трьох татарських ханів «Кутлубуги, Хаджібея і Дмитрія».

З 1262 року Золота Орда розпочала жорстоку війну на Кавказі з династією Хулагу-хана, тому, звичайно, ніяких завоювань на заході впродовж правління хана Берке

відбуватись не могло. Навіть агресивний порубіжний тисяцький Бурондай з того року зникає з Руського Літопису назавжди. Певно був направлений ханом Берке на чолі військової потуги Улусу Бувала на Кавказ, де його згодом замінив молодий володар Улусу Ногай. Тому і згадок про татар у Літопису Руському з 1262 до 1274 року немає.

Все, про що говорилося в цьому розділі, є заслугою тодішніх керманичів Великого Галицько-Волинського князівства: Данила Галицького (помер 1264 року), його брата Василька (помер 1271 року) та сина Данила — Шварна (помер 1269 року).

Із 1269 року син Данила Галицького — Лев Данилович посів престол Великого князя, на якому тримався до 1301 року. Але й за цього князя у Літопису Руському немає жодної згадки про підпорядкування хоч би частини території Великого князівства володарю Улусу — Ногаю.

Тому заява деякого із сучасних українських істориків про те, що «до улусу Ногая входила вся сучасна територія Української держави», — є хибною і не відповідає дійсності. Навіть великі російські історики, наприклад, В. Л. Єгоров у праці «Историческая география Золотой Орды в XIII–XIV вв.» визнав:

«Степные пространства между Днестром и Днепром в XIII в. с... образованием Золотой Орды входили в ее состав. В бассейне Южного Буга... (татарські. — В. Б.) кочевья распространялись к северу, захватывая нижнее течение его левого притока — Синюхи. Они, видимо, доходили до южной границы современных Винницкой и Черкасской областей, т. е. среднего течения Южного Буга. Выше золотоордынская территория не распространялась» [173, глава 3].

Головне — археологічні дослідження, які велися на теренах сучасної України ще з початку XIX століття російськими імперськими археологами, ознак присутності Золотої Орди далі знаменитого трикутника (Таганча): Біла Церква — Канів — Звенигород (Звенигородка) не виявили.

Це стосується і Києва.

Життя Києво-Печерської Лаври з 1240 по 1320 рік очолювали 8 (вісім) ігуменів і воно не припинялося. Київ усі ці вісімдесят років належав до Великого Галицько-Волинського князівства, який мав свою, незалежну від золотоординської, Митрополію і свого, окремого від Золотої Орди, Митрополита.

Навіть Літопис Руський, описуючи Волинського князя Мстислава, сина Василька, писав про цілком незалежного князя: «Князь же Мстислав сів на столі брата свого Володимира на самий Великдень, у рік 6797 (1289), місяця квітня в десятий день, і став княжити після брата свого, правдолюбством світатись до всіх братів своїх, і до бояр, і до простих людей...

Він держав мир із навколишніми землями: з Ляхами, і з Німцями, і з Литвою, [а] землю свою держав величиною аж по Татар, а сюди — по Ляхи і по Литву» [18, с. 450].

Літописець розділяє володіння татар і Волинського князівства, не поєднуючи їх. А Волинська земля тяглася на південь до кордону з Пониззям.

Київ у ті роки також належав до володінь Галицько-Волинських князів.

* * *

Імперські (польська та російська) історичні науки зробили все можливе, щоби позбавити українців національної пам'яті. Авторів довго не вдавалося натрапити на достовірні джерела, аби зв'язати в єдиний ланцюг події XIII–XIV–XV століть, які мали достовірне місце на українській землі у ті часи. Лише коли до моїх рук потрапили спогади посла англійського і французького королів Гільбера де-Ланноа, написані 1421 року, вдалося зрушитися з місця. Про що говоритимемо пізніше.

Спогади посла англійського та французького королів, у яких розповідається про руського (українського) князя

Гедігольда, він же князь Василь Красний Острозький, спонукають нас до відновлення картини тодішньої Русі. Почнемо із періоду, на якому закінчився Літопис Руський — 1292 рік. У ті часи великим Галицько-Волинським князем був син Данила Галицького — Лев, який володів князівством із 1269 по 1301 рік. Літопис Руський, який багато розповів про діяльність князя Лева Даниловича, згадує про постійні війни князя з польськими королями та литовськими князями. Розповідає літопис і про посягання князя Лева на землі своїх братів.

Під 1288 роком літопис згадує про його словесні зазіхання на землі брата Володимира Васильковича, хоча Лев особисто володів трьома уділами — «Галицьким, Перемишльським, Белзьким». Та після смерті Володимира Васильковича у 6797 (1289) році землі Волині, згідно з заповітом нащадка князя Василька, перейшли до рідного брата Лева — Мстислава. Так після 1289 року всі уділи Великого князівства опинилися в руках синів Данила Галицького — Лева і Мстислава.

Слід зазначити, що згідно з Руським Літописом за всі роки існування Великого Галицько-Волинського князівства до часів його поглинання Польщею та Литвою історики та літописці не зафіксували воєн за титул Великого князя між нащадками Данила Галицького. Усі особисті питання вирішувалися мирно.

Великий Галицько-Волинський князь Лев Данилович правив князівством до 1301 року. Після його смерті Велике князівство посів син Юрій.

Про князювання Юрія Львовича в українських джерелах немає жодних згадок. Сучасні історики визнають:

«Не можна сказати нічого конкретного про обставини князювання Юрія Львовича. Навіть дата його смерті, подана польським істориком Яном Другошем (1308 р.), є значною мірою гіпотетичною. Причиною цього є брак вітчизняних літописів — основного й у більшості випадків

єдиного джерела, що унеможливило реконструкцію історії Галицько-Волинської... (держави. — В. Б.)» [44, с. 93].

Історичне полотно української держави можна, при бажанні, відновлювати за документами сусідніх держав. Слід тільки розглядати ті матеріали критично, враховуючи імперські (польські і московські) «доважки брехні». І, звичайно, позбувшись комплексу меншовартості, пам'ятаючи, що наші давні предки були гордими і вільними, та ще й войовничими людьми. З цього боку вони нічим не поступалися своїм сусідам: Польщі, Угорщині, Литві, Німецькому Ордену, Золотій Орді тощо.

За польськими джерелами, після смерті Юрія Львовича — онука Данила Галицького, трон Великого Галицько-Волинського князівства посідали його старші сини Андрій і Лев.

Ось що встановили сучасні українські історики:

«Сини Юрія Львовича Андрій і Лев уперше згадуються як “руські князі” у польського короля Владислава Локетка у 1315 році. Наступного року Андрій і Лев Юрійовичі уклали союз із пруськими лицарями й затвердили його своєю грамотою, в якій вони звать себе князями Галичини і Володимирщини (Волині). Можна зробити припущення, що старший Андрій правив у Володимирі, а молодший Лев у Галичі» [44, с. 101].

Можна й потрібно з наведеного матеріалу зробити й інші висновки. Скоріше за все, князь Юрій Львович помер не у 1308 році, тому що зі зміною князя завжди підписувалися нові угоди та заключалися нові союзи, що підтверджує вищенаведена цитата. А постійні династичні шлюби з Угорськими, Литовськими і Польськими правителями та підписаний союз із Тевтонським Орденом у 1316 році свідчать про європейський напрям політики князів Великого Галицько-Волинського князівства. Вони стали відкрито протистояти Золотій Орді на прикордонних українських землях. Що призвело до знесення Галицько-Волинського князівства та посилення Литви і Польщі. Про такий

розвиток подій свідчить лист польського короля Владислава Локетка. Послухаємо українських істориків, які вивчали матеріал:

«...Відомості... білорусько-литовських літописів дають можливість твердити, що на початку 20-х років XIV ст. Андрій і Лев наклали головою... Можливо, саме тоді Гедимін захопив Берестейську та Дорогичинську землі — хоча не менш вірогідно, що це сталося дещо раніше. Напевне відомо тільки те, що обидва Юрійовичі активно боролися проти Орди, оскільки після їхньої загибелі польський король Владислав Локетек в одному зі своїх листів, висловлюючи жаль з цього приводу, пишномовно назвав Андрія і Лева “непоборним щитом”, який захищав Польщу від татар» [44, с. 101–102].

Якщо великий Данило Галицький і його перші нащадки: син Лев та онук Юрій зуміли впродовж довгих років маневрувати між Литвою — Польщею на заході та Золотою Ордою на сході, то його праонуки Андрій і Лев з цим завданням впоратись не зуміли.

Існують дві версії загибелі князів Андрія і Лева: одна — при протистоянні з Золотою Ордою, друга — при протистоянні з Гедиміном. В обох випадках, немовби, князів підтримували союзники. У першому випадку — литовські війська, в другому випадку — хан Узбек. Скоріше за все першу версію вигадали і підтримують польсько-литовські історики, другу — проросійські. Не забуваймо про польські та російські «доважки брехні» до історичної науки. У визначенні, при якому протистоянні загинули руські (українські) князі Андрій і Лев, слід пам'ятати, якби їх підтримувала Золота Орда, то впродовж правління ханів Узбека і Джанібека, а це період із 1312 по 1357 рік, Велике Галицько-Волинське князівство на півночі і заході своєї землі не втратило б і клаптя території.

Отака незаперечна істина.

Велике Галицько-Волинське князівство у 1315–1357 роках, перебуваючи в союзі з Литвою, жорстко протистояло

Золотій Орді на сході, не дозволяючи їй поширювати свої володіння далі річок Бугу і Синюхи. Хоча прикордонному улусу Золотої Орди, напирючи на Київське удільне князівство, вдалося просунутися на півночі до Білої Церкви та річки Росі.

Далі свої поселення вони розширити не зуміли.

VI. Подільська земля

Уже говорилося про надзвичайно великий вплив Подільської землі на долю України. Під Подільською землею автор має на увазі територію та людей в широкому розумінні слова — від сучасних Хмельницького — Вінниці — Черкас до Дунаю — Одеси — Херсона, тобто Поділля XIV–XV століть. Майже все те Поділля наприкінці другої половини XIII століття опинилося в руках онука хана Бувала — Ногая. Слід розуміти, що й населення Улусу Ногая на 1300 рік значно зросло в порівнянні з 1260 роком. Дослідимо цей беззаперечний факт.

Отож, у 1242 році, за російським професором М. Г. Сафаргалєвим та іншими, брат хана Батия — Бувал (Мовал) отримав в особисте володіння землі від Дону до Дніпра. Разом із ханом Бувалом на ті землі прийшли чотири (4) тюркських роди (ілі), які й стали господарями тих земель. Опоередковано можна вважати, що на тих землях з'явилося додатково 60–70 тисяч населення. Звичайно, залишилися на своїй землі мешкати вцілілі автохтони, яких хан Батий, за свідченням Вільгельма де Рубрука, зобов'язав перевозити через ріки усіх, хто рухатиметься дорогами. То були: ханські посли, торгові люди, представники інших держав, військові люди тощо. Будемо вважати, що й місцевих мешканців було десь 60–70 тисяч осіб. Разом — 130–140 тисяч.

Пам'ятаємо: одним із завдань хана Бувала було розширення земель улусу на півночі і заході. Такі завдання стояли перед кожним ханом улусу. Ми про це говорили

у праці «Москва Ординська». Тому немає нічого дивного у намаганнях прикордонних тисячників Улусу Бувала, спочатку Куремси (Коренци), а потім — Бурондая, прихопити частину землі (з людьми) у свого сусіда — Великого Галицько-Волинського князя. Достеменно встановлено, що Галицько-Волинське князівство до складу Золотої Орди не входило і данини їй не платило. Інакше навіщо б Золота Орда прагнула приєднати свої ж землі до себе? Нонсенс!

Літопис Руський повідомляє, що з другої спроби, у 1255 році, **місцевий староста міста Бакоти Милій, добровільно погодився стати васалом Золотої Орди. Так Пониззя з 1255 року потрапило у підпорядкування Золотої Орди.** І хоча Пониззя всі ті золотоординські роки (1255–1362) управлялося своїми виборними отаманами і старостами, однак земля і люди, беззаперечно, служили Золотій Орді.

Звернімо увагу: така сама спроба тисяцького Куремси того ж таки року приєднати до Золотої Орди (Улусу Бувала) Болохівську землю і Крем'янець закінчилася повним крахом.

У 1260 році, за Літописом Руським, «прийшов [воєвода] Бурондай, безбожний, лютий, з безліччю полків татарських, з великою силою, і став на місцях Куремсиних [татар]» [18, с. 420].

Ми уже досліджували це питання. Тому можемо констатувати: у 1260 році Золота Орда посунула свій західний кордон до річок Південний Буг — Синюха. Землі між Дніпром і Південним Бугом посів «[воєвода] Бурондай», скоріше, представник роду нового хана Золотої Орди — Берке. Треба думати, що на той час не стало хана Бувала (Мовала), чим скористався золотоординський хан і призначив свого тимчасового баскака на посаду керівника південно-західного улусу. Бо інакше «воєвода» Бурондай не міг привести на землі чужих ілів своїх військових людей та посісти «місця Куремсиних [татар]».

За рахунок приєднання Пониззя чисельність Улусу Бувала зросла на 80–100 тисяч людей. Та, як пам'ятаємо, «воевода» Бурондай привів у межиріччя Дніпра і Південного Бугу біля 30 тисяч людей. Тому на 1260 рік чисельність людей Улусу Бувала майже подвоїлася і досягла 250–270 тисяч.

Але з 1262 року розпочалася війна між ханом Берке та Хулагу-ханом за володіння Кавказом. Тож, без сумніву, улус Бувала відправив на ту війну не менше двох туменів, тобто не менше 20 тисяч війська. Оскільки війна тяглася до самої смерті хана Берке, і кожен улус був зобов'язаний поновлювати втрати, то можемо сміливо вважати, що втрати улусу склали до 1266 року (смерть хана Берке) не менше 20 тисяч людей. Йдеться про втрати на війні.

Треба думати, що саме на тій війні загинув і «воевода Бурондай», бо з 1262 року Літопис Руський його не згадує.

До влади Улусу Бувала, скоріше із 1265 року, прийшов онук хана — Ногай, бо його батько Татар був страчений Хулагу-ханом ще десь у 1260–1261 роках. Хан Татар у 1255 році був направлений ще з двома царевичами Золотої Орди на допомогу Хулагу для завоювання земель Ірану, Іраку тощо. Разом з ними кожен улус Золотої Орди відправив по два чоловіки з десятка (разом із їхніми сім'ями) для наповнення володінь Хулагу-хана населенням, а то було не менше 50–70 тисяч людей Улусу Бувала. Хоча ті люди були покриті за рахунок приросту населення за період 1242–1255 років.

Звичайно, ми маємо лишень приблизний підрахунок населення Улусу Бувала. Та ми й не ставили перед собою завдання точного підрахунку. Нашим завданням було показати зростання кількості населення Улусу Бувала. Не забуваймо, що з 1255 року долю тих людей ділили й наші предки Понизької землі, а з 1242 року — мешканці — русичі півдня сучасної України, які не зуміли відійти до Велико-го Галицько-Волинського князівства, або до іншої лісової частини сучасної України.

Однак стрімкий приріст населення Улусу Бувала весь той час урівноважувався його втратами: то переселенням 50–70 тисяч людей за Каспій у 1255–1256 роках, то втратами на війні 1262–1266 років. А слов'янське населення Пониззя освоювало, переважно, свою землю, бо було хліборобської культури. Ось чому ніякого подальшого захоплення, чи освоєння нових земель сучасної України з боку Золотої Орди (Улусу Бувала) у 1242–1266 роках, окрім раніше вказаних, історія не зафіксувала. До раніше вказаних належать — підпорядкування у 1255 році Золотій Орді (Улусові Бувала) — Пониззя та приєднання у 1259–1260 роках ордою «воеводи Бурондая» межиріччя Дніпро — Південний Буг — Синюха.

Дещо на краще змінилася картина для Золотої Орди в кінці 1270-х років, коли золотоординський хан Менгу-Тимур переселив до Криму із Мангишлаку роди (ілі) хана Уран-Тимура, сина Тукай-Тимура — тринадцятого брата Батия. І хоча, по суті, був створений новий улус, але на перших порах, аби не виникали суперечки між Чингісидами Ногаєм та Уран-Тимуром, останній був підпорядкований Ногаю.

Оскільки ж табуни та отари худоби племен (ілів) хана Уран-Тимура захопили усі степові землі Криму, то, зрозуміло, що хан Ногай змушений був перейти на забузькі та придунайські землі. Ті ж табуни і отари родів Ногая, які кочували на землях Центрального Приазов'я, почали освоювати землі сучасного українського Лівобережжя.

З приходом племен (ілів) Уран-Тимура до Криму населення Улусу Бувала збільшилося не менш ніж на 100 тисяч людей і, певно, сягало 600–800 тисяч на кінець 1290-х років.

Після смерті хана Менгу-Тимура у 1282 році, володар південно-західного улусу Золотої Орди Ногай став одним із могутніших ханів держави. Захоплюючи землі українського Лівобережжя, хан Ногай досяг річки Сейму. На Правобережжі, рухаючись переважно на захід, досяг сучасної

румунської Нижньодунайської низини, а на півночі — річки Пнилий Тікич.

Посилаючись на перських та арабських істориків, професор М. Г. Сафаргалієв писав про хана Ногая:

«Чтобы попасть в его владения, надо было переправиться через реку Узи (Днепр), Тарку (Днестр), где и “находился старинный юрт Ногая” **с центром Исакчи** на реке Дунае... Из своих владений без особых затруднений Ногай мог выставить до 30 туменов (т. е. 300 000) воинов, состоявших из... (татар. — В. Б.), половцев, аланов и... (русичів. — В. Б.)» [30, с. 59].

Звичайно, стрімке зростання могутності володаря улусу Ногая ставило під велику загрозу як саме Галицько-Волинське князівство, так і його землі, особливо — східного регіону, такі, як: Київська, Чернігівська, Путивльська, Сіверська, Овруцька, де на ті часи, як ми побачимо далі, рід князя Данила Галицького починав відроджувати свої уділи.

Певно, **пильне Боже око та його Провидіння ніколи не покидає українську землю** — рятує український багатостраждальний народ. Так трапилося і того разу.

За Літописом Руським, на землі від «Ляхів до Татар... був гнів Божий — мор...». Послухаємо Літопис:

«У рік 6792 (1284)... Тої ж зими не тільки в одній Русі був гнів Божий — мор, але і в Ляхах. Тої ж зими і в Татарах вимерло все — і коні, і скот, і вівці. Все вимерло, не зосталося нічого» [18, с. 436].

Важко сьогодні дізнатися, що відбувалося з татарами на порубіжних українських землях від Сейму до Азовського моря та від Пнилого Тікича до Чорного моря. Автор думає, що коли Літопис Руський писав «не зосталося нічого», то він в першу чергу мав на увазі ті порубіжні українські землі.

А далі, за тим же Літописом Руським, відбувся знаменитий грабіжницький похід Золотої Орди на Польщу та Угорщину 1286–1287 років, коли золотоординське військо очолював особисто хан Талабуга зі своїми першими помічниками-Чингісидами Алгуєм та Ногаєм.

Очевидно, той похід був викликаний страшним мором 1284 року, коли Золота Орда втратила більшу частину людей та переважну більшість своїх отар і табунів.

Але, за свідченнями перських та арабських істориків і Літопису Руського, той похід для Золотої Орди закінчився цілковитим крахом: **загинуло більше 25 царевичів-Чингісидів та більше 150 тисяч воїнів. А якщо згадати, що у воєнному поході кожен воїн мав трьох коней, то Золота Орда в цьому воєнному поході втратила ще й більше 500 тисяч коней.**

Це був найтяжчий удар по Золотій Орді за часів її існування. Саме наслідком цього походу стало відсторонення від влади та страта хана Талабути і прихід до влади нового хана Тохти. У Золотій Орді були настільки напружені стосунки, що в перші роки свого царювання хан Тохта тримав свою столицю в місті Мохші (Наровчаті) — в центрі так званої «исконно русской земли», де одночасно ще й зберігав скарбницю і карбував монети. Онук хана Беркечара — першого володаря улусу, відомого раніше як Рязанське (Тмутараканське) князівство, — хан Біликчі повністю підтримував Тохту, в той час коли хан Ногай постійно плів інтриги щодо великих ханів Золотої Орди.

І хоча хан Ногай вивів свою улусну частину війська після невдалого походу неушкодженою, всі Чингісиди почали поступово залишати старійшину-інтригана і переходити на бік Тохти.

Навіщо автор переповідає частину історії Золотої Орди саме в цьому розділі?

Справа в тому, що слід пам'ятати про входження Подільської землі до складу Улусу Ногая, а відтак до Золотої Орди. І все, що стосується тогочасного Улусу Ногая (1288–1300 років), якимось чином торкалося Подільської землі.

Відкрита ворожнеча між ханом Золотої Орди Тохтою і улусним володарем ханом Ногаєм розпочалася із 1297 року. Ось як про те повідомив арабський історик Рукнеддін Бейбарс:

«В 697 году (= 19 окт. 1297 – 8 окт. 1298) началась вражда между Токтой, сыном Менгутемира, царем из дома Берке, и между Ногаем...» [3, с. 109].

Скоро та ворожнеча перейшла у відкрите воєнне протистояння. І тут ми знову згадаємо про Подільську землю. На вершині тиску на Русь та Подільську землю хана Ногая, коли Орда Ногая на Лівобережжі дійшла до річки Сейму, а Ногай перейшов річки Дніпро, Південний Буг і Дністер та переніс столицю улусу до міста Ісакчі на Дунаю, стався надзвичайно сильний мор, коли улус Ногая втратив половину людей і майже всі свої табуни та отари.

Після такого мору поширювати владу свого улусу на північні землі Русі (України) у Ногая не було ні можливості, ні потреби.

А далі відбувся невдалий похід на Польщу та Угорщину. І хоча Улус Ногая у тому поході зазнав найменших втрат завдяки хитрості Ногая, але почалася його ворожнеча з великими ханами, спочатку з Талабугою, а по якомусь часі — з Тохтою.

Слід думати, що подільські отамани у війні Тохти з Ногаєм виступали на боці великого хана, бо в арабських істориків тих часів немає жодної згадки про присутність руських (українських) воїнів у війську Ногая, тоді як у війську хана Тохти вони присутні.

«В этом году (= 28 сент. 1299 – 15 сен. 1300) царь Токта, сын Менгутемира, решился пойти войною на Ногая, чтобы отомстить ему и затушить огонь гнева своего. Случилось так, что несколько эмиров Ногаевых, на которых он вполне полагался... покинули его и ушли к Токте... Оба войска сошлись в местности называемой Куканлык, и сразились. Поражение постигло Ногая во время заката солнца. Сыновья и войска его обратились в бегство и разбрелись в разные стороны... Настиг его Русский (треба розуміти: русич-українець. — В. Б.) из войска Токты... Русский (Русич-українець. — В. Б.) не поддался его словам, а тотчас тут же

отрубил ему голову, принес ее к царю Токте и сказал ему: “вот голова Ногая» [3, с. 113–114].

У Ногая було три сини, які загинули у боротьбі за батьків спадок. Останнім загинув молодший син хана Турай. Послухаємо професора М. Г. Сафаргалієва:

«Младший сын Ногая, Турай, пытался, было, вернуть улус своего отца, двинулся в поход, чтобы потребовать от Токтая “возмездия за (убийство) отца и брата своего”, но войсками Токтая был разбит. Внук Ногая с тремя тысячами всадников удалился из пределов Дешт-и-Кипчака. Улусные люди Ногая признали над собой власть хана Токтая, и бывшие владения потомков Мувала слились с владениями потомков Батыя» [30, с. 61].

Так перестав існувати Улус Бувала (Мовала) — порубіжний улус Золотої Орди. Із 1300 року земля і роди (ілі) улусу були приєднані до Улусу Батия. Та головне в іншому: майже всі татарські (тюркські) роди хана Бувала (Мовала), як пізніше говорив знаменитий Едігей, «були розвіяні по світу». Майже всі люди ілів Бувала впродовж дуже короткого часу (два-три роки) були переселені до Улусу хана Тохти для посилення улусу Великого хана.

Після 1300 року західне Порубіжжя Золотої Орди на довгі роки обезлюдніло, спустошилось. Залишилися переважно порубіжна варта та митниці. І цьому є надзвичайно цікаві свідчення.

Послухаємо свідчення Абуабдаллаха Мухаммеда Ібнбатуті, який жив у 1304–1377 роках та особисто відвідав Золоту Орду в часи хана Узбека.

«Когда мы прибыли в город Хаджитархан (сучасна Астрахань. — В. Б.), то хатунь Баялунь, дочь царя Византийского (одночасно третя дружина хана Узбека. — В. Б.) просила султана позволить ей посетить отца своего, чтобы у него разрешиться от бремени (народить дитину. — В. Б.), а (потом) возвратиться к нему.. Он дал ей позволение. Затем она попросила его позволить мне (тобто Ібнбатуті. — В. Б.) отправиться в сообществе ея для осмотра Константинополя Великого... Он

дал мне позволение... 1500 динаров, халат и множество лошадей... Мы отправились 10-го шевваля (= 14 июня 1334 г.)... Поехал с нею (далее) эмир Байдар с 5000 своего войска. Отряд хатуни (составлял) около 500 всадников, в том числе до 200 слуг из невольников и византийцев; остальные из турков. Было при ней (также) до 200 девушек, по большей части византийских. Арб было у нея до 400, около 1000 лошадей, для возки их и для верховой езды, до 300 волов и 200 верблюдов для возки их (арб)» [3, с. 301–302].

Автор перепрошує читачів за довгі російські цитати. Але оскільки вони є беззаперечними доказами стану тодішніх південно-українських земель, автор змушений їх наводити, щоби переконатися, що відселення людей із західних земель Улусу Ногая таки відбулося. Наводитимемо опис подорожі каравану цариці Баялунь тільки територією сучасної України від зупинки на річці Дон.

Першим великим містом, у якому зупинялася цариця Баялунь зі своїм супроводом, було місто Укаку. Скоріше за все, місто Укаку стояло на річці Дон, на думку автора, в районі сучасного міста Семикаракорськ Ростовської області. Послухаємо Ібнбатуту:

«Укаку... — город средней величины... На один день пути от этого города (находятся) горы Русских (Русичів. — В. Б.). Последние — христиане... У них серебряные рудники и из страны их привозятся саумы, т. е. серебряные слитки, на которые продается и покупается (товар) в этом крае. Вес такой саумы пять унций» [3, с. 302–303].

Як бачимо, усе свідчить, що стародавнє місто Укаку пов'язане із сучасним Семикаракорськом: одна доба руху до Донецьких копалень, давня семикаракорська пристань, де, за Вільгельмом де Рубруком, були поселення русичів (українців), які, за дорученням хана Батия виконували перевіз через річку, та наявність самих русичів.

Не цитуватимемо Велику Радянську Енциклопедію (третє видання) том 23 щодо Семикаракорська та працю Вільгельма де Рубрука щодо русичів-перевізників.

Слухаємо далі свідчення Ібнбатуті:

«Через десять дней мы из этого города прибыли в город Сурдак (Судак, Сурож)... Это один из городов Кипчацкой степи, на берегу моря. Гавань его одна из самых больших и самых лучших гаваней. Вокруг него сады и воды... Большая часть домов его деревянные. Город этот (прежде) был велик, но большая часть его была разрушена по причине раздора, который произошел между Византийцами и Тюрками и в котором победа осталась за Византийцами...» [3, с. 303].

Хочу зазначити, що названий Сурдак (Сурож) ніяк не пов'язаний з кримським містом Судак (Сутдея, Солдайя), хоча російська історіографія свідомо підштовхує нас саме до такої думки. Адже кримський Судак немає жодного відношення до «Кипчацкой степи». А та ж Велика Радянська Енциклопедія у 25 томі ще й пояснила:

«Сурожское море, Судакское море, одно из назв(аний) Азовского моря... Название Судакское м(оре)...употреблялось мусульм(анскими) географами 14–15 вв. В рус(ских) историч(еских) источниках С(урожское) м(оре) впервые встречается под 1319» [25, т. 25, с. 91].

Арабський, мусульманський історик Ібнбатута у 1334 році знав Сурожське (Азовське море) і за тим же іменем кращий порт на його березі — Сурдак (Сурож).

Російські, радянські історики, готуючи в 1941 році вперше до друку переклад праці Ібнбатуті, знали, яке сучасне місто в давні часи носило ім'я Сурож. Але посоромилися нам про те розповісти. І недаремно — у тому місті народився один з ідолів більшовизму — товариш Жданов. То хіба міг великий ідеолог більшовизму бути пов'язаний із якоюсь золотоординською минувиною?

Звичайно, ні! Тому й вдалися учергове до брехні та маніпуляцій. Давній Сурож, пізніше — Маріуполь, став носити ім'я — Жданов, у якому мав нещастя народитися один з великих більшовиків. Тому й виявилось, що «Жданов... Оси(ован) в кон(це) 18 в.» [25, т. 9, с. 129].

Не ким-небудь, а самою Катериною II. Отак Московія позбавилася татарської спадщини. Цей факт дуже елегантно підтвердив Ібнбатута. Послухаємо:

«Путешествуют в этой земле утром и вечером. Каждый эмир (тысячники і сотники. — В. Б.) в этом крае сопровождал хатунь (царицю Баялунь. — В. Б.) с войском своим до крайнего предела своего участка, из уважения к ней, а не из опасения за нее, потому что этот край безопасен» [3, с. 303].

І ще одне свідчення Ібнбатуті:

«Угощение, которое подносилось хатуні на каждом привале в этом крае, состояло из конины, баранины, воловины, дуки, кумыса, коровьяго и овечьего молока» [3, с. 303].

Від Бабасалтука до першої візантійської фортеці Махтулі, тобто від Дніпра до Дунаю, картина подорожі цариці Золотої Орди Баялунь різко змінилася. Жодного представника Золотої Орди на тому відрізку шляху валка цариці не зустріла. Послухаємо Ібнбатуту:

«С этого города (Бабасалтука. — В. Б.) мы принялись за приготовление всего необходимого для степи. Понадобилось мне большое количество лошадей и (потому) я пошел к хатуні (цариці. — В. Б.) и сообщил ей об этом... В половине дзулькаады (= июль 1334 г.) мы вступили в степь... По этой степи мы ехали 18 дней, утром и вечером, и, хвала Аллаху, не видели ничего... После этого мы прибыли в крепость Махтулі; это первые владения Византийцев... Между Махтулі и Константинополем 22 дня пути; из них 16 дней до пролива, и 6 дней до Константинополя...» [3, с. 304].

Оскільки фортеця візантійців могла бути розташована тільки на території Візантії, а її землі лежали за Дунаєм, то, зрозуміло, що й фортеця Махтулі була на правому березі Дунаю. Скоріше за все, на місці сучасного румунського міста Ісакчі.

Отже, арабський мандрівник Ібнбатута у 1334 році особисто засвідчив, що землі Золотої Орди на півдні сучасної України не сягали далі Дніпра. З чого можна зробити

висновок, що за часів хана Ногая, а то роки 1270–1300, Південно-Західний улус Золотої Орди чинив найбільший тиск на український народ та його землі.

Після розгрому в 1300 році улусу Ногая ханом Тохтою, в якому брали участь українські (руські) полки на стороні Великого хана, до 1362 року — часу Синьоводської битви, Золота Орда тримала свій кордон по Дніпру — Південному Бугу — Синюсі — Гнилому Тікичу.

Свідчення про кордон на Дніпрі залишив у 1421 році й посол Гільбер де-Ланноа. Він теж багато про що розповів.

Початок Русько-Литовської доби

I. Острозькі нащадки роду Данила Галицького

Період 1320–1350 роки для України був вирішальним у визначенні її подальшої долі. Онук Данила Галицького — Юрій Львович помер у 1308 році 24 квітня. Народився, згідно з Літописом Руським — 1262 року, що зафіксовано такими словами: «У рік 6770 (1262)... Тоді ж Войшелк охрестив Юрія Львовича» [18, с. 424].

Згадка про синів Юрія Львовича — Андрія і Лева зафіксована тільки у 1315 році. Отож Андрій і Лев стали спадкоємцями свого батька Юрія. Та у князя Юрія Львовича були й інші діти, про що історики забувають: донька Марія, яка вийшла заміж за польського князя Тройдена; молодший син Дмитро, 1290–1295 року народження. І цьому в історії є докази.

Якщо існування княжни Марії, пізніше княгині Марії — матері великого Галицько-Волинського князя Юрія II (Болеслава) історики не заперечують, то **про молодшого сина Юрія Львовича — Дмитра історики мовчать**. Хоча цьому є елегантне й незаперечне свідчення. Але все по черзі.

Свідченням про політичну орієнтацію князів Андрія і Лева та їхнього батька Юрія Львовича є видання сестри Андрія і Лева — Марії за Мазовецького князя Тройдена.

Таким чином рід Данила Галицького у черговий раз ріднився із польськими королями. Але головне те, що Тройден з посагом дружини отримав один із уділів (князівств) на територіях Великого Галицько-Волинського князівства. Католики почали рух на православні землі. Коли **в 1322–1323 роках у боротьбі із Золотою Ордою загинули князі Андрій і Лев**, то було обрано на трон Великого князя, компромісну фігуру для Польщі, Литви та Золотої Орди, сина Тройдена і Марії — Болеслава.

«Болеслав перейшов у православ'я й прибрав ім'я Юрія. До історії він увійшов як Юрій II, або Юрій-Болеслав. Вокняжився він близько 1325 р. — саме тоді ним було видано грамоту магістру Тевтонського Ордену; певно, сталося це у Володимирі, що був тоді стольним градом дуже зменшеного в розмірах і децентралізованого Галицько-Волинського князівства. У грамоті проголошується:

“Хай буде відомо всім, до кого дійде наше послання, що ми, Юрій Божою ласкою князь Русі..., що як наші предки, благословенної пам'яті король Данило, або наш прадід Лев, чи наш найдорожчий дід Юрій мали звичай перебувати у прихильності та мирі із згаданим орденом...

Дано і завершено року Божого 1325” [44, с. 108].

Є ще одне авторитетне джерело — Ян із Чарнкова, яке повідомляє, що після смерті Андрія і Лева до влади у Великому князівстві прийшов Болеслав — син Марії та Мазовецького князя Тройдена. Послухаємо істориків:

«Ян із Чарнкова авторитетно засвідчив, що волинські бояри (??? — В. Б.) обрали собі князем Болеслава, сина Мазовецького князя Тройдена і Марії, сестри Андрія і Лева Романовичів» [44, с. 107].

Отож переконаємося: ще рішенням Юрія Львовича, щоби вгамувати зазіхання поляків на західні землі Русі (Холм, Ярослав, Белз тощо), одне західне удільне князівство через посаг доньки Марії було передано у володіння Мазовецькому князю. Таким чином поляків намагалися залучати до спільного протистояння Золотій Орді.

А далі поговоримо про молодшого сина князя Юрія Львовича — Дмитра. Звичайно, польська, російська і литовська історії були зацікавлені приховати наявність такої історичної особи. Руським князем Дмитром продовжувався рід знаменитого короля Русі Данила Галицького. А існування після 1323 року нащадків Данила Галицького було не вигідне геть усім: Папському престолу, Золотій Орді, польським королем, Великим литовським князем, пізніше — московським князем. Всі вони посягали на спадщину живих нащадків славного королівського роду Данила Галицького, а Папський престол, порушуючи існуючі канони, ще й благословляв на престол Галицької і Волинської землі звичайних завоювальників при живих спадкоємцях. Не зрозуміло тільки, чому українські історики так довго «співають пісень» в унісон з давніми нашими «зверхниками».

Новий Великий князь Юрій II, як він писав «землі Русі, Галичини і Володимирщини», «У 1325 р., щойно обійнявши владу... підтвердив свою відданість мирним взаєминам із Орденем. У 1327 р. Юрій-Болеслав вдруге підтвердив чинність угод, укладених раніше із рицарями-хрестоносцями» [44, с. 111].

Цікаво, що саме в далекому Ордені, пізнішій Пруссії, збереглися цінні для нас документи. Орден був незацікавлений у їх знищенні чи приховуванні. Аналогічні документи у Литві та Польщі не збереглися. Можливо, приховуються.

Збереглася аналогічна грамота князя Юрія II великому магістру Ордену Людеру від 11 лютого 1334 року. Та для нас найцікавіша мирна грамота князя Юрія II до Генерального магістра Ордену Теодеріка від 20 жовтня 1335 року. Цю грамоту одночасно з Великим князем Юрієм II підписали його підлеглі, скріпивши своїми гербовими печатками. Наводимо витяг із давньої грамоти:

«Ми, разом із нашими вибраними і вірними боярами та військовими, тобто **Дмитром, дядьком нашим**; Михайлом Єлизаровичем, воєводою белзьким; Васьком Кудиничем, суддею нашого двору; Грицьком Коссачовичем,

воєводою перемишльським; Борисом Кракулою, воєводою львівським; Ходором Отеком, воєводою з Луцька; Хотком, сином Яромира — опорою та охороною даного питання, відновлюємо, схвалюємо, ратифікуємо і стверджуємо... із нашими названими боярами, військовими, знаттю та нашими землями і людьми укласти цей сприятливий союз із... теперішнім генеральним магістром Ордену та з його співнаставниками...» [44, с. 113].

У книзі сучасних українських істориків наведено частину тексту договору з сімома печатками, які скріплюють грамоту, отих поіменованих посадовців Юрія II. Зазначимо: у цитаті автор написав слово «**дядько**» з малої літери, так, як воно й має читатися. Тому що словосполучення «тобто Дмитром Дядьком нашим» у наведеній цитаті є недоречним. «Дмитро, дядько наш», як брат Марії, — матері Юрія II, тобто князь і нащадок Данила Галицького, поіменований у грамоті першим, другим поіменований воєвода Белзький, який, скоріше за все, був членом сім'ї роду Тройдена, і лише третім поіменований «суддя нашого двору» Василь Кудинович — одна із керівних придворних осіб. Суддя великокнязівського суду був значно вищою посадовою особою за звичайного боярина Дмитра Дядька (Дедька), як подають нам цю особу сучасні історики, тому, будучи звичайним боярином «боярської олігархії» у державних документах до іншої держави ніколи би не був згаданий раніше «судді нашого двору».

Прийшла пора українським історикам, вихованим на рівні більшовицького, пролетарського етикету, ознайомитися з двірцевим етикетом європейських правлячих династій. Тому трактувати особу «Дмитра, дядька нашого» слід однозначно, як молодшого сина Юрія Львовича, брата князів Андрія і Лева й княжни Марії, а не вигаданого «боярина-управителя чи старости землі Русі» «Дмитра Дедька».

Треба розуміти, що саме таку думку про Дмитра Дядька (Дедька) нам багато років нав'язувала офіційна Польща, вирушивши у 1340 році на загарбання Львова та

Галичини — «схизматицький народ руський», який «отруїв князя руського Болеслава, сина католицьких батьків, і немилосердно позабивав інших католиків, прихильних до того князя за його життя» [44, с. 121].

Отож не все так просто було з князюванням Юрія Тройденовича з 1325 до 1340 року, якщо йому довелося тримати біля себе таке велике католицьке (польське) оточення, займаючи Великокнязівський престол. А посягали на престол Галицько-Волинського князя, за словами польського короля, православні супротивники, якими й були князь Дмитро — правнук Данила Галицького та його прихильники.

На користь цієї версії говорить поведінка Дмитра, який очолив опір польському королю Казимиру у 1340 році. Надзвичайно цікавим є інший достовірний факт: у розгромі польського короля Казимира 1340 року брав участь і князь Данило (Острозький), невідь звідки з'явившись вперше на історичній арені.

Цілком логічним є те, що саме **нащадки Данила Галицького — батько Дмитро і син Данило** очолили спротив у 1340 році польському королю Казимиру. Хоча українські історики дотримуються польської, імперської версії щодо «Дмитра Дедька». Свідченням князівського походження Дмитра Юрійовича є дзвін Львівського собору Святого Юра.

«Напис на дзвоні сповіщає, що його було вилито у 6849 (за тодішнім літочисленням “від створення світу”, тобто у 1341 р. від Різдва Христового) ігуменом Єфимієм за правління «князя Дмитра» [44, с. 150].

Сучасні українські історики стверджують, що тим Дмитром у 1341 році був Любарт — син Гедиміна. То скажіть, будь ласка: як при живому князеві його боярин Дмитро Дедько міг від себе особисто видати жителям Торуні грамоту, яка «гарантує безпеку торгівлі в регіоні (Галичині)» [44, с. 151]?

А от князь Дмитро Юрійович пойменувати себе у Торунській грамоті «управителем або старостою», не будучи

Великим князем, міг цілком вірогідно. Поляки на таких титулах краще розумілися, а саме для них він ту грамоту й писав. Польські правителі та їхні головні ідеологи, католицькі єпископи, силою заволодівши в середині XIV століття Галичиною, а пізніше (1434 рік) — Поділлям, висунувши теорію про належність (спадковість) тих земель польському королеві Казимиру, зробили все можливе, щоби знищити писемні українські пам'ятки. Їх свідомо винищили, окатоличуючи українців Галичини і Поділля. Та не все згоріло. Спогади королівського посла Гіллябера де-Ланноа католицькі єпископи спалити не могли. Вони зберігалися в Англії та Франції. Ось чому польські історики першими кинулися до спогадів Гіллябера де-Ланноа щойно їх почали друкувати. Отож «реконструкцію історії Галицько-Волинської... (держави. — В. Б.)» слід робити за свідченнями не польських чи російських джерел, а за такими незалежними джерелами, як свідчення Гіллябера де-Ланноа. Хоча переклади тих праць теж спотворені. Тому й треба звертатись до оригіналів.

Та на перших порах користуватимемося тим, що маємо. Звернемося до праці першого ректора Київського університету М. О. Максимовича:

«...Я (М. О. Максимович. — В. Б.) обратился к старым памятникам Киевских церквей, где записан «Род князя Константина Ивановича Острозского», вскоре после его погребения в Печерской церкви, то есть, еще в тридцатых годах шестнадцатого века. Там имена предков его поминаются в таком порядке:

- 1) князя Георгия (Юрия),
- 2) князя Дмитрия,
- 3) князя Даниила,
- 4) князя Феодора, в иноках Феодосия...
- [5) князя Василия,
- 6) князя Ивана,
- 7) князя Константина... — В. Б.].

Несомненно, что эти имена были написаны для церковного поименования еще самим князем Константином, правнуком Феодора; а потому это родоначалие князей Острожских должно признать за достоверное и нерушимое» [23, с. 4–5].

«Соответственный ряд княгинь представляет следующие имена:

- 1) княгиня Варвара,
- 2) княгиня инокиня Елисавета,
- 3) княгиня Василиса,
- 4) княгиня Агафия, в инокинях Агрипина... [23, с. 5].

Може виникнути запитання — чому князь Костянтин Іванович Острозький навів для поминання сімох людей свого князівського роду?

Відповідь на це запитання проста: у давні часи представники аристократичних родів були зобов'язані пам'ятати своїх предків до сьомого коліна. Хоча християни Російської імперії, під тиском комуністичної ідеології, за 75 років дещо втратили свої традиції, та у мусульманських вельмож цей обов'язок зберігся досі.

Послухаємо, що з цього приводу писав казах Дінмухамед Кунаєв, особа аристократичного, ханського роду:

«Каждый человек должен знать свою родословную. Не уходя в глубокую древность, могу только сказать, что мои предки берут свое начало от Байдыбека, джигита Старшего жуза. Мое ближайшее генеалогическое древо выглядит следующим образом:

- 1) Жолым,
- 2) Нурмамбет,
- 3) Азнабай,
- 4) Конай,
- 5) Жумабай,
- 6) Минлиахмед,
- 7) Динмухамед» [50, с. 10–11].

У поминальному списку Києво-Печерської лаври, складеному за життя князя Костянтина Івановича Острозького,

помилки бути не могло. Пам'ять про предків зберігалася століттями. Це вже значно пізніше зросійщена і збільшовичена плебейська влада Московщини старалася позбавити українців генетичної пам'яті про їхніх волелюбних предків. Хоча заганяти українців до рабства (кріпацтва) почали ще з далекого XVIII століття, одночасно вибиваючи пам'ять про предків-козаків.

Роду Острозьких те не зачепило, хоча поляки, які теж вважали православних українців нижчою расою, нищили наші літописи, радше нашу пам'ять між минулим (XIII століттям) та тогоденням (XVI століттями).

Нащадкам великого Данила Галицького в чомусь таки пощастило. Зберігся давній Києво-Печерський поминальник, який доніс до нас правду про онука Данила — Юрія та його дружину — княгиню Варвару. Саме про них йде мова у поминальнику князя Костянтина Івановича.

Тільки володарі Галицької землі у 1340 році могли очолити опір польському королеві Казимиру, що й вчинили князі Дмитро і Данило (батько і син). Те засвідчили уже літописи іншої держави — Великого Литовсько-Руського князівства. Але жодна з тих держав: Польське королівство, Велике Литовсько-Руське князівство, а пізніше — Російська імперія не були зацікавлені у збереженні правди про нащадків Великого князя Данила Галицького. Всі ті держави посягали на володіння (землю) живих правителів. Отак була розірвана правда про великокнязівський рід Данила Галицького на дві складові частини, нібито повністю не пов'язані, у той час, коли «Данило з Острога» був живим спадкоємцем Великого Галицько-Волинського князівства.

Поминальник Києво-Печерського монастиря, який є незаперечним документом, забив останнього кілка до започаткованої брехні про князівські роди Данила Галицького та Данила Острозького.

Нагадую славетний рід українських князів, які володіли нашими землями із далекого 1238 по 1620 рік спочатку як володарі Великого Галицько-Волинського князівства,

а з другої половини XIV століття як руські князі Великого Литовсько-Руського князівства:

1. Данило Галицький	— 1201–1264,
2. Василько Романович	} — 1203–1269,
Шварн Данилович	
3. Лев Данилович	— 1233–1301,
4. Юрій (I) Львович	— 1262–1308,
5. Андрій Юрійович	} — 1286–1323 (Володимир),
Лев Юрійович	
6. Юрій II Тройденевич	— 1309–1340 (Володимир),
7. Дмитро Юрійович (I)	— 1295–1349 (Львів),
8. Данило Дмитрович
(Острозький)	— 1320–1376,
9. Федір Данилович	— 1360–1446,
10. Василь Федорович
(Красний)	— 1395–1453,
11. Іван Васильович	— 1420–1480,
12. Костянтин Іванович
(Ганібал)	— 1460–1530,
13. Костянтин (Василь)	— 1526–1608,
14. Януш Васильович
(католик)	} помер 1620,
Олександр Васильович	
(православний)	

отруїли 1603.

До наведених дат князівського життя, звичайно, можна вносити корективи та уточнення. Головним завданням наведеного автором родовідного списку є твердження про неперервність князівського роду на теренах України (Русі) впродовж IX–XVI століть. Тобто завоювання наших земель Польською та Московською коронами у ті століття, навіть за тогочасними законами, були незаконними, бандитськими.

Хотілось би поговорити про церковний дзвін Львівського храму Святого Юра. Це надзвичайно цікаве питання, яке чомусь досі не привернуло уваги львівських істориків. Хоча дослідження питання може поставити останню крапку

в поєднанні давніх славетних князівських галицького та волинського родів, зв'язок між якими свідомо і підступно розірвали наші поневолювачі.

У давньому Львові до наших часів зберігся церковний дзвін собору Святого Юра, відлитий 1341 року з таким написом: «В лето 6849 сольян бы колок сии светому Юрью при князи Дмитрии...» [52, с. 79].

Ніхто не сперечається, що у 1341 році Львів перебував у володінні князя Дмитрія. Та приписують те ім'я литовському князю Любарту. Навіть підвели під те припущення так звану наукову базу:

«...Дмитром був названий при хрещенні син литовського князя Гедеміна Любарт» [44, с. 151].

І ніхто не звертає уваги на той факт, що Любарт не був причетний, в крайньому разі у 1341 році, до Львова. Волинь і Галичина ще з часів Данила Галицького завжди мали окремих князів, один з котрих, будиши старшим у роді, посідав Великокнязівський престол. Ось їхній неповний перелік:

Галичина		Волинь	
Данило	} 1238–1349	Василько	} 1238–1340
Лев I		Володимир	
Юрій I		Мстислав	
Лев II		Андрій	
Дмитро		Юрій II	

Коли у 1323 році в протистоянні з Золотою Ордою загинули князі Галичини й Волині Андрій і Лев II, то йшлося тільки про те, кому із нащадків передати титул Великого князя. У Галичині із 1323 року сидів на троні князь Дмитро — молодший син Юрія Львовича, а Волинь передали синові доньки Юрія Львовича — Болеславу (Юрію Тройденовичу). Це питання вирішували не Литва і не Польща, а в першу чергу нащадки роду Данила Галицького та його брата Василька Романовича, яких на ті часи налічувалося кілька десятків. І Юрій Тройденович отримав титул Великого Галицько-Волинського князя тільки тому, що був

узгодженою кандидатурою Польщі, Золотої Орди та Литви. За підтримки Золотої Орди перемогли католики.

Після ж смерті Юрія Тройденовича польський король Казимир, втративши надію на мирне придбання всієї чи частини Галицько-Волинської землі, вирушив на Львів воєнним походом. Це відбулося у 1340 році. Звичайно, впродовж 17 років (із 1323 по 1340 рік) стольний град Львів, столиця Лева Даниловича та Юрія Львовича, управлятися якоюсь міфічною «боярською олігархією», як стверджують сучасні українські історики, не могла. Не забуваймо про великокнязівську владу Юрія Тройденовича, давні посягання на Галичину польського короля Казимира та велику чергу Романовичів на уділи-володіння. Що цікаво — історія Польщі, Литви та Русі не зафіксувала за ці 17 років жодного збройного посягання на Львівську «боярську республіку».

Ця потужна брехня істориків продовжує литися досі, підтримуючи польську та московську версію про вигаданого «Дмитра Дедька».

Та повернімося до дзвону Львівського собору Святого Юра. Як бачимо, **церква будувалася на честь онука Данила Галицького — князя Юрія, який помер 1308 року.**

У книзі Ігоря та Любові Кочар «Львів крізь віки» наведені «Вибрані родоводи володарів князівств...», **де у князя Юрія Львовича згадуються дві дружини: «Євфемія та Незнана».**

Перша дружина Євфемія народила у шлюбі з князем Юрієм четверо дітей, що засвідчив професор Леонід Махновець у додатку до Літопису Руського. Ось їхні імена:

1. Михайло (помер у 1284 році),
2. Марія (дружина Тройдена, померла в 1341 році),
3. Андрій, }
4. Лев (II) } (загинули 1323 року. — В. Б.).

А от про дітей князя від другої дружини ніхто не згадує. Хоча, за простими підрахунками, перша дружина князя Юрія — Євфемія померла десь у 1290–1292 роках, коли князеві було 28–30 років. Поминальник князя Костянтина

Івановича Острозького у Києво-Печерській лаврі є на сьогодні єдиним відомим писемним джерелом, де поіменована друга дружина князя Юрія Львовича — Варвара, мати Дмитра Юрійовича.

Професор Махновець у додатку до Літопису Руського теж прийшов до думки, що рід князів Острозьких походив від роду Данила Романовича Галицького. Перший представник роду князів Острозьких — Данило включений професором до нащадків Данила Галицького — останнім у родоводі руських князів.

Зрозуміло: тодішня радянська цензура заборонила професору Махновцю конкретніше визначатися з цього питання.

II. Перші ознаки протистояння Польщі

Розглянемо питання зміни вектора політичної орієнтації України-Русі впродовж 1240–1320 років.

Ми уже говорили, що за часів правління державою Данила Галицького та Василька Романовича, Великі князі старалися підтримувати рівновагу між західними та східними сусідніми державами. Це проявлялося в тому, що князі постійно родичалися з польськими, угорськими і литовськими королівськими та князівськими родами, але одночасно мали союзницький договір із Золотою Ордою про взаємодію проти агресії Угорщини, Польщі та Литви. На заході та півночі Великі князі до 1269 року жодній з країн не надавали переваги. Так, один із синів Данила — Шварн був одружений з литовською княжною — донькою Міндовга; другий син — Лев був одружений з донькою угорського короля Бели IV; донька Софія була одруженою з німецьким графом Генріхом V Шварцбурзьким; син Роман був одружений із Гертрудою — донькою австрійського герцога Генріха Бабенберга; а син Мстислав — із донькою половецького хана Тігана. Та починаючи із Великого князя Лева

Даниловича і його сина Юрія Львовича політичний вектор Великого Галицько-Волинського князівства на заході набрав пропольського напрямку. Так, за наявних свідчень, син Лева Даниловича — Юрій був одружений із Єфимією — донькою польського князя Казимира I, а донька Лева Даниловича — Анастасія була заміжня за польським добжинським князем Земовитом. Не забуваймо, що й донька Великого князя Юрія — Марія була заміжня за польським князем Тройденом. Хоча, слід зазначити, що й за цих Великих Галицько-Волинських князів вплив Польщі в державі врівноважувався договором із Золотою Ордою, про що свідчать спільні походи проти Польщі та Угорщини (1283, 1287 роки). Певно, були й пізніші походи. Але з приходом до влади князів Андрія та Лева, а це 1308–1323 роки, ці врівноважені відносини були порушені: вплив та навала католиків на Русь залишились такими ж, а відносини із Золотою Ордою не були дружніми. Тобто Велике Галицько-Волинське князівство повністю перебрало на себе тиск Золотої Орди, ставши щитом Польщі, у той час коли польська держава тільки використовувала таке становище, не надаючи жодної підтримки руським князям. Саме про те свідчать слова польського короля в одному із листів.

«Напевне відомо тільки те, що обидва Юрійовичі активно боролися проти Орди, оскільки після їхньої загибелі польський король Владислав Локетек в одному зі своїх листів, висловлюючи жаль з цього приводу, пишномовно **назвав Андрія і Лева “непоборним щитом”, який захищав Польщу від татар**» [44, с. 101–102].

У 20-ті роки XIV століття рід Данила Галицького розділювався, обираючи великого князя Галицько-Волинської землі (після загибелі Андрія та Лева). Про те, в першу чергу, свідчить дворічна перерва в обранні Великого князя, а потім пізніша його поява в особі Юрія II — вихрещеного католика. Як бачимо, скориставшись скрутою Галицько-Волинської землі, поляки у 1325 році нав'язали українцям (русичам) свою кандидатуру правителя руської землі.

Зазначимо, що саме в ті роки друга частина роду Данила Галицького, гуртуючись навколо православного нащадка роду — Дмитра Юрійовича, отримала у своє правління Галичину зі Львовом. А далі розпочалася боротьба.

Що ж відбувалося на північних теренах України-Русі?

Послухаємо «Історію Русів», як вона розповідає про ті далекі часи.

«Князівства... (Русі. — В. Б.), зазнавши в пору нашестя Батия і його Татар року 1240... поразки..., дехто переховувався в Білорусії та в землі Древлянській чи Поліссі (звернімо увагу, татар там не було. — В. Б.); найзначніші ж родини з небагатьма князівськими сімействами відійшли в сусіднє князівство Литовське, і, там перебуваючи, чимало з них споріднилися з панівними та вельможними родами тамошніми і з допомогою такою подвигнули Литовського володаря Князя Гедиміна визволити їхню землю од зверхності Татарської...» [2, с. 41].

А нам триста років розповідають про «українську продажну еліту». Повна нісенітниця! Дізнаємося із достовірних джерел, що й еліта у нас була патріотичною — згадаймо князя Михайла Чернігівського, Данила Галицького чи Київського тисяцького Дмитра. Частина з неї загинула, захищаючи свою дідичеву землю, незначна частина потрапила під владу татар Золотої Орди, а треті — привели на свої землі визволителів. Саме так, бо й самі тримали в руках мечі. Слухаємо далі «Історію Русів»:

«Тому Гедимін Князь року 1320-го, прийшовши в межі малоросійські з воїнством своїм Литовським, з'єднаним з Руським (українським. — В. Б.), що перебувало під орудою воевод Руських Пренцеслава, Світольда і Блуда та Полковників Громвала, Турнила, Перунада, Ладима й інших, вигнали з Малоросії Татар, перемігши їх у трьох битвах і на останній, над річкою Ірпінь, де убиті Тимур і Дивлат, Князі Татарські, Принци Ханські. По тих перемогах поновив Гедимін правління Руське (українське. — В. Б.) під начальством вибраних од народу осіб, а над ними поставив намісником

своїм з Руської породи Князя Ольшанського, після якого були з тої ж породи багато інших намісників та воевод...» [2, с. 41].

Не деталізуватимемо усі питання, про які веде мову «Історія Русів». Звернімо увагу тільки на найважливіші аспекти, які впливають із нашого витягу.

Відбулося звільнення Русі, а не чергове захоплення. Бо головною рушійною силою походу Гедиміна, як бачимо, стало військо під керівництвом українських полководців. Русичі йшли визволяти свою землю, а не завойовувати. І свідченням того є ще й те, що правити Києвом із 1325 року став князь-русич із династії Рюриковичів — Федір Іванович. Щоб там не говорили московська історіографія та її київські однодумці, але факт залишається фактом — саме 1320 року Північна Русь позбулася опіки Золотої Орди. Це питання надзвичайної ваги. Бо на 1320 рік ще не існувало Великого Московського Князівства. Хоча, звичайно, Золота Орда не відразу відмовилася від свого впливу на Київське та Велике Галицько-Волинське Князівства, змусивши Литву залишити Київську землю та узгодивши кандидатури удільного та Великого князів Русі.

Ось де ховається головна причина, чому Московія уже дві сотні років то визнає, то заперечує визволення України-Русі від опіки татар 1320 року. Спочатку вони не дуже те й заперечували, мовляв, з одного ярма пішли під друге. Та коли українська професура пояснила московитам, що 1320 рік став таки визвольним, а не новим ярмом для Русі, тоді, уже за радянських часів, була застосована сила: усіх незгідних — розстріляли. Отак Московія в черговий раз вирішила своє історичне питання.

Після цього Москві ніхто не заперечував. Шкода, бо в московській імперії не існує жодного достовірного доказу, аби стверджувати, що визволення стародавнього Києва від татарського впливу відбулося не 1320, а 1362 року, коли татари були розбиті на Синій Воді.

Далекоглядною й розумною була людина, яка написала «Історію Русів». Послухаємо її ще раз, коли Великий князь Гедемін «Права і звичаї Руські не лише підтвердив... тамошньому народові на всіх його просторах, але запровадив їх на всіх своїх землях разом з письменами або грамотою Руською» [2, с. 41].

То хто ж кого загарбав та полонив? Свої князі — русичі, своя мова спілкування та писемності, своє Руське право.

Ми маємо розуміти: після того як Москва почала звеличувати Куликовську битву 1380 року до факту національного визволення, в неї зріс апетит, а згодом — звичайне нахабство. Спочатку вони вигадали сам міф про Куликовську битву, якої ніколи не було, потім стали подавати її за «національне визволення з-під татаро-монгольського ярма». Потім виникла потреба в приниженні України-Русі, аби на цьому фоні ще більше возвеличитись. Отож перенесли наше визволення з 1320 на 1362 рік, коли Литовсько-Руський князь Ольгерд розгромив Золоту Орду на Синіх Водах. Війна 1362 року виникла не спонтанно, а стала наслідком війни 1320 років. І цьому є свідчення в російській історії. Першою загальною історією Московії є книга Андрія Івановича Лизлова «Скіфська історія». Її замовчували й приховували московити довгих триста років. Книга, написана людиною, яка цілеспрямовано працювала в московських архівах: переглянула все Патріарше сховище і бібліотеки головних монастирів Московщини, з'явилась на світ 1692 року, її читав особисто Петро I. Він же і заборонив її друкувати. Зверніть увагу: у 1696 році уже й самого А. І. Лизлова не стало.

Ось як подала подальші події перша історія Московії:

«Того... літа від Христа 1333... Литовський князь Ольгерд... зібрав многое воїнство іде на поганих... І з того часу всі поля, яже від Путивля до Києва і до гирла Дону, і на другу сторону Дніпра... до Ачакова від татар освободішася. І прогнаша їх до ріки Волги, котрих до Кафи, і ко Азову, і в Крим за саму Перекоп» [5, с. 33].

За свідченням російського історика А. І. Лизлова уже 1333 року вся земля України-Русі була звільнена від золотоординського поневолення. Надіюсь, всі ми розуміємо — А. І. Лизлов, висловлюючи цю дату, опирався на конкретні історичні джерела, що зберігались в церковних архівах.

З петровських часів доступ до тих джерел заборонено.

Що цікаво, з тими фактами ще в 1839 році XIX століття погоджувались два кити російської історії професор Михайло Олександрович Максимович та Михайло Петрович Погодін. Слухаємо:

«У 1320-му році войовничий Гедимін заволодів Києвом і приєднав його до свого великого князівства Литовського, складеного із північно-західної Русі і землі Литовської. З тієї пори Київ існував як удільне західно-руське місто» [1, с. 162].

Витяг запозичено із листа М. О. Максимовича до М. П. Погодіна, одного із злісних українофобів свого часу. І це не поодинокі думка першого ректора Київського університету з цього приводу. Послухаємо далі:

«Признаюсь, що від тебе (Погодіна. — В. Б.), особливо як історика, я сподівався на пролиття нового світла на темний історичний час Татарщини в Київській землі, тобто на два терміни по сорок років (вісімдесят років. — В. Б.), що пройшли від Батия до Гедиміна» [1, с. 130–131].

Чи ось не менш разюче:

«Варязький і Новгородський князь Олег, заволодівши Києвом, назвався Руським князем, як пізніше Литовський князь Гедимін, зробивши теж (1320 рік), назвався і князем Руським» [1, с. 95].

Можемо наводити десятки подібних свідчень істориків минулого. Що цікаво, в російській історії їх ніхто спростувати не зміг. Їх просто замовчують.

І нарешті, аби остаточно розвіяти міф московської побрехеньки щодо 1362 року, наведу надзвичайно цікавий факт. Книга А. І. Лизлова «Скіфська історія» була в повному обсязі надрукована маленьким накладом у 1787 році

незалежним московським видавцем Миколою Івановичем Новиковим і більше в імперії не видавалась, навіть за часів більшовизму. Після видання книга була заборонена цензурою Катерини II, а ті примірники, що побачили світ, були конфісковані й спалені. Сам же М. І. Новиков був ув'язнений та запроторений до Шлісельбургського каземату на довгих 15 років.

Лише коли Московська більшовицька імперія конала, у 1990 році в Москві книга А. І. Лизлова була видана вдруге накладом 5 тисяч примірників. Як для імперії — не густо. Так от, мною наведено витяг із книги 1787 року, уже поданий в книзі так:

«...И от того времени (лета 7870 или 1362 г.) все поля, яже от Путивля к Киеву, и до устья Дону, и на другую сторону Днепра даже до Очакова, от Татар освободишася» [6, с. 53].

Не став перекладати витяг українською мовою, щоб не надавати приводу для суперечок.

Порівняйте текст самі.

Але зміни вносились не тільки до тексту книги А. І. Лизлова 1990 року видання. Правився і текст 1787 року. Ось слова сучасного російського професора:

«Цікаво відзначити характер виправлень: вони були не лише технічними, але й за змістом..., більшість виправлень зроблені тим же почерком і в самому тексті: так замість слів «цар і цариця» написані «хан і ханша»; замість слова «царство» поставлено «влада»; слово «московському государеві» замінено на «російському»... Важко сказати, у чиїх руках побував цей екземпляр...» [6, с. 347].

Отака московська історіографія.

У знаменитій праці «Літописець Литви і Хроніка Руська», виданій у Вільно 1827 року, тобто в Московській імперії, досить чітко зазначено, що завоювання Поділля, після розгрому татар на Синій Воді, відбувалось з Волині та Київщини. Навіть доводиться, що Поділля вже в 1351–1355 роках входило до складу великої Русько-Литовської держави. А після розгрому татар у 1362 році вже й мови не могло

бути про приналежність **саме Поділля** до складу Золотої Орди. Про Київщину розмови немає.

І навіть в аналітичній праці М. Молчановського «Очерки известий о Подольской земле до 1434 года», виданій у Києві «Типографией Императорского университета Св. Владимира» 1885 року, тобто під жорстокою царською цензурою, факт входження Волині та Київщини до складу великої Русько-Литовської держави з 1320 року не заперечується.

Що ж відбулося насправді у ті роки?

Після приходу до влади у 1312 році хана Узбека, стосунки Золотої Орди з Польщею значно поліпшилися. Про що говорилося раніше. І польські королі старалися зіштовхнути Галицько-Волинське князівство та Литву з Ордою, що змушувало тих до об'єднання сил. Так тривало до 1323 року, року загибелі руських князів — Андрія і Лева II.

Та навіть після відходу Гедиміна з Києва у 1324 році, руські князі залишилися в неафішованому союзі з Литвою, оскільки усі північно-руські князівства на той час уже входили до єдиної спільної держави — Великого Русько-Литовського князівства, хоча паралельно існувало велике Галицько-Волинське князівство. Та коли у 1349 році його великокнязівський престол посів Любарт Гедимінович, рішення про об'єднання Русі з Литвою стало справою часу. Таким поштовхом для цілковитого об'єднання стала Синьоводська битва 1362 року, хоча номінально Велике Галицько-Волинське князівство проіснувало до 1384 року — року смерті його Великого князя Любарта Гедиміновича.

Єдиним джерелом, на яке посилається московська історіографія, заперечуючи звільнення Києва від золотоординського впливу в 1320 році, є запис про Київського баскака у 1331 році в Никоновському літописному зводі. Я уже про це писав у книзі «Країна Моксель, або Московія». Тож повторюватись немає сенсу. Врешті-решт треба московським і українським науковцям поважати самих себе. Бо саме вони у Великій Радянській Енциклопедії, том 18 с. 15, стверджували: «Укладачі Н(иконовського) л(ітопису)

піддали приналежні їм історичні матеріали значній редакційній обробці і витворили компіляцію...» [25, т. 18, с. 15].

Компіляція — перекладається з латини: від дієслова грабувати, несамотійна робота, що ґрунтується на використанні чужих творів.

Що ж із цього приводу думають сучасні науковці України, які сповідують російські історичні міфи? Навіть підтримуючи їх, вони у своїх працях одночасно заперечують самі себе. Звернімось до праці фундаментальної: «Історичний розвиток Києва XIII – середини XVI ст.» «затвердженою до друку вченою радою Інституту археології НАН України» в 1996 році. Як бачимо, монографія вийшла у світ уже в незалежній Україні за підписом «відповідального редактора П. П. Толочка». Що ж ми в цій монографії читаємо? Послухаємо:

«Включення Київської землі до складу Великого Князівства Литовського і Руського за княжіння Ольгерда на сьогодні приймається історіографією одностайно. Незначні розбіжності у датуванні 1361–1362 рр. пов'язані з переведенням літописних дат на сучасне літочислення, а також з невеликими зсувами у датах, що часто зустрічаються у літописах» [15, с. 67].

Хоча у тій же монографії на попередній сторінці написали:

«Олексій (митрополит. — В. Б.)... також хотів закріпитись у Києві, і більше року перебував там у 1358–1360 рр... Правда, деякі дослідники стверджують, що митрополита у Києві затримав силою — фактично його було заарештовано Ольгердом. Але чому пізніше він був відпущений — незрозуміло» [15, с. 66].

Хочу пояснити читачам: факт арешту митрополита московського Олексія у Києві в 1358 році Великим Литовсько-Руським князем Ольгердом встановлено і доведено самими російськими істориками: Соколовим П., Борисовим М. С., Вернадським Г. В. і десятками інших. Цей факт в історичній науці сьогодні незаперечний, бо зафіксований самим

Константинопольським Патріархом. Професор В. Г. Вернадський про цей прихований московитами факт писав у своїй праці «Начертание русской истории»:

«Митрополит Олексій... у 1358 році відправився відвідати західно-руські Єпархії, але був заарештований за наказом Ольгерда» [20, с. 121].

Тут, як казав Шарль Луї де Секонда Монтеск'є: «Треба бути правдивим в усьому...», як би не бажалося заради «слави отечества» дещо приховати.

Це в першу чергу стосується московської професури та їхніх українських «однодумців». Як бачимо, не все так чинилося «одностайно», як дехто того бажає. 1358 року князь Ольгерд заарештував таки та тримав у київській в'язниці золотоординського чиновника, яким беззаперечно був московський Митрополит Олексій. Ми про ці події ще говоритимемо, коли мова йтиме про Синьоводську битву.

Головною причиною, чому золотоординські хани так легко погодилися обмежити свій вплив на удільне Київське князівство та всю Русь-Україну в цілому, був їхній незалежний статус до 1320 року. Тому що, якби було інакше, між Литвою та Золотою Ордою розпочалася б довга кровопролитна війна. Чого не сталося.

Ми пам'ятаємо: у 1319 році хан Узбек розпочав воєнний похід на Кавказ проти держави Хулагуїдів. Те важке воєнне протистояння точилося ще з часів хана Берке, з 1262 року. Тому розпочинати війну ще й на західних кордонах держави хан Узбек та його «державна рада» вважали недоцільним. Тим паче, що Гедимін погодився на незалежне існування Великого Галицько-Волинського князівства, призначення Юрія II (Болеслава) Великим Князем, чого домагалася Польща, та Федора — Київським князем, чого домагалася Золота Орда.

Треба також звернути увагу на той факт, що князі Великого Галицько-Волинського князівства Андрій і Лев II по суті, ігнорували чинну угоду між державами, жорстко протидіючи порубіжній Орді в просуванні на українські

землі. Хоча про припинення дії договорів із Золотою Ордою не йшлося. З цього приводу уже наводилися слова польського короля Владислава Локетка.

Золота Орда та хан Узбек зобов'язані були відреагувати на подібні події. Що й сталося. Того ж таки 1319 року Узбек стратив старійшину Ширинського роду хана Беклемиша — володаря Мещерського улусу (він же Михайло Тверський), звинувативши його у зв'язках з Литвою та непокорю.

У 1322–1323 роках на Київ та Литву було направлено військо на чолі з ханами Тимуром і Дивлатом. Відбулися три битви. В перших двох не було виявлено переможців. А в третій, вирішальній, на річці Ірпінь, де Гедиміну та руським князям вдалося зібрати переважальні сили, татари були розгромлені, «де убиті Тимур і Дивлат, Князі Татарські, Принци Ханські».

Скоріше за все саме у тій, останній битві загинули й володарі Галицько-Волинського князівства князі Андрій і Лев II. Саме такі втрати України-Русі в очах хана Узбека та його «державної ради» могли урівноважити загибель двох огланів — Чингісидів. Що й привело до миру, оскільки війна на Кавказі продовжувалася, а улус між Волгою і Доном, який міг би протистояти Русі, обезлюднів після страти Ногая у 1300 році. Ми ще не раз говоритимемо про це.

Для хана Узбека та його держави землі від Астрахані до Кавказу, в межиріччі Волги й Дону, були важливіші від лісових масивів Волині та Київщини, які йому й не належали. Тим більше, що в Прикаспійських степах випасалися мільйонні ханські табуни.

З п'ятдесятих років XIII століття хан Сартак, за свідченням Вільгельма де Рубрука, змушений був двох воїнів із кожного десятка тримати — проти гірських нападів. З початком війни всі ресурси держави спрямовувалися в той регіон, аби прикривати головні міста держави: Астрахань, Азак, Сарай-Бату, Сарай-Берке, Хаджітархан, Бездеж, Укек, Сарайчик тощо.

Війна йшла з перемінним успіхом, і кінця-краю їй не було видно. Тож Золотій Орді було не до Великого Галицько-Волинського князівства.

Ще раз нагадую: Великого князя, після загибелі Андрія і Лева, в першу чергу, вибирали нащадки князівського роду, прислухаючись до боярської думки та інших порад. Не слід перебільшувати вплив українського боярства на хід подій. Ця хибна точка зору на українську шляхту нав'язана нам ворожою ідеологією. Зрозуміло навіщо. Князя Болеслава Тройденевича, хоча й під тиском українських членів роду та боярства він прийняв православну віру та став іменуватися Юрієм II, обрали окатоличені члени роду Данила Галицького, які мали більшість, під тиском польської королівської родини та підтримки Золотої Орди.

Слід завжди пам'ятати, що **у 1323–1325 роках альтернативу католику Болеславу Тройденевичу становив православний князь Дмитро Юрійович, молодший син Юрія Львовича — онук Данила Галицького.** Але династичні правила та окатоличена більшість роду не дозволили йому стати наступним Великим князем Галицько-Волинської землі, що згодом призвело до втрати державності (1384 року офіційно). За новітньої історії це сталося вперше.

Послухаємо сучасного українського професора:

«Тому бояри врешті-решт погодились мати на галицько-волинському престолі Болеслава Тройденевича, сина мазовецького князя Тройдена II і доньки Юрія I Марії, якого запропонував польський король Владислав Локетек. Вступаючи на престол, 14-річний мазовецький княжич прийняв православну віру й отримав ім'я Юрія II Болеслава. У 1331 р. вже повернувшись до католицизму, він одружився з донькою великого литовського князя Гедеміна... Невдоволені його політикою місцеві бояри 1340 року організували змову проти князя і отруїли його у Володимирі» [52, с. 77–78].

У наведеній цитаті можна з усім погодитись, окрім підкреслення впливу місцевих бояр. Ця недостовірна теза, запозичена із пізнішої російської історичної думки, нав'язана українській історії силоміць. Тому що, коли звернемося до праці польських науковців Станіслава Кутшеби і Владислава Семковича «Акт унії Польщі з Литвою, 1385–1791», то в першу чергу польському королеві присягали князі: польські, руські, литовські, а бояри згадуються скопом при своєму князеві.

І слід знати, що рід Романовичів, як уже зазначалося, по чоловічій лінії (прямі нащадки) не закінчився зі смертю князів Андрія та Лева. Ця хибна думка закинута до української історії імперськими істориками, аби виправдати пізніше завоювання Русі-України. Загляньмо хоча б до академічної праці професора Леоніда Махновця Літопис Руський та переконаймося. Після 1323 року (і після 1340) залишалися живими нащадки: Романа Даниловича, Мстислава Даниловича, Василька Романовича, Данила Мстиславича, Володимира Мстиславича тощо. Головне — залишалися прямі нащадки правлячого роду Юрія Львовича, рідний брат загиблих Андрія і Лева — Дмитро Юрійович, якого нам подають за якогось боярина — Дмитра Дедька та його син Данило Дмитрович (родоначальник династії Острозьких).

«Смерть князя Юрія-Болеслава (1340 р.) відкрила нову сторінку в історії України, ознаменовану інтенсивним переділом тих земель, які колись складали ядро Давньоруської держави. Передовсім, у боротьбі за Галицько-Волинську спадщину зішлись Польща, підтримувана Угорщиною, й Литва (підтримана руськими, прямими нащадками князівського роду Данила Галицького. — В. Б.)... Інтереси останньої уособлював син литовського князя Гедеміна Любарт, котрий успадкував володіння Юрія-Болеслава на підставі родинних зв'язків із загиблим правителем... Утім, якщо на Волині влада Любарта мала вповні реальний характер, то Галичина опинилася лише під його номінальною зверхністю» [44, с. 120].

І то правда. Але далі сучасні українські історики починають переконувати нас, що в Галичині «сформувався режим боярської олігархії на чолі з «управителем чи старостою землі Русі» Дмитром Дедьком [44, с. 120].

Ми вже пояснювали звідкіля бралися подібні вигадки.

Викликає надзвичайно великий сумнів, щоби одночасно Великий князь Любарт та Угорський і Польський королі погодилися на існування поруч із їхніми володіннями незалежної «боярської республіки», яка невідь звідкіля з'явилася, і щоб та «держава» проіснувала з 1323 по 1349 рік.

Що ж відбувалося насправді в ті роки? Після загибелі у 1323 році володаря Галичини князя Лева II престол князівства посів його молодший брат Дмитро Юрійович. Звернімо увагу: суперечки того разу йшли тільки за титул Великого князя і тривали майже два роки, до 1325 року. Ніхто не сперечався, що одна частина — Галичина має належати прямому нащадку (по чоловічій лінії) роду Данила Галицького — коронованому королю Русі. Оскільки **син Марії Юріївни у 1323 році був найстаршим за походженням (не за віком)**, то переважна більшість окатоличеного на той час роду під тиском Польщі обрала Великим князем Болеслава Тройденовича. Православні руські князі, певно, спокусилися на умову прийняття Болеславом православної віри.

Якщо під тиском Литви та при підтримці руських князів посада Великого Галицько-Волинського князя у 1340 році після отруєння Болеслава-Юрія, перейшла до сина Гедиміна-Любарта, то Галичина залишилася в руках Дмитра Юрійовича, який нею володів із 1323 року. Звернімо увагу, польський король Казимир III після смерті Болеслава — Юрія у 1340 році вирушив у воєнний похід «на схизматичський народ руський» чомусь не на Володимир, де був отруєний Великий князь, а на Львів, де сидів руський князь. Цікавий факт. А далі ще цікавіше. Послухаємо:

За словами польського хроніста Яна Длугоша, у львівських замках король захопив «два золоті хрести..., дві корони величезної вартості, оздоблені коштовними каменями й перлами, а також мантию і розкішний трон, всі в золоті і каміннях, — і забрав до своєї скарбниці» [52, с. 78].

Польський король спалив Високий і Низький замки, всі львівські церкви та втік назад до Кракова.

«Упродовж наступного десятиліття (1340–1349) Львів і Галицько-Волинське Королівство визнавали своїм сюзереном волинського князя Любарта... (1340–1384)» [52, с. 78].

Скориставшись смертю Дмитра Юрійовича та відсутністю у Львові його сина Данила, польський король Казимир III у 1349 році вдруге підступно захопив Львів і підкорив своїй короні частину Галичини.

Розпочалася довга кривава війна між польсько-угорськими військами, з одного боку, та русько-литовськими — з другого, яка тривала до Кревської унії 1385 року, коли великий Литовський князь Ягайло, одружившись із польською королевою Ядвігою, став одночасно і королем Польщі, і великим князем Литовсько-Руської держави.

Головні умови Кревської унії.

«Ягайло с братьями обязался принять католическую веру вместе со всеми подданными, присоединить к Польше земли Вел(икого) княжества Литовского и способствовать возвращению утраченных Польшей земель» [25, т. 13, с. 359].

Із 1350 року почалася жорстока боротьба між православними нащадками Данила Галицького, очолюваними князем Данилом, підтриманим Великим Галицько-Волинським князем Любартом, проти польської агресії.

У «Хроніці міста Львова» (1844) польський історик Д. Зубрицький навів десятки подій тієї давньої війни:

«1350 — ...володимирські русини з Литвою напали на Львівську землю під пануванням Казимира...

1353 — цього року на Русь, що перебувала під польською владою, вдруге напали литвини й русини з Володимира...

вони вдерлися у Галицьку землю і страшенно знищили її разом з містом Галичем...

1366 — король Казимир усе літо жив у Львові, бажаючи бути поблизу театру війни, що точилася з русинами й Литвою за Володимир і Белзьке князівство...

1370 року литовські русини негайно вигнали поляків з Володимирського замку, відібрали й інші замки й міста, якими останні володіли у Володимирі за трактатом 1366 року, навіть вдерлися у Сандомирське воєводство...

1373 року.. (русичі. — В. Б.) полонили весь край між Сяном, Віслою і Бугом, причому не обійшлося й без нападів на наш русько-галицький край...

1379 — напади й постійні конфлікти з Литовською Руссю... викликали прохолодне ставлення руських громадян цього краю до володаря, чужого за віровизнанням, звичаями й традиціями, і знеохотили самого Владислава (князь Белзький. — В. Б.) до руської землі...» [52, с. 79].

Як бачимо, про жорстоке протистояння русичів і католицької Польщі у 1350–1385 роках говорить польський історик. Тому мати сумніви з цього приводу не доводиться. Про що говорить ця довга та запекла боротьба православної Русі з католицькою Польщею?

В Україні (Русі) про цю давню, жорстоку боротьбу, яка, то затихаючи, то розгортаючись, тривала до польсько-українських конфліктів 1942–1944 років й пізнішого виселення лемків, говорити не прийнято. Шкода! Таким чином ми приховуємо причини ворожнечі і не робимо належних висновків. Вся наша книга присвячена темі становлення українського етносу та його боротьбі за існування, тому концентрувати увагу тільки на цьому польсько-українському протистоянні недоречно. Протистояння розпочалося значно раніше, ще від часів Великого Київського князівства, тому аналізувати слід як в цілому протистояння, так і окремо кожен факт*.

* Читайте книгу М. Сивіцького «Польсько-українські конфлікти», видану у Видавництві імені Олени Теліги.

Але вражає логіка польського історика Д. Зубрицького, хоча вона й належить до минулих часів. То логіка мислення імперського мужа: «хоча земля й руського народу (Галичина), та вона має належати нам». І не інакше! Так розмовляли всі імперії.

Звернімо увагу на такі незаперечні факти, що впливають із цього протистояння:

Перше. Українці (русичі) на початку XIV століття уже визнавали себе виокремленим народом зі своїми князями, релігією, звичаями і традиціями.

Друге. У ті роки українці (русичі) перебували у дружніх — союзних стосунках із литовськими князями та литовським народом. Вони мали спільних, визнаних князів; спільну державну мову — українську (староруську); єдині закони — Руську правду.

Третє. Після 1320-х років на землях Великого Галицько-Волинського князівства залишалося багато православних князів-русичів, які не погоджувались підкорятись вихрещенням із католицької віри князям-правителям. Розпочалася довга, виснажлива боротьба.

Четверте. До смерті Великого князя Галицько-Волинського князівства Любарта (1384 рік) князівство вважалося незалежною, союзною Литві державою. І завоювання Галичини (Львів) у 1349 році польським королем Казимиром III було звичайною агресією того часу, освяченою Папською грамотою.

Отож, війна, в першу чергу, носила релігійний характер.

III. Київська земля

Літопис Руський повідомив, що у 1240 році Київ зі своїми прилеглими землями належав до великого Галицько-Волинського Князівства. Отож, після проходження війська хана Батия до центральної Європи через землі Русі, немає сумніву, що Київ все-таки залишився у підпорядкуванні Данила

Галицького. У будь-якому разі Літопис Руський про інше підпорядкування у 1240–1241 роках мовчить. Цієї думки, з деяким відхиленням, дотримується і сучасна українська історіографія. Ось що з цього питання ще у 1996 році писали українські історики:

«Після 1240 р. ординських військ у Києві не було. Плано Карпіні, який покинув місто 6 лютого 1246 р., зустрів їх лише у Каневі. Данило Галицький (за Літописом Руським у 1250 році. — В. Б.) перестрів монгольську ставку у Переяславі» [15, с. 49].

Слід зазначити, що поважні історики у цитованому тексті самовільно називають хана Батия та його соплемінників — монголами, тоді як Літопис Руський та інші називають їх — татарами. Це принципове зауваження, бо всі так звані татаро-монголи були тюркського походження.

Ця тема досліджена автором у першому томі книги «Москва Ординська», тому немає потреби до неї повертатися.

Шановні історики у своїй праці дотримуються старої московської побрехеньки про те, що у 1243 році хан Батий передав Київ так званому Великому Володимирському князю Ярославу Всеволодовичу, «а 1249 його сину Олександрові Невському ("Олександрови Киевъ и всю Русскую землю")» [15, с. 49].

Звичайно, такі заяви є давніми московськими «доважками брехні» російської так званої історичної науки. Вони спростовуються надзвичайно просто: отримавши в управління київський князівський престол, ні перший, ні другий чомусь не з'явилися в Києві, а попрямували до свого дому, що було грубим порушенням законів Золотої Орди. Яса Чингісхана, яка була зводом законів держави, веліла кожній людині перебувати там, де повелів хан. Вона не робила винятків для Ростовсько-Суздальських князів. Та головне в тому, що угорський монах Юліан, який щонайменше двічі побував у Ростовсько-Суздальській землі впродовж 1235–1238 років і на власні очі бачив, як татари хана Батия захоплювали ту землю взимку 1237–1238 років, засвідчив,

що в землі було тільки два князі: один з яких втік від хана (Юрій Всеволодович), а другий з усім своїм двором здався на милість хана (Ярослав Всеволодович). Тому перший князь, Юрій Всеволодович, за свідченням російських літописів, загинув на річці Сіті, втікаючи від хана Батия, а другий князь, Ярослав Всеволодович, за свідченням Вільгельма де Рубрука, був помилований Батием, забраний до його війська і загинув у Германії. Послухаємо: «Ця країна за Та-наїдом (Доном. — В. Б.) дуже гарна і має ріки й ліси. На півночі є величезні ліси, в яких живуть два роди людей, а саме: Моксель, котрі не мають ніякого закону, чисті язичники. Міст у них нема, а живуть вони в маленьких хижах у лісах. Їхній государ і значна частина люду були вбиті в Германії. Саме Татари вели їх разом із собою до вступу в Германію, тому Моксель дуже прихильні до Германців...» [19, с. 88].

Моя оповідь, свідчення Вільгельма де Рубрука та монаха Юліана чітко узгоджуються із Ясою Чингісхана, яка заповідала знищувати кожного, хто піднімав зброю на татар чи втікав од них. Добровільна здача залишала людину живою, але вимагала посилати її в атаку в перших рядах, аби перевірити на хоробрість тощо. Слід зазначити, що більшість українських сучасних істориків дотримуються старих московських постулатів, чому і «засмічують» нашу історичну науку московськими вигадками.

Цитовані мною джерела українських істориків належать не до найгірших.

Така стара московська школа, і тому потрібен час, аби визначитися. Настала пора українським історикам переосмислити свої старі знання, щоби не залишитися назавжди на узбіччі. Шановні історики нехай пробачать мені мої судження.

Зазначимо: московська провладна верхівка до сьогоднішнього дня не дозволила видати в державі спогади (доповідь) монаха Юліана про його подорожі у 1235–1238 роках та дослідження тих подорожей угорським професором Ласло Бендефі, опубліковані в Будапешті 1936 року.

Літопис Руський, крім фальшивої вставки до тексту 1250 року про поїздку князя Данила до хана Батия, жодним словом не згадує про свого «суздальського правителя». Забув! А як писалися та видавалися московські так звані «общерусские летописные своды», автор уже розповідав у книзі «Країна Моксель, або Московія».

Але що цікаво, той же таки Літопис Руський під 1259 роком писав:

«У рік 6767 (1259)... Прикрасив [Данило] камінням дорогим, бісером і золотом також ікони, які він приніс із Києва, і образ Спаса і пресвятої Богородиці, що їх йому сестра Федора дала з (київського) монастиря... І дзвони [Данило] приніс із Києва, (а) інші тут (у Холмі. — В. Б.) вилив» [18, с. 418].

Як можна у 1259 році привезти із Києва дзвони, не володіючи Києвом та не руйнуючи його?

Маємо повне право заявити, що, починаючи з 1240 по 1362 рік, за винятком 1320–1324 років, Київ належав до великого Галицько-Волинського князівства. Тому що Літопис Руський, нагадавши про приналежність Києва до володінь Данила Галицького у 1240 році, в подальшому не згадує про перехід Києва у власність до іншого руського князя. А звичайні «доважки брехні» не слід брати до уваги. Послухаємо:

«І поставив Батий пороки під город коло воріт Лядських, — бо тут підступили були добрі, — І пороки безперестану били день і ніч..., [а] стріли затьмарили світ... і Дмитро поранений був...

У той же час поїхав був Данило (Галицький. — В. Б.) в Угри до короля [Бели], бо він ще не чув був про прихід поганих татар на Київ. А коли Батий узяв город Київ і почув він про Данила, що той в Уграх є, то рушив сам до [города] Володимира... Тим часом Дмитро, київський тисяцький Данила (Галицького. — В. Б.), сказав Батієві: “Не барися у землі сій довго. Настала тобі пора на Угрів уже йти. Якщо ти забаришся, — то земля [та] єсть сильна. Зберуться вони на тебе і не пустять тебе в землю свою...” Отож Батий послухав ради Дмитрової, пішов в угри...” [18, с. 396–398].

Направляючись до татар Золотої Орди у 1245 році, Плано Карпіні у Києві теж зустрів тисяцького Данила Галицького на ім'я Дмитро. Не викликає сумніву, що то була одна і та сама людина. Хан Батий і його одноплемінники поважали хоробрих і вірних своїм володарям людей. Навіть Яса Чингісхана радила таких людей не карати на смерть.

Як бачимо, свідки минулого, які в ті роки відвідували Київ, не згадують про зміну влади. Вони про те не знають. Повертаючись на початку 1247 року з Каракорума, Плано Карпіні знову дістався Києва і нічого не знав про нового Київського тисяцького. А Літопис Руський про зміну влади в Києві мовчить до останньої сторінки, до 1292 року. Хоча так званого «суздальського» Ярослав Всеволодовича ще у 1246 році закопали в землю.

Немає підстав аналізувати щось з цього питання. Все зрозуміло. Нагадаю шановним читачам також і те, що у 1247 року найближча застава татар була розташована від Києва на відстані шести днів кінного шляху, тобто на відстані 400–500 кілометрів, в районі сучасного міста Дніпропетровська.

Послухаємо Плано Карпіні:

«И, получив проезжую грамоту, мы удалились от него (хана Батия. — В. Б.) и добрались до Мауци (хан Бувал. — В. Б.)... И оттуда мы поехали к Коренце (Куремса за літописом. — В. Б.), который также снова попросил у нас даров (зайвий раз свідчить, що Куремса не належав до ханського роду. — В. Б.), а мы не дали, потому что у нас не было; он дал нам двух Команов, бывших из числа Татар до Русского города Киева. Однако наш Татарин не покинул нас, пока мы не выехали из последней заставы Татар. Те же другие, приставленные к нам Коренцей, в шесть дней довели нас от последней заставы до Киева» [19, с. 60].

Отож, татари родів хана Бувала (Мовала) до 1247 року зі своїми поселеннями не наблизилися у бік Києва ні на кілометр. Такого завдання, як бачимо, перед ними не було.

Та зміна влади в Києві із 1240 по 1320 рік все ж таки відбулася. Якщо наш великий історик і державний діяч Михайло Грушевський допускав приналежність Києва до п'ятдесятих років XIII століття до складу Великого Галицько-Волинського князівства, то сьогодні, спираючись на Літопис Руський та нові церковні матеріали, ми цілком закономірно можемо вважати, що князь до Києва був призначений за часів Лева Даниловича, після розгрому ханом Тохтою Ногая та його улусу. Ось чому саме руський воїн відрубав Ногаю голову та привіз ханові Тохті.

І після призначення київський князь продовжував підпорядковуватися Великому Галицько-Волинському князю. І з'явився він на київському престолі, скоріше за все, у 1300–1301 році. Чому й обірваний Літопис Руський на 1292 році.

«...М. Грушевський “в теорії” не виключав імовірної залежності Києва від Галицько-Волинської держави в першій половині XIV ст...» [44, с. 28].

Слід мати на увазі, що навіть така незакінчена думка великого українського історика, по суті тільки натяк, дуже дорого коштувала йому. Російська імперія свято оберігала свої фальшиві догмати. Сучасні українські історики відкрито уже не можуть заперечувати факти входження та тісного зв'язку Києва з Галицько-Волинською державою впродовж 1240–1362 років, тому викладають свої думки дуже обережно, не заперечуючи і не стверджуючи. Послухаємо:

«Утім було передчасним повністю ігнорувати наявність галицько-волинського фактора»; принаймні досить привабливою виглядає можливість ототожнити путивльського за походженням князя Андрія Овруцького з Андрієм Путивличем (варіант Путивльцем) з оточення Льва Даниловича...

Не менш цікавим видається факт існування овруцького князя Андрія: він є свідченням того, що Овруч, який у XIII ст. практично не згадувався літописцями, в наступному столітті перетворився на важливий (а може, й другий за

значенням) адміністративний центр Київщини. Певно, це сталося через втрату Києвом контролю над Півднем, де татари повною мірою реалізували своє прагнення самостійно порядкувати на завойованих ними землях» [44, с. 28, 29].

Змушений зазначити, що українські історики, зокрема доктор історичних наук О. В. Русіна, цілком достовірно подають картину минувшини Київської землі напередодні 1320 років. Єдиним недоліком наших сучасних істориків є те, що наводячи масу нового достовірного матеріалу, вони намагаються його долучити до старих проросійських висновків. Таким чином, новий матеріал гине серед хаосу московських «доважків брехні» та вигадок. Не робляться рішучі кроки (висновки), які б відмежовували українську історичну науку від російської з її «доважками брехні».

Перед українськими істориками надзвичайно відповідальна пора — врешті-решт оголосити висновки, тобто започаткувати новий базис української історичної науки. І такий крок на часі зробити. Щоби завершити вибудову нового, справжнього каркаса Київської землі напередодні приходу до неї Гедиміна, наведемо ще один витяг із академічної праці сучасних українських істориків.

«Дані Новгород-Сіверського синодика, що їх названо “яскравим променем, кинутим у непроглядну темряву історії Києва після Батієва нашествия”. У синодику згадані князь Іоанн Путивльський, його син Іоанн-Володимир Іоаннович Київський і (можливо, брат останнього) Андрій Овруцький із сином Василем, забитим у Путивлі. Очевидно, утвердившись на київському столі, путивльські князі зберегли найтісніший зв'язок зі своєю “отчиною” (в ній, можливо, князували молодші представники цього роду) — і саме його сліди й фіксуються в пізніші часи (з кінця XIV ст.) у вигляді адміністративної підпорядкованості Путивля Києву» [44, с. 26].

Читачам пропонується залишити із наведених цитат для подальшого аналізу тільки ті факти, які сучасні українські історики визнали, засвідчили і не заперечили. Наводимо їх:

І. Новгород-Сіверський синодик у другій половині XIII століття згадує князя Івана Путивльського (із Путивля), його сина Івана — Володимира Київського та князя Андрія Овруцького.

ІІ. Той же Андрій Овруцький (Путивлич) входив до оточення сина Данила Галицького — Лева, тобто був князем ще до 1300 року.

Отож, із наведених фактів зробимо такі висновки:

1. У другій половині XIII ст. в Путивлі сидів князь Іван. У нього були сини — Андрій та Іван-Володимир.

2. Андрій посідав Овруцький князівський стіл та входив до оточення Великого князя Галицько-Волинської держави, отож, скоріше за все, і його удільне князівство було складовою частиною тієї держави. Не забуваймо, що у 1240 році до Великого Галицько-Волинського князівства входили: Київ, Пінськ, Берестя, Кременець, земля навколо Овруча. Тому наділити уділом у ті роки на тій землі міг тільки великий князь, яким у 1240–1264 роках був Данило Галицький, а пізніше, до 1301 року, — його син Лев Данилович.

В історичній науці не зафіксовано жодного випадку, щоби золотоординські хани видавали ярлики на удільні князівства на теренах Галицької, Волинської та Київської земель.

А російські «доважки брехні» ніякого відношення до історичної науки не мають.

3. Київський удільний князь (Іван-Володимир Київський) скоріше за все посів свій уділ у другій половині 1300 року після розгрому ханом Тохтою улусного правителя хана Ногая. Військо Великого Галицько-Волинського князя Лева, разом зі своїми удільними князівствами, приймало участь у війні на боці війська Тохти. Тому є непряме свідчення. Послухаємо арабського історика Рукнеддіна Байбарса:

«Оба войска (ханаТохти и Ногая. — В. Б.) сошлись в местности, называемой Куканлык (між Дністром

і Дунаєм. — В. Б.), и сразились. Поражение постигло Ногая во время заката солнца. Сыновья и войска его обратились в бегство и разбрелись по разным сторонам. Он же оставался на коне... Настиг его Русский... (воїн. — В. Б.)...тотчас тут же отрубил ему голову, принес ее к царю Токте и сказал ему: «вот голова Ногая» [3, с. 114].

Слід знати, що в давні часи всі військові люди золотоординської армії не іменувалися за національною ознакою. Тому у війську хана Тохти не могло бути «руського воїна». Всі солдати Золотої Орди, будь-якої національності, були «татарськими людьми», а отже — татарськими воїнами. Згадка про «руського воїна» у історика XIII–XV століть могла з'явитися тільки у випадку, коли у війську хана Тохти брали участь руські (українські) князі зі своїми воєнними з'єднаннями. І не інакше!

Важко сьогодні визначити, не звертаючись до оригіналу праці Рукнеддіна Байбарса, хто більше фальшував текст, чи сам автор тексту, чи російський перекладач. Бо опис взяття в полон хана Ногая та його страти повністю сфальшовано.

У кожного хана Золотої Орди, а Ногай належав до роду Чингісидів через свого діда Бувала (Мовала, Мауці), була особиста гвардія, яка оберігала життя хана під час битви. Тому сам один опинитися серед степу хан Ногай не міг. Від нього ні на крок не відходило не менше тисячі вишколених гвардійців. Аби захопити хана Ногая під час битви, треба було гвардію хана повністю винищити. Тим більше, що хан Ногай був на ті роки уже старим дідом і особисто в бою шаблюкою не махав.

Щоби «руські воїни» могли знищити у битві 1300 року хана Ногая, їх мусило бути багато. Дуже багато!

Отакі висновки, зіставивши достовірні історичні факти, маємо право зробити.

Тільки після цієї великої послуги ханові Тохті наприкінці 1300 року в Києві міг з'явитися князь Київський Іван-Володимир.

Слід думати, що кандидатуру Київського князя запропонував великий князь Лев Данилович. Хан Золотої Орди Тохта заперечень не мав. Йшов 1300 рік. Так закінчилося існування одного із улусів Золотої Орди — Улусу Бувала (Мовала).

Ось як це явище підсумував російський професор М. Г. Сафаргалієв: «Токтай, собрав 60-тысячное войско и перейдя реку Узу (Днепр) и Тарку (Днестр), на Куканлыке разбил своего сильного противника. Ногай..., к этому времени уже дряхлый старик, был убит русским (українським. — В. Б.) воином... Улусные люди Ногай признали над собой власть хана Токтая, и бывшие владения потомков Мувала слились с владениями потомков Батыя» [30, с. 61].

Звертаємо увагу читачів на такий факт: приєднавши улус Бувала до своїх володінь, хан Тохта одночасно переселив до свого улусу старі Ногайові татарські роди: мангитів, джалаїрів, татарів, кипчаків, аргинів тощо. В першу чергу — із західних земель. Населення колись одного з наймогутніших улусів (1280–1300 роки) значно зменшилося від протистояння з ханом Тохтою. Якщо в роки свого розквіту (1293–1298 роки) Ногай, разом із Кримом, міг виставити до 300 тисяч вершників, то після винищення його роду, втечі майже усіх нойонів з прибічниками за межі улусу та переселення людей, населення Улусу Ногай зменшилося до мінімуму.

У Криму та в межиріччі між Доном і Дунаєм залишилося мешкати по 70–100 тисяч населення, переважно старі люди та діти. Хоча, звичайно, хан Тохта не заклав на західному кордоні своєї держави жодної митниці, жодної переправи та жодної порубіжної варті. Кордон Золотої Орди, як і раніше, пролягав річками Південний Буг, Синюха, Гнилий Тікич, а на Лівобережжі випас татарської худоби уже сягав річки Сейм. На ті часи Ногай залучив до володінь улусу також причорноморські землі від Бугу до Дунаю, сягаючи на півночі річки Гнилий Тікич (Синюха).

Розглянемо, як відбувалося розширення володінь Золотої Орди впродовж 1240–1320 років на теренах сучасної української держави та протидію тій експансії русичів (українців). У першу чергу, це стосуватиметься Київської та Чернігівської земель.

Головним завданням походу війська хана Батия до сучасної Центральної Європи 1240 року було **повернення до «держави предків» (держави Чингісхана) тюркських племен, башкирів і половців**, які мешкали у ті часи на землях від Карпат до Адріатики. Значно посилена половцями, що відкочували після битви на Кальці (1223 року), Угорська держава на 1240 рік була однією із найсильніших католицьких держав Європи.

Похід війська хана Батия до Угорщини міг відбутися через Причорноморські степи і тодішню Молдавію. Але перед керівниками походу до Європи стояло й друге завдання із заповіту Чингісхана: підкорити своїй владі землі від **«східного до західного моря»**. Керманичі держави, такі як Тулуй, Менгу-хан, Батий, Орда-Ічен, Субедей та інші, розуміли непосильність завдання на ті часи. Тому керівники воєнного походу передбачали й можливість звуження його, про що свідчать наслідки походу: нейтралізувати можливий вплив на події Русі, Польщі й Німеччини та постаратися приєднати до держави Чингісхана тюркські ради угорського короля Бели IV. Саме про такі наслідки походу свідчать факти:

1. Відсутність після воєнного походу хана Батия на Європу в 1240–1242 роках окупаційних гарнізонів у Великому Галицько-Волинському князівстві, Польщі, Німеччині та Угорщині, навіть у столицях держав.

2. Похід на Польщу та Німеччину меншої частини воєнних сил татарського угруповання.

3. Похід на Угорщину основного контингенту військ на чолі з Батием та подальша концентрація всього війська в Угорщині.

4. Відступ війська хана Батия з Угорщини в 1242 році через Причорноморські степи.

Зайвий раз переконуємося: Велике Галицько-Волинське князівство та Чернігівська земля не увійшли до складу Золотої Орди після воєнного походу хана Батия на Європу в 1240–1242 роках.

Ми уже зазначали раніше, що кордон Золотої Орди, а одночасно і її південно-західного улусу (улус хана Бувала), проходив у 1242–1259 роках уздовж річки Дніпро. Саме про те свідчить подорож через Київ у 1245–1247 роках Папського посла Плано Карпіні та Бенедикта Польського.

Такий же стан речей продовжував мати місце і після поїздки до хана Батия у 1250 році Данила Галицького. Саме те засвідчив і Літопис Руський — єдине офіційне джерело давньої української історії.

Отож у перші десятиліття після Батиевого погрому Києва, київські земельні терени різких змін не зазнали. Перша татарська застава, скоріше там була митниця та порубіжна варта, розміщалася у місті Каневі, на Дніпрі. Із заходу, півночі та сходу змін території Київської землі не відбулося, хоча зміна концентрації населення у регіонах землі відбулася.

Переважна частина населення землі із півдня та сходу переселилася до північних та північно-західних районів, а декотрі — далі. У людей, які зустрічалися з ворогом, відбувся психологічний зрив. Не так від зустрічі з озброєним ворогом, як від безконечного шуму та гуркоту десятків тисяч возів; нескінченного галасу та руху людської маси, реву худоби, коней та верблюдів; неперервного крику та плачу; темного від пилюки, кіптяви й диму неба; а головне — невблаганного руху тих, здавалось, диких істот на захід. Людський розум сприймав все те, як кінець світу, і бачив єдиний порятунок від ворожого нашествия — тікати подалі від того Вавилона. Ворог приніс на наші українські землі, в першу чергу на Київську землю, нову тактику і стратегію війни, до якої Русь (Україна) не була готова.

Звичайно, хан Батий та його оточення не одразу вирішили не окупувати Україну (Русь). Це рішення прийшло пізніше, коли відчували повне несприйняття Руссю татар та оцінили понесені від русичів втрати. Висновки були не на користь війська хана Батия. Поки вони перемагали за рахунок маси та психологічного удару. Вони розуміли, що в Галичині, на Волині та Поліссі така тактика не спрацює. І твір геніального Івана Франка «Захар Беркут» є цьому свідченням.

Що ж відбувалося далі з Київською землею?

У 1255 році до влади в Золотій Орді прийшов новий хан Берке, який концентрував свою увагу, в першу чергу, на політичних взаємовідносинах з державою Хулагу-хана та родом Толуй-хана, що правив усією імперією Чингісхана і сидів у Каракорумі.

Зазначимо: Хулагу був сином Тулуй-хана. А Тулуя садив на престол імперії, за наказом Батия, особисто хан Берке у 1251 році. Тому, по смерті молодшого із синів Чингісхана — Тулуя, Берке-хан практично розірвав відносини з імперією-матір'ю; посилив свій західний кордон, прихопивши межиріччя Дніпра і Бугу, переселивши туди тисяцького Бурондая та призначивши його тимчасовим баскаком південно-західного улусу, до повноліття хана Ногая, і в 1262 році розпочав нещадну війну з Хулагу-ханом, який знищив трьох ханів із роду Джучі.

Тисяцький Бурондай із 1262 року зникає зі сторінок Літопису Руського, тому слід думати, що був направлений на Кавказький фронт, де й загинув, а хан Ногай, досягши повноліття, перебрав улусну владу до своїх рук.

На перших порах хан Ногай не мав сил чинити тиск на Галицько-Волинську державу та її Київську землю. Тому шістдесяті і перша половина сімдесятих років XIII століття пройшли для Київської землі більш-менш спокійно. Та вже у середині (1277 рік) сімдесятих років XIII століття новий хан Золотої Орди — онук хана Батия Менгу-Тимур «пожаловал Крымский полуостров царевичу Уран-Тимуру»,

переселивши на нові землі із Мангишлака хана Уран-Тимура — сина Тукай-Тимура — тринадцятого брата Батия з його родами: ширинів, аргинів, баринів, кипчаків. Щоби не виникало ворожнечі між прибулим ханом та його людьми із Ногаєм, всі прибулі підпорядковувалися старому володарю улусу. Таким чином, після прибуття тисяцького Бурондая з його людьми та Уран-Тимура з його родами сили хана Ногая майже потроїлися, бо почали також повертатися (тікати) люди від Хулагу-хана після страти сина Бувала-Татара.

Отож, Ногай почав свою першу широку експансію на сусідні землі. Прикордонні тисяцькі хана Ногая, підсилені новими людьми, розпочали, в першу чергу, рух (кочівлю) на захід у Причорномор'ї, досягаючи Дністра та на Лівобережній Україні-Русі, досягаючи сучасних Білгорода — Полтави — Кременчука. Ця перша, масштабна експансія хана Ногая була настільки потужною, що могла стати плачевною для багатьох тогочасних народів — українців, молдаван, румунів, болгарів, угорців. Головною ознакою захоплення нових земель ханом Ногаєм — була повна відсутність спротиву цьому поглинанню. Захоплені кочовими табунами та отарами землі були майже незаселені: ще в попередні роки люди покинули їх. Першу масштабну експансію хана Ногая на прилеглі землі зупинила чума, що навідалася до тих земель (улусу Ногая) у 1284–1285 роках. За Літописом Руським: «У рік 6792 (1284)... Тої ж зими не тільки в одній Русі був гнів Божий — мор, але і в Ляхах. Тої ж зими і в Татарах вимерло, не зосталося нічого» [18, с. 436].

Так була зупинена перша експансія хана Ногая, а, отже, Золотої Орди, по суті, на Київську та Чернігівську землі. Бо Пониззя у ті роки, як пам'ятаємо, входило до складу Золотої Орди на правах васала. На відновлення сили улусу Ногая пішло майже довгих десять років. Головним поповненням людьми улусу був похід війська Золотої Орди на чолі з ханом Талабугою та Алгуєм і Ногаєм у 1287–1288 роках на Польщу та Угорщину, коли хан Талабуга «вийшов пішки, зі

свою жоною, та з одною кобилою, осоромлений Богом» [18, с. 435].

Ногай же, відійшовши з Угорщини через місто Брашов, врятував свою армію і великий польсько-угорський полон. Так після 1288 року населення улусу Ногая почало відновлюватися. Тогорічний полон Ногая сягав ста тисяч людей.

З другої половини дев'яностих років XIII століття розпочалася нова експансія улусу хана Ногая на українські (руські) землі. За наслідками та протистоянням вона була жорстокішою та тривалішою, але закінчилася для Київської та Сіверської земель обнадійливою стратою Ногая.

Цього разу, під час захоплення сусідніх земель, Ногай у Причорномор'ї дійшов до річки Дунаю, сягаючи на півночі річки Росі. На Лівобережжі України-Русі він, кочуючи з табунами та отарами, досяг річки Сейму, де зустрів опір Путивльських князів, чому північніше Сейму й не пройшов; а в межиріччі Дніпра та Бугу захопив землі до Канева та Білої Церкви, де теж зустрів опір Путивльських князів. Старший син Путивльського князя Іван-Володимир, скоріше, за вказівкою та наполяганням Лева Даниловича, особисто очолював спротив ханові Ногаю.

Слід пам'ятати, що інших офіційних Великих князів на Русі у ті роки не було. Московія ж до України-Русі ніяк не була причетна. І князів Рюриковичів після 1237–1238 років у Московії не залишилося. А давні Мещерські та Тмутараканські землі стали улусами Золотої Орди: улус хана Чилаукуна та улус хана Беркечара.

Може виникнути запитання: чому українські (руські) князі виступили проти просування отар і табунів хана Ногая на українські (північні) землі? І відповідь тут може бути одна: де ступала нога татарського коня, та земля належала Орді.

Українські (руські) князі знали про цей заповіт Чингісхана.

Слід думати, що виступаючи проти Ногая, українські (руські) князі знали про його протистояння з Великим

ханом Золотої Орди Тохтою, який посів царський трон у 1292 році, і узгодили свої дії з ним.

Якщо глянути на сучасну фізичну карту України-Русі, то побачимо — там був останній, надійний рубіж Лівобережжя, де українці (русичі) могли зупинити Ногая. І пувтивльські князі, посилені русичами (українцями) із Переяславської та інших південних лівобережних українських земель, що відійшли до Сіверських лісів, скористалися тим рубежем. На Правобережжі, на річці Росі, рух Ногая теж був зупинений, тому що, за свідченням російського професора В. Л. Єгорова, жодних слідів татарських поселень за лінією Канів — Біла-Церква не зафіксовано. І, як побачимо далі, у 1362 році, під час походу князя Ольгерда на Синю Воду, саме біля річки Росі, на Браному Полі, золотоординське військо захищало кордон держави.

IV. Русь: 1320–1360 роки

Роки 1320–1360-ті в українській історичній науці надзвичайно затаємнічені. І не тому, що вони якісь особливі. Ні! Вони є ключем до розуміння того, як різко змінилася доля українського народу та його держави саме у ті роки.

Як пам'ятаємо, руські (українські) полки у протистоянні ханів Тохти та Ногая виступали на боці першого. Ми про те говорили вище досить детально. Таке рішення українських князів цілком мотивоване: усі негаразди, які творили татари напередодні 1300 року на українських теренах, в першу чергу були пов'язані з володарем сусіднього золотоординського улусу Ногаєм.

Пам'ятаємо, що Польське королівство і Литва в ті роки особливої дружби з татарами Золотої Орди не вели. Та слід звернути увагу, що Польське королівство, після розгрому воєнного походу на Золоту Орду молодшого сина Ногая — Турая, прийняло на постійне поселення одного із онуків Ногая, Каракисека. Таким чином, польський король

у боротьбі хана Тохти з родом Ногая став на бік останніх. Послухаємо: «В том же году... (701 год = 6 сент. 1301–25 август. 1302 г.)... бежал Каракисек, сын Джеки, сына Ногая. Вместе с ним убежали два родственника его, Джериктемир и Юлукутлу. Это (произошло) оттого, что когда Токта убил брата своего Сарайбуту и сына Ногая, Турая, то Бурлюк послал требовать (к себе) Каракисека. Тогда последний и оба упомянутых лица бежали. **Бегство забросило их в страну Шешимен, в местность, называемую Будуль, поблизости от Кракова.** Вместе с ним отправилось до 3000 всадников. Шешимен и соратники его приняли их у себя, и они остались у них... прокармливая себя мечами (своими) до нашего времени» [3, с. 119].

Тобто онук хана Ногая з 3000 вершниками в кінці 1301 року втік до Польщі. Зрозуміло — разом з воїнами та Каракисеком до польського королівства перебралися їхні сім'ї, що разом складало до 20 тисяч татар переважно з роду мангитів. Це був не перший і не останній перехід золотоординців до Польського королівства, які, вливаючись до польської нації, служили їй «мечами (своими)».

Навіщо автор навів саме цей приклад?

Справа в тому, що за свідченням літописів та польських хронік, у 1301 році помер син Данила Галицького — Лев — великий князь Галицько-Волинського князівства. До влади у князівстві прийшов син Лева — Юрій, якого родинні зв'язки все більше та більше поєднували з польською короною і відштовхували від союзу із Золотою Ордою.

Нагадаємо, що дружиною Юрія була донька польського короля Казимира — Єфимія, сестра Анастасія була заміжня за польським князем Земовитом, а донька Марія — за польським князем Тройденом.

Тому цілком закономірно, що з приходом до влади у великому Галицько-Волинському князівстві у 1308 році князів (синів Юрія I) Андрія і Лева, політика князівства стала — пропольською. Тим більше, що до влади в Золотій Орді в 1312 році прийшов хан Узбек, батько якого Тогрилча був

знищений попереднім ханом Тохтою, і Узбек розпочав новий тиск на Русь.

Якщо за часів хана Тохти у Золотій Орді ще пам'ятали протистояння з ханом Ногаєм та послуги руських (українських) полків у тому протистоянні, то в часи хана Узбека допомога руських князів Тохті уже сприймалася неоднозначно. Тоді як надання польським королем допомоги онуку хана Ногая сприймалося як протидія Тохті.

Польські королі повною мірою скористалися саме такими настроями золотоординського керівництва. Зберігаючи нормальні стосунки з Золотою Ордою, польська королівська верхівка, маючи вплив на князів Андрія і Лева Великого Галицько-Волинського князівства та на литовських князів, постійно штовхала одних і других до протистояння з Ордою.

Із 1319 по 1361 рік руські (українські) та литовські князі перебували у постійних війнах та сутичках із порубіжним (і не тільки) військом, тоді як із 1319 по 1361 рік історія не зафіксувала жодного воєнного походу Золотої Орди на Польське королівство. Велика Радянська Енциклопедія (третє видання) розповіла ось таке:

«Джанибек... хан Золотої Орди в 1342–1357, сын и преемник хана Узбека... Активно вмешивался во внутр(енние) дела рус. князей и Литвы» [25, т. 8, с. 192].

А «Історія Русів» повідомила:

«Тому Гедимін Князь року 1320-го, прийшовши в межі... (Руські. — В. Б.) з війнством своїм Литовським, з'єднаним з Руським, що перебувало під орудою воєвод Руських Пренцеслава, Світольда і Блуда та Полковників Громвала, Турнила, Перунада, Ладима й інших, вигнали з... (Руської землі. — В. Б.) Татар, перемігши їх у трьох битвах і на останній, головній, над річкою Ірпінь, де убиті Тимур і Дивлат, князі Татарські, Принци Ханські» [2, с. 41].

Зазначимо: князі Великого Галицько-Волинського князівства Андрій і Лев майже постійно виступали проти ординців у союзі з литовськими князями. На думку автора,

скоріше за все, у знаменитій Ірпінській битві, яка відбулася у 1323 році, загинули праонуки великого Данила Галицького — Андрій і Лев. Є ще одне свідчення із Никоновського Літопису, де московський князь Семен скаржився ханові Золотої Орди Джанібеку на дії литовського князя Ольгерда. Послухаємо:

«Олгерд улусы твои все высек и в полон вывел, а еще хочет и нас всех (московитів. — В. Б.) вывести к себе в полон; а твои улус пусть до конца сотворити: и тако убагатеv Олгерд Гедиминович хочет тебе противен быти» [21, с. 192].

Ще раз звернімо увагу, що порубіжні землі від Смоленська до Москви, які в сорокових роках XIV століття перебували в руках князя Ольгерда, раніше підпорядковувалися особисто ханові Золотої Орди, але були заселені татарами ілів різних улусів. Кожен хан золотоординського улусу тримав у цих землях свої сотні й тисячі для захисту кордонів держави ще з часів хана Батия. Ті різноулусні шматки території Золотої Орди належали до так званих земель Західної Мещери. Саме про землі так званої Західної Мещери йтиметься у листах кримських ханів до московських князів на рубежі XV–XVI століть.

Слід також звернути увагу, що князь Ольгерд усі зібрані податки з тих земель платив до казни Золотої Орди. Певно, існували й інші умови переходу тих земель до складу володінь князя Ольгерда. Зауважимо: у 80-ті роки, за часів хана Тохтамиша, питання Мещерських земель мало догвірну базу, про що свідчить ярлик хана Тохтамиша до польського короля Ягайла 1392 року. Порозуміння до Великих Литовсько-Руських князів та ханів Золотої Орди прийшло пізніше, а в 1319–1340 роках між ними точилася боротьба.

Так, після захоплення Литовським князем Гедиміном Луцька, Володимира, Овруча, Києва та інших північних князівств Великого Галицько-Волинського князівства у 1319–1320 роках, що передувало золотоординському походу на Велике князівство у 1322–1323 роках, всі північні землі сучасної України увійшли до нової держави, яка

стала йменуватись Велике Литовсько-Руське князівство. На переконливу думку автора, то було вимушене рішення нащадків великого Данила Галицького. Вони розуміли: хан Узбек та його оточення обов'язково нанесуть удар по Великому князівству після того, як стали відроджуватися та посилюватися Київ, Овруч, Новгород-Сіверський, Путивль та інші. При цьому українські (руські) князі розуміли, що об'єднання сил з Литвою не несло їм окатоличення, зміни мови, традицій тощо.

Слід думати, що такі князі, як Великий Володимирський князь Андрій, Львівський князь Лев, Овруцький князь Андрій, Київський князь Іван-Володимир, Путивльський князь, Новгород-Сіверський князь та десятки інших йшли на такий крок цілком свідомо. Серед них був і молодший брат Великого князя Андрія Дмитро, якого польські й російські історики прозвали вигаданим прізвиськом «Дедько» та віднесли до «бояр». І чомусь саме цей «боярин Дедько» довгих 26 років (з 1323 по 1349 рік) володів князівською вотчиною — Львовом та всією Галичиною і видавав накази, як звичайний князь. А головне, жоден князь із нащадків великого Данила Галицького, а їх було багато, не посягав цілих 26 років на родовий спадок. А потім, невідомо звідки, з'явився «приблудний князь» «Данило з Острога» у 1340 році та став захищати «боярський Львів» від польського короля Казимира разом із батьком Дмитром.

Суцільні винятки із правил!

Тому ще раз нагадуємо: з 1323 року, після смерті князя Лева II, у Львові на князівському престолі сидів молодший син князя Юрія — Дмитро. Саме князь Дмитро та його син Данило у 1340 році прогнали зі Львова польського короля Казимира, що грабував місто та Галичину. Але після смерті князя Дмитра у 1349 році, скориставшись відсутністю у Львові сина Дмитра — Данила, польський король Казимир знову зненацька напав та захопив Львів. Після того йому вдалося втримати Львів і Галичину за собою.

Прошу звернути увагу, що за свідченням першого ректора Київського університету професора М. Максимовича та десятка інших істориків: «Данило з Острога, князь Холмський (помер 1376 р.)» [65, с. 69].

Тобто «Князь Данило з Острога» посідав князівський стіл свого прадіда Данила Галицького у Холмі. Особисту спадщину батька, діда, прадіда, за правилами тих часів, успадковували молодші прямі нащадки. Тих правил у XIV столітті дотримувалися. Отож, у сина Данила Галицького — Лева був єдиний син Юрій, а в того — молодший син — Дмитро. А вже Дмитро мав сина «Данила з Острога».

Звичайно, родина Данила Галицького ніколи б не дозволила посісти предківський князівський стіл у Холмі чужому князю-зайді. Ці аксіоми слід поважати.

Отак отримали ще одне свідчення неперервності роду Данила Галицького у XIV столітті.

Скористаємося достовірною і надійною працею Лаврентія Похилевича «Сказания о населенных местностях Киевской губернии» 1864 року видання для визначення південного кордону Київського руського князівства після 1320 року. Ця праця Лаврентія Похилевича пройшла жорстку державну і церковну цензури, тому на сторінках книги зустріти щось антиросійське, недозволене неможливо. Що ж стверджувала російська, офіційна, історична думка станом на 1864 рік? Ось витяги із документованої праці «колезького асесора... чиновника Київської Духовної Консисторії Лаврентія Похилевича»:

«Белгородка местечко — древний Белгород, в 23-х верстах от Киева к западу на левом гористом берегу реки Ирпени... По разорении Киева и его окрестностей Монголо-Татарами Белгородка поступила в 1320 году под владение Литовцев вследствие победы Гедмина над Татарами при реке Ирпене» [36, с. 26].

«Богуславль местечко. Основание Богуславля относят к XI веку... В 1239 году, подобно другим городам, Богуславль разрушен монголами, а в 1320 году попал под власть

Гедимина и с того времени находился под властью Литвы и Польши» [36, с. 436].

«Местечко Белая Церковь. Стоит на обширной равнине по обеим сторонам реки Роси... в 81 версте от Киева... В 1311 году князь Слуцкий... с Андреем Немировичем, на урочище Ротку поразил на голову Татар, потерявших здесь 8000 убитыми. Это была первая победа Западно-русских князей над Татарами, за которой следовала победа над ними Гедимина в 1320 году при Ирпене, близ Киева...» [36, с. 390].

Хоча російські та українські історики пізніше заперечили цю битву, мотивуючи тим, що Л. І. Похилевич переплутав 1511 з 1311 роком, та не забуваймо, що праця пройшла наукову цензуру.

І наостанку:

«Город Васильков, в 37-ми верстах от Киева, на левом берегу речки Стугны... Васильков вместе с Киевом испытывал одинаковые бедствия: завоевание Литвой (1320 года), состояние под игом Польши, грабежи и разорени от татар, запорожцев и поляков» [36, с. 375–376].

Як бачимо, Київ і Чернігів разом із Волинню після 1320 року входили до спільної єдиної держави. Кордон на Київщині, після 1320 року, між Великим Галицько-Волинським князівством та Золотою Ордою проходив між Васильковом і Білою Церквою та Богуславом і Таганчею.

В той час, коли Богуслав і Васильків належали до Великого князівства, Біла Церква, Таганча і Канів — входили до Золотої Орди. І так, певно, тривало до 1362 року.

Послухаємо Лаврентія Похилевича:

«Город Канев. Канев по-татарски означает место крови» [36, с. 425].

«Таганча — слово татарское, означающее треугольник. Из этого заключают, что село основано при татарском владычестве...» [36, с. 432].

А ось ще одна згадка про Білу Церкву:

«Под настоящим своим именем Белая Церковь упоминается очень рано польскими летописцами, именно в конце XIV века. Так Стрыйковский говорит, что **«при Ольгерде Литовцы učinили свободными от Татар Торговицу, Белую-Церковь, Звенигород и все поля от Очакова до Киева и от Путивля до устья Дона»** [36, с. 391].

Слід звернути увагу: на 1362 рік — рік приходу на Русь Литовського князя Ольгерда та Синьоводської битви, Путивль, як і Київ, за описом польського хроніста Стрийковського, не звільнялися від татарського поневолення. Отож, на 1362 рік — уже були звільнені. І ще на одну річ прошу звернути увагу. Якщо на Правобережжі сучасної України (Русі) Золота Орда зуміла сягнути Канева — Білої Церкви (Кордон по річках Росі та Гнилому Тікичу), то на Лівобережній Україні татарські табуни та отари досягли річки Сейму і Путивля.

Збереглося надзвичайно мало історичних документів, які засвідчували б боротьбу українських (руських) князів з татарами проти захоплення ними нових земель та просування на північ. Хоча така боротьба, звичайно, мала місце. І чим далі татари Золотої Орди рухалися на північ, тим більше зростав опір.

Якщо навіть повірити історикам, що Лавреній Похилевич помилився з роком битви під Білою Церквою, то розгром ханом Золотої Орди Тохтою у 1300 році Ногая та участь у розгромі руських (українських) військ на боці хана свідчать про все більшу потугу Русі (України), і зрозуміло, що арабський історик Рукнеддін Бейбарс не помилявся.

Що ж стосується опору Золотій Орді з боку Київських, Чернігівських, Сіверських, Путивльських та інших князів, то слід мати на увазі, що вони повністю підпорядковувалися Великому Галицько-Волинському князівству і діяли, узгоджуючи свої вчинки з Великим князем, виходячи хоча б із особистої безпеки. І, як ми уже говорили раніше, цьому опору та протистоянню Орді є незаперечні свідчення, хоч би лист польського Короля Владислава Локтека, де він «пишномовно назвав (Галицько-Волинських

князів. — В. Б.) Андрія і Лева «непоборним щитом», який захищав Польщу від татар» [44, с. 102].

Це стосувалося й інших князів Русі (України).

Що цікаво, серед європейських документів збереглася **«Книга знань про всі королівства, землі та володіння, які є у світі»** — анонімний географічний трактат, який дійшов до нас у манускриптах останньої чверті XV століття. Автор, про якого відомо лише те, що він народився в Іспанії у 1304 р., подає «заочний» опис тогочасної ойкумени на підставі численних документальних джерел і подорожніх нотаток купців та мандрівників. Для українських науковців цей твір цікавий тим, що містить дані про галицько-волинські землі, які сягають... початку XIV ст(оліття).

Автор «Книги» нотує: **«Залишивши Польське королівство, я прибув до королівства Львів, яке німці називають Лемберг, у якому нараховується п'ять великих міст. Перше називається Львів, друге — Київ, ще одне — Володимир, ще одне — Пінськ, ще одне — Сівер** (Мова йде про Новгород-Сіверський. — В. Б.) [44, с.158].

Я вважаю, що «Книга знань про всі королівства землі та володіння, які є у світі» могла бути написана тільки між 1323–1349 роками, коли у **Львові князівський престол посідав правнук Данила Галицького — Дмитро**. Як бачимо, ніякої «боярської ради» на чолі із вигаданим польськими істориками «Дмитром Дедьком» «Книга знань» не зафіксувала. Одночасно автор «Книги знань» не зафіксував зайняття польським королем Казимиром «Львівського королівства», що сталося у 1349 році.

Маємо ще одне пряме, беззаперечне свідчення про вигадану львівську «боярську раду» та «Дмитра Дедька». Коли фальшувальників української історії, як кажуть, ловлять за руку на місці злочину, тоді вчиняється надзвичайно простеньке дійство — джерело оголошується хибним, недостовірним, або просто замовчується. Так сталося в українській історіографії з «Книгою знань про всі королівства, землі та володіння, які є у світі». Вона забута, її замовчують.

Про існування цієї книги я знав давно. Та добратися до її сторінок не можу досі. Велика подяка професору О. В. Русиній, що, хоча б за її допомогою, мені вдалося краєм ока зазирнути до глибокого європейського джерела. До шановної Ольги Василівни є велике прохання: зробіть, будьте ласкаві, висновки із наведених нейтральних джерел. У незалежній Україні це зробити на часі.

Однак повернімося до Русі, у XIV століття.

Ще раз переконуємося: після 1300 року збільшився вплив Великих Галицько-Волинських князів на Київську та Сіверську землі. Згідно із свідченнями європейських істориків і мандрівників, у 40-х роках XIV століття, великий князь Галицько-Волинського князівства Дмитро Юрійович (за свідченням «Книги знань» — король. — В. Б.) тримав столицю у Львові і йому підпорядковувалися Галичина (Львів), Волинь (Володимир), Київщина (Київ), Сіверщина (Сівер) та вся сучасна Південна Білорусь (Пінськ).

Коли в 1319 році правлячі нащадки Данила Галицького — Андрій і Лев приймали рішення про спільні русько-литовські дії проти Золотої Орди та залучення до них, в першу чергу, Київської та Сіверської землі, молодший брат Дмитро, посідаючи у ті роки Холмський князівський престол, підтримував старших братів. Немає нічого дивного, що після загибелі старших братів Андрія та Лева у 1323 році в битві з татарами на річці Ірпінь, Дмитро посів Львівський князівський престол свого батька (Юрія) та діда (Лева I), а сина Данила залишив у Холмі. Не дивно й те, що до Володимира призначили на князівський престол одного із синів Гедиміна — Любарта у 1340 році. Бо католика Болеслава не сприймали ні Русь, ні Литва.

Ні Гедимін, ні Любарт не висвячувалися Папським Престолом на королівський титул і, звичайно, в Європі величатися королями не могли, тоді, коли Данило Галицький та його онук Юрій отримували корони із рук Папських кардиналів. Тому саме Дмитро (син Юрія I) був у 40-ві роки XIV століття спадкоємцем королівського престолу, а поскільки

столицею володінь Дмитра Юрійовича був Львів, то він для європейців і був столицею держави.

Такому тлумаченню подій є докази у сучасній праці професора В. О. Русіної «Переділ давньоруської спадщини (1340–1380-ті рр.)» у книзі «Україна — хронологія розвитку». Послухаємо:

«Першим достеменно відомим нам представником Острозьких був батько Федора — князь Данило (Данилій), чиє ім'я фігурує в угоді, укладеній Любартом і королем Казимиром у 1366 р.» [44, с. 189].

Якщо вірити польській історії (як і російській), то якийсь, абсолютно невідомий князь, завіряє документи польського короля, коли поруч є угорський король та його брати й сини, керівники Ордену десятки литовських та польських князів та інші. Але що цікаво — Польщі та Литві потрібен був підпис саме Данила Острозького.

У чому річ?

А в тому, що в тих документах йшлося про спадок князя Данила — Руську (Українську) землю. Надзвичайно завбачливими були польські королі — розуміли ще в ті часи, що досягали на чуже.

Та коли Литва з Польщею об'єдналися унією, тобто Великий Литовський князь Ягайло прийняв католицьку віру та, одружившись із польською королевою Ядвігою, став одночасно ще й королем Польщі, картина різко змінилася. Українські (руські) князі не бажали прислуговувати католицькій Польщі. Українські (руські) князі мали підтримку з цього питання більшості литовських князів. А за одними й другими стояли люди. Назрівав конфлікт.

Ягайло виявився досить розумною й обережною людиною. Незважаючи на шалений тиск католицьких священників, він відновив Велике Литовсько-Руське князівство, передавши в ньому владу своєму двоюрідному братові Вітовту, а ще до того почав загравати із спадкоємцем Руського князівства сином Данила — Федором. Данило на той час помер (1376 рік).

Ось як учинив Ягайло із своїм іншим двоюрідним братом Федором (Федотом) — сином Любарта (Волинського). Послухаємо професора О. В. Русіну:

«Великий князь (???) Любарт Гедимінович залишив по собі трьох синів — Федора (заного також як Федот), Лазаря й Семена. Невдовзі згадки про двох останніх зникають з джерел, і Федір Любартович виступає як одноосібний спадкоємець Любарта... Як би там не було, невдовзі король Владислав-Ягайло починає систематично обмежувати права Любартового нащадка. Передовсім він виводить з-під його влади найвизначнішого з-поміж васалів — князя Федора Острозького. Потім відбирає у Федора (Федота. — В. Б.) Любартовича осереддя його володінь — Луцьк, передаючи його в управу тому-таки Федору Острозькому. Згодом син Любарта втрачає й решту батьківських земель — натомість Острозькі швидко ідуть угору. Походження цього князівського роду й досі остаточно не з'ясоване... середньовічні хроністи, плутаючись у власних побудовах, виводили їх то від Данила Галицького, то від легендарного володаря Києва князя Дмитра» [44, с. 188–189].

Мене завжди дивувала оця людська байдужість, сперта на мовби вимушену приреченість минулого. Бо ж добре відомо, що київський тисяцький Дмитро князем не був, а був лише тисяцьким Данила Галицького. То навіщо так зневажливо ставитися до нащадка славного предка Данила Галицького — Федора Острозького? Не личить нам сьогодні тиражувати давно запущену польсько-російську брехню. Тим паче, що маємо можливість запитати себе: навіщо польсько-литовські королі повернули князям Острозьким, по суті, всі руські землі від Волині до Поділля? Невже вони не розуміли, що роблять?

Звичайно, розуміли. Але, певно, руські (українські) князі нагадали литовцю-католику, польському королю Ягайлові, на яких умовах об'єднувалися Русь з Литвою проти спільних ворогів. Згадаймо, як успішно стояло проти ворогів, після появи, Велике Литовсько-Руське князівство. Послухаємо прямих нащадків Золотої Орди — московитів:

«...Фактично ж Литовсько-Руське государство оказалось разделенным на две сферы влияния: западную часть, коренную литовскую, доставшуюся Кейстуту, который посвятил все свое внимание отражению Тевтонского ордена, и восточную, русскую, которой правил О(льгерд). Усилия О(льгерда) были направлены к расширению... владений за счет... (земель Золотої Орди. — В. Б.) [97, т. 30, с. 587–588].

Слід розуміти, що не всі руські князі у 1319–1340 роках підтримували ідею спільної русько-литовської боротьби на півночі, сході та півдні. Але те, що саме цієї тези дотримувалися православні нащадки роду Данила Галицького і особисто князі (батько і син) Дмитро Львівський та Данило Холмський не викликає сумніву. Перші Великі Литовсько-Руські князі Гедимін і Ольгерд, ще не відчуючи повного тиску на свою землю з боку Тевтонського Ордену, дозволяли собі поводитися з українськими (руськими) князями дещо зверхньо, що особливо проявлялось у захопленні князівських столів на теренах Русі (Любарт, Володимир Ольгердович та інші). Але уже в часи Ягайла та Вітовта руські князі роду Данила Галицького (Острозькі) вийшли на перші щаблі влади Великого Литовсько-Руського Князівства.

І так тривало до того часу, поки католицька верхівка Польщі не окатоличила останнього представника роду Острозьких — Івана (Януша) та не змусила Велике Литовсько-Руське князівство до унії 1569 року. То був початок кінця Речі Посполитої, бо втративши свою першу еліту, український народ породив нову православну еліту — козачину.

V. Київські князі: 1300–1360-ті роки (за професором Л. Войтовичем)

Ми уже писали, що військо руських князів брало участь у битві хана Тохти проти Ногая у 1300 році. За свідченням арабських (єгипетських) істориків саме руський

(український) воїн відрубав Ногаю голову та привіз її хану Тохті. Навіщо автор наводить цю подію, деталізуючи її?

Справа в тому, що хан Ногай взимку 1299–1300 року був, за описами тих же, єгипетських, істориків, старою людиною. Тому ні за посадою (улусний хан), ні за віком опинитися один у голому зимовому степу не міг. Автор жив серед казахів більше сорока років і може стверджувати, що шана до аксакалів, навіть у сучасні часи, не дозволить казахам залишити літнього чоловіка одного у зимовому степу, тим більше — хана.

Судячи про давні тюркські (казахські) роди, не користуючись логікою сучасного холоуя, готового за гроші продати рідного батька. Бо справжні українці і сьогодні нічим не гірші за давніх тюрків. Завжди пам'ятаймо цю аксіому. Так от: перед тим як відрубати голову хану Ногаю, треба було спочатку у бою знищити охорону (гвардію) хана та все його оточення. Тільки після того командир переможців, чи за його наказом могли вирішити долю хана.

Звернімо увагу, як арабський історик Рукнеддин Бейбарс писав про воїна, який знищив Ногая:

«Настиг его (Ногай. — В. Б.) Русский из войска Токты; он (Ногай) сообщил ему, кто он такой и сказал ему: “не убивай меня, я Ногай, а отведи меня к Токте; мне нужно с ним сойтись и переговорить с ним”. Но Русский не поддался его словам, а тотчас тут-же отрубил ему голову, принес ее к царю Токте и сказал ему: “вот голова Ногай”» [3, с. 114].

Арабський історик-мусульманин подавав матеріал цілковито в промусульманському контексті, висуваючи на авансцену антихристиянські епізоди та вчинки. Але, одночасно, він повідомив, що у війську хана Тохті були присутні військові з'єднання руських (українських) князів.

Ми уже звертали увагу читачів, що то був не один руський воїн, а з'єднання, тисяча, чи тьма. Тобто від тисячі до десяти тисяч руських воїнів, про що араб-мусульманин, звичайно, писати соромився. Що зрозуміло.

Саме після того бою хан Тохта погодився, щоби Великий князь Лев Данилович тримав у Києві удільного князя, а не тисяцького, як було до того часу. У цьому епізоді шановний професор Леонтій Войтович, дотримуючись літописних догматів, вважає, що Київський князь був васалом Золотої Орди, як і його Путивльські родичі — нащадки князя Ігоря Святославича. Та слід мати на увазі, що абсолютно всі російські літописні зводи сфальсифіковані в часи Катерини II і князі Ярослав Всеволодович і його син — Олександр Ярославович ніколи ярликів на володіння Києвом не отримували і отримати не могли. Перший, за свідченням Вільгельма де Рубрука, загинув у Германії в 1241 році, а другий, так званий Олександр Невський, до 1254 року перебував при дворі хана Батия, після чого був призначений співголовою «Комісії з перепису населення імперії» від дому Батия під іменем Хура Ага, що засвідчив вірменський священник Гандзакеці Кіракос.

Всі ці російські фальсифікації досліджені та проаналізовані у книгах «Країна Моксель, або Московія» та «Москва Ординська», тому повторюватися не варто.

Ось що писав один із кращих сучасних українських істориків професор Леонтій Войтович про київських князів:

«Київський князь Станіслав-Терентій належав до Путивльських Ольговичів, нащадків князя Ігоря Святославича. Князь Володимир-Іван Іванович бл. 1300/1301 рр. отримав Київ за допомогою хана Тохти під час війни того з Ногаєм. На думку М. Грушевського він правив у першій чверті XIV ст. Станіслав-Терентій Іванович був його молодшим братом і став наступним київським князем з путивльської династії. Після поразки на р. Ірпені зимою 1323 р., він втік, ймовірно, до Орди» [16, с. 5].

Такий погляд на події цілком закономірний, якщо вважати, що Київські князі із династії Путивльських Ольговичів були васалами Золотої Орди. Та зовсім інші висновки слід зробити, якщо ті київські князі були удільними князями великого Галицько-Волинського князівства.

Ми достовірно знаємо, що літописні записи про володіння Києвом Суздальським князем Ярославом Всеволодовичем у 1243–1246 роках є стовідсотковою фальшивкою, бо в Києві, за свідченням тих же літописів і Платона Карпінського з 1240 по 1247 рік сидів тисяцький Данила Галицького Дмитро. Не будемо пояснювати аналогічну фальшивку з князюванням у Києві так званого Олександра Невського.

Немає сумніву, що всі ці роки (1240–1349) Київ належав до одного з уділів Великого Галицько-Волинського князівства. Про що свідчить незалежне джерело «Книга знань про всі королівства, землі і володіння, які є у світі», що розповідає про подорожі кастильського монаха-францисканця.

Уже згадувалося про цю книгу — та подорож монаха до Львова у 1324–1340 роках. Так от, за свідченням монаха-францисканця, Київ на початку XIV століття належав до «Львівського королівства». Подобається це комусь чи ні.

Раніше автор пояснював, чому європейські католики так називали Велике Галицько-Волинське князівство. Крім того, слід розуміти, що за вказівкою Папи Римського, Ватикан і монахи-католики визнавали тільки ті держави і тих королів, які були короновані Ватиканом.

«В. Антонович, вказавши на заплутаність розповіді про похід Гедиміна, піддав сумніву саму реальність походу... Йому опонував М. Дашкевич, звернувши увагу на відомості про **битву на р. Ірпін** в такому незалежному джерелі, як **Межигірський Літопис** та інші факти. Зауваження М. Дашкевича прийняв і М. Грушевський. З того часу дослідники розділилися, підтримуючи ту чи іншу версію...

Ця дискусія триває досі. Частина сучасних дослідників заперечують факт існування князя Станіслава. Існують сумніви і у самому факті походу Гедиміна на Київ, не кажучи про його датування. Однак **запис у Любецькому пом'янику князя Івана Станіславича, а також згадка А. Кальнофойським у числі Ктиторів Києво-Печерського монастиря самого князя Станіслава** не залишають сумнівів щодо існування цього князя. Такі потрібні збіги

просто виключені. Те ж стосується й інших фрагментів літописного тексту. **Путивль** згаданий **як київський пригород**, позаяк на той час **Київське князівство тримала путивльська династія Ігоревичів**. Тому цей аргумент В. Антоновича можна відкинути. Те ж можна віднести і до Слепорода..., неможливо довести, що цього пункту не існувало в першій чверті XIV, отже, факти приведені в джерелах **стосовно походу Гедиміна на Київ та битва на р. Ірпінь виглядають достовірними і їх немає підстав відкидати**» [116, с. 3–4].

Таким чином абсолютно різні джерела вказують на достовірність походу князя Гедиміна на Київ та битву литовсько-руського війська навесні 1323 року на річці Ірпінь з татарами. Тобто приєднання Києва та київського князівства до нової Великої Литовсько-Руської держави відбулося у 1320–1322 роках. Скоріше «Історія Русів» правильно зазначає 1320 рік з тим розрахунком, що у 1321 і 1322 роках відбулися дві попередні битви між татарами, з одного боку, та з русичами і литвинами, — з другого, у яких не визначився явний переможець. І тільки у битві 1323 року на річці Ірпінь татари зазнали остаточної поразки. Слід зазначити, що й ці три битви за Київ у 1321, 1322, 1323 роках зайвий раз свідчать про те, що Київ впродовж 1240–1320 років не належав до Золотої Орди ні в прямому, ні у васальному сенсі.

Саме тому Золота Орда й підтримала кандидатуру Польщі та окатоличеної частини роду Данила Галицького — Юрія II (Болеслава) на трон Великого князя, відчуваючи загрозу з боку православного князя — Дмитра Галицького.

І ще один незаперечний факт: до 1320 року Золота Орда на своєму західному кордоні не втратила у протистояннях жодного клапця завойованої землі (васально залежної теж). Тому Київ і Київське князівство бути винятком із правил не можуть.

Розбрату на ті часи в Орді не було. Якби у 1320–1330-х роках хан Узбек бажав забрати під свій контроль Київ,

то, зрозуміло, що йому в тих умовах ніхто б протистояти не зумів. Всі ці факти могли мати місце одночасно за умови підпорядкування Києва Великому Галицько-Волинському князівству впродовж 1240–1320 років.

Може виникнути цілком закономірне запитання: навіщо тоді Золота Орда у 1321–1323 роках посишала своє військо під Київ?

У нашому випадку слід розуміти, що Золота Орда, як домінуюча в регіоні держава, ставилася до сусідів (незалежних держав) як до підопічних, поблажливо і зверхньо. Вона вважала, що ті зобов'язані узгоджувати з Ордою всі свої внутрішні та зовнішні рішення. Тому за самоуправство Київ, як ближнього сусіда, належало покарати. Оскільки провина Києва вважалася незначною, то покарати Київ доручили одному із улусних ханів. На мою думку, то був Мохшинський хан Біликчі (правнук хана Беркечара). Ми пам'ятаємо, що улусу хана Бувала на ті часи не існувало.

Слід пам'ятати, що улусний хан Біликчі не належав до друзів Узбека та його роду, бо той свого часу підтримував хана Тохту, який винищив увесь ханський рід Узбека разом із його батьком. За свідченням арабських істориків хан Узбек залишився живим випадково. Мати переховувала його у далеких степових родичів. Тому не дивно, що навіть після загибелі в Ірпінській битві «Тимура і Дивлата, Князів Татарських, Принців Ханських» хан Узбек погодився на мир зі своїми західними сусідами. Узбек був зацікавлений у послабленні роду Біликчі. Не забуваймо також про війну Золотої Орди з державою Хулагуїдів на Кавказі та проблеми хана Узбека із ханом Беклемишем (Мещерський, Тверський князь) та його родами.

Врешті-решт, певно, у тій Ірпінській битві 1323 року загинули: Великий Галицько-Волинський князь Андрій, його брат Лев (Львівський князь) та Київський князь Станіслав-Терентій Іванович — головні винуватці невдоволення хана Узбека та його «правлячої ради старійшин».

Професор Леонтій Войтович, викладаючи дещо по-іншому матеріал, робить такий підсумок протистоянню: «Литовсько-ординська угода 1324 р. не могла обійти проблему Київського князівства. Очевидно, що саме тоді воно було повернене Путивльським Ольговичам... Ні Длугош, ні прусько-лівонські хроністи не повідомили про включення до складу Литви Київської землі, що так вразило В. Антоновича та П. Клепатського...» [116, с. 5–6].

Ще раз нагадую читачам, що шановний професор Л. Войтович дотримується тлумачення літопису про невходження Києва до Великого Галицько-Волинського князівства принаймні до 1300 року. Та у наших працях уже неодноразово ці хибні і тенденційні твердження спростовувалися. Що зробив і сам професор, наводячи незаперечне свідчення кастильського монаха-францисканця про “Королівство Лева”, до складу якого входив Київ, і подано його прапор — червоний хрест на зеленому фоні (відповідний фрагмент написаний бл. 1302–1306 рр.) [116, с. 6].

Що ж відбулося насправді?

Перше. Після захоплення Києва, литовський князь «Гедимін поставив у Києві свого родича Ольгіманта Міндовговича Гольшанського...

Ольгімант-Михайло, зайнявши Київський престол весною 1323 р., невдовзі його втратив. Путивльська династія повернула собі Київ за допомогою ординців...» [116, с. 5].

За наполяганням Золотої Орди, замість загинлого Київського князя Станіслава-Терентія Івановича, князівський стіл посів його молодший брат — Федір Іванович.

Не забуваймо: жодне офіційне джерело не заперечує, що Київське князівство та Київський князь у ті роки підпорядковувалися Великому Галицько-Волинському князівству.

Тобто і в 1324 році продовжував бути чинним договір 1250 року «Хан Батий — Данило Галицький».

Друге. У 1323 році на річці Ірпінь загинув Великий Галицько-Волинський князь Андрій Юрійович та його рідний брат Лев II. «Відомий лист (польського короля. — В. Б.)

Владислава Локетка до римського Папи Іоанна XXII, у якому повідомляється про смерть обох братів Юрійовичів, датований 21.05.1323 р...» [116, с. 4].

Це той лист, де польський король «пишномовно назвав Андрія і Лева “непоборним щитом”, який захищав Польщу від татар» [44, с. 102].

Згідно із заповітом Великого князя його наступником мав стати брат Лев, який теж загинув у битві, а дорослих спадкоємців у обох на 1323 рік не було. Виникла жорстока конкуренція серед роду Романовичів за великий князівський престол. Боротьба посилювалася від ворожнечі православної та католицької гілок роду та грубого втручання до цієї суперечки короля Польщі, хана Золотої Орди та великого князя Литви.

Якщо Польща і Литва безпосередньо претендували на Галицько-Волинський великокнязівський престол як нащадки шлюбних домовленостей, то Золота Орда — як одна із сторін майбутньої мирної угоди після Ірпінської битви. Склалася парадоксальна ситуація, коли православні нащадки роду Данила Галицького під тиском католиків роду, Польщі та Золотої Орди змушені були поступитися Великокнязівським престолом. То уже пізніше історики двох імперій підвели під те рішення, про відмову православної гілки роду Галицьких від великокнязівського титулу, наукову базу — відсутність спадкоємця. У 1323 році такої проблеми у роду Данила Галицького не існувало.

«Головну скрипку у цій грі» зіграли Польща та Золота Орда. Послухаємо істориків:

«Вже у 1324 р. під час боротьби за спадщину Романовичів хан Узбек пробував втручатися у ці справи, саме його позиція дозволила досягнути компромісу, за яким престол зайняв Болеслав-Юрій Тройденевич» [116, с. 5].

Як бачимо, Узбек підтримав варіант Польщі та католицької частини роду Данила Галицького. Звернімо увагу: сучасний професор Леонтій Войтович, наводячи цю думку,

послався на радянського професора Ф. М. Шабульдо. Отож, така думка в історичній науці існує давно.

Ми пам'ятаємо, що татарські супротивники золотоординського хана Тохти після загибелі Ногая тікали до польського королівства, де отримували земельні володіння та військові посади. Тому польські владоможці зі своїми інтересами у 1324 році були набагато ближчі до хана Узбека та його оточення, ніж православні нащадки роду Данила Галицького (його правнук Дмитро — син Юрія Львовича від другої дружини Варвари). Хан Узбек розумів, що православний князь Дмитро Юрійович, як і його брати Андрій і Лев, протистоятиме Орді, в той час, коли поляки на ті роки його повністю підтримували.

Так, у 1325 році Великим Галицько-Волинським князем став вихрещений із католиків у православні Болеслав (Юрій II) Тройденевич — син старшої доньки Юрія Львовича — Марії та польського князя Тройдена. Але ми чомусь забуваємо, що Велике Галицько-Волинське князівство складалося із двох частин — Волинської і Галицької. Тому, звичайно, якщо великокнязівський престол у Волині посів Болеслав (Юрій II), то Галичину посів його конкурент православний князь Дмитро Юрійович. Що закономірно. А його син Данило, який відомий в історії як Данило Холмський (з Острога), посів родову спадщину — Холм. Сподіваюся, жоден високоосвічений історик не погодиться, що такі диктатори свого часу, як хан Золотої Орди Узбек, король Польщі Локетек, Великий князь Литви Гедимін, захищаючи свої інтереси, могли нехтувати ними та дозволити створити у Львові якийсь, досі їм не відомий, «режим боярської олігархії». Про можливість існування такого правління вони й не знали.

Отак виліз назовні ще один «доважок брехні» російських і польських шовіністів, які, загарбуючи наші землі, посилалися на відсутність князів-спадкоємців.

Одночасно нагадаю читачам про існування книги Максима Федоровича Берлінського «Історія міста Києва», написаної у 1798–1799 роках. Високий російський чиновник,

яким був М. Ф. Берлінський, свято дотримувався священних постулатів Російської імперії. Він нічого не чинив проти інтересів імперії, а за його підручником «История российская для употребления юношества» молодь із 1800 року навчалась у гімназіях та університетах. Ось що писав Максим Берлінський у праці «История города Киева»:

«1252 [год. — В. Б.]. Около сего времени, с дозволения правительствовавшего в Киеве Льва Даниловича сына великого князя, некоторый доминиканец Иоакимф заложил в Киеве на Подоле первый римский костел и монастырь, который и поныне известен под именем Екатерининского греческого монастыря.

Напоследок Данило Романович, видя, что от союза с римским папою и принятия его догматов никакой выгоды не предвидится, а европейской помощи и того меньше, отложился от него через укорительную писанную к Римскому двору грамоту и выгнал из Киевского и Галицкого княжений всех католических бискупов, чем подал причину непримиримой ссоры с римским папою, который, кроме всяких анафем, старался даже возбудить против него крестный поход, но от сих угроз и предприятий римского двора никаких худых следствий не произошло, а князь сей оставался по-прежнему владельцем Киевского княжения» [134, с. 76].

Не буду наводити ще добрий десяток подібних цитат. Нагадаю тільки: то була офіційна думка російської історіографії початку ХІХ століття. І тільки через звичайну імперську примху, в тому ж таки ХІХ столітті, російська влада спохопилася і веліла змінити думку, ну як, мовляв, Київ міг підпорядковуватися якомусь Львову, а не Москві. І тому платівку змінили, а історики «мовчки втерлися».

Наводимо офіційних київських князів, починаючи з 1240 року:

1. Данило Галицький (1240–1264),
2. Лев Данилович (1264–1301),
3. Володимир-Іван (Путивльський) (1300–?),

4. Станіслав-Терентій (Путивльський) (?–1323),

5. Ольгімант Міндовгович (1323–1324),

6. Федір Іванович (Путивльський) (1325–1362).

Про те, що Київ зі своїми землями впродовж 1240–1362 років належав до Великого Галицько-Волинського князівства, забувати не слід. Це для української історії повинно бути аксіомою. Ставленик Великого Литовського князя Гедиміна — Ольгімант Міндовгович був на Київському престолі людиною випадковою. Тому й немає нічого дивного, що його у 1324 році прибрали.

Новий князь Федір Іванович (Путивльський), звичайно, був кандидатурою узгодженою і влаштовував усіх, в першу чергу — руських православних князів династії Галицьких, Гедиміна (Литву) та Узбека (Золоту Орду). І саме з цього слід робити висновки про його підпорядкування.

Не може бути жодного сумніву про номінальну приналежність Київського князя та київського князівства впродовж 1324–1362 років до Великого Галицько-Волинського князівства, яке існувало до 1384 року, поки не помер останній Великий Волинський князь Любарт Гедимінович. Престол Великого Галицько-Волинського князівства з 1325 по 1384 рік посідали католики: спочатку Юрій II (Болеслав) Тройденевич (1325–1340), а після нього — Любарт Гедимінович (1340–1384).

VI. На руїнах московських міфів

Повернімося до Київського князя Федора Івановича, усі вчинки та поведінка якого зайвий раз підкреслюють приналежність до Великого Галицько-Волинського князівства, хоча він узгоджував свої рішення як з Литвою, так і з Золотою Ордою.

Послухаємо витяг із Патріаршого, або Никоновського літопису, який полюбляють наводити російські історики

та їхні українські «одностойники», мотивуючи васальну залежність Києва від Золотої Орди після 1320 року.

«В лето 6839 (1331 рік. — В. Б.). Того же лета приидоша послы из Владимира Волынского от Феогнаста, митрополита Киевского и всея Руси, в Новеград, зовуще нареченнаго на владычество... И поиде инок Василей со владыча двора на постановление во архиепископы Новогороду к Феогнасту... в Волынскую землю, а с ним посадники... Они же... поидоша к Володимеру в Волинь, и пришедшем им в Волынскую землю в Володимер к Феогнасту, митрополиту Киевскому и всея Руси, и тамо поставлен бысть инок Василей в церкви пречистыя Богородици в епископы в Новегороде, месяца Августа 25 день...» [102, с. 204–205].

Як бачимо, у 1331 році митрополит Феогност відправляв службу Божу та висвячував новгородського єпископа Василя у столичному храмі міста Володимира (Волинського), де на той час була резиденція Великого Галицько-Волинського князя Юрія II (Болеслава). Тобто Велике Галицько-Волинське князівство у ті роки (1331–1333) існувало, не входячи ні до Золотої Орди, ні до Литви.

«В лето 6840 (1332 рік. — В. Б.). Пресвященный Феогност, митрополит Киевский и всея Руси, по поставлении отпусти Василя, архиепископа Новгородскаго, и с посадники его в Новеград, оне же бояся Литвы и иде с посадники своими Новгородцкими межи Литвы и Киева, уходом бежаще, а Феогност митрополит за ними грамоту прислал с своим сыном боярским ко владыке и к посадникам, глаголя сице: “Князь Литовский отпустил на вас 500 человек Литвы поимати вас”. Они же начаша скоро бежати, и убежавши им у тех, и пришедшим им под градом Чернигов, и тамо пригнася за ними князь Феодор Киевский с баскаком Татарским в мале дружине, точно в пятидесят человек, а со владыкою быше и с посадники 600 человек. И бе им весть и окрепившися стаща противу тверди, и ко князю к Федору начаша люди прибывати, а Новгородцем нача страх прибывати, и тако даша окуп с себя. Князь же Феодор

Киевский мир устроив и окуп взем, и тако на миру поимал мужа честна и славна митрополичья... Радслава, и на Киев отведе, и оттуда посла его к Феогнасту митрополиту... Архиепископ Новгородский Василей с посадники оттуда идоша к Брянску, и от Брянска приидоша к Торжку, месяца Ноября 3 день» [102, с. 205].

Спиралючись на згадані в тексті слова «баскак Татарський» російські історики досі роблять висновок, що Київ у 1332 році входив до складу Золотої Орди. Що є звичайною вигадкою. Ось чому.

Після того, як у 1325 році, за згодою усіх зацікавлених сторін, київський князівський престол посів князь Федір Іванович Путивльський, Золота Орда, звичайно, час від часу надсилала до Києва свого представника. Ото літопис його й назвав «баскаком Татарським». Бо за навіть російськими офіційними джерелами баскак — це правитель. Послухаємо:

«Баскак (тюркське), чиновник... хана, ведавший сбором дани и учетом населения в завоеванных землях. Б(аскаки) имели воен(ные) отряды, с помощью к(ото)рых подавляли выступления покоренного населения...» [25, т. 3, с. 27].

Нічого подібного так званий «баскак» київський не мав.

Звернімо увагу, у делегації з Новгорода непорозуміння виникали тільки з Литвою, і то не раз. З Київським князем у них непорозумінь не було — сплатили, що повинні були зробити на чужій території, і поїхали далі. А так званий «баскак Татарський» був зобов'язаний поцікавитися підданими своєї держави та, за необхідності, стати на їхній захист. Ось тому й вирушив з князем Київським наздоганяти делегацію.

Так треба трактувати давні літописні записи Никоновського літопису. Хоча слід зауважити, що, за свідченням російських академіків та професорів, цей літопис — є звичайною пізнішою компіляцією. Послухаємо:

«Никоновская летопись, русский летописный свод 16 в... Н(иконовская) л(етопись) представляет собой громадную

компіляцію, створену на основі використання багатьох, в т. ч. не збережених до нашого часу, джерел» [25, т. 18, с. 15].

В інших літописах цього епізоду просто немає.

Цікаво зазначити: ця так звана компіляція виконана настільки неякісно, що кидається в очі при звичайному опрацюванні тексту. Автор пропонує звернутись до тексту Никоновського літопису, щоби переконатись у цьому фальшуванні.

Попередній Митрополит Петро, якому хан Золотої Орди Узбек звелів переселитися до Москви та мешкати при його висуванці Іванові Калиті (Кульпі, Кельдібекові), помер у 1326 році і був похований, як звичайна людина, на вулиці. То уже пізніше його останки перенесли до побудованого храму. І вчинив те митрополит Феогност:

«В лето 6836. Пресвященный Исаия, патриарх Константиноградский, постави Феогноста митрополитом Киеву и всей Русской земле Грека, того же лета и прииде на великий стол, на митрополию на Киев и на всю Русь, и иде из Киева по градам многим, таже прииде и в Володимер и в славный град Москву к пречистей Богородице Успению и к чудотворцеву гробу Петрову и на его месте сяде и в его дворе нача жити...» [102, с. 195].

Отже, отримавши хрещення в митрополити, Феогност у 1328 році прибув до Києва, а звідтіля самовільно поїхав до Москви «к чудотворцеву гробу Петрову, и на его месте седе и в его дворе нача жити». Тобто самовільно перебрався з Києва до Золотої Орди, до Москви, без будь-якого дозволу — ярлика Великого хана Узбека.

Хоча, згідно з Ясою Чингісхана, у ті часи в Золотій Орді зайняти якусь посаду було неможливо без ярлика хана. Ярлик визначав права, обов'язки і місце проживання.

Тому вищенаведений із літопису текст — є звичайною московською вигадкою. Слід також зазначити, що людина на цю посаду в Орді попередньо узгоджувалася з самим ханом.

Далі: за літописом, митрополит Феогност самовільно поїхав у Новгород, де Іван так званий Калита разом із іншими князями, умовляли Тверського князя Олександра Михайловича поїхати із Пскова до хана Узбека. Оскільки Тверський князь не погоджувався, то Митрополит Феогност відлучив його разом із псковичами від церкви та наклав на усіх анафему. Ось як літопис подав те рішення Митрополита:

«И тако посла Феогнаст Митрополит отлучение и проклятие на князя Александра Михайловича Тверского и на весь град Псков, и на всю землю их...» [102, с. 203].

Хочу нагадати читачам, що то було неймовірне рішення, коли російська православна церква опустилася до звичайних проявів комуно-фашизму — колективної відповідальності. Церква завжди визнавала тільки індивідуальну відповідальність людини. І тільки така відповідальність людини перед Богом існує у світі.

Але на цьому не закінчилися мандри Митрополита Феогноста.

«В лето 6837 (1329 рік. — В. Б.)... Того же лета пресвященный Феогност, Митрополит., поиде из Новгорода в Волинскую землю, и оттуда иде в Галич и в Жараву, и оттуда прииде в Киев» [102, с. 203].

«В лето 6838 (1330 рік. — В. Б.)... Того же лета пресвященный Феогност, митрополит..., прииде из Киева в Волинь во град в Володимер... суцу ему во граде Володимири в Волинском, и тамо постави Феодора епископа во Тверь» [102, с. 203].

Цими вигаданими мандрами московські церковники намагалися поєднати тогочасну Московію — складову частину Золотої Орди із Києвом та Руссю, яку в ті роки уособлювало Велике Галицько-Волинське князівство. Тому, звичайно, рухатись із Києва до Галича, Чернігова та Володимира (Волинського) перешкод не існувало, але покидати Золоту Орду та рухатись із Новгорода — Брянська на Київ — Чернігів чи навпаки, були проблеми, і не малі.

Але далі трапилося ще цікавіше:

«В лето 6841 (1333 рік. — В. Б.)... Того же лета пресвященный Феогнаст, митрополит Киевский и всея Руси, прииде на Москву, быв в Цареграде и во Орде. Того же лета князь велики... заложи церкву камену на Москве, на площади внутри града, святого архангела Михаила и того же лета свершена и свещена бысть пресвященным Феогнастом, митрополитом... месяца Сентября в 20...» [102, с. 206].

Як ми бачили із наведених цитат, у листопаді 1332 року митрополит Феогност ще перебував у Володимирі (Волинському) і, звичайно, у піст, до Різдва Христового, розпочати свою подорож до столиці Золотої Орди Сарая та далі — до Константинополя не міг. А 20 вересня 1333 року той же Феогност, відвідавши Константинополь та цей раз Сарай, уже висвячував церкву у Москві. Тобто за Никоновським літописом, митрополит Феогност за 8 місяців, із січня по вересень 1333 року, подолав шлях — Володимир (Волинський) — Сарай — Константинополь — Сарай — Москва та вирішив такі питання:

- у Сараї (перший раз) — отримав у хана Узбека ярлик (дозвіл) посісти посаду митрополита та ярлик на проїзд (забезпечення) по території Золотої Орди,
- у Константинополі — отримав листи та подарунки до хана Золотої Орди Узбека від імператора і Патріарха, та обов'язковий військовий супровід.

За свідченням арабського історика Ібнбатуті, подорож від Сарая до Константинополя у ті роки тривала не менше 80 днів. Це, якщо не траплялися звичайні пригоди. А ті траплялись постійно... **У Сараї (вдруге)** — отримав від хана Узбека ярлик на посаду митрополита Золотої Орди, ярлик на проїзд до Московського улусу та військовий супровід до Московської ямської зупинки. У кращому разі на цю подорож треба було витратити майже 70 днів.

Не забуваймо: шлях від Володимира (Волинського) до Сарая долався у ті роки теж не менш ніж за 80 днів.

На подолання тільки шляху митрополитові Феогносту разом зі своїм оточенням, а то не менше 500–800 людей, треба було витратити близько 300 діб. Що зайвий раз свідчить про «доважки брехні» до Никоновського літопису. Отож, ми ще раз переконалися, що опис діянь митрополита Феогноста з 1328 по 1333 рік є вигаданим, звичайною вставкою до російської так званої історичної науки.

При цьому ми абсолютно не говоримо та не аналізуємо вчинки митрополита Феогноста за наведені (1328–1333) роки, які не узгоджуються із реаліями того часу.

Не забуваймо: у Золотій Орді для московського князівства не робили винятків із правил.

Цікаво зазначити: після 1332 року до своєї смерті, яка настала 1353 року, митрополит Феогност більше жодного разу не навідувався до Києва, Чернігова чи Володимира (Волинського). Як обрізало!

Сучасний професор Леонтій Войтович мав повне право зробити такий висновок щодо цього періоду української історії:

«Детально розбираючи епізод нападу на новгородського владику (1331 р.) і наступні епізоди церковної історії, пов'язані з Києвом, П. Клепатський приходить до цікавого висновку, що поставлений Тирновським болгарським патріархом Київський Митрополит Феодорит (бл. 1353 по 1356 р.) був висуванцем київського князя Федора. І саме через протидію цього князя литовський ставленник Роман не зміг зайняти митрополичого престолу у Києві в 1354 р. Ця гіпотеза заслуговує глибокої уваги. Інші ж висновки автора (П. Клепатського. — В. Б.) з історії цього періоду хибні» [116, с. 7].

Погоджуючись із частковим висновком професора Л. Войтовича, змушені зазначити, що сьогодні ми маємо змогу робити радикальніші висновки. І вони на часі.

Згідно з листом польського короля Казимира III до Константинопольського Патріарха (1350-ті роки), держава Данила Галицького — Велике Галицько-Волинське князівство

з давніх часів мала своїх окремих митрополитів. Думаю — то є цілковита істина, оскільки польський король у листі до Патріарха хибити не міг. Ось їхні імена:

1. Нифон.
2. Петро.
3. Гавриїл.
4. Феодор.

Оскільки ж за свідченням давніх достовірних джерел (про них говорилося раніше), Київ усі ті роки (1240–1362) належав до Великого Галицько-Волинського князівства, і в Константинополі про те, звичайно, знали, то московські митрополити не могли носити титул — «Київський». Це звичайний російський імперський анахронізм, вигадка.

Прийшла пора й цьому питанню надати принципового значення та вказати московитам на їхні чергові «доважки брехні».

Ось чому «Літопис Руський» після 1250 року й по 1292 рік жодним словом не згадує київських митрополитів — Кирила й Максима. Таких на Київсько-Галицько-Волинській землі з 1250 по 1292 рік не було. Що цікаво, «Курило — печатник (канцлер)» Данила Галицького до 1250 року (включно) у «Літописі Руському» згадується тричі: під 1241 роком (сторінка 399), під 1243 роком (сторінка 400), під 1250 роком (сторінка 406). Два останніх рази згадується так: «Курило — митрополит», хоча на ті роки митрополитом ще не був. У літопису те слово вжите, як звичайний московський «доважок брехні». Чому є дуже оригінальне свідчення у самому літопису.

Послухаємо літопис:

«Тим часом Курило-митрополит ішов [через Угри в Греки], посланий Данилом і Васильком, щоб [там його] поставили на митрополію руську» [18, с. 406].

Цілком достовірно відомо, що у 1250 році Москви ще не існувало, а так звана Ростовсько-Суздальська земля входила до складу Золотої Орди і ніякого відношення до «руської землі», де мав бути «руський Митрополит», не мала.

Отож, Константинопольський Патріарх не міг висвятити галичанина Курила в митрополити для Золотої Орди. Що, очевидно, не потребує доказів.

Професор Леонід Махновець, який перший опрацював та видав «Літопис Руський», звичайно, не звернути увагу на цей парадокс не міг. Через те, що так, як московська влада категорично забороняла торкатися цього питання, приписуючи собі галицького «Курила-печатника» в митрополити, то професор, підігравши московитам, вчинив блискуче, написавши на сторінці 523 в одній із довідок: «Кирило (Курило) П... З осені 1250 сидів у Суздалі» [18, с. 523].

Всі залишилися задоволені та не звернули уваги, що то — відверта і очевидна брехня. Бо ще у 1912 році, в часи найжорстокішої столипінської цензури, у Москві вийшла друком праця К. Валішевського «Іван Грозний», де автор цілком достовірно заявив:

«До татарского нашествия разделение русской земли на маленькие княжества и сохранение постоянной связи церкви с Константинополем были гарантией независимого положения ее владык. Но в это время (після 1240 року. — В. Б.) они решили стать под защиту новой власти. **Митрополит Кирилл стал жить при дворе самого хана.** Милостивая грамота Мангу-Тимура и щедро раздававшиеся его приемниками ярлыки были наградой за это положение» [135, с. 46].

Отож, золотоординський митрополит Кирило постійно проживав при хані Золотої Орди, в столиці Сараї. Ми не можемо не довіряти праці незалежного історика, яка пройшла церковну і державну цензури та видавалася у Москві. Тому немає нічого дивного, що московити, фальшуючи свою історичну науку, прибрали із давніх руських (українських) літописів руського митрополита Нифона і підмінили його своїм золотоординським — Кирилом. А для достовірності пов'язали його з князем Данилом Галицьким та руським (українським), на ті часи хрещеним, народом, як кажуть прості сучасні «русские» — «Наглости им не занимаь».

Ще раз нагадую: до 1721, часів Петра I, усі сучасні «русские» були знані світу як московити і ніхто у світі їх «руськими» не називав. Це — аксіома.

І наостанок нагадую: приступаючи до видання «Полного Собрания Русских Летописей», Археографічна Комісія чесно повідомила у «Передмові»:

«Высочайше утвержденными в 18 день 1837 года Правилами возложено на Археографическую Комиссию издание в свете Полного Собрания Отечественных Летописей...

Не подлежит сомнению, что все известные списки Летописей, относящиеся к пространству от XIV до XVI столетия:

а) не принадлежат к первобытным памятникам Славяно-Русской письменности...» [29, с. II–VI].

Слід також зазначити, що до кінця XV століття стовідсотково усе діловодство в Московському князівстві велося державною мовою Золотої Орди — уйгурською. Тому на сьогодні Москва користується виключно фальшивими перекладами з уйгурської мови пізніших століть. Послухаємо сучасного російського професора А. В. Пушкарьова про російські літописи:

«Основатель советского источниковедения и археографии доктор исторических наук, профессор С. Н. Валк прямо пишет, что русских актов XIV века и ранее не существует. Самые ранние — это подделки второй половины XV века. Акты с датой XV века на самом деле подделки XVI века.

Выше я упоминал, наверное, чудом сохранившийся подлинный документ самого конца XV века, подписанный дьяком уйгурскими буквами. И это не дипломатический документ одной страны к другой. Это внутренний, гражданский документ. В стране использовалась уйгурица, так же как в Золотой Орде и у тимуридов. Было бы наивно полагать, что если все правовые документы подделка, то все «Летописи» подлинны. Естественно, массовая подделка затронула все сферы. И летописную тоже» [136, інтернет].

Тому автор ще раз вказує на цілковиту хибність посилення українських науковців на достовірність російських

літописів та пропонує якомога більше звертатися до іноземних першоджерел, критично осмислюючи кожен факт.

Підведемо короткий підсумок цієї частини нашої книги.

Звичайно, говорити про повне об'єднання Русі з Литвою після 1320 року — дещо зарано. Київське князівство продовжувало входити до складу Великого Галицько-Волинського і не підпорядковувалося напяму Литві, на тому у 1324 році наполягли хан Узбек та Золота Орда, побоюючись посилення об'єднаної держави. Але вплив литовських князів на Київ та Київського князя Федора Івановича Путивльського значно посилювався. В той час, як вплив Золотої Орди на Київського князя та Велике Галицько-Волинське Князівство в цілому значно впав.

Свідченням того є:

перше, опис поведінки Київського князя Федора до чиновників Золотої Орди найвищого рангу — митрополита Феогноста і новгородського Єпископа Василя;

друге, в той час, коли воєнні загони Литви вільно рухалися у прикордонній зоні Києва, татарському баскакові не дозволено було мати свій воєнний загін, щоби реагувати на те.

Так свідчать літописи.

Таємниці Синьоводської битви

Синьоводська битва, яка відбулася 1362 року і принесла звільнення південним землям Правобережжя України від Золотої Орди, мала великий вплив на розвиток Русі (України). Після цієї битви землі Поділля відійшли до Великого Литовсько-Руського князівства. Майже вся земля, заселена на ті часи українською людністю, позбулася примусового впливу законів і порядків Золотої Орди.

Давня Русь на 1240 рік, коли татари хана Батия проходили через нашу землю воєнним походом, складалася з двох Великих князівств: Галицько-Волинського і Чернігівського. Мова йде про землі сучасної України. Велике Галицько-Волинське князівство, до якого належав і Київ у ті часи, не входило до складу Золотої Орди. Чернігівське ж князівство (Сіверська земля) після втрати Великого князя Михайла (1246 рік) стало залежним від Золотої Орди, а його землі використовувалися, хоча й не постійно, ханами.

У 1320 році Київ увійшов до складу Великого Литовсько-Руського князівства. Однак після 1325 року за згодою Литви і Золотої Орди знову став уділом Великого Галицько-Волинського князівства, яке із 1340 року очолив литовський князь. Прикладами того є історичні праці першого ректора Київського державного університету професора М. О. Максимовича (1804–1873), професора Московського університету М. П. Погодіна (1800–1875), врешті «Історія Русів» Георгія Кониського та «Історія міста Києва» Максима

Берлінського, які пройшли жорстку потрійну церковну та державну цензури.

Це вже радянські професори, співаючи «палких пісень» про «великий русский народ», посунули дату «визволення» Києва з 1320 на 1362 рік. А саму Синьоводську битву 1362 року замовчували, щоб не заважала насолоджуватись вигаданою Куликовською битвою 1380 року, яка «поклала край монгольському игу».

Були знищені документи про місце Синьоводської битви між сучасними селами на півдні Київщини Медвином і Браним Полем. А «Литовська метрика», яка розкриває таємниці давніх часів Литовсько-Руської держави, Москвою викрадена і захована до таємних сховищ.

Повернімося до Синьоводської битви 1362 року. Майже 200 років точиться суперечка щодо того, де відбулася Синьоводська битва 1362 року. Одні історики і дослідники пов'язують битву з річкою Снивода (сучасна Вінницька область), інші — з річкою Синюхою (Кіровоградська область).

До суперечки долучалися кращі українські історики: М. С. Грушевський, В. Б. Антонович, Н. Молчановський, М. Дашкевич, Н. Полонська-Василенко, Д. Яворницький, Ф. Шабульдо та інші.

Проте місце Синьоводської битви не визначено досі. Запущені до літописів московські вигадки не дозволяють українцям консолідуватися та об'єднатися у висновках. І сьогодні в Україні історична думка щодо локалізації Синьоводської битви не означена. Ведуться такі гострі суперечки, які іноді виходять з-під контролю і сягають відвертих образ. Що цікаво: цим грішать як одна, так і друга сторони.

Прихильники Синьоводської битви на теренах сучасної Вінницької області залучають на свій бік переважно дослідників-істориків, тоді як прихильники Синьоводської битви на теренах сучасної Кіровоградської області залучають на свій бік переважно дослідників-археологів. Отож і там, і там дослідження ведуться однобоко, неконсолідовано, а головне хибними шляхами.

Прихильники битви на річці Сини́вода дозволяють собі допускати неоднакові умови для порівняння. Так, вони заявляють про неможливість проходження війська князя Ольгерда через «Чорний ліс, бо він був непрохідним, суцільним», тоді як військо Ольгерда через Поліські ліси та болота проходить без зайвого клопоту. Такі порівняння некоректні. У дослідженнях відсутні будь-які археологічні дані, що зводять їх до звичайних заклинань.

Прихильники ж битви на річці Синю́сі оперують практично всуціль археологічними дослідженнями. Істориків, які звертають їхню увагу на певні невідповідності щодо трактування давніх подій, називають непрофесіоналами. Тому не дивно, коли, скажімо, один професор-археолог розповідає, що «татаро-монголи розсипалися по всій Правобережній Україні і винищили геть усе до самої Буковини і Карпат». А на уточнювальні запитання щодо цієї заяви лише кліпає очима.

Настав час об'єднати зусилля і прийти до спільної думки щодо місця Синьоводської битви 1362 року. При цьому слід врахувати всі аспекти історичних та археологічних досліджень.

Сьогодні всі історики світу визнають факт Синьоводської битви (1362 рік) і її вплив на подальші події, що відбулися на східноєвропейських теренах. Головні суперечки ведуться щодо локалізації місця Синьоводської битви та шляху, яким рухалося військо Великого Литовсько-Руського князя Ольгерда до місця битви.

До того ж із мовчазної згоди істориків абсолютно не досліджено питання ідентифікації супротивників князя Ольгерда, які в давніх літописах та хроніках визначені як «три брата татарския князи отичи и дедичи Подольської землі...» [99, с. 72].

Автор, спираючись на факти, на які досі не звертали уваги сучасні історики, подає своє бачення Синьоводської битви.

Хотів би зазначити: не можна виривати один рік чи одну подію з контексту минувшини, не пов'язуючи докупи всі чинники, які достовірно мали місце в ті часи.

Цю аксіому всі розуміють, але не всі дотримуються. Тому пропоную проаналізувати події, що відбувалися напередодні Синьоводської битви.

Цитати наводитимемо мовою оригіналу.

I. Шлях руху війська князя Ольгерда

Після смерті Великого Литовсько-Руського князя Гедими́на у 1341 році єдине Велике князівство розпалося на уділи.

Послухаємо «Энциклопедический словарь» товариства «Бр. А. и И. Гранат».

«Первое время после смерти Гедимина (1341) О(льгерд) владел лишь гор(одом) Крево и княжеством Витебским, не пользовался правами старшинства, и все его братья сохраняли самостоятельность в своих уделах; но в 1345 г. под влиянием напора Крестоносцев О(льгерд) и брат его Кейстут сознали необходимость объединения, заключили между собой союз и добились руководящего положения в государстве... Фактически же Литовско-Русское государство оказалось разделенным на две сферы влияния: западную часть, коренную литовскую, доставшуюся Кейстуту, который посвятил все свое внимание отражению Тевтонского ордена, и восточную, русскую, которой правил О(льгерд). Усилия О(льгерда) были направлены к расширению своих владений за счет русских земель... В 1355 г. была присоединена значительная часть Чернигово-Сиверского княжества. В 1362 г. О(льгерд) разбил на р. Синяя Вода татар и завладел Подолией...» [97, т. 30, с. 587–588].

Звернімо увагу: Ольгерд ще за часів життя батька мешкав у Вітебську і володів Вітебським князівством. Отож його спадщина лежала на сході держави. Слід зазначити, що з 1347 по 1361 рік Ольгерд із своїм військом майже

постійно перебував або на сході, або на південному сході своєї держави. Про те свідчать не тільки польські та литовські джерела, а й російські.

Якщо звернемося до російських Енциклопедій, то побачимо, що у п'ятдесяті роки XIV століття Ольгерд приєднав до Великого Литовсько-Руського князівства майже всі землі так званої «Західної Мещери» з такими містами (мовою оригіналів): «Брянск, Стародуб, Почеп, Белый, Карачев, Радогощ, Великие Луки, Торопец, Ржев, Вязьма, Дорогобуж, Рославль, Кричев, Мосальск, Мещовск (Мещерск), Козельск, Белев, Одоев, Калуга, Волхов, Мценск» тощо. Підкорив Ольгерд також так звані «Сіверські міста»: Новгород-Сіверський, Чернігів, Путивль, Глухів, Рильск тощо. Нагадаємо: в церковних джерелах Константинополя досі зберігається лист князя Ольгерда до Патріарха, де князь розповідає про свої негаразди з московським митрополитом Алексієм.

Ось витяг із листа Великого князя:

«...От Царя Литвы Ольгерда Патриарху поклоны. Прислал ты ко мне писание с моим Феодором, что Митрополит печалуется тебе о неправде. Говорит: Царь де Ольгерд заезжает. Ино не я начал заезжать, а начали заезжать сперва они, и крестнаго целования, что имели ко мне, не сложили, и клятвенной грамоты ко мне не отослали. И заезжали они меня девять раз... Мимо крестнаго целования взяли города Ржев, Жижку, Нудень, Осечень, Горышев, Рясну, Великая Луки, Кличень, Всилук, Волго, Козлово, Липицу... Хотен, Фомин Городок, Березуй, Калугу, Мценск. А то все города, и все их взяли, и клятвенных грамот не отослали. И мы того не терпя, самих их заехали, а не исправят ко мне, и ныне терпеть не буду. По благословении твоему Митрополит (Алексій. — В. Б.) благословляет их на пролитие крови. А доныне и за отцев наших не бывало такого Митрополита, каков сей Митрополит: благословляет Москвитян на пролитие крови! И ни к нам не приходит, ни в Киев не отправляется. А кто целовал крест ко мне и убежал к нему, Митрополит (Алексій. — В. Б.) снимает с него крестное целование... Иван

Козельский, слуга мой, целовал крест ко мне, и с матерью, и с женою, и с детьми... и он, кинувши мать, и братьев, и жену, и детей, бежал, и Митрополит Алексей снял с него крестное целование. Иван Вяземский целовал крест, и бежал, и порук выдал, и Митрополит снял с него крестное целование... А мы зовем Митрополита к себе, и он не идет к нам. Дай нам другого Митрополита Киевского на Смоленск, на Тверь, на Малую Россию, на Новосиль, на Нижний Новгород...» [48, с. 148–152]. Далі текст обірваний.

Автор перепрошує за надмірну цитату. Але вона надає настільки вагому та достовірну інформацію, що її треба було навести, аби зрозуміти тодішній стан Великого Литовсько-Руського князівства і Московії — складової частини Золотої Орди.

Щоби зрозуміти деякі з наведених фактів у листі князя Ольгерда до Константинопольського Патріарха, звернімося до офіційних московських джерел, тобто — до Патріаршого (Никоновського) літопису та до «Истории Российской» В. М. Татищева, які видавалися в один час і контролювалися одними цензорами під пильним оком Катерини II.

Книга В. М. Татищева, яка подавала період князювання Ольгерда, друкувалася вперше у 1784 році. При цьому Катерина II, забираючи в академіка Г. Ф. Міллера третю частину рукопису В. Н. Татищева, попередила того:

«...Ни один лист не может без ведома Коллегии сообщен быть кому-нибудь стороннему...» [100, с. 801].

Як бачимо, матеріали цих праць, до яких ми звертатимемося, нічого поганого для московитів нести не можуть.

Тож послухаємо щодо розуміння князя Ольгерда слова «заезжать»:

«6864 (1356)... Того же лета князя ситского сын Иван седе с Литвою во Ржеве... Тое же осени воевал Ольгерд Гедиминович Брянск и Смоленск...» [101, с. 108].

«6866 (1358)... Того же лета князь Василий Михайлович Тверский со своими и Можайскими полки взял Ржеву, а Литву изгнал» [101, с. 109].

«6867 (1359)... Того же лета смольяне воеваша Белую. А князь великий литовский Ольгерд приходил ратью к Смоленску и град Мстиславль взял, и наместники своя в нем посадил: и посла сына своего Андрея со многою силою ко Ржеве, и град взял, и наместники своя в нем посадил» [101, с. 111].

От що означає Ольгердове слово: «заезжать» — завойовувати.

Як бачимо, у 1356 році Ржев (Ржева) приєднався до Великого Литовсько-Руського князівства без війни, а Ржевський князь Іван дав Ольгерду Клятвенну грамоту і цілував хреста на вірність. Потім зрадив Ольгердові під впливом московського митрополита Алексія і повернувся 1358 року до Золотої Орди. А в 1359 році Ольгерд уже за допомогою сили повернув собі Ржев (Ржеву).

Словами князя Ольгерда це подано так:

«И мы того не терпя, самих их заехали, а не исправят ко мне, и ныне терпеть не буду...» [48, с. 150].

Що ж ми бачимо далі?

«6866 (1358)... Тое же зимы пред Крещением преосвященный Алексей Митрополит поехал в Киев...» [101, с. 110].

Патріарший літопис повідомляє про цю подію майже дослівно.

«В лето 6866... Тое же зимы по Крещении пресвященный Алексей Митрополит поеха в Киев...» [102, с. 230].

Що Митрополит робив у Києві більше року, ні Патріарший літопис, ні «История Российская» В. М. Татищева не повідомляють.

Вони говорять таке:

«В лето 6868... Преосвященный и блаженный Алексей Митрополит приде из Киева в Володимер и на Москву; а Роман Митрополит приде во Тверь...» [102, с. 231].

А от що говорить з цього приводу «История Российская» В. Н. Татищева:

«6868 (1360). Преосвященный Алексей митрополит прииде из Киева во Владимир и на Москву. А Роман митрополит приде во Тверь...» [101, с 111].

Ми ще раз переконуємося, що обидві праці проходили через одні й ті самі руки редакторів та цензорів Катерини II.

В офіційній російській історичній науці шукати істини про те, як зустрів князь Ольгерд митрополита Алексія в Києві, марна справа. Тому звернемося до російського професора Г. В. Вернадського (1887–1973), який мав можливість працювати у кращих бібліотеках та університетах світу.

От що він повідомляє:

«Митрополит Алексей пытался осуществить свои права и в 1358 году отправился... (у Київ. — В. Б.), но был арестован по приказу Ольгерда...» [20, с. 121].

Митрополит Алексій увесь 1359 та початок 1360 року, за наказом князя Ольгерда, сидів у Києві під арештом. А повернувся у 1360 році до Москви без Тверського Єпископату. Певно, і без інших, які в листі до Патріарха називав князь Ольгерд. Але те російська історія замовчує.

Відмовитися від Єпархій та дати клятву не посягати в подальшому на них, аби бути звільненим, митрополит Алексій міг тільки особисто перед Ольгердом. Що і сталося в першій половині 1360 року в Києві.

Між іншим, як би московити не поливали брудом тодішнього Київського митрополита Романа, вони змушені були визнати:

«Князь же Всеволод Александрович... многу сотвори честь и дары даде Роману Митрополиту, и паки повеле его проводите... с честью» [102, с. 231].

Того ж таки 1360 року і Патріарший літопис, і «История Российская» В. Н. Татищева повідомляють:

«6868 (1360)... Того же лета князь великий литовский Ольгерд Гедиминович приездил Ржевы смотреть» [101, с. 111].

Відчуваєте, як московити тенденційно та зневажливо подають історичний матеріал стосовно князя Ольгерда,

якого згідно з російським літописом більше цікавила маленька провінційна Ржева, а не нові Єпархії, що відійшли до його князівства і які він так палко захищав у листі до Патріарха.

Ми б ніколи не дізналися саме про такий московський метод фальшування літописів, якби не знали змісту листа Ольгерда до Патріарха. Маймо це на увазі.

Отож 1360 рік Ольгерд присвятив відвідинам та інспекції своїх земель від Дніпра до Волги на сході.

Про те свідчить і запис у літопису за 1361 рік.

Послухаємо:

«6869 (1361)... Того же лета приходним Литва ратью на Тверские власти и многу пакость сотвориша» [101, с. 112].

У 1360 році князь Ольгерд відвідав свої східні землі зі звичайною князівською дружиною супроводу. Щось йому таки дуже не сподобалося в Тверському князівстві, якщо він чи викликав сам, чи послав до Твері, а в ті часи вона називалася «город Святого Спаса», — військову «рать».

Головне, саме на тих землях у 1361 році перебували військові сили князя Ольгерда. Тому аж ніяк військо не могло розпочинати свій похід 1362 року із Вільни, як сьогодні стверджують деякі українські історики і дослідники. Це твердження не має під собою ніяких історичних доказів, як би комуś того не бажалося.

До сьогоднішнього часу між Калинковичами (Гомельська область Білорусії) та Кобрином (Брестська область) не існує доріг, які б дозволили хоча б тридцятитисячній армії військовим походом пройти з півночі на південь, маючи на озброєнні технічні засоби XIV століття, форсуючи річку Прип'ять та її притоки і десяток малих річок, долаючи суцільні багатокілометрові болота та безмежні лісові хащі.

Похід війська князя Ольгерда 1362 року не міг відбутися і не відбувався за маршрутом: Вільна — Новогрудок — Пінськ — Корчев (Корець).

Хотілось би повідомити зацікавленим Синьоводською битвою незвичне свідчення посла королів Англії і Франції

Гіллябера де-Ланноа до Великого князя Вітовта, який у 1421 році відвідав Велике Литовсько-Руське князівство. Так от: із Львова Гіллябер де-Ланноа дістався до Кам'янця на річці Лісна, де влітку 1421 року перебував Вітовт, здолавши 371 кілометр (50 німецьких миль). Далі маршрут де-Ланноа пролягав до Кам'янця-Подільського, на ті часи — Кам'янця (на Смотричі). Але прямої дороги від Кам'янця (на Лісній) у напрямку на Рівне (Корець) у ті роки не було, тому довелося послові, разом із князівським супроводом добиратися до нового Кам'янця знову через Львів, долаючи великий гак. Послухаємо Гіллябера де-Ланноа:

«Из Каменца (на Лісній. — В. Б.) я возвратился во Львов, до которого 50 лье, и вот сколько круга дал я, вне моей дороги... А из Львова, проехавши верхнюю Русь, я прибыл в Подолию и приехал в другой Каменец, удивительно расположенный город, принадлежавший упомянутому князю...» [8, с. 39].

Якщо глянемо на сучасну карту, то побачимо, що «пряма дорога» від Кам'янця на р. Лісна до Кам'янця на р. Смотрич аж ніяк не лежить через місто Львів, а має напрям: Кам'янець (на Лісній) — Луцьк — Волочиськ — Кам'янець (на Смотричі).

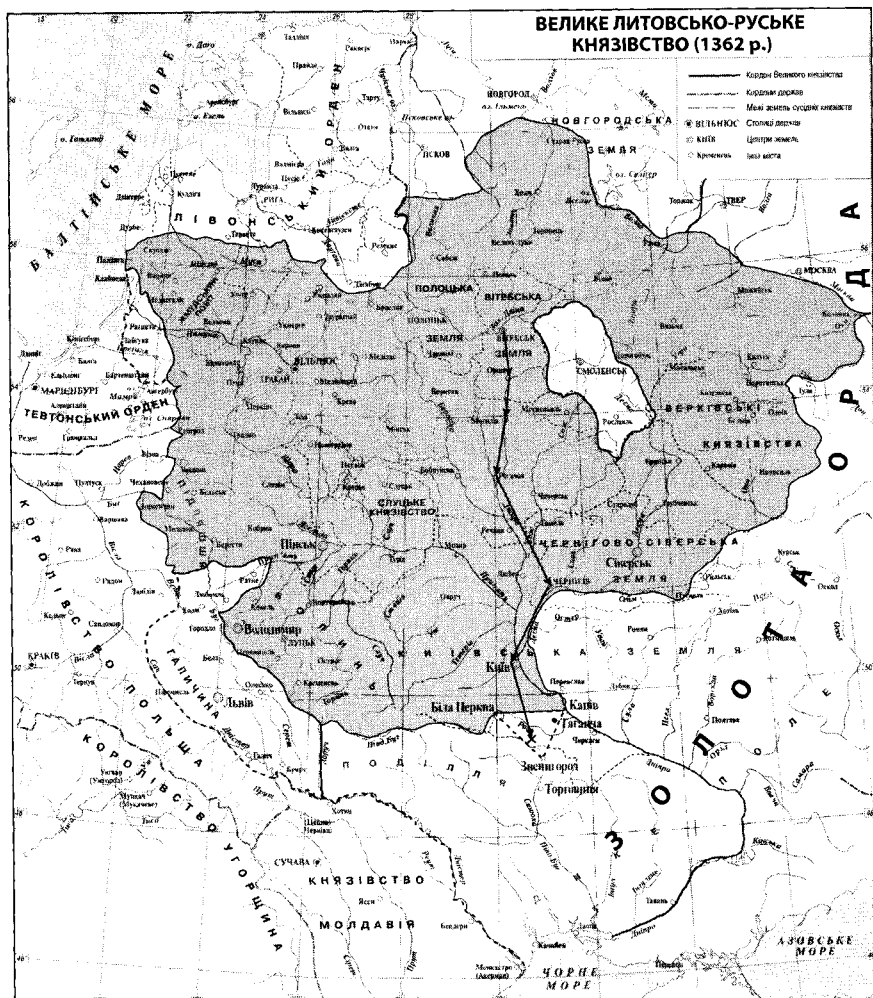
Щось таки не дозволило Гілляберу де-Ланноа поїхати прямою дорогою, хоча на ті часи всі землі України до Дніпра (і не тільки) належали Великому Литовсько-Руському князю Вітовту.

Та найголовніший секрет полягає в тому, що у старих історичних документах, виданих у російській імперії до 1784 року, вказано і напрям руху князя Ольгерда. Послухаємо:

«**6871 (1363)**... Того же лета Литва взяша Орешеву. И князь великий литовский Ольгерд Гедиминович Синюю Воду и Белобережье повоева» [101, с. 114].

Рух литовського війська розпочався із Вітебська на Оршу і далі мав напрям на Могильов, Гомель, Чернігів, Київ.

ВЕЛИКЕ ЛИТОВСЬКО-РУСЬКЕ КНЯЗІВСТВО (1362 р.)

→ → → Шлях князя Ольгерда до місця Синьоводської битви (Черкес-долина)

× Місце Синьоводської битви 1362 року – Черкес-долина
(між сучасними селами Бране Поле і Медвин)

Хоча Київ номінально не входив до Великого Литовського князівства, та після 1320 року постійно дотримувався союзу з Литвою проти Золотої Орди. А після 1340 року, коли престол Великого Волинського князівства посів литовський князь Любарт та підтримав руських князів у війні з поляками за Галичину, той союз став очевидним.

Не будемо розповідати, як у Російській державі фальшували літописи та хто те чинив. Нагадаємо тільки: до слова «Орешева (Орша)» в історії В. М. Татищева 1965 року видання є пояснення на сторінці 282, де повідомляється, що за Московсько-Академічним літописом слово «Орешева» слід читати як «Коршева».

Отак вносили фальш до російських літописів. Щоби дослідники пізніших поколінь пішли хибною дорогою, їм слово «Орешева» поміняли на «Коршева».

Що цікаво, Никоновський літопис 1788 року видання (частина 4) ще говорить про «Оршеву», а всі наступні видання, починаючи з Московсько-Академічного, уже подають слово «Коршеву».

Отже, ніякого «Коршева» у 1362 році Великий князь Ольгерд не завойовував. Він вирушив з Вітебська навесні 1362 року на південь. Вітебське князівство дісталось Ольгерду після одруження з донькою місцевого князя ще за життя батька у 1320 році. Тому сусідні уділи Смоленського князівства, Оршанське, Мстиславське та інші, які перебували у володінні родичів його дружини, Ольгерд довгий час не чіпав. Мстиславське князівство він приєднав до своєї держави, за російськими літописами, у 1359 році, а Оршанське — у 1362 році (за тими ж літописами).

А далі князь Ольгерд зі своїм військом попрямував існуючою на ті часи дорогою «із Варяг в Греки»: **Орша — Могильов — Гомель — Чернігів — Київ**.

Давши війську перепочинок у Києві та розвідавши стан справ у татар, що кочували далеко на півдні від Києва, Ольгерд зі своїм військом, підсилений русичами, пішов далі на південь уздовж Дніпра.

І тут слід звернути увагу на стан золотоординських улусів у ті часи. Майже всі історики ведуть мову про безвладдя, яке з 1360 по 1380 рік супроводжувало Золоту Орду. Таке явище, звичайно, мало місце і досить позитивно вплинуло на завоювання Литви.

Та головним, на думку автора, фактором, що посприяв значним завоюванням Ольгерда, був інший, природний фактор — чума, яка тоді котилася з регіона в регіон.

Аби не плутати роки, дотримуватимемося вищеназваних першоджерел. Бо відомо, що різні джерела подають одні й ті самі події під різними роками.

Отже, за Патріаршим літописом та «Историей Российской» В. М. Татищева чума найбільше лютувала в таких місцях:

«6854 (1346)... Того же лета бысть мор силен зело под восточною стороною на Орначи, и на Азсторокани, и на Сарай, и на Бездежи, и на протчих градах, странах, на христианех, и на армянех, и на фрезях, и яко не бысть кому погребати их» [101, с. 98–99].

«6860 (1352)... Того же лета бысть мор во Пскове силен зело и по всей земли Псковской... Но не бе помощи им, измроша бо мнозии, и погребяху по 20, по 30 и по 50 у церкви во едину могилу, и не бе погребаясчих...

Того же лета бысть же мор силен зело в Новеграде и по всей земли Новгородской... Бысть бо мор силен зело в Смоленске, в Киеве, в Чернигове, и в Суздале... и на Белеозере...» [101, с. 104–105].

Літопис не пише, що така сама доля спіткала: Москву, Володимир, Коломну тощо. Померли — московський князь, його сини, митрополит Феогност та десятки тисяч простих людей.

І саме після чуми Ольгерд прибрав до своїх рук золотоординські землі від Торопця та Ржева до Сіверських — Стародуба, Глухова, Путивля.

Оскільки у літописах, якими ми користуємося, немає свідчень про «мор» у межиріччі Дніпра і Дону, звернемось

до одного з кращих істориків-тюркологів Радянського Союзу М. Г. Сафаргалієва.

От що він писав 1960 року в праці «Распад Золотой Орды»:

«Из-за чумы “в землях Узбековых... обезлюдели деревни и города”. Только в одном Крыму тогда погибло от чумы свыше 85 000 человек» [30, с. 107].

Зрозуміло — відновлення такої кількості людей навіть у Криму вимагало не одного десятка років. Не кращою була картина і в межиріччї Дніпра та Дону.

На цьому питанні слід зупинитись.

Сьогодні є історики, які заради своїх вигаданих теорій пропагують і поширюють думку про окупацію всієї землі Русі (України) татарами до 1362 року, до часів Синьоводської битви. Це надзвичайно шкідливі вигадки. Такого історична наука не знає. Якщо ми звернемося до «Літопису Руського», який доведений до 1292 року, то в ньому не говориться, що татари після проходу хана Батия у 1240–1241 роках військовим походом через землі Русі до Центральної Європи окупували її Правобережжя. Уже в 1241 році Данило Галицький мечем і вогнем знищив Болохівських князів, які заприсяглися ханові Батию «орати [та сіяти] пшеницю і проса» [18, с. 399].

Можна на догоду московській історії будь-що вигадувати, але Велике Галицько-Волинське князівство залишалося самостійним до 1320 року, року завоювання (більшої частини) Литовським князем Гедиміном. Його князі не їздили до ханів Золотої Орди за ярликами (дозволами) на володіння своїми землями; не повзали навколішки перед ханами, не злизували молоко з грив татарських коней. Хоча хани Золотої Орди, за свідченням тих же літописів, неодноразово палили та плюндрували землі Правобережної Русі.

А коли постало питання: бути чи не бути Великому Галицько-Волинському князівству після 1324 року, хан Золотої Орди Узбек, хоча й підтримав передачу великокнязівського престолу польському князю Болеславу (Юрію II), був

категорично проти його ліквідації, чи входження до складу Литви або Польщі.

Згадаймо: арабський історик Абуабдаллах Мухаммед Ібнбатута влітку 1334 року їздив до Константинополя, а взимку повертався назад і від Дніпра (місто Бабасалтук) до Дунаю (місто Махтулі) не зустрів жодної людини. Якби на Правобережжі Русі того року кочувала найменша Орда, її володар зобов'язаний був зустріти царицю Баялунь, що їхала в Константинополь з військовим царським ескортом.

Після 1300 року, розгрому улусу Мауңі (Мовал, Бувал) та знищення його онука хана Ногая, причорноморські землі сучасної України, від Дніпра до Дунаю, Золотою Ордою не використовувалися.

Темник Мамай у 1360-х роках теж не кочував зі своєю ордою у Причорноморських степах, за Дніпром. Мамай у ті роки зі своєю ордою перебував переважно між Волгою та Доном, тримаючись столиці Сараю, де особисто міняв золотоординських ханів.

А саме Мамаю належали землі Приазов'я, від Дону до Дніпра; тож ніхто інший за Дніпром кочувати не міг.

Послухаємо російську історію:

«6870 (1362). Мамаю князю бысть бой велик со Омуратом ханом о Волзе. Того же лета Амурат хан изгоном прийде на Мамай князя и многих у него татар побил. Быть в то время на Воложском государстве два хана: Авдула хан Мамаевы орды, его же Мамай темник устроил ханом во своей Орде в нагорной стороне, а другой Амурат в луговой стороне с Сарайскими князии» [101, с. 113].

І таких свідчень за 1360–1370 роки про темника Мамаю можна наводити багато.

Цікаво зазначити, що й хана Тохтамиша у 1380–1407 роках землі Причорномор'я мало цікавили. Тим більше, що хан Золотої Орди Тохтамиш та його роди перебували в союзі з Великим Литовсько-Руським князівством проти супротивників хана, очолюваних темником Едігеєм з роду мангитів.

Послухаємо посла королів Англії і Франції до Великого Литовсько-Руського князя Вітовта Гільбера де-Ланноа, який влітку 1421 року дістався до Криму землями Причорномор'я:

«Из Монкастро (Білгород-Дністровський. — В. Б.) я от-правил часть моих людей и моих драгоценностей морем в Каффу (Феодосию), а сам с другими поехал сухопутью, на-правляясь из Валахии, чтобы ехать в упомянутое место — Каффу по обширной пустыне, которую я проехал только в 18 дней. Я переехал через Днестр, Днепр, на котором я нашел одного татарского князя, друга и слугу великого кня-зя Витольда, а также большую деревню, населенную тата-рами, подданными Витольда. Мужчины, женщины и дети не имели домов, а располагались просто на земле» [8, с. 41].

Слід зазначити, що татары — «подданные Витольда» мешкали на Правобережжі Дніпра. Тобто Дніпро у 1421 році служив кордоном у Причорномор'ї між великим Литов-сько-Руським князівством і Золотою Ордою. Бо за Дніпром у 1421 році уже жили не піддані Вітовта, а союзники та друзі і, звичайно, вороги.

Говорити про ворожих татар у «Корчевы», сучасний Ко-рець Рівненської області, — недоречно. У 1362 році їх там бути не могло, і князь Ольгерд їх там зустріти не міг.

Не можна українським історикам і дослідникам заради своїх вигаданих ідей так чинити зі своєю землею. Навіть у найтяжчі часи історії русичі (українці) не поступалися без жорстокого бою клаптем рідної землі.

Висновки:

1. Великий князь Ольгерд невесні 1362 року вирушив у похід на південь із Вітебська за маршрутом: Вітебськ — Орша — Могильов — Гомель — Чернігів — Київ.

2. Київ і Чернігів на той час були союзниками з Великим Литовсько-Руським князівством.

3. Сучасне місто Корець Рівненської області не є літопис-ним містом «Корчев», де Ольгерд розгромив татар.

4. Але й сучасне селище Торговиця (Кіровоградська область) не є місцем Синьоводської битви 1362 року.

II. Бране Поле (Черкес-долина) — місце битви

Пропонуємо розглянути питання можливості Синьоводської битви на місці сучасного поселення Торговиця (Кіровоградська область).

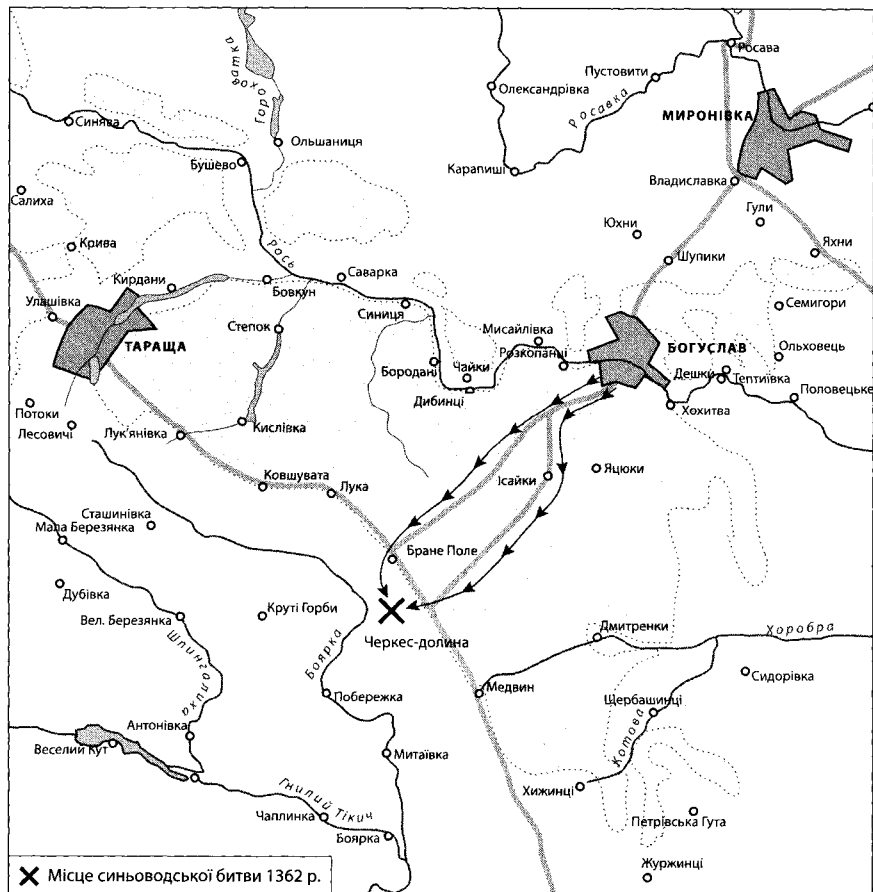
Зауважимо, що прихильники версії, ніби Синьоводська битва 1362 року відбулася на річці Синюха, самі розуміють, що битва князя Ольгерда з татарами «отичей и дедичей Подольской земли...Хаджибея, Кутлубуги и Дмитрия» не могла відбутися під містом Торговицею. І в цьому розумінні вони мають рацію — битва відбулася в іншому місці. Похід князя і сама битва стали передумовою звільнення міст: Торговиці, Звенигорода і Білої Церкви.

Визначимося із Західним кордоном Золотої Орди на 1362 рік.

Ми вже говорили, що на ту пору Волинь, Київщина і Сіверщина (Чернігівщина) належали до Великого Галицько-Волинського князівства, яке із 1340 року, по суті, було в союзі з Литвою. Хоча на більшу частину Правобережної Київщини, Волинь та Галичину Золота Орда не поширила свою владу і в XIII столітті. Про те свідчить «Літопис Руський». І з цим, безумовно, слід рахуватися за будь-якого трактування подій.

І ще один безсумнівний факт: територія Поділля у XIV і XVI століттях мала різні розміри, хоча й не чітко визначені. Але до Поділля XV століття зараховували не тільки сучасні Хмельницьку і Вінницьку області, а й східну частину Тернопілля, а також усю Правобережну Україну від сучасних міст Черкаси і Жашкова до берегів Чорного моря. Можна звернутись до праці Н. Молчановського і в цьому переконатися.

Місце Синьоводської битви — Черкес-долина

Розглянемо станом на **1362 рік поселення Золотої Орди на Дніпрі**. Історики та археологи знають такі золотоординські міста, розташовані на берегах Дніпра:

1. **«Кучугурське городище»**. Находиться на лівому березі Дніпра, в 30 км к югу от г. Запорозьке. Рештки міста займають площу около 10 га... в «Книге Большому Чертежу...» на этом месте помещает «городок Мамаев Сарай» [103, глава 3].

2. **«Городище Тавань»**. Находится на левом берегу Днепра, в 40 км выше Херсона... Михайло Литвин, ездивший послом в Крымское ханство (1550 г.), в частности писал: «Нет пути более обычного, как древняя давно проложенная и хорошо известная дорога, ведущая из черноморского порта, города Кафы, через ворота Таврики на Таванский перевоз на Днепре, а оттуда степью на Киев...» [103, глава 3].

Таванський перевіз називався також Вітовтовою переправою, де в часи правління князя Вітовта знаходилася його митниця.

На думку автора, у арабського історика А. М. Ібнбатуті це місто в 1334 році позначено ім'ям — Бабасалтук.

3. **«Городище Конское»**. Упоминається тільки в «Книге Большому Чертежу», других свідчень о нем нет. Согласно этому источнику, оно находилось в 60 верстах от Днепра, на правом берегу р. Конки...» [103, глава 3].

4. «В. Ляскоронский сообщает, что **близ устья р. Самары** (левый приток Днепра) **было исследовано золотоордынское поселение середины XIV в.** К сожалению, эти работы не нашли подробного отражения в каких-либо изданиях...» [103, глава 3].

Найпівнічніше татарське місто на Дніпрі, яке згадують давні мандрівники, було розташоване на правому березі Дніпра навпроти сучасного Кременчука. Послухаємо російського професора В. Л. Єгорова:

«Наиболее северный из таких пунктов отмечен Эрихом Ляссотой, проезжавшим к запорожским казакам в 1594 г. В своем дневнике путешественник отметил, что **на правом берегу Днепра ниже р(еки) Тясмин, примерно напротив современного Кременчуга, стоит старая татарская мечеть...**» [103, глава 3].

Для нашого дослідження це дуже важливе свідчення, бо зайвий раз доводить, що татари Золотої Орди північніше Канева та річок Росі й Гнилого Тікича своїх поселень на Правобережжі України не мали.

Річки: Рось — Гнилий Тікич — Синюха — Південний Буг були порубіжним кордоном, на якому Золота Орда тримала свої військові залоги та поселення, що захищали її Західний кордон.

Звичайно, володарі Західного улусу, такі, як Ногай (кінець XIII ст.) та Мамай (друга половина XIV століття), землі за Бугом, до Дунаю і Пруту, вважали своїми.

Навіть у ті часи, коли хан Ногай у 1300 році був знищений, а його улус перебрав до своїх рук золотоординський хан Тохта, порубіжні міста та залоги збереглися до 1362 року. Тільки після Синьоводської битви Великий Литовсько-Руський князь Ольгерд зруйнував татарські поселення порубіжжя та переніс кордон на річку Дніпро, від Кременчука до Чорного моря. Хоча те сталося не раптово, а тривало до часів Вітовта. Саме із цих та «Мещерських земель» Велике Литовсько-Руське князівство сплачувало податки Тохтамишу та кримським ханам. Про що говоритиметься далі.

Нагадаємо всі **відомі залоги (міста)**, які існували **на річці Буг та в Прибужжі**. Ось їх перелік:

«Днестровско-Днепровское междуречье. Сведения об оседлых населенных пунктах Золотой Орды в этом регионе крайне малочисленны и скупы. Это, однако, не означает, что их здесь не было...

1. Городище Маяки. Находится близ устья Днестра, **на его левом берегу, у современного пос. Маяки.** В источниках отмечено существование на этом месте переправы через Днестр с остатками мечети и развалинами нескольких каменных зданий...

2. Городище Великая Мечетка. Находится **на правом берегу Южного Буга у современного с. Великая Мечетка.** От золотоординского города сохранились остатки кирпичных и каменных построек и склепов...

3. Бызымянное городище на Южном Буге, в районе слияния с ним рек Кодыма и Синюхи. В источнике XVI в.

кратко сообщается об имеющихся здесь развалинах, относящихся ко времени правления хана Узбека...

4. **Городище Солоное.** Находится у д. **Солоной на р. Соленой, правом притоке Гнилого Еланца** (Левобережье Ю. Буга)...

5. **Городище Аргмакли-Сарай.** Находится на **правом берегу р. Громоклей правого притока Ингула**. Отмечено значительное количество фундаментов каменных построек и развалины мечети...

6. **Городище Ак-Мечеть.** Находится на **правом берегу Ю. Буга, у с. Ак-Мечеть**. В прошлом веке на этом месте были отмечены развалины золотоордынского города...

7. **Городище Балыклей.** Находится в устье р. Чичаклей при его слиянии с Ю. Бугом... Отмечено на карте Риччи Занони...» [103, глава 3].

Золотоординські міста перекривали тодішні торговельні шляхи, броди, переправи і служили Золотій Орді одночасно митницями, опорними пунктами та звичайними місцями дислокацій татарських сотень і тисяч, які прикривали кордони та забезпечували функціонування «ямського шляху».

Історичні та археологічні дослідження вчених давно визначили західні кордони Золотої Орди з другої половини XIII до 1362 року XIV століття на сучасній території України.

«...Степные пространства между Днестром и Днепром в XIII в. с... образования Золотой Орды входили в ее состав. В бассейне Южного Буга... (татарські. — В. Б.) кочевья распространялись к северу, захватывая нижнее течение его левого притока — Синюхи. Они, видимо, доходили до южных границ современных Винницкой и Черкасской областей, т. е. до среднего течения Южного Буга. Выше золотоордынская территория не распространялась» [103, глава 3].

Слід мати на увазі, що навіть територія Пониззя, з центром у м. Бакота, за «Руського Літопису, не входила до складу Золотої Орди, а лише платила їй данину. Це трапилося

в кінці 50-х років XIII століття, коли володар Західного улусу поширив свої володіння до річки Прут (сучасна територія Молдавії).

Пониззя, як пише професор В. Л. Єгоров, «представляло собою своєобразну буферну зону между галицкими и золотоордынскими владениями...» [103, глава 2].

А запідозрити російського професора у відстоюванні меркантильних інтересів аж ніяк не виходить: його висновки опираються на археологічні та нумізматичні дані.

Тому посилання на назву селища Уланів у Вінницькій області є некоректним. Принци (оглани) із роду Чингісхана у Золотій Орді ніколи таким іменем не називали свої ставки (поселення). Бо статус царевича (оглана) був тимчасовий, до набуття ним 16 років. Після цього царевич (оглан) ставав ханом, очолюючи сотню чи тисячу, а іноді й тьму (десяти-тисячне військо).

Скоріше ім'я селища Уланів походить від оглана — Чингісида, якого поселив на своїй землі великий Литовсько-Руський князь і таким чином позначив приналежність того до царського (ханського) роду, аби місцеві мешканці (слов'яни) знали, з ким мають справу.

У російській історичній науці, як і в українській, **оглан** означає **царевич** із роду Чингісхана. А хани Золотої Орди для московитів завжди були **царями**. Так і в своїх літописах писали.

Однак повернімося до західних кордонів Золотої Орди. Як бачимо, західні поселення Орди на 1362 рік сягали річок Росі, Пнилого Тікича, Синюхи, Південного Бугу.

Іншого історія і археологія не зафіксували, як би того хтось не бажав. Хоча, звичайно, татари ходили (і то не раз) у грабіжницькі походи на Русь, Молдову, Валахію, Литву, Польщу, Угорщину тощо.

Хотілося б нагадати читачам і таке:

«Синюха река..., левый приток р(еки) Ю(жный) Буг. Образуется слиянием рек Б(ольшая) Высь и Тикич. Дл(ина)

111 км (с найбільшої складовою Гнилою Тикич — 283 км)...» [25, т. 23, с. 444].

Цей витяг із Енциклопедії наведено для того, щоби зрозуміти: у давні часи річка Синюха не мала визначеного початку. Синюхою були і Велика Вись і Гнилий Тикич, які свої імена отримали значно пізніше.

На давніх картах, наприклад на карті 1630 року, виданій в Амстердамі, річка Синя Вода (ліва притока Бугу) тягнеться у напрямку міста Житомира, оминаючи Чорний ліс. До річч, перед містом Синя Вода, яке позначене на березі одноіменної річки і лежить на київському меридіані, Чорний ліс розірваний навпіл і між його східною та західною частиною — чисте поле на добру сотню кілометрів [22, с. 140–141].

Події, певно, відбувалися за таким сценарієм: довідавшись про міжусобну війну в Золотій Орді та знаючи, що вона знесилена чумою, князь Ольгерд, під тиском руських князів, навесні 1362 року прийшов з невеликим військом до Києва, провів ґрунтовну розвідку золотоординських теренів до самої Волги і, переконавшись у слабкості противника, рушив уздовж Дніпра на південь у напрямку: Київ — Обухів — Кагарлик — Богуслав — Звенигород.

Переважну частину свого війська князь Ольгерд залишив на півночі на чолі зі своїм сином для контролю за землями, відібраними у Золотої Орди, про які ми вже говорили. На півночі залишалися його вороги — митрополит Алексій та московський князь. Тому Ольгерд був змушений вчинити саме так.

Звичайно, Москва невдовзі дізналася про похід Ольгерда на південь, тому не тільки повідомила Мамай, якому на той час корилась, про похід, а надіслала свою військову допомогу до ставки Мамай. Скоріше, то була тьма — десятитисячна бойова одиниця.

Оскільки Мамай і його ставленик хан Авдула влітку 1362 року були розгромлені на Волзі східними (заволзькими) ханами Золотої Орди і втратили контроль над столицею,

то Мамай зі своїми спільниками вирішили продовжити боротьбу за столицю держави і за титул Царя (Хана), а на західне порубіжжя відправили з'єднану армію (до тридцяти тисяч кінноти) трьох татарських князів «Ходжибея, Кутлубуги і Дмитрія».

Поговоримо про кількісний склад армій, що брали участь у Синьоводській битві. На думку автора, силу татарського війська визначив той факт, що Ольгерд вирушив до Києва із військовим загоном у 10–12 тисяч чоловік. Решту війська князь Ольгерд добрав на землях Київщини, Сіверщини та Волині. І, певно, його армія, яка під осінь вирушила з Києва, налічувала не менше 40–50 тисяч осіб.

Таке ж за кількістю військо мали й татари, бо долучили до свого складу порубіжну варту.

Отже, військові сили супротивників були однаковими, про що свідчить опис битви давніми істориками і хроністами.

Подобається нам чи ні, але князь Ольгерд змушений був рухатися уздовж річки Дніпро. Цього вимагала безпека походу: він повністю убезпечував свій тил і лівий бік руху від можливого раптового нападу. Не забуваймо, князь Ольгерд у 1362 році йшов у степ уперше і змушений був слухатись порад князів-русичів і своїх служивих татарських князів. І, як пам'ятаємо, літописні хроністи теж повідомляють, що Ольгерд зі своїм військом минув Канів і Черкаси, рухаючись уздовж Дніпра.

Ми не можемо запідозрити літописців і хроністів у спотворенні наведеного факту. Для цього немає жодної вагомої причини. Тому ці факти вважаємо достовірними, з ними слід рахуватись.

Для встановлення місця битви автор пропонує визначитися із сучасним станом згаданих міст. Розпочнемо із Торговиці.

Торговиця. Не може виникати сумніву, що сучасне селище Торговиця Новоархангельського району сучасної Кіровоградської області України прямо пов'язане

із Синьоводською битвою. Автор особисто бачив сучасні розкопки Торговиці і переконався, що залишки розкопаних споруд, методи їхньої побудови, планові розміри, залишки водопроводу й опалення, посуд та все інше належать до золортоординського періоду кінця XIII – першої половини XIV століття.

Між іншим, є чудова праця російського професора В. Лебедева «Загадочный город Мохши», видана в Пензі 1958 року, про розкопки на теренах «исконно русской земли» золотоординського міста Мохші (Наровчата), яке за часів ханів Тохти та Узбека було столицею держави, де знайдені абсолютно подібні будівлі, водопровід, методи опалення, посуд, квадратні цегла, камінь для споруд та все інше. Розкопки Мохші (Наровчата) проводилися саратовським професором А. А. Кротковим у часи російсько-більшовицького шабашу 1916–1928 років, тож дозволили професору багато чого розкопати та виявити.

Більшість робіт А. А. Кроткова досі лежать неопубліковані у сховищах Саратовського університету.

Оговтавшись, більшовики зрозуміли, якого нищівного удару по їхній офіційній науці завдав професор-археолог із Саратова, і розстріляли його.

Пропоную кіровоградським археологам проаналізувати і порівняти археологічні розкопки у Мохші (Наровчаті) та Торговиці. Мова йтиме про одну й ту ж державу, ті самі часи.

Остаточним підтвердженням причетності розкопаної Торговиці до давнього поселення є знайдені при розкопках монети, останні з яких датуються 1359–1360 роками.

Отож, порубіжне місто Золотої Орди Торговиця, яке 1362 року покинули татари, спаливши свої оселі та державні установи (митницю, казарми, улусні будівлі тощо), було приєднане до Великого Литовсько-Руського князівства. Це надзвичайно вагоме свідчення, а головне — незаперечне, бо підтверджене археологічними розкопками і золотоординськими монетами 1294–1360 років ханів: Тохти

(1291–1312), Узбека (1312–1342), Джанібека (1342–1357), Бердібека (1357–1359), Кульпи (1359), Навруза (1360).

Звернімо увагу: ознак битви на місці давнього поселення Торговиця — немає. Тут повний збіг історичних, археологічних та нумізматичних доказів.

Ще одним визволеним містом став Звенигород.

Звенигород. Слід розуміти, що місто, визволене в результаті Синьоводської битви князя Ольгерда, не можна ототожнювати із літописним Звенигородом Київським, яке припинило існування в 1240 році.

Послухаємо Велику Радянську Енциклопедію (третє видання):

«Звенигород Киевский, др(евне)-рус(ский) город-крепость, прикрывавший Киев с Ю(го)-В(остока). Точное местонахождение З(венигорода) К(иевского) неизвестно. Упоминается в Ипатьевской летописи в связи с междоусобной княжеской борьбой под годами 1097, 1150, 1151 и по поводу битвы с половцами 1234. З(венигород) К(иевский) перестал существовать после монголо-татарского нашествия в сер(едине) 13 в.» [25. 9, с. 427].

На 1362 рік Звенигорода Київського не було, тому звільнити його Ольгерд не міг. Крім того, слід пам'ятати, що це місто-фортеця прикривало Київ від набігів половців із південного сходу, тому, скоріше за все, розташовувалося за Дніпром, на Лівобережжі. Отож до Синьоводської битви не могло бути причетним.

Треба думати, що тим Звенигородом, про який ведуть розмову давні автори, є сучасна Звенигородка — розташована на річці Гнилий Тікич, тобто за давніми джерелами на річці Синюха, і належала до таких самих порубіжних міст Золотої Орди, як Торговиця.

Раніше говорилося, що порубіжний кордон Золотої Орди на Правобережжі Русі (України) йшов від Дніпра річкою Россю, далі Гнилим Тікичем і Синюхою до Бугу, а відтак — Бугом до моря. Отож, за логікою опису давніх подій, і Білу Церкву треба шукати на цьому порубіжжі. Тим паче, що

у давні часи назва поселення Біла Церква було досить поширене, як татарське — Ак Мечеть.

Автор звернувся до серії «Міста і села УРСР», зокрема до матеріалів:

«Черкаська область» (1972 р.),

«Кіровоградська область» (1972 р.),

«Миколаївська область» (1972 р.),

і був надзвичайно вражений відвертою фальсифікацією матеріалу цієї серії. Це при тому, що автор знав про можливість фальсифікацію.

Але те, що читав у книгах, вражало. Майже всуціль при описі старих поселень теренів сучасної України говориться, що на місці даного поселення велися розкопки, які зафіксували його існування чи то тисячі, чи то сотні років тому. Можлива згадка про місто за часів Великого Київського князівства, про його завоювання ворожою Литвою чи Польщею або знищення так званими татаро-монголами. А далі йде повний провал до часів «славної Росії», коли та прийшла і все поновила.

Складається враження, що на українській землі припинилося життя, а ті люди, які невідомо де та як існували, тільки про те й мріяли і боролися, щоб приєднатися до «великої Росії».

Якщо ж згадуються якісь міста та поселення, то через те, що події навколо них зафіксовані Європою чи європейцями. Москва вимушено дозволяла згадувати про них. Хоча жорстко контролювала, про що велася мова. Якщо не подобалося — викидала текст. Без пояснень.

Так, в загальному описі подій XIV–XV століть Черкаської області сторінки 17–32 просто викинуті.

Звичайно, у цьому сфальшованому матеріалі шукати порубіжну Білу Церкву не слід. Хоча користь від мого вивчення історичного матеріалу була вагомою. Саме там я довідався про **татарське поселення Таганчу**.

Треба розуміти, що ті достовірні факти, які прорвалися на сторінки цих сфальшованих Москвою видань, є надзвичайно

вагомими і важливими свідченнями. Саме про шлях князя Ольгерда в 1362 році вздовж Дніпра та про звільнення ним порубіжних поселень свідчать ось такі незаперечні факти, що прорвалися на сторінки серії «Міста і села УРСР». Наводимо тільки окремі витяги з двох областей:

Черкаська область:

«Близько 1362 року Каневом заволоділи литовські феодалы...» [104, с. 324].

Ще одне свідчення про похід Ольгерда 1362 року.

«Таганча — село (розташоване в Каневському районі на притоці річки Рось. — В. Б.)... **Перші писемні згадки про Таганчу стосуються XIV ст. Слово «Таганча» тюркського походження, що означає трикутник**» [104, с. 343].

Татарське поселення Таганча було одним із укріплень порубіжного трикутника, який мав такі вершини: Канів — Звенигород — Біла Церква та омивався річками Россю і Синюхою.

Слід провести археологічні розкопки в районі сучасного села Таганча і дізнатися, що трапилося в 1362 році з Таганчею — відбувся бій за місто, чи золотоординська залога відійшла без бою у напрямку — Звенигород (Звенигородка) — Торговиця.

На переконливу думку автора, татари цей земельний трикутник теж зараховували до своїх володінь. Що зайвий раз вказує, що північно-західний кордон Золотої Орди напередодні Синьоводської битви 1362 року позначався ріками: Рось — Гнилий Тікич — Синюха.

На рубежах цього татарського трикутника Золота Орда мала не тільки ці, нам відомі поселення. Існували й інші, які несли прикордонну службу, де дисклокувалися татарські сотні. Слід думати, що автори давніх хронік згадали тільки поселення русичів, у яких ті мешкали та які залишилися після Синьоводської битви. До таких належить сучасна Звенигородка. Послухаємо:

«У XIV ст. літописи (на теренах сучасної Черкаської області. — В. Б.) називають міста Звенигород і Черкаси,

а в XV — Жаботин, Мліїв, Мошни, в XVI — Золотоношу, Домонтів, Смілу та інші» [104, с 16].

Як бачимо, у XIV столітті Звенигородка існувала і носила ім'я Звенигорода. Тож сумніву, що давні літописи та хроніки у своїх згадках про Синьоводську битву мали на увазі саме це місто, — бути не може.

Отак ми визначили усі три міста, визволені під час походу 1362 року князя Ольгерда на південь:

1. Біла Церква (сучасна Київська область), де татари тримали свою північну залогу. Склад населення був змішаним. Татарська залога, скоріше за все, покинула місто і відійшла на південь.

2. Звенигород (сучасне місто Черкаської області). Татари теж тримали залогу в цьому місті. Після захоплення **Таганчі**, Ольгерд із своїм військом рушив на **Звенигород**, який, скоріше за все, татари покинули, відійшовши до **Торговиці**.

3. Торговиця (село на р. Синюха Кіровоградської області). Про неї уже говорилося.

На думку автора, Синьоводська битва 1362 року князя Ольгерда з татарами відбулася на теренах сучасного села Бране Поле. І цьому є незаперечні докази.

Татари з'єднаного війська братів Чингісидів «Хаджибея, Кутлубуги и Дмитрия» разом із порубіжною вартою Золотої Орди не могли дозволити Ольгерду вийти на головні переправи держави, розташовані на Бuzі та Дніпрі. Тому, після визначення напрямку руху війська Ольгерда на Звенигород та річку Буг, вони намагалися не випустити того за межі трикутника. Отож битва відбулася, скоріше за все, в трикутнику: Звенигород — Біла Церква — Канів. На мою думку, саме у верхів'ях річки Синюхи відбулася Синьоводська битва 1362 року. А вже звідтіля через Звенигород і Торговицю князь Ольгерд, пройшовши уздовж Бугу, захопив усі татарські переправи та торговельні шляхи, посадив свої залоги та митниці і повоював Білобережжя, таким чином повернувшись до Києва.

ІІІ. Нащадки Чингісхана: Хаджибей, Кутлубуга і Дмитрій

Тепер поговоримо про те, про що в російській історичній науці, як і в українській, з давніх часів говорити заборонялося. Визначимо отих знаменитих «отичей и дедичей Подольской земли трех братьев татарских Хаджибея, Кутлубугу и Дмитрия».

Треба розуміти: російська історична наука ніколи б не дозволила, щоб навіть така фраза потрапила до літопису чи хроніки. Тому оце надзвичайно важливе свідчення потрапило на історичні сторінки із польських та литовських хронік, і Москві нічого не залишалося, як замовчувати та приховувати його.

На цю тему автор не знає жодного серйозного наукового дослідження ні в російській, ні в українській історіографії. Взагалі, цієї теми дозволяли торкатися тільки маловідомим історикам не з вивчення питання, а зі звичайного «посилання» на якогось невідомого князька-християнина маловідомої Орди. Мовляв, нема нічого цікавого: якийсь дурень-татарин охрестився, та й годі.

Що ж криється за цією фразою давніх літописів і хронік? Мова ж іде про «отичей и дедичей Подольской земли», отже, про трьох татарських ханів із роду Чингісхана. Ми ж знаємо, що у Золотій Орді право на володіння землею у XIII–XIV століттях мали тільки Чингісиди.

Це означає, що «отичами и дедичами Подольской земли» були хани улусів Золотої Орди. Що цікаво, їх зовсім не важко визначити за матеріалами Золотої Орди.

1. Кутлубуга. Про цього улусного хана згадується найчастіше у державних матеріалах Орди. Послухаємо російського професора М. Г. Сафаргалієва:

«Из четырех улусных эмиров (ханів. — В. Б.) Джанибека, подписавших договор с венецианцами в 1347 году, трое: Маглубей, Янгильбей и **Кутлубуга** принимали участие в заключении договора с теми же венецианцами и в 1358 году.

Лишь имя Тайдци, одного из эмиров Джанибека (який правив у Орді в 1342–1357 роках. — В. Б.), больше не упоминается в источниках. В договоре 1358 года появляются новые лица (крім трьох старих. — В. Б.) в числе «могущественных сановников» хана, а именно: Алимбей (Алибек), Сарай-бек и Тулунбек, выдвинувшиеся уже при Бердибеке (правив у 1357–1359 роках. — В. Б.). Таким образом, при Бердибеке число улусных эмиров (правлячої ради хана. — В. Б.) увеличилось до шести, они-то и скрепили своими подписями договор с венцианцами...» [30, с. 110].

За працями професора М. Г. Сафаргалієва можна визначити кожного із шести названих ханів. Але сам професор цього не зробив — він знав, до чого подібне дослідження може призвести. Та й цензура, певно, не дозволила цього робити. Про хана Димитрія російський професор не обмовився жодним словом.

Щоб читачі не подумали, що цих ханів знали тільки в російській історичній науці, нагадаю, що про хана Кутлубугу писали також тодішні перські та арабські історики.

Ось що розповів давній єгипетський історик Ельмухіббі у своїх працях, описуючи з ким і як листувався єгипетський султан:

«Кутлубуга Инак. Это один из (тех) четырех, которые по принятому обычаю, бывают правителями в землях Узбека. Переписка с ним, согласно тому, как написан был ему ответ 10-го джумадиэльахыра 752 года (= 5 авг. 1351 г.), производилась на третушке листа, упомянутым калямом (писалось); «да увеличит Аллах всевышний благодать его высокостепенства эмирского, великаго, ученого, правосуднаго, укрепителя, пособника, поручителя, устроителя, зиждителя, покровителя, нойона, эссефи, величия ислама и мусульман, главы эмиров двух миров, поборника воителей и борцов за веру, вождя ратей, предводителя войск, убежища религии, сокровища государства, пособника царей и султанов, меча повелителя правоверных». Затем

(помещались) пожелание, алама «брат его» адрес «Кутлубуга Инак, наместник хана Джанибека» [3, с. 348].

До цього можна навести ще з десяток свідчень істориків, де чітко засвідчено, що **хан Кутлубуга** є достовірною особою, входив до «ханської правлячої ради» за часів ханів Джанибека (1342–1357) та Бердібека (1357–1359) і перших років золотоординської смуги (1360–1380). А оскільки членами «ханської ради» були правителі удільних улусів із роду Чингісидів, про що уже йшлося раніше, то немає сумніву, що хан Кутлубуга і є одним із тих «дедичей и отичей Подольской земли», які послали свою військову тьму проти Ольгерда.

Слід розуміти, що хани Кутлубуга, Хаджібей і Дмитрій були особисто зацікавлені в протистоянні Великому Литовському князю Ольгерду. Саме від території їхніх улусів Ольгерд протягом п'ятидесятих років XIV століття відібрав деяку частину та приєднав до своїх володінь. І тут дивуватись не слід — татарські удільні князі не мали сили протистояти Русько-Литовському війську, і Ольгерд, як ми бачили з його листа до Константинопольського Патріарха, спочатку не міняв удільного князя та його знать, тож місцеві князі мали навіть деякі переваги від підпорядкування Ольгердові: надійна допомога та захист були поруч, тим часом, як Золота Орда була випотрошена чумою та роздиралася внутрішніми протиріччями. Отак ми й підійшли до визначення удільних улусів трьох татарських ханів: Кутлубуги, Хаджібея і Дмитрія.

До улусу Кутлубуги належали верхні землі межиріччя Дону і Дніпра. Він був володарем Мохшинського улусу Золотої Орди.

Скоріше за все хан Кутлубуга загинув у Синьоводській битві, тому що його ім'я зникло зі сторінок історії після 1362 року.

Пропоную молодим українським історикам дослідити це питання детальніше, залучивши давні історичні джерела із Готської Герцогської бібліотеки, Паризької Національної

бібліотеки, Берлінської бібліотеки, Британського музею та Оксфордські рукописи. Усі назви взяті із джерела [3, с. 315].

Не тримаймося російських історичних джерел — вони переповнені вигадками.

2. Хан Хаджібей. Зрозуміло, що назвавши хана Котлубугу іменем, яке стовідсотково збігається з арабськими і перськими джерелами, московські владоможці, фальшуючи сторінки історії, не могли допустити, щоби ім'я другого хана «отича и дедича Подольской земли» дійшло до нащадків неспотвореним. Достовірні імена ханів штовхали би нас до роздумів та аналітичних висновків. А це для Московської держави вкрай небезпечне явище. Отож, ім'я хана-Чингісида, володаря золотоординського улусу, подається в дещо видозміненій формі — **Хаджі-Черкес**.

Здавалося б, і не здогадаєшся, що **Хаджі-Черкес** и **Хаджібей** — **одна особа**. Скажіть, будь ласка, шановні московські професори, якщо ви одну дійову особу своєї історії називаєте різними іменами і ніде не пояснюєте, що мова йде про одну людину, то хіба це не називається фальшуванням?

Навіть автор цих рядків, який більше тридцяти п'яти років працює із золотоординськими матеріалами, як кажуть, і днює, й ночує з ними, змушений був кілька тижнів вивчати різні джерела, аби дійти кінцевої думки.

Ось що писав М. Г. Сафаргалієв, кращий знавець родових Чингісидів у 1960 році:

«**Хаджи-Черкес**, по словам Ибн-Халдуна, являющийся **походным эмиром Бердибека**, после убийства хана завладел окрестностями Астрахани..., стал “владельцем Астраханского удела”. О размерах его удела (улусу. — В. Б.) можно судить по карте братьев Пиццигано (1367 г.), в которой указывается его лагерь... значительно выше города Астрахани. К 1369 году Хаджи-Черкес настолько крепко чувствовал себя в своем улусе, что он был в состоянии начать борьбу с Мамаем из-за Сарая» [30, с. 120].

Хаджібей, він же — Хаджі-Черкес, є теж історичною особою Золотої Орди. У хана Бердібека Хаджібей був похідним

головнокомандувачем військових сил Золотої Орди, мав у безпосередньому підпорядкуванні під час військових походів не один десяток темників-Чингісидів. Отож і сам мусив належати до ханського роду.

Звичайно, і цього хана — Чингісида знали давні арабські і перські історики. Послухаємо того ж Ельмухіббі:

«**Коджа Алибек** в землях Узбековых. Это тот самый, с которым открыта была переписка, когда было написано ему в 465 году (=10 окт. 1363–27 сент. 1364 г.). Форма переписки с ним (такая): имя и титул с буквой й; адрес его — имя его **Коджа Алибек**» [3, с. 349].

Звернімо увагу: наш витяг взято із праці В. Г. Тізенгаузен-на «Сборник материалов, относящихся к истории Золотой Орды. Том I. Извлечение из сочинений арабских» видання 1884 року. Тобто книга виходила за життя, в перекладі та редакції академіка В. Г. Тізенгаузена. Так от, в тій же книзі російського академіка В. Г. Тізенгаузена, на сторінці 391, **хана Хаджі-Черкеса**, він же **Коджа Алибек**, називають, просто — **Хаджа**. Послухаємо академіка:

«**Хаджи** выслал свои войска против них с одним из эмиров своих, который прибегнул к хитрости, успел отогнать их от Астрахани» [3, с. 391].

А далі прочитаємо, що подає Велика Радянська Енциклопедія (третє видання) щодо написання тюркських імен та значення титулу **бей**.

«**Бег, бек, бей, бий** (тюрк. — властитель, господин, князь, синоним арабского **амир** или **эмир**), титул родоплеменной, а затем феод(альной) знати в странах Бл(ижнего) и Ср(еднего) Востока...

На терр(итории) ныне входящей в СССР, впервые встречается в 14 в., когда хан Золотой Орды Узбек (1312–1342) присвоил титул Бек (бей, бий)... нойонам (полководцам. — В. Б.), принявшим мусульманство. Титул Б(ей) мог быть наследственным или приобретался путем пожалования... В соединении с собств(енным) именем слово Б (ей) ставилось после имени» [25, т. 3, с. 73].

Отже, знаменитий хан **Хаджібей** — «отич и дедич Подольской земли» цілком конкретна дійова особа Золотої Орди — хан із роду Чингісидів на ім'я **Хаджа**, після смерті Бердібека у 1359 році володів Астраханським улусом.

Змушений признатись, на це визначення мене підштовхнув професор М. Г. Сафаргалієв. Вище наводився витяг із книги професора «Распад Золотой Орды». Так от, у примітці до слів «владетелем Астраханского удела» М. Г. Сафаргалієв зробив грубу помилку: замість I тому праці В. Г. Тізенгаузена, вказав на II том, та ще й на сторінку 389, якої в другому томі взагалі немає. Не знати цього М. Г. Сафаргалієв не міг. Отже, зроблена професором помилка — свідомо.

Він таким чином давав натяк звернути увагу на працю арабського історика Ібн-Халдуна, яка й допомогла розкрити ще один секрет так званої російської історії.

Так ми визначили двох із названих **«трех братьев татарских» — Хаджі-бея і Кутлубугу**. Обидва золотоординських хани, дійсно, в шістдесяті роки XIV століття (і раніше) входили до правлячої еліти держави і були володарями ханських улусів Орди.

3. Хан Дмитрій. Звичайно, російська історична наука про такого хана воліла мовчати, не згадувати. Що цілком зрозуміло. Хоча автор у своїх дослідженнях уже не раз доводив, що Москва і Московське князівство входили до Золотої Орди і були її складовим улусом. Для цього випадку надамо нові докази, яких раніше не наводили.

Видаючи у тридцятих роках першу «Большую Советскую Энциклопедию», російські більшовицькі професори та академіки в 40-му томі, який побачив світ у 1938 році, навели карту під назвою «Государства Чингисидов». Москва, Твер, Ярослав, Кострома, Володимир, Калуга і всі райони сучасної Центральної Росії, окрім Новгороду, за твердженням тієї карти, входили до Золотої Орди. Карта друкувалася в Москві, на замовлення Головліту № Д/0375, замовлення № 8119, наклад 46 000 примірників.

Тобто 1938 року провідні російські професори та академіки дотримувалися думки, і не приховували її, що Москва з 1238 по 1502 рік була складовою частиною Золотої Орди.

Слід зазначити, що більшовицька московська влада переважну більшість редакційних колегій першої «Большой Советской Энциклопедии» розстріляла та наказала поширити нову «істину», що, мовляв, Москва не входила до складу Золотої Орди, а тільки сплачувала їй данину.

Чому так вчинила московська влада — не тема сьогоденішнього нашого дослідження.

А підказав авторові звернутися до «Большой Советской Энциклопедии» (перше видання) чудовий сучасний історик Роман Іванович Матузко. Він і сам використав цю карту в своїй аналітичній праці «“Визвольна” світова», де й пояснив, що і як чинили російські більшовики.

Отже, погляньмо на карту «Государства Чингисидов» і переконаймося. Будемо вважати, що московські професори та академіки у 1938 році не зводили на себе наклеп.

Не думаймо, що тільки в 30-ті роки XX століття російська історична наука сповідувала думку про входження Московського князівства до складу Золотої Орди. Таке посилення є хибним, бо й давні літописи говорять про те саме. Послухаємо російських істориків:

«Улусными же князьями назывались владельцы отдельных улусов или областей, состоявших в зависимости от Хана... в наших летописях... Русские (московські. — В. Б.) князья в отношении к Монгольским (татарським. — В. Б.) ханам, как владельцы отдельных областей, зависевших от Хана, назывались улусниками. Так, Московский боярин в 1432 году перед Ханом называл В(еликого) Князя Василия Васильевича улусником Ханским» [111, с. 102].

Самі російські незаангажовані джерела донесли до нас таку правду:

- Московське князівство від часів свого заснування, а це — 1272 рік, було невід'ємною складовою частиною Золотої Орди.

- Московські князі були улусними князями Золотої Орди, що зафіксовано в російських літописах.

Оскільки історія Золотої Орди не знає іншого князя на ім'я Дмитрій у 60-ті роки XIV століття, крім Московського князя так званого Дмитрія Донського, то мова в давніх літописах і хроніках про «отичей и дедичей Подольской земли трех братьев татарских Хаджибее, Кутлубуге и Димитрии», може йти тільки про Московського князя.

Отак ми визначили й третього татарського князя — Дмитрія Московського. Треба дещо пригадати про цього Московського князя.

Дмитрій, так званий Донської, народився в 1350 році, тому займати московський улусний (князівський) престол у 1362 році не міг. Це чергові вигадки московської історії. І хоча В. М. Татищев заявляє, що Дмитрію у 1362 році

золотоординський хан все ж таки видав ярлик на Московський улус, але це пустопорожня розмова. Яса Чингісхана визнавала людину дорослою тільки з 16 років. Винятків для московитів вона не робила.

Тому ВРЕ (третє видання) змушена була давати пояснення:

«Дмитрий Иванович Донской 1350–1389... великий князь... В первые годы при малолетнем Д(митрии) И(вановиче) Д(онском) пр(авительст)во возглавлял митрополит Алексий» [25, т. 8, с. 359].

Думаю, тепер ні в кого не можуть виникати сумніви щодо московської тьми у Синьоводській битві. Московський митрополит Алексій, відсидівши півтора року в київській в'язниці за наказом Ольгерда та давши князю хресне цілування не втручатися у справи Київської митрополії, був здатен і на гірші вчинки, тим більше, що за походженням належав до роду Чингісидів.

Справа в тому, що московські владоможці у питанні походження митрополита Алексія теж багато понавигадували.

Настав час і це питання дослідити, щоб зрозуміти, чому саме цей московський митрополит був найбільше пошанований у Золотій Орді і чому саме йому хани надали право на необмежене будівництво монастирів — земельних власників.

Велика Радянська Енциклопедія (третє видання) наводить ось таку довідку про митрополита Алексія:

«Алексей (Алексий) [р(одился) между 1293–98 — ум(ер) 1378], русский (московский. — В. Б.) митрополит с 1354. Сын черниговского боярина Ф. Бяконта, перешедшего в кон(це) 13 в. на службу к моск(овскому) князю. Во время княжения Ивана Ивановича Красного и малолетства кн(язя) Дмитрия Ивановича Донского был фактически главой пр(авительст)ва... Был сторонником соглашения с Золотой Ордой...» [25, т. 1, с. 418].

Навіть ВРЕ плутає сліди, як заець узимку. Розпочавши брехати ще від часів Івана IV (Грозного), московські владоможці

вішають нам локшину на вуха досі. І це не голослівні заяви. У Російській православній церкві митрополит Алексій зарахований до **Лику Святих**, отже не може такого бути, щоби не мав року і дати народження. Тим більше, що при призначенні на митрополичу кафедру на особу заводилася «особова церковна справа», де фіксувалося абсолютно все життя людини від дня народження до дня смерті, разом із його молитвами, виступами, порадами, проповідями тощо.

Тому автор звернувся до праці російського професора М. В. Толстого «Книга глаголемая описание о Российских святых, где и в котором городе, или области, или монастыре, или пустыне поживе и чудеса сотвори всякого чина святых». Так от у цій церковній праці написано, що Алексій народився в 1300 році. Послухаємо:

«Святой Алексий митрополит преставился в лето 6886 месяца февраля в 12 день. В 1300 году у знатного боярина Феодора Бяконта, родоначальника Плещеевых, родился сын Елевферий. Он почти в отрочестве постригся с именем Алексия в Московском Богоявленском монастыре...» [112, с. 62].

Хтось же з них помиляється: чи то «Большая Советская Энциклопедия», чи то «Книга глаголемая Описание о Российских святых...» щодо року народження митрополита Алексія. Бо стосовно його батька «Феодора Бяконта» — неправду говорять обидва джерела. **Московський князь** — Берке (**Петро Ординський**), який сидів на московському престолі з 1272 по 1290 рік і був страчений ханом Тохтою, у 1290 році не тримав у себе на службі боярина «Феодора Бяконта». А інших московських князів із 1290 по 1322 рік справжня історія не знає. Москвою у ті роки управляли баскаки — ханські намісники. Що зафіксували навіть російські літописи. Послухаємо:

«В лето 6813. Избишася в Ростове два колокола великая. Того же лета преставился баскак Кутлубуг...» [29, с. 282].

Звичайно, помилилася із роком народження майбутнього митрополита Алексія «Большая Советская Энциклопедия»

і, як розуміють читачі, — помилка зроблена свідомо. У 70-ті роки ХХ століття, коли видавалася ВРЕ, дуже добре розуміли, чому треба віднести якомога далі від 1300 року рік народження «сина чернігівського боярина Феодора Бяконта». І головна причина в тому, що російська влада досі боїться, щоб правда про походження московського митрополита Алексія стала відома світовому загалу. Отож робили і робитимуть усе, щоби приховати правду. Щоб зрозуміти, що приховується за цим «доважком брехні», треба звернутись до історичної правди давніх часів. Нагадаю читачам такі незаперечні істини з історії Золотої Орди:

1. Ярлик (дозвіл) на посаду митрополита Золотої Орди давав особисто хан (цар) держави. Таким ханом (царем) Золотої Орди у 50-ті роки XIV століття був Джанібек (1342–1357).

2. Золота Орда як держава у 50-ті роки XIV столітті перебувала в zenіті своєї величч і слави. Тому всі улусні хани (улусники) беззаперечно виконували волю хана.

3. Збереглися давні ярлики (дозволи) хана Джанібека і цариці (ханші) Тайдули на поїздку Алексія до Константинополя. І не тільки вони. Не буду наводити ще з десятків подібних акцій із законів Золотої Орди. Зазначу тільки, що для Московського улусу в державі Золота Орда ніхто винятків не робив. Це теж аксіома, яка багатьом може не подобатися.

Так от, у Тверського князя Михайла (до хрещення — Беклемиш, як ми пам'ятаємо), саме **в 1300 році народився син Дмитрій**, який після народження другого сина — Олександра, **прийняв «постриг»** і був відданий Михайлом Тверським (одним із правнуків Чингісхана), до православного монастиря. Саме з Монастирів, з духовенства, висвячуються єпископи і митрополити.

Аби не бути голослівним, наведу читачам витяги із головного російського літопису — Лаврентіївського та праці Т. Манухіної «Святая благоверная княгиня Анна Кашинская», надрукованої у Парижі 1954 року. Послухаємо:

«Жизнь Анны — матери (дружини Великого князя Михайла Тверського. — В. Б.) начинается на пятый год брака. **В 1299 г. родилась дочь Феодора** (она скончалась во младенчестве), **в 1300 г. — сын Дмитрий, в 1301 г. — Александр, в 1306 г. — Константин, в 1309 г. — Василий**» [113, с. 63].

«В лето 6810... (1302 рік. — В. Б.). **Того же лета, месяца ноября в 8, на память Архистратига Михаила, была постриги у князя Михаила** (Тверського. — В. Б.) **сынови его Дмитрию**» [29, с. 209].

За російською історичною наукою, Дмитрій, який отримав «постриг» у 1302 році, пізніше з невідомої причини відмовився від «постригу» та був Великим Володимирським князем у 1322–1325 роках. А в 1325 році, за велінням хана Узбека, був страчений у столиці Золотої Орди Сараї.

Так подають матеріал про Дмитрія Тверського російські історики та літописи, ще й дають йому прізвисько: «Дмитрий — Грозные очи».

Та найцікавіше те, що князь Дмитрій є Святим Російської православної церкви і в репринтному виданні 1995 року книги професора М. В. Толстого на сторінці 300 про нього сказано так: «Святой благоверный великий князь Дмитрий Тверской, мученик (†-1325)».

Тобто святим став князь-розстрига, що, звичайно, викликає подив. Та головне в іншому. На переконливу думку автора, **Дмитрій Тверський і митрополит Алексій є однією особою**. Російська історична наука для того й вигадала вбивство Дмитрія Тверського, щоб приховати татарське (ханське) походження Московського митрополита Алексія. Бо все, що пов'язане з цією людиною, є винятками з історії та законів Золотої Орди.

І перше, з чого починається фальшування, — це рік народження митрополита Алексія. Він, за церковними джерелами, стовідсотково збігається з роком народження Дмитрія Тверського — 1300 рік.

Потім, ще до смерті митрополита Феогноста (помер випадково під час чуми 1353 року), Алексій поїхав до Константинополя за посадою.

Видати ярлик на митрополиччу кафедру Російської православної церкви міг тільки хан Золотої Орди Джанібек. Але незнайома хану людина з Московського улусу — «син Феодора Бяконта» навіть потрапити до хана на прийом не могла. Тим більше, що хан обов'язково мусив знати про «постриг» Дмитрія. Мова йшла про Чингісида найвищого рангу — спадкоємця одного з чотирнадцяти улусів — Володимирського великого князівства. Тому цілком зрозуміло, що ярлик на митрополиччу кафедру Орди отримала наближена до хана людина — Дмитрій Тверський.

Стосовно московських князів Данила та його сина Юрія — нащадків так званого Олександра Невського, то у першому томі «Москви Ординської» встановлено, що то вигадані особи московської історії, як свідчать поховання князів Архангельського Собору Кремля.

Цікавим виявився ще один незаперечний історичний факт: Дмитрій Тверський народився в 1300 році, коли московську митрополиччу кафедру посідав Митрополит Максим (1283–1305). Саме через малолітство і молоді роки Дмитрія Тверського Константинополь прислав своїх митрополитів у 1309 році — Петра (1309–1326) та у 1328 році — Феогноста (1328–1353). Ось чому ще за життя митрополита Феогноста хан Золотої Орди Джанібек послав до Константинополя Дмитрія Тверського (він же — Алексій) попередити, що в державі є своя людина на митрополиччу кафедру. І та людина належала до роду Чингісидів.

Слід мати на увазі: однією з дружин хана Джанібека, після смерті батька Узбека, була донька Константинопольського імператора — Баялунь. Тому відмови з Константинополя бути не могло.

Які ж висновки можна зробити з наведеного матеріалу?

У стародавніх літописах і хроніках, де йдеться про «отичей и дедичей Подольской земли трех братьев татарских

Хаджибея, Кутлубугу и Дмитрия», слід мати на увазі, що в них говориться про достовірні ханські особи 1362 року, які були улусними ханами Золотої Орди.

Хаджібей — був ханом Астраханського улусу (улус Берке).

Кутлубуга — був ханом Мохшинського улусу (Берке-чара).

Дмитрій — був ханом Московського улусу Золотої Орди.

Згідно із задумом хана Менгу-Тимура (1266–1282), який заснував Московський уділ у 1272 році, улус мав перебирати західні порубіжні землі, які підпорядковувалися безпосередньо золотоординському хану і які князь Ольгерд приєднав протягом п'ятдесятих років XIV століття до володінь Великого Литовсько-Руського князівства.

Тому митрополит Алексій (він же — Дмитро Тверський) і Дмитро Московський (так званий Донський) не могли не направити татарську московську тьму проти Ольгерда.

Синьоводська битва 1362 року зіграла вирішальну роль у зміні психологічного стану підкорених Золотою Ордою народів, бо показала, що Орду можна перемагати та відбирати захоплені нею території.

Після переходу Поділля, а до нього належали землі від Збруча до Дніпра та від Черкас і Звенигорода до Чорного моря, змінилося геостратегічне становище Східної Європи. На арену європейської політики на одне із перших місць вийшло Велике Литовсько-Руське князівство.

IV. Бране Поле і Медвін

7 жовтня 2012 року була незвично тепла, сонячна, якась по-домашньому затишна і привітна неділя. То був останній, по суті, літній день року. Господь благословляв нас на поїздку в село Бране Поле. Хоча поїздка планувалася заздалегідь.

О десятій годині від станції метро «Виставковий центр» нас четверо: **Олег Павлович Дикань**, колишній третій

журналюга, а нині — непосидючий пенсіонер, нащадок давнього козачого роду; **Анатолій Володимирович Кінде-ревич**, з яким зустрівся вперше, хоча заочно знав його уже кілька років за оповідями Диканя, — вдала суміш давнього литовського князівського роду та незрівнянно красивої українки, які передали своїм нащадкам на довгі століття отой князівський аристократизм та споконвічну українську красу, а поки невизнаний шістдесятилітній фізик; його друг — шофер — **Олександр Миколайович Компанченко**, серйозна, мовчазна, а головне — фахова людина; автор — **Білінський Володимир Броніславович** — палкий українець з діда-прадіда, вирушили шукати істину про далеку Синьоводську битву 1362 року до українського села Бране Поле у Богуславському районі на півдні Київщини.

Про цю поїздку можна було би написати чудову повість, але обмежимося тим, що є. Тема у нас дещо інша. Хоча відволікатися від теми до сучасного села та його мешканців таки доведеться.

Привітна жіночка із сільської ради села Бране Поле аж просвітлила, коли довідалася, що ми не збираємося агітувати мешканців села за якогось кандидата до Верховної Ради України, а цікавимося виключно історією села Бране Поле, та ще й далекою старовиною. На всяк випадок вона попередила нас, сумніваючись у нашій щирості:

— Люди давно визначилися за кого голосувати, тож агітувати їх — марна справа. А з вашим питанням краще зустрітися з Віктором Івановичем Куцеволом. Їдьте по оцій вулиці, далі звертайте ліворуч і проти старого кладовища, справа, його хата. — Потім додала. — Я йому зараз зателефоную, він вас зустріне біля воріт.

Так ми потрапили до сільського пенсіонера Куцевола Віктора Івановича, одного із хранителів давньої пам'яті села Бране Поле. Вікор Іванович — інтелігентна, сучасна, впевнена в собі українська людина. Не хизуючись і не принижуючись перед столичними прибульцями, запросив нас на подвір'я, запропонував сісти на лавку біля столу та

зачекати доки винесе з хати папери. Подвір'я Віктора Івановича та його дружини, що поралася неподалік, свідчило про нестачу працюючих рук на обійсті. Певно, сьогодні це головна проблема села. У старовину українські сільські сім'ї були багатодітними.

Матеріалами, що вручені нам Куцеволом, були друковані вирізки із столичних Київських газет. Ми щиро подякували Віктору Івановичу за надані матеріали, послушали кілька його розповідей та деякі міркування з приводу давніх подій, відвідали разом могилу генерала Вільгельма фон Штемерманна — німецького командувача військами під час Корсунь-Шевченківської битви 1944 року. За тією могилою, яка зараз чомусь опинилася біля городу В. І. Куцевола, окрім Віктора Івановича ніхто не доглядає. Добре уже те, що Куцевол на ній поставив хреста.

Ось що з цього приводу написано в «Історії села Бране Поле Богуславського району».

«Є в Браному Полі могила, про яку раніше не було прийнято згадувати. Тільки пам'ять людська берегла її історію. Це могила німецького генерала Вільгельма фон Штемерманна. Він загинув на полі бою під час проведення радянськими військами визвольної операції, яку називали Корсунь-Шевченківською. До сьогодні в Браному Полі є люди, які були очевидцями поховання німецького генерала червоноармійцями за особистим наказом маршала Червоної Армії Конєва».

Сподіваюсь, після цього свідчення зрозуміло, чому московська окупаційна влада та її київські сателіти довгих триста років забороняли українцям знати правду про Синьоводську битву, де наші предки разом із білорусами та литовцями звільнили українські землі «Великого Поділля» від золотоординської окупації.

Москва в поширенні правди про Синьоводську битву була незацікавлена, бо саме її військо протистояло князеві Ольгерду та русичам (українцям) у тій битві.

Перш ніж звернутися до матеріалів села Бране Поле, автор пропонує визначити, яке завдання ставили перед собою Великий Литовсько-Руський князь Ольгерд та хани Золотої Орди, розпочинаючи Синьоводську битву? Що супротивники прагнули вирішити цією битвою?

Князь Ольгерд мав на меті розгромити золотоординське військо та отримати можливість вийти на вільний простір межиріччя Дніпра і Бугу. Далі — винищити усі татарські застави та захопити переправи через річку Синюху — Буг. Таке ж вчинити по Дніпру. Таким чином — відібрати у Золотої Орди територію від Дністра до Дніпра.

Золотоординське військо мало завдання — не дати князю Ольгерду вийти на вільний простір межиріччя і повернути втрачені Білу Церкву, Канів, Таганчу тощо, тобто відновити старий, на ті часи існуючий, кордон.

Отже, перед Синьоводською битвою завданням кожної із сторін було — досягти можливості після розгрому противника вийти на його територію.

А перекрити шлях супротивнику, на північ — для золотоординців та на південь — для русько-литовського війська, кращого місця, ніж давня дорога Бране Поле — Медвін у межиріччі Росі та Гнилого Тікича (Синюхи) у ті часи знайти було неможливо.

Переді мною розкрита сучасна карта із «Атласа юного туриста-краєведа Киевской области» 1990 року видання на сторінці 39. Місце Синьоводської битви на території сучасного села Київщини — Бране Поле найкраще відповідає завданням як однієї, так і другої сторони. Обидва фланги битви закриті: з північного сходу прикривав ліс, який зберігся до сьогодні. Тобто унеможлиблювався обхід війська з флангу для кожного з супротивників. А з другого боку — фланг обох військових потуг прикривала річка Боярка — повноводна і доволі широка притока Гнилого Тікича, за якою розташувалися «Круті горби».

Вважатимемо, що золотоординське військо не було розгромлене вщент, а залишило поле битви, зазнавши важких

втрат. Тому що після битви, скоріше, самі розбиті татари зібрали та поховали усіх своїх загиблих у могилі на висоті між сучасними селами Медвін — Побережка, у так званих Саур-могилах, яку розкопали і дослідили ще до 1864 року російські археологи та заховали ті дослідження до глибоких схованок.

Ще 60–80 років тому, як казав Віктор Іванович, кожен мешканець села знав про давню битву з татарами. Очоловав українців (русичів) литовський князь, а долина, де відбулася ця битва, досі носить ім'я Черкес-долини.

У сучасному описі села, яке надав нам Віктор Іванович Куцевол, йдеться переважно про радянські часи, що свідчить про його недавнє походження. Отож, скоріше за все, опис створений у 1958–1960 роках місцевими старожитами та краєзнавцями, коли збирався матеріал для «Історії міст і сіл Української РСР» та пройшов надзвичайно жорстку повоєнну цензуру. З опису «Історії села Бране Поле» достеменно зрозуміло, ще текст піддано саме російській, радянській цензурі. Тому не будемо на слово сприймати написане, а поставимося до нього критично, в тому числі до подій часів Козаччини та Гайдамаччини, які збереглися в пам'яті сільчан. Пам'ятаймо: саме на цих та навколишніх землях збирало сили українське козацтво.

Ще під час першої зустрічі з Віктором Івановичем Куцеволом між ним та Олегом Диканем відбулася така розмова. Дикань:

— А як у старовину називалося село?

Куцевол впевнено відповів:

— Черкес-долина.

— А коли перейменували?

— Після Коліївщини і Гайдамаччини стало називатися — Бране Поле.

Тож, коли Віктор Іванович пішов до хати по папери, Олег Павлович сказав мені:

— Тоді ваше припущення щодо Синьоводської битви на Браному Полі — хибне. Не могла Катерина II дати таке ім'я

селу, в якому відбулася битва за звільнення українців від татар.

Переименовання поселень у ті часи відбувалося тільки з особистого чи то наказу, чи то дозволу імператриці.

І хоча того дня ми ще оглянули давнє поле битви з найвищого місця села Бране Поле, а з татарського боку — з медвинського пагорба, та одностайно переконалися, що Черкес-долина у XIV столітті була найкращим місцем для Синьоводської битви на шляху Великого князя Ольгерда, я таки почав сумніватися у своєму припущенні. Катерина II, дійсно, ніколи б не дозволила возвеличити місце Синьоводської битви переименованням села з Черкес-долини на Бране Поле. Хоча імператриця жорсткою рукою винищувала будь-яку пам'ять про зв'язок Московії з Золотою Ордою. Згадайте хоча б знищення при ній сотні монастирів та перепланування міст Центральної частини сучасної Російської Федерації.

У такому невизначеному стані повертався з поїздки. З одного боку, найвище задоволення від почутого та побаченого в селі Бране Поле, з другого, — гірке невдоволення від катерининського переименовання. Розумів, якщо за часів Катерини II відбулося переименовання села, то Синьоводської битви на тому місці бути не могло. Німкеня була хитрою і пунктуальною людиною... Мій добрий товариш по подорожі — нащадок литовських князів Анатолій Кіндєревич, ще під час нашого знайомства у Києві, подарував для нової моєї праці книгу Лаврентія Похилевича «Сказания о населенных местностях Киевской губернии» — перевидання Києво-Печерської лаври 1864 року.

Повернувшись до Києва з поїздки до села Бране Поле, почав вивчати подаровану книгу. І раптом ось що в ній вичитав на 445 сторінці: «**Баранье поле**, село на соединении дорог из Таращи, Звенигородки и Богуславля, в 5-ти верстах от предыдущего села и от Медвина. Жителей обоего пола 796. Расположено на оконечности равнины или раздолья, называемого неизвестно почему Черкес-долиной.

Долина эта, окруженная лесистыми возвышенностями, ограничивается речкой Бояркой и селом Медвином. **По словам жителей, село должно называть собственно Бранным Полем, потому что когда-то на этом месте происходила брань или битва**, главным образом в урочище, называемом ныне Турчиным лесом» [36, с. 445].

Стало зрозуміло — Катерина II не мала ніякого відношення до імені села Бране Поле. Вона, навпаки, приєднавши ту частину України-Русі після поділу Польщі звеліла йменувати село — **Баранячим полем**. Так вчинити, нахабно принижуючи нащадків давніх русичів, могла тільки особисто імператриця-німкеня, яка люто ненавиділа усе споконвічно руське (українське). Це було саме в її характері — брехати так, щоби волосся на голові дибилося. Ось чому Бране Поле, як іменували мешканці своє село, що засвідчив особисто Леонтій Похилевич у 1864 році, в Російській імперії офіційно носило ім'я — Бараняче поле саме з катерининських часів.

Не забуваймо цього.

А щоби читачі не думали, що автор щось вигадує, засвідчимо ще деякі факти із минулого сусідніх сіл, причетних до битви з татарами на Браному Полі. Ось яку історію розповідають про сучасне село Медвин «Сказания о населенных местностях Киевской губернии...»:

«Медвин, местечко при почтовой дороге из Богуславля (17 верст) в Лысянку (16 верст), в лесистой и плодороднейшей части уезда... местечко расположено на 12-ти небольших ярах и долине, находящейся в центре их, покрытых отличными садами и огородами. Из каждого почти яра вытекает по небольшому ручейку, которые соединившись в один, составляют два порядочных пруда и вершину реки Хоробры. О первоначальной судьбе местечка неизвестно. Местные археологи повествуют, впрочем, следующее: «Пирьы Владимира великого... Происходили не только в Киеве, но и в других городах. **В пригородах Киевских князь держал запасы напитков, так называемые медуши,**

медоохранилища, и одно из них в этом месте... (Медвин) потерпел страшное разорение от татар, которые истребили огнем и мечем все, что могло быть истреблено; **что сто лет по опустошении Медвин оставался самгородом, то есть городом без жителей...** Медвин в начале XVI века считался пригородом Богуславля... Есть благодарственный адрес Богуславского Приказа в 1520 году, данный Медвинскому купцу Ярошину за похвальное управление пригорода... **Медвин еще в XVII веке считался вольным городом**, пользовался на дедичном праве своими землями, избирал для себя старост и судей; что значилось и в королевских привилегиях 1620 и 1655 годов. Медвинскими поверенными, в **1792 году в Варшаве, в главный королевский и Речи Посполитой трибунал занесенных**, выражено, что после того, как отнято право выбирать себе старост, назначенные от короля старосты начали притеснять жителей податями и работами... **но суд не состоялся по скорому прекращению Польши...** При русском правительстве жители не возобновляли тяжбы... **Самые бумаги, к этому делу относящиеся и хранившиеся долгое время в церкви, как исторические памятники, истребованы в 1859 году** местными властями **для уничтожения»** [36, с. 446].

Звичайно, губернська влада так чинити не мала права, отож, отримала вказівку від імперського російського уряду. Отак викорінювалася пам'ять русичів (українців) про їхню минувшину — цілеспрямовано і підло.

Автор переконаний, що серед знищених у 1859 році за вказівкою Москви документах були й раритети з часів Великого князя Ольгерда, тому що тільки він після Синьоводської битви міг поновити давні князівські привілеї та земельні володіння мешканців Медвина. Щоб читачі розуміли, що Медвин був безпосередньо причетним до битви на Браному Полі, наведу ще один витяг із праці Лаврентія Похилевича «Сказания о населенных местностях Киевской губернии»: «Из окрестных урочищ памятные: а) раскопанная

могила Саур, близ дороги в Красногородку, в полутора верстах от местечка, а на север от нее Черкес-долина, от местечка, с коим соединено предание о сражении... в) Юшков лес, Гопчинное поле, Святая и Волчья гора» [36, с. 447].

Як бачимо, сумніву щодо битви з татарами в давнину на Браному полі бути не може.

Настала черга звернутись до «Історії села Бране Поле Богуславського району». Наведу тільки один абзац, яким подана уся давня минувшина села: «Село Бране Поле відоме в історії перемогою князя Новогрудського Скирмунда Михайловича над Балаклаєм, ханом Золотої Орди в 1221 р.» [38, с. 1].

Отож, битва відбулася між татарами Золотої Орди та військом, очолюваним литовським князем. Про те свідчать абсолютно всі нами наведені джерела. Прийmemo цей історичний факт за істину.

Звичайно, битва на Браному Полі з Золотою Ордою (татарами) не могла відбутися у 1221 році, тому що ні Золотої Орди, ні татар до 1240 року на Київській землі історія не зафіксувала. Тим більше, що литовське військо вперше, за офіційними даними, з'явилося під Києвом тільки у 1320 році. У будь-якому разі, Літопис Руський, литовські та польські хроніки жодним словом не обмовилися про походи литовського війська на південь Київської землі. Такого історична наука не знає.

Великий Литовський князь Гедимін, за абсолютно усіма існуючими джерелами, далі Києва у 1320 році не ходив. Походи князя Ольгерда (за М. Стрийковським та А. Лизловим) у 1329–1333 роках «До Ачакова и Перекопа» істориками світу визнані помилкою і віднесені до 1362 (1363) року.

Тому битва литовського князя (будь-якого) на Браному Полі Київщини могла відбутися тільки 1362 (1363) року, або пізніше. Оскільки значні битви литовських князів на теренах середньовічної України (Русі) після 1362 року зафіксовані літописами і хроніками Литви, Польщі, Золотої Орди, Німецьких Орденів тощо і всі відомі, то є підстави

вважати битву на Браному Полі Синьоводською битвою 1362 року, Великого Литовсько-Руського князя Ольгерда з військом «дедичей и отичей князей Подольской земли, ханов Кутлубуги, Хаджибея и Дмитрия».

Тепер визначимося з «Новогрудским князем Скимундом Михайловичем». Майже всі давні історичні джерела, які описують хід Синьоводської битви, вказують на присутність у війську Ольгерда синів Новогрудського князя Коріята.

Про те вперше писав у 1577 році польський історик Матей Стрийковський. Хоча попередньо зазначимо, що польським хроністам та російським історикам у питанні Синьоводської битви не можна в повній мірі довіряти через їхнє шовіністичне ставлення до українського питання. Але у цьому повідомленні, вважатимемо, наведений факт достовірний.

Про битву на Синій Воді розповідає також «Хроніка Литовська й Жмойтська».

Ось що вона повідомляє:

«Року 1332. Олгерд, постановивши примире на две лете з крижаками (крестоносцами) прусскими и листанскими [лифляндскими, или вероятнее ливскими, Ливонским орденом], выправился против татар в Поля Дикие; тягнули теж з ним и чотыри его сыновци Кориятовичи: Александр, Константин, Юрий, Феодор-Корията, князя новгородского (Новогрудського. — В. Б.) сынове. А гды пришли до Синей Воды, минувши Канев и Черкасы, указалася им в полю великая орда с трома цариками на три обозы разделенны, то есть Котлубая, Катибея, Бекера и Дмитра солтана» [39].

Тож у поході брали участь князі Коріятовичі. Але літописи і хроніки мовчать про участь у битві новогрудського князя Коріята. Взагалі, щодо цього князя в історії чомусь багато таємниць:

Перше, невідомо, якого року народження.

Друге, невідомо, якого року помер.

Коли заходить розмова про смерть Коріята, то вказують — «между 1358 и 1363 годами»; за тими ж таки джерелами Синьоводська битва теж відбулася у 1363 році.

Трете, невідомо, скільки у нього було дітей (синів і дочок), та інше.

Автор уже писав, що до давніх російських та польських джерел треба ставитися доволі обережно — вони упереджені. Досить хоча б послатись на те, що праця Матея Стрийковського, написана у 1577 році, була вперше у Польщі опублікована 1978 року, після домовленості та узгодження з Москвою. Що цілком зрозуміло.

У той час Росія досі не передала і невідомо, чи взагалі поверне Литовській державі її архіви (Литовська метрика, 600 томів), поцуплених з Вільно після третього поділу Польщі.

Кожен розуміє, що Литовські архіви про таку подію, як Синьоводська битва не могли мовчати. Тому сьогодні доводиться історичну правду шукати. Так от, за свідченням професора М. Молчановського: «(Літопис Великого Князівства Литовського) “Летописец ни слова не говорит об участии Корьятовичей в походе на р. Синия Воды, и можно думать, что рассказ Стрийковского о подвигах Корьятовичей в битве (Синьоводській. — В. Б.) с Татарами основан на личных соображениях компилятора”» [21, с. 192].

А про Федора Коріятовича той же Микола Молчановський повідомляє, спираючись на достовірні угорські джерела: «Принужденный... оставить родину, Федор Корьятович еще до 1360 г. удалился к Венгерскому королю Людовику» [21, с. 222].

Отож, Федір Коріятович брати участі в поході князя Ольгерда 1362 року не міг. Він повернувся до Новогрудка тільки після смерті батька. Тому є підстави вважати, що особисто Коріят брав участь з деякими своїми синами у військовому поході 1362 року і саме його у спогадах мешканці Браного Поля згадують під іменем «князя Новогрудского Скирмунда Михайловича». У хрещенні Новогрудський князь мав ім'я — Михайло. Звичайно, польські історики були вельми

зацікавлені, посягаючи на Поділля, в приховуванні цього факту. Про що не раз говорив професор М. Молчановський у праці «Очерк известий о Подольской земле до 1434 года» 1885 року видання.

Ось чому збігається рік смерті Новогрудського князя Михайла (Коріята) з датою Синьоводської битви. Не випадково! Загинувши під час битви, князь Коріят реабілітував себе в очах Ольгерда, а його сини — Юрій, Олександр і Костянтин отримали у володіння Поділля — нові, завойовані землі, опальний же вигнанець — Федір посів спадок батька — Новогрудський князівський престол...

Високі дерева на старому кладовищі села Бране Поле досі оберігають таємницю Новогрудського князя та Синьоводської битви 1362 року, як Черкес-долина приховує таємницю походження свого імені від імені командувача Золотоординського війська — Хаджі-Черкеса, що залишився живий і повернувся до своєї далекої Астрахані.

V. Секрети Московської імперії

Минули сльотава осінь та сувора сніжна зима 2012–2013 року. Звичайно, автор не сидів увесь цей час склавши руки. За ці місяці вдалося дослідити багато тем із праці «Україна-Русь», але підступитися до написання цього розділу не вдавалося. Хоча було цілком зрозуміло, який матеріал треба знайти і дослідити. Перша невдача спіткала в Інтернеті, де почав шукати матеріал про Саур-могили під Медвином.

Що цікаво, в Інтернеті подається матеріал про кілька Саур-могил, навіть про Саур-могили на території Ростовської області РФ, а от про Саур-могили біля давнього Медвина — ані слова, хоча в переліку згадка про ту могилу є. І тут закралася тривожна думка, бо згадалися слова Віктора Івановича Куцевола, що оту Медвинську Саур-могили дуже вже старалися зрівняти з землею. Навіщо?

Про цю Саур-могили в Інтернеті вдалося знайти тільки таку інформацію: «Саур-могила, поблизу дороги на Красногородку, за 2 км на захід від Медвина». Хоча, в тому ж таки Інтернеті вдалося знайти повідомлення, що про археологічні дослідження Медвина писав Б. М. Левченко «Археологічне минуле Медвина». Мене ж спіткала чергова невдача. У каталозі бібліотеки імені В. І. Вернадського тієї праці нема. Немає її і в Парламентській бібліотеці.

Зате із книги Лаврентія Похилевича довідався, що до 1864 року російські археологи уже розкопували Медвин, Саур-могили і багато що на окупованій Україні. Ось як, сховавшись від цензури, про розкопку Саур-могили повідомив Л. І. Похилевич:

«Из окрестных урочищ памятни:

а) раскопанная могила Саур...,

а на север от нее Черкес-долина...» [36, с. 447].

Хотілося б одразу дати пояснення до цієї цитати. Назвавши могилу словом Саур», а не «Савур», Лаврентій Похилевич дав визначення приналежності могили. Могила мала татарське походження. Тому що слово «Саур» походить від татарського слова «**сауир**» — «**круп коня**». Тобто в могилі були поховані татари, скоріше, разом із ханом із знаменитої трійки — Кутлубугою. Тому що із 1363 року ім'я цього хана зникає зі сторінок історії Золотої Орди.

Як із литовсько-руських та польських хронік зникають згадки із 1363 року про литовського князя Коріята. Що, певно, теж загинув у Синьоводській битві і похований на старому християнському кладовищі села Бране Поле.

Український народ високі могили, які належать його давнім предкам, називає Савур-могилами.

До речі, Медвинську Саур-могили могли розкопувати й раніше шукачі скарбів та пригод. Але від часів приєднання України до Московії (третій поділ Польщі, 1795 рік) на теренах імперії діяв надзвичайно жорсткий указ Катерини II про заборону самовільних археологічних розкопок. **Тому Л. І. Похилевич у наведеній цитаті вів мову про**

розкопки Саур-могили саме у 1852–1863 роках імперськими археологами, інакше він не знав би про її татарське походження.

Автор розумів, що для розкриття секретів Синьоводської битви та місця її проведення треба вивчати, в першу чергу, археологічні матеріали Російської імперії, бо історичні матеріали, безсумнівно, і Польська, і Російська імперії знищили, в крайньому разі заховали до таємних сховищ. Обидві імперії зазіхали на землі України, тож були зацікавлені в приховуванні цього матеріалу від українських науковців. І цьому є надзвичайно цікавий приклад.

Польський історик Матей Стрийковський, вивчаючи старі історичні матеріали, які до наших часів, звичайно, не дійшли, у 1577 році написав наукове дослідження про Синьоводську битву. І хоча інша праця М. Стрийковського, де згадувалося про Синьоводську битву, в 1582 році виходила німецькою мовою у Кенігсберзі та вперше польською мовою, оте дослідження 1517 року було видано тільки через 400 років, 1978 року, після узгодження тексту з Москвою.

Отакими першоджерелами сьогодні ми змушені користуватися.

У 1846 році в Росії було створено «Русское Археологическое Общество» під керівництвом представника царської сім'ї з головною метою — взяти під контроль усі археологічні дослідження, які велися і повинні були вестися в імперії. «Общество» з дня свого заснування підпорядковувалося Міністерству освіти імперії і особисто Міністру — графу С. С. Уварову.

Знаючи, що книга Лаврентія Похилевича була видана у 1864 році і в ній автор уже згадував про розкопану Саур-могили, я почав довгу, і на сьогоднішній день — незакінчену працю із розкриття прихованих Російською імперією таємниць Синьоводської битви. У першу чергу таємниці сучасних сіл Київської області — Медвина і Браного Поля. Почав вивчати матеріали археологічних досліджень, різних комісій та археологічних з'їздів, яких в імперії відбулося 15. І що

цікаво: чим більше я вивчав археологічні матеріали, тим більше розумів, як Російська держава шалено приховувала все, що стосувалося Синьоводської битви, та місця, де вона відбулася. Вилучалося з друку геть усе, що могло вести до подальшого вивчення питання та встановлення місця її проведення. Усе робилося без будь-якого розголосу.

На мою переконливу думку, абсолютно всі російсько-імперські держслужбовці давали підпис про нерозголошення держтаємниць. До таких належали не тільки державні посадовці, а й професори, викладачі шкіл, вузів і гімназій, редактори, цензори тощо. І, звичайно, матеріали про Синьоводську битву та місце її проведення належали до найголовніших російських державних таємниць. Свідченням чого є той факт, що окупувавши, після третього поділу в 1795 році, Варшаву з її архівами, Російська держава так і не дозволила за часів царату (1795–1917 роки) опублікувати працю Матєя Стрийковського. А друк тієї праці в 1978 році був вимушений. Не слід наводити пояснення, чому в Російській імперії, і царській, і більшовицькій, тема Синьоводської битви, її учасників та місця проведення належали до державних таємниць. Це зрозуміло усім.

Синьоводська битва передувала — Куликовській, яку московити вигадали і подавали за початок свого визволення. Оскільки Російська імперія вважала Україну та українців невід'ємною частиною своєї держави, то виходило, що імперія почала своє звільнення не з Куликовської битви, а з Синьоводської. Хоча Москва ще майже 350 років (до 1700 року) сплачувала данину чи то Золотій Орді, чи то Кримському ханству.

Тому Москві, мов кістка в горлі, була наша Синьоводська битва з татарами 1362 року. Щоби й далі «співати пісень» про вигадану Куликовську битву, московські владоможці докладали надзусиль та неабиякої спритності у приховуванні та замовчуванні Синьоводської битви.

Цікаво відзначити, що на перших порах очолювали цю роботу батько й син Уварови: міністр освіти імперії — Сергій

Семенович Уваров (1786–1855) та його син, по суті, «головний археолог» імперії — Олексій Сергійович Уваров (1825–1884).

За книгою «Країна Моксель, або Московія» (другий том) ми пам'ятаємо, що О. С. Уваров у 1851 році за завданням міністра внутрішніх справ графа Л. О. Перовського з групою археологів розпочав розкопки курганів у Центральній Росії. І раптом, ні сіло ні впало, молодший О. С. Уваров опинився на теренах сучасної України, хоча його експедиція продовжувала виконувати державне доручення з розкопування курганів у Центральній Росії, а сам О. С. Уваров умовно продовжував очолювати ту археологічну експедицію. Пізніше, у 1872 році, О. С. Уваров як керівник експедиції опублікував результати розкопок 1851–1854 років у знаменитій праці «Меряне и их быт по курганным раскопкам».

Що ж трапилось, що молодий археолог раптом покинув місце праці та опинився на теренах сучасної України? Очевидно, не забаганка привела молодого чоловіка до цього рішення. Врешті йому б не дали дозвіл на нові археологічні розкопки. Виявляючи непокору та непослух, він би не зробив такої успішної кар'єри в імперії. Не забуваймо: «імператорами Росії у ті роки були Микола I (1825–1855) та Олександр II (1855–1881) — надзвичайно деспотичні й жорстокі люди.

На мою думку, після доповіді імператорові Миколі I міністрів Уварова С. С. і Перовського Л. О. про можливість несанкціонованої розкопки Медвинської Саур-могили, де поховані татари, полегли у Синьоводській битві, та можливі жахливі наслідки для Російської науки від таких розкопок, було прийнято рішення — працювати на випередження: розкопати таємно під охороною Міністерства внутрішніх справ Медвинську Саур-могілу. І, звичайно, провести такі розкопки повинна була абсолютно надійна людина. Такою людиною був Олексій Уваров — син одного з міністрів.

Автор говорить не тільки про здогадки. Цьому є дуже цікавий доказ. **У 1864 році вийшла праця Л. І. Похилевича**

«Сказание о населенных местностях Киевской губернии...», де чітко заявлено, що Медвинська Саур-могила на той рік уже була розкопана. Цитата з цієї праці наводилася раніше. Київський губернатор І. Фундуклей у своїй праці «Обозрение могил, валов и городищ Киевской губернии», **1848 року** видання, Медвинську **Саур-могилу** не згадує жодним словом, а київський професор В. Б. Антонович у праці «Археологическая карта Киевской губернии», виданій у 1895 році, відносить ту могилу до розкопаних.

Як бачимо, між 1848 і 1864 роками Медвинську Саур-могилу таки розкопували.

Велика Радянська Енциклопедія щодо приїзду молодшого Уварова на територію України говорить таке: «Уваров Алексей Сергеевич... русский археолог, граф, сын С. С. Уварова. Один из основателей Русского археологического общества, Моск(овского) археол(огического) об(щест)ва и Историч(еского) музея в Москве, один из организаторов археол(огических) съездов в России. В 1851–1854 раскапывал курганы во Владимирской и Московской губ(ерниях). В 1853–1854 гг. производил раскопки в Ольвии, Херсонесе, Неаполе Скифском» [25, т. 26, с. 438].

Надзвичайно сильно брехали російські владоможці, приховуючи свої брудні вчинки. Тому й попадалися. Справа в тому, що у 1853 році розпочалася війна Росії з «коалицією Великобританії, Франції, Турції і Сардинії...», і коаліційний військовий флот увійшов до Чорного моря. Тому уряд Росії під час війни фінансувати експедицію археологів «в Херсонесе и Ольвии» не міг.

Під прикриттям воєнного стану в країні та під охороною жандармів, за багато сотень кілометрів від місця бойових дій, О. С. Уваров розкопав Медвинську Саур-могилу, а імперія приховала все те від світу.

Звичайно, прості люди Медвина, Браного Поля і навколишніх сіл не звернули особливої уваги на розкопки 1853–1854 років. А от високоосвічена людина свого часу — священник Лаврентій Похилевич звернув увагу на ту працю

і в своїй книзі дуже обережно зробив натяк на розкопки. Отак державна таємниця Російської імперії про розкопки Медвинської Саур-могили у 1853–1854 роках стала відома нам.

Прошу звернути увагу: за свідченням Л. І. Похилевича, уже в 1859 році із церков Медвина вилучили геть усі церковні документи та спалили. І хоча священик Похилевич пише, що то був наказ місцевої губернської влади, проте, зрозуміло, що місцева влада не мала аж ніякого права посягати на церковні документи без прямої вказівки царської влади.

Але найцікавіше трапилось, коли автор даної праці у Парламентській бібліотеці попросив жіночку-бібліографа подивитися, де можна знайти працю Б. М. Левченка «Археологічне минуле Медвина». Виявилось, що ця стаття друкувалася тільки раз у харківському журналі «Краєзнавство» № 1–5 у 1930 році. В Інтернеті журнал «Краєзнавство» наведено із 1929 року, притому 1930 рік вилучено. Немає!

Я не хочу стверджувати, що саме у тій статті приховано ключ до розгадки таємниць Синьоводської битви, бо й за більшовицької імперії медвинці неодноразово заливали більшовикам сала за шкіру — за що ті їх люто ненавиділи. Та цей постійний «біг на випередження», оці постійні збіги мене неабияк стурбували. Я зрозумів діяння імперії, яка винищувала геть усе, що було пов'язане з Медвином, Браним Полем та Синьоводською битвою.

Вивчаючи праці Л. Похилевича, В. Антоновича та Івана Фундуклея, автор вирішив все ж таки дізнатися, чи знав у 1848 році «Киевский гражданский губернатор Иван Фундуклей», видаючи свою книгу, про існування Медвинської Саур-могили і чому саме її не включив до своєї досить-таки фундаментальної праці? Звичайно, прямої відповіді на ці питання Київський губернатор не дав. Але відповіді на питання книга Івана Фундуклея дає чіткі та однозначні.

У праці Київський губернатор Фундуклей зазначив:

«Козак, взятий в плен, просится взойти на Савор-могилу, чтобы взглянуть еще раз на свою Украину» [115, с. 100].

І далі пояснює щодо наведених у книзі тисяч могил: «Не должно также смешивать могил-памятников, о которых мы здесь говорили, с обыкновенными могилами на полях сражений, между коими могут встречаться могилы и возвышеннее, чем оне вообще бывают, — например над каким-нибудь особенно знаменитым лицом, или с общими гробовицами, где похоронены многия жертвы войны» [115, с. 100].

Отож, київський губернатор Іван Фундуклей знав про існування Саур-могили біля Медвина, але зараховував її, як і всі навколо неї кургани, до бойових курганів «на полях сражений». Чому й не згадував у своїй праці.

До речі, Микола Василенко, що пережив трагедію більшовицького погрому Медвина у 1920 році та написав про ті події спогади «Мова про пережитое», був такої ж думки про походження Саур-могили та навколишніх курганів. Послухаємо:

«На захід від Медвина багато могил як свідків колишніх страшних боїв. З однієї з таких могил в ясний чистий день можна було бачити золотOVERXU Київську лавру, яка від Медвина в прямому напрямку коло 100 верст. Ту могилу медвинці величали Саур-могилою» [117, с. 39].

Тобто у ХІХ столітті як історики, так і Київський губернатор Іван Фундуклей знали про приналежність Медвинської Саур-могили до «обыкновенных могил на полях сражений». А поскільки історія та походження тієї могили не цікавили Київського губернатора Фундуклея, священика Похилевича та історика-професора Антоновича, то слід вважати, що вони знали про належність могили до ворожих — татарських. Чому й мовчали.

Зазначимо: головуючий на Першому Археологічному з'їзді знаменитий Олексій Сергійович Уваров серед багатьох питань з'їзду оголосив і таке:

«Составление археологических карт, чертежей и т. п. . . , на которой были бы обозначены лишь места битв, с указанием

когда и с кем оне происходили, а так же раскопок, если такия были произведены» [130, с. XV].

Та рішення з цього питання на з'їзді не було прийнято, а запропоновано Московському і Петербурзькому археологічним товариствам оприлюднити своє рішення. Що вони й вчинили. Оскільки ж з'їзд одночасно вирішив питання: «Какие реестры или другого рода описания должны быть... составлены? Что из этих описаний подлежит изданию в свет и что должно быть предметом секретных отделов архивов?» [130, с. LV], то зрозуміло, що матеріали про Медвинську Саур-могили потрапили до «секретных отделов архивов».

Отож, матеріали розкопок 1853–1854 років графом О. С. Уваровим Медвинської Саур-могили та навколишніх курганів досі зберігаються в московських таємних архівах. Незгодним з моїми дослідженнями пропоную поставити собі прості питання і дати на них відповіді:

1. Яку для держави небезпеку може нести археологічне минуле?

2. Чому Російська імперія боялася археологічних розкопок на своїх теренах?

3. Була чи ні небезпечною для російської історичної науки правда про Синьоводську битву?

Початок XV століття. Посол англійського і французького королів Гільбер де-Ланноа

І. Україна-Русь в кінці XIV – на початку XV століття

Применшувати вплив Великого Литовсько-Руського князівства на розвиток українського етносу — давня традиція історії. Цю хибну традицію нам нав'язали імперії, спочатку — Річ Посполита (Польща), а пізніше — Московія (Російська імперія). Традиція применшувати роль та значення ВКЛР (Великого князівства Литовсько-Руського) залишилася до сьогодні. Науковці не бажають переосмислення брехливих постулатів. З ними їм легше рухатися старою, наїждженою дорогою. Головне — не треба переосмислювати минуле і шукати щось своє. За них уже подумали в Москві.

На що ми не звертаємо увагу, вивчаючи період 1320–1569 років?

Починаючи з XIII століття, Ватикан кинув проти нехрещених язичників (народів) Європи свої ударні сили — Орден хрестоносців (Тевтонський орден) та Орден мечоносців (Лівонський орден).

«Майже всі племена та народи, що проживали поблизу Балтійського моря між західною та візантійською

цивілізаціями, — поморські слов'яни, пруси, ятвяги, ліви, курші, земгали, латвійці, ести (естонці) й фіни — були завойовані і мали підкоритись нападникам» [83, с. 12].

І ще один незаперечний факт:

«...Захід не визнавав за племенами і народами язичників права на самостійне політичне існування та хрещення» [83, с. 12].

Звичайно, якби не спротив, який вчинили литовці ще у XIII столітті (та пізніше) Тевтонському ордену, то уже до кінця XIII століття ці ордени об'єдналися б на захоплених балтійських землях та **розпочали виконання другого завдання — вихрещення «схизматів» (що означає — православних русів, тобто в сучасному розумінні: українців та білорусів) у католицьку віру**. Ніколи не забуваймо, що й це завдання стояло перед Орденами. Тому об'єднання сил Литви, Білорусії та України на початку XIV століття стало позитивним кроком для усіх трьох народів.

На ті часи (середина XIII століття) Литва уже втратила майже всі свої етнічні землі (жемайтію) і відійшла на землі русів (сучасна Білорусія), залучивши русів Великого Галицько-Волинського князівства до протистояння ордену.

Ордени не просто захоплювали чужі землі (нехрещених народів), вони на тих землях вогнем і мечем винищували людей, спалювали поселення та зводили свої муровані замки. Тільки «протягом першого десятиліття завоювань (1231–1242 роки) збудували... (в одній. — В. Б.) Пруссії 20 мурованих замків» [83, с. 37].

Ці факти засвідчені документально.

У книзі українських, білоруських і литовських істориків **«Грюнвальдська битва — битва народів»** 2010 року видання, наведена «Карта-схема замків Тевтонського ордену, розподілених між Ягайлом і Вітовтом», де вказано **97** замків, **25** з яких відійшли до Польщі (Ягайло), **6** до Великого Литовсько-Руського князівства (Вітовт) і **66** залишилися у володінні Ордену. Це лише невелика картина руху Тевтонського ордену в Прибалтиці.

Тобто нас, русичів (українців), чекала доля Балтійських народів. І не слід забувати, що всі звірства у ті далекі часи чинилися з благословіння Ватикану. Хоча слід зазначити, що такими були й усі інші релігійні конфесії. Тому новостворене Велике Литовсько-Руське князівство стало буфером, яке зупинило наступ католицизму на схід та прийняло на себе весь його удар. Що, в першу чергу, позначилося на правлячій еліті держави — вона була вся окатоличена. Першими прийняли католицьку віру литовські князі, за ними — білоруські й українські. Останнім здався український князь Василь (Константин) Острозький, який дозволив свого старшого сина охрестити в католицьку віру. Згодом молодших синів Василя Острозького католики отруїли. Так український народ вперше, але не востаннє, втратив свою правлячу еліту. Однак, залишаючись переважно у православній вірі, народ породив нову керівну еліту — козацьку. Але то вже інша розмова.

Як пише сучасний білоруський історик Ігор Марзалюк: «вже на початку свого утворення ВКЛ було не тільки литовською, а й білоруською державою. Білоруські землі увійшли до її складу переважно мирним шляхом» [83, с. 15].

І то правда. Що цікаво, литовський і український історики, які є співукладачами тієї книги, не заперечили білоруському професорові. Але нам відомо, що південні терени сучасної Білорусії, а також центральні, західні та східні зі своїми князівствами (Пінське, Берестейське, Мозирське, Слуцьке, Новогрудське, Слонімське, Дорогочинське тощо) так чи інакше у XIII столітті входили до Великого Галицько-Волинського князівства.

Тому, звичайно, під тиском Тевтонського ордену з півночі та Золотої Орди зі сходу й півдня, вони змушені були об'єднуватися. Немає нічого дивного, що об'єднання відбувалося переважно мирно-примусовим шляхом. Таке відбувалося і на теренах Білорусії, і на північних теренах України. Хоча, звичайно, окремі князі чинили опір. Було й таке.

Головною причиною, чому український народ не чинив серйозного опору, була тактика Великого Литовського князя: **«старовину не руйнуємо, новин не вводимо»** [52, с. 10].

«Вони залишали старі структури князівств... і навіть перейняли деякі форми громадської і державної організації...» [52, с. 10].

«Як би там не було, в культурі ВКЛ довгий час домінував православний регіон. Князі... хрестилися за православною вірою і переймали мову та культуру підлеглих, тому що язичницький потенціал їх самих не був великим. Литовці знайшли на Русі муровані церкви і монастирі, в них — живопис, зібрання церковного мистецтва і письма, а головне — ченців, що вміли писати... і мали вже з XI ст. написані Остромировське і Туровське євангелія... Це свідчить, що литовська язичницька культура не могла нав'язати іншим ані мови, ані культури, ані релігії... (Тому. — В. Б.) в канцелярії правителів ВКЛ,...почала домінувати мова, що її іноді називають “староукраїнською”, іноді — “старобілоруською”...» [52, с. 11–12].

Тобто залишався свій удільний правитель, свої закони, своя мова і своя стара церква, в той час коли сили проти ворогів подвоювалися-потроювалися. Немає значення, як те чи інше руське (українське) удільне князівство було залучено до спільної Литовсько-Руської держави, головне — для українського (руського) народу те явище було позитивним. І так було до польсько-литовської унії 1569 року.

Уже за часів Великого князя Ольгерда (1345–1377) Велике Литовсько-Руське князівство стало домінуючою державою Східної Європи. Саме за часів великого Литовсько-Руського князя Ольгерда відбулася знаменита Синьоводська битва, коли правобережні українські землі від Канева і Білої Церкви до Чорного моря відійшли від золотоординських ханів до володінь ВКЛР. Головне, що давня українська (руська) земля Поділля стала князівством, отримавши своїх правлячих князів — Каріатовичів.

З утворенням нової держави — Великого Литовсько-Руського князівства, український народ почав відвойовувати у Золотої Орди свої давні корінні землі. Хоча, тепер уже із Заходу, почала нависати реальна небезпека від Польщі.

Як би ми не ставилися до нащадків славетного роду Данила Галицького, а шанувати слід усіх. Ми уже дослідили, що той правлячий рід руських (українських) князів не переривався після синів онука Данила — Юрія — Андрія та Лева II. У тих праонуків славетного Данила, був брат Дмитро, якого викинули із роду Галицьких, розірвавши таким чином родинний ряд. А у Дмитра був син — **Данило — князь Холмський, що засвідчено історичними документами**. Оскільки ж у XIV столітті ні польський король Ягайло, ні Великий Литовсько-Руський князь Вітовт (1392–1430) не мали права надання князівського титулу, то князями ставали тільки народжені від князя. Отож, Дмитро теж був князем, хоча його сина Данила уже відносять до роду Острозьких. За велінням московитів.

Найтяжчі роки представники князівського роду Галицьких пережили у 1340–1376 роках, тобто за часів князя Дмитра (помер у 1349 році) та його сина Данила (помер 1376 року).

Остання дата є офіційною і наводиться у підручниках: «Данило з Острога, князь Холмський (помер у 1376 р.)» [65, с. 69].

Цікаво зазначити, хоча надзвичайно обережно, але сьогоднішня професура уже дозволяє собі говорити навіть таке:

«За власною генеалогічною легендою, Острозькі походили від волинської гілки Мономаховичів-Романовичів, нащадків Романа й Данила Галицьких. Такої самої думки дотримується і багато істориків-генеологів, незважаючи на брак конкретних доказів спорідненості між останніми Романовичами і першим документально зафіксованим 1340 р. острозьким князем — Данило з Острога (Daniel de Octrow)» [65, с. 68].

Тобто самі Острозькі вели свій родовід від Данила Галицького та його батька — Романа і, як бачимо, нічого не вигадували. А це головне, щоб там не закидали до нашої історичної науки «одностойники» так званих московських істориків.

Абсолютно не зрозуміло: як Данило з Острога — (став) князем холмським? Колись потрібно пояснити і цю метаморфозу. Часи московського свавілля в перебріхуванні української історії закінчилися.

Заслуга князів Дмитра та Данила полягає в тому, що в найважчі часи існування свого роду вони не дали йому зникнути з історичної арени і загубитись на дорогах життя. Нашадки кращого роду князів Русі (України) — Галицькі не мали права на забуття.

Слід розуміти, що у взаємній допомозі були зацікавлені як українські, так і литовські князі. Бо підняти український народ на боротьбу зі спільними ворогами могли тільки українські князі, як литовський народ — литовські. У перші роки існування спільної держави Великого Литовсько-Руського князівства в ньому продовжувало існувати як складова частина Галицько-Волинське князівство (до 1384 року). Після смерті (1349 рік) праонука Данила Галицького — Дмитра, польський король Казимир загарбав Львів і Галичину, мотивуючи спадковим правом на престол. Після 1349 року до руської держави входило Волинське князівство на чолі із Любартом Гедиміновичем та всі інші, за винятком Галицького. З приходом до влади у Польщі Ягайла (Великого Литовського князя, одруженого з польською королевою Ядвігою, 1385 рік), а в Литві — Вітовта (1392 рік), які прийняли католицьку віру, в державі ВКЛР склалася ненормальна ситуація, коли головні руські князівські трони (Львівський і Володимирський) посіли литовці та поляки-католики. Звичайно, проти цього становища різко виступили руська митрополія і рід великих князів Галицьких (на той час — Федір Острозький — син князя Данила).

Ось чому українська професура сьогодні визнає:

«Як би там не було, невдовзі Владислав — Ягайло починає систематично обмежувати права Любартового нащадка (на Волині. В. Б.). Передовсім, він виводить з-під його влади найвизначнішого з-поміж васалів — князя Федора... (Галицького. — В. Б.). Потім він відбирає у Федора Любартовича осереддя його володінь — Луцьк, передаючи його в управу тому-таки Федору Острозькому (Галицькому. — В. Б.). Згодом син Любарта втрачає й решту батьківських земель — натомість Острозькі швидко ідуть угору» [44, с. 188].

Із подальших свідчень посла англійського та французького королів Гіллберга де-Ланноа до Великого князя Вітовта ми дізнаємося, що у 1421 році князь Федір Острозький був другою людиною у Великому Литовсько-Руському князівстві і тільки цих два князі (Вітовт і Федір) влаштували йому прийом у державі.

У часи Великого князя Вітовта та його соратника князя Федора Галицького (Острозького) відбулися дві важливі події, в яких обидва брали особисту участь. Це — битва на річці Ворскла 1399 та Грюнвальдська битва 1410 року. Коротко про далекі події ми зобов'язані згадати. Отож.

Битва на річці Ворскла (1399 рік)

Не приступаючи до розгляду битви та причин, що її спричинили, зазначимо: виклад цього матеріалу в сучасній українській історичній науці не відповідає дійсності. Матеріал сфальшований польськими і російськими імперськими істориками в давні часи, і та давня імперська фальшивка гуляє по історичних сторінках досі. Хто хоче більше дізнатись про першопричини тієї битви, автор пропонує звернутися до книги «Москва Ординська» (том II, частина друга, Цар (хан) Тохтамиш).

Не будемо знову розповідати про події, які передували та призвели до битви. Зазначимо тільки: Великий Литовсько-Руський князь Вітовт усі роки свого правління (1392–1430) у всіх чварах Золотої Орди завжди підтримував хана

Тохтамиша, а після його загибелі (1407–1408 рік) — синів хана: Джелал-ад-діна, Керим-Берди, Кепек-хана та Жаббар-Берди. Саме ці сини хана Тохтамиша по черзі посідали царський трон Золотої Орди з 1410 по 1419 рік, конкуруючи зі ставлениками темника Едігея. Йшла жорстока боротьба за царський трон золотоординського хана. Ворожі сторони у Золотій Орді очолювали, з одного боку, — хан Тохтамиш, якого підтримував Великий Литовсько-Руський князь Вітовт, з другого, — Мангитський темник Едігей, до 1402 року підтримуваний еміром Тамерланом (Тимуром).

Саме в контексті тієї боротьби за владу в Золотій Орді й слід розглядати битву на річці Ворскла 1399 року. Тому у тій битві програв не князь Вітовт, який лише допомагав ханові Тохтамишу. Російські й польські історики завжди подавали битву як розгром князя Вітовта. Польський хроніст Ян Длугош в оповіді про битву вихваляв поляка Спитка, історики-московити вихваляли геніальне керівництво Едігея та Тимур-Кутлука. Знаменитий М. М. Карамзін договорився до такого: «Ни Чингисхан, ни Батый не одерживали победы совершеннейшей. Едва ли третья часть войска Литовского спаслася. Множество Князей легло на месте... Хан Тимур Кутлук гнал остатки неприятельского войска к Днепру, взял с Киева 3000 рублей... в откуп, а с монастыря Печерского 30 рублей, оставил там своих Баскаков...» [13, Т. V, с. 92].

Брежали, як бачимо, надзвичайно потужно. Навіть татарських баскаків у 1399 році до Києва посадили. От тільки занадто маленькі суми викупу задекларували: «...с Киева 3000 рублей..., а с монастыря Печерского... 30 рублей».

Нагадаємо, що останній золотоординський хан Улу-Мухаммед через 46 років (1445 рік) за одну голову московського князя зажадав «200 тысяч рублей».

Послухаємо:

«О тяжести “откупа” можно судить по записи в Новгородских летописях. Согласно второй новгородской летописи, взял царь Махмет (Улу-Мухаммед. — В. Б.) откупа на великом князе двести тысяч рублей» [30, с. 255].

Отака «дорога голова» Московського князя. А в Русі зі всього Києва зібрали тільки «3000 рублей», попри те що «розгром Вітовта був цілковитий», і «едва ли третья часть войска Литовского спаслася».

У 1401 році «Вітовт... відновив контроль над Причорномор'ям. Уже в 1401 році в Босфорі бачили київські торгові кораблі...» [83, с. 89].

Щось не в'яжеться опис «страшного розгрому Вітовта на Ворсклі» з достовірними фактами тих часів. Звернімо увагу ще на один надзвичайно цікавий опис історичних подій 1406–1408 років. За свідченням російських істориків: московський князь тих часів Василь Дмитрович «и знаменитый Эдигей, сподвижник Тамерланов, победитель Витовта,... находились в дружеских сношениях...» [13, т. V, с. 103].

Не зважаючи на ці дружні відносини, московський князь Василь Дмитрович прихистив двох синів хана Тохтамиша — найлютіших ворогів Едігея. І навідріз відмовився вигнати їх, навіть під загрозою удару по Москві. Отож, восени 1408, темник Едігей рушив на Москву, щоби покарати московського князя Василя за непослух щодо синів Тохтамиша.

Московський князь, за оповідями «російських літописів», нібито у вересні місяці «стояв на Угрі» з військом проти війська князя Вітовта.

«Врешті-решт, Вітовт і Василій (Московський. — В. Б.) зі своїми військами зустрілися 1 вересня (1408 року. — В. Б.) на річці Угрі. Простоявши доволі довго, обидва правителі підписали мирну угоду» [83, с. 90].

Зрозуміло: обидва знали, що золотоординське військо рухалося на Москву і очолював його особисто Едігей.

Уже в листопаді татари Едігея були під Москвою, а в грудні спалили її вщент.

Отож, московська історія вигаданим «страшним розгромом Вітовта» на річці Ворскла намагалася хоча б частково приховати події навколо Москви 1400–1408 років. Бо таких

битв, як на річці Ворскла, впродовж 1396–1406 років хан Тохтамиш провів багато — майже всі з допомогою воєнних сил князя Вітовта, і, як правило, перемагав. Хоча були й поразки, і не одна. Звернімо увагу: темник Едігей у 1408 році, спаливши вщент Москву та зруйнувавши все московське князівство, знищив та вивів з князівства більше мільйона чоловік. Послухаємо:

«Счастлив, кто мог спастися бегством! Не было ни малейшего сопротивления. Россияне казались стадом овец, терзаемых хищными волками... Пленников связывали и вели, как псов, на смычках, иногда один татарин гнал еред собою человек сорок...» [13, т. V, с. 105].

Звичайно, таку страшну картину московитам треба було чимось загородити. Та головне навіть не це. Московське князівство після страти у 1392 році Московського князя так званого Дмитрія Донського (він же Сарихозя), стало домовим улусом хана Тохтамиша. Ось чому так лютували Едігей та його воїни — мангити проти родів хана Тохтамиша — ширинів, баринів, аргинів. Роди ворогували між собою давно.

Але темник Едігей у 1408 році абсолютно не чіпав Великого князя Вітовта, який із своїм військом стояв за річкою Угрою, 150–180 кілометрів від Москви. Що здається більш ніж дивним. Бо разом із військом князя Вітовта стояли за Угрою і тумени старшого сина Тохтамиша Джалала-аддіна, за російськими джерелами — Зелені-Салтана. Між іншим, саме старший син Тохтамиша Джалал-ад-дін зі своїм братом Керим-Верди у 1407–1408 роках перебували в Москві.

Отак, замість рядової битви хана Тохтамиша на річці Ворскла у 1399 році, ми були змушені дещо розширити нашу розповідь, щоби дізнатися що до чого.

Грюнвальдська битва 1410 року

Ця битва 1410 року «зламала гегемонію Тевтонського ордену», після якої він уже відновитися не зміг. І хоча Велике

Литовсько-Руське князівство і Польща ще не раз після 1410 року протистояли ордену, але доля його все ж таки була вирішена Грюнвальдською битвою.

«За Турунським миром 1411 р. він (Тевтонський орден. — В. Б.)... повернув Польщі Добжинську землю. За Вітовтом було визнано довічне право на Жемайтію, котра остаточно відійшла до складу Великого князівства Литовського у 1423 р. **Невдовзі союзники отримали важливу моральну перемогу над Орденем, переконавши учасників Констанцького собору (1414–1418 рр.), що татарська політика Вітовта узгоджується з настановами християнської церкви**» [44, с. 267].

Як розуміють читачі, на Констанцькому соборі католицької церкви йшлося про союз ВКЛР і Золотої Орди проти спільних ворогів на заході і сході та залучення до Грюнвальдської битви татар хана Джалал-ад-діна — старшого сина Тохтамиша. Про це поговоримо пізніше.

Цій битві присвячено розділ у книзі «Москва Ординська» (том II), тому недоречно вдруге аналізувати матеріал. А от на аспектах, яких ми не торкалися у тій книзі, зупинимось.

Так от, автор стверджував і продовжує триматися тієї думки, що воєнна сила Великого Литовсько-Руського князівства у Грюнвальдській битві була найбільшою.

Хоча за офіційними даними військові сили у битві склалися таким чином:

«15 липня 1410 року об'єднане польське (50 хоругв) і литовське (40 хоругв) військо та військо Тевтонського Ордену (51 хоругва) вишикували свої лави одне навпроти одного на полях поблизу села Грюнфельд (нині Грюнвальд)» [83, с. 11].

Тобто 90 хоругв об'єданого війська виступили проти 51 хоругви Орденського війська. За твердженням литовського професора Алфредаса Бумблаускаса, співвідношення між військами становило приблизно 2:1. Такої думки дотримується й світова історія. Що, певно, відповідає дійсності. А от далі розпочинається фантастика, пов'язана

з тиском католицької церкви на Польщу та Литву, що й призвело до викривлення даних щодо литовсько-русько-татарського війська.

«Уже влітку 1410 року починає формуватися ідея, що Грюнвальд — це перемога нехрещених. Єпископ Познанський Альберт одразу ж після Грюнвальдської битви, 29 липня 1410 року, пише польським представникам при Папській курії, інструктуючи, як боротися зі скандалом, який виник відразу після битви, що Ягайло здобув перемогу за допомогою язичників, — язичниками називаються не литовці, а лише татари і русичі... Король Угорський і намісник Священної Римської імперії Сигізмунд Люксембурзький у своєму циркулярі від 20 серпня до дворів європейських держав повідомляє про розгром Ордену як про перемогу язичників — Орден розбили литовці, русичі, жемайтійці і татари, а поляки навіть не згадуються. Цим циркуляром монархи Європи заохочуються надати допомогу Ордену або навіть зібрати сили для хрестового походу... На Заході поширювались пасквілі про «несправжню» перемогу Вітовта і Ягайла, бо вони здобули її, задіявши язичників, «схизматиків» і «сарацинів» (тобто татар-мусульман)» [83, с. 128].

Звичайно, під таким шаленим тиском католицизму у Польщі та Литві з'явилися праці, які звели нанівець участь у битві всіх отих «язичників, схизматиків і сарацинів», навіть участь Литви у битві звели, по суті, до умовної. Та навіть це не влаштовувало агресивних носіїв «чистого католицизму». Вони подали скаргу-звинувачення (Тевтонський орден) на поляків на розгляд Констанцького церковного собору за передачу ворогам воєнних секретів та таємниць. Над Польщею і ВКЛР нависла загроза Хрестового походу Європи. Послухаємо децицію із тієї давнини:

«У декілька років пізніше на соборі у Констанці записаному звинуваченні Тевтонського ордену полякам сказано, що ті навчили язичників (тобто військо ВКЛ) християнського військового мистецтва, і, завдячуючи їм, язичники мають

сучасні пластинчаті лати, забезпечені великими військовими кінями, а їхні клини («spitczen») ні в чому не поступаються християнським клинам. Оскільки невірні, про яких тут говоримо, тепер скрізь з'являються з пластинчатими латами, з кінями та іншою військовою зброєю озброєні, також ми досвідчилися, що у походах та на урочистих показах (їхні клини) не менші і не менше прикрашені, ніж клини Християнських військ, і вони тепер щоденними вправами у християнській школі навчилися військового мистецтва, яким пізніше могли б перемогти християн» [83, с. 94–95].

То було звинувачення у зраді. Звичайно, були й інші звинувачення. У польського короля зажадали пояснення.

Від Тевтонського ордену (а то представники еліти всіх західно-європейських держав), на Констанцькому соборі звинувачення Ягайлові пред'являли уцілілі, живі лицарі Грюнвальдської битви, які усе бачили своїми очима. Таким свідкам Тевтонського ордену довіра членів собору була цілковитою. Отож, польський король Ягайло та його двоюрідний брат Вітовт (Великий князь Литовсько-Руського князівства) були зобов'язані направити на Констанцький собор католицької церкви відомих Європі людей, яким би Європа і Рим повірили. І вони таких людей знайшли у Великому Литовсько-Руському князівстві.

Але спочатку невелике пояснення: «Констанц (Konstanz), город на юге ФРГ, в земле Баден-Вюртемберг. Расположен на Рейне, у Боденского оз(ера)... Место заседаний Констанцкого собора» [25, т. 13, с. 49].

Отож, представники Великого Литовсько-Руського князівства в кінці 1417 року вирушили на Боденське озеро, на Констанцький собор (1414–1418) в супроводі «пишної депутації з 300 русинів, литовців, волохів і татар» [44, с. 274].

На мою переконливу думку, сьогодні в Україні немає людей, які б були знайомі зі всіма матеріалами та рішеннями Констанцького собору (1414–1418), хоча багато із тих рішень стали доленосними у нашому житті.

Отож, про тих людей.

Митрополит Григорій Цамблак. «...Великий князь литовський Вітовт звернувся до Патріарха з проханням поставити на литовські єпархії окремого митрополита — племінника Кипріяна Григорія Цамблака. Однак у Константинополі йому не тільки відмовили, а й відлучили Цамблака від церкви. Втім це не зупинило Вітовта: Григорія Цамблака висвятили у митрополити... собором місцевих єпископів, який відбувся у Новогрудку (1415 р.). У процедурі висвячення брали участь архієпископ полоцький та єпископи смоленський, чернігівський, луцький, володимирський, перемишльський, холмський і туровський» [44, с. 270].

У Великому Князівстві, в столиці Вільно, для митрополита, за наказом Вітовта, побудували величний храм і митрополичу резиденцію у «руській стороні». Ця митрополича юрисдикція існувала у Вільно «до самого кінця XVIII століття» і була ліквідована за наказом Катерини II.

Митрополит нагадав учасникам собору, що православна київська гілка християнської релігії є канонічною, бо заснована у 988 році, в часи єдиної християнської церкви. «Цамблак також заманіфестував свої наміри на аудієнції у папи Мартіна V, закликавши його форсувати справу унії, укладання якої сприяли настрої, що, за словами Цамблака, запанували на Русі та у Візантії (останнє засвідчили представники візантійського імператора Мануїла, котрі також прибули на собор)» [44, 275].

Отож, пропозиція митрополита Цамблака відповідала думкам руської знаті тих часів, візантійських ієрархів та керівників держав — Вітовта і Мануїла.

«У Констанці, по суті, вирішувалась доля православ'я у Литовській державі» [44, с. 275].

І, як бачимо, те рішення було позитивним. Та якщо історики з великим задоволенням розповідають про митрополита Григорія Цамблака, його виступ на соборі та рішення Констанцького собору щодо православної церкви на теренах Русі (України), то щодо виступів інших учасників собору від Великого князівства зберігається повна таємниця.

Навіть прізвища учасників, окрім митрополита, історики не афішують. Допоможемо й цю таємницю російської історичної науки розкрити. Вперше мені довелося прочитати про учасників Констанцького собору в історичній повісті Романа Іваничука «Черлене вино» десь у 1978–1980 роках. Звичайно, в часи радянського соцреалізму автор не міг написати усю правду про ті часи. Але вже сам позитив його праці у тому, що автор розкопав в архівах імена учасників собору і засвітив їх перед світом. Особи такого рангу, про які ми далі поведемо мову, прогулятися на Констанцький собор не їздили. Кожен із них мав якесь особисте завдання, яке зобов'язаний був вирішувати на соборі. Оприлюднимо імена князів Великого Литовсько-Руського князівства, які за наказом, скоріше, польського короля Ягайла були на Констанцькому соборі. На наше переконання, їхнім завданням і було зняти звинувачення Тевтонського ордену з польського короля Ягайла у передачі секретів озброєння і тактики ворогам християнського світу, а отже — Тевтонського ордену, та з Великого Литовсько-Руського князя Вітовта по залученню до боротьби з католиками, а отже — ордену, «схизматів» і «сарацинів». Ось їхні імена:

1. **Князь Свидригайло** — брат Ягайла.

2. **Князь Василь Красний** — нащадок королівського роду Данила Галицького.

3. **Князь Олександр Туровський** — учасник Грюндвальдської битви.

Пояснимо, чому саме ці князі були відправлені на Констанцький собор знімати звинувачення з Ягайла та Вітовта перед католицьким світом.

То були знані й шановані люди в Європі.

Князь Свидригайло (1373–1452). Молодший брат Ягайла. Мав надзвичайно дружні стосунки із Тевтонським орденом.

Польський хроніст Олександр Гвоньїні (1538–1614) у праці «Хроніка Європейської Сарматії» згадував такий факт:

«Року 1403 послав польський король Владислав (Ягайло. — В. Б.) до брата Свидригайла в Пруссію, щоб він покинув пруссів і до нього прибув, забажав дати йому Подільські, Жидачівські, Стрийські країни, Стобнище, Шидлов, котрі приносять щорічно півтори тисячі гривень. Свидригайло це прийняв, але був непостійним і, прийнявши, погордив цим, схилився до пруссів. Він чинив велику шкоду в Литві...» [17, с. 134].

Після цього пояснення стає зрозуміло, чому польський король Ягайло жадав бачити від свого імені на Констанцькому соборі брата Свидригайла. Треба думати, що саме король був ініціатором звільнення Свидригайла із Крем'янецького замку, куди того запроторив Вітовт і тримав довгих дев'ять років за зраду.

Свидригайло не брав участі у Грюнвальдській битві. І саме така людина була потрібна Ягайлові на соборі. Звичайно, перед поїздкою на Констанцький собор брати мали розмову, і Свидригайло отримав надійні гарантії на майбутнє від польського короля. Про що свідчать подальші події.

Князь Василь Красний (Острозький). Про цю людину в українській історичній літературі майже не згадується. Хоча, на нашу думку, саме князь Василь Красний остаточно навернув свій князівський рід до православної релігії та до відстоювання інтересів руського (українського) народу. Князь Василь мав прізвисько — Красний. А це в народі ознака не так краси, як розуму, доброти, порядності, освіченості, здоров'я тощо. Є всі підстави вважати, що князь Василь Красний мав європейську на ті часи освіту. Скоріше за все, він закінчив Празький (Карлів) університет.

Лицар Гільбер де-Ланноа через 3 (три) роки (1421) сприйняв це прізвисько без жодного застереження, навівши його у європейському звучанні — Гедігольд. Треба думати — такий переклад (Василь Красний-Гедігольд), нічого не пояснюючи, зробив не особисто лицар, а йому за столом, у «руського князя», пояснили, що так величали

князя на Констанцькому соборі освічені мужі церкви. Чому й Гіллбер де-Ланноа сприйняв це слово без застереження, будучи, як побачимо далі, віруючою людиною.

Василь Красний належав до оточення Великого князя Вітовта, тому на Констанцькому соборі, в першу чергу, захищав інтереси Великого князя.

Князь Олександр Туровський (Ніс). Це теж один із руських князів-патріотів. У Грюндвальдській битві брали участь старші представники майже усіх руських князівських родів. Серед них князі Туровські й Острозькі: Олександр і Федір.

Олександр Туровський був на Констанцькому соборі представником учасників Грюндвальдської битви від литовської сторони. І, певно, свідчення Василя Красного і Олександра Туровського були переконливі, якщо члени Констанцького собору відхилили звинувачення Тевтонського ордену до Великого Литовсько-Руського князя Вітовта. А що сталося саме так, про те свідчать подальші історичні події в Європі.

Так Тевтонський орден програв удруге.

II. Посол Гіллбер де-Ланноа

У 1421 році до Литовсько-Руської держави навідався посол королів Англії і Франції Гіллбер де-Ланноа. Він відвідав столицю й двір Великого князя Вітовта, який правив державою та описав свої відвідини Львова, Кам'янця, потім другого Кам'янця (на Поділлі), згодом Білгорода-Дністровського і врешті Криму. І хоча матеріал королівського посла Гіллбера де-Ланноа давно опублікований, а деякі витяги з нього перекладені російською мовою, українські науковці практично ніколи до нього не зверталися. А повного перекладу щоденників Гіллбера де-Ланноа ні російською, ні українською мовою немає.

Уявити не можу, чому українська професура так байдуже поставилася до такого достовірного історичного джерела початку XV століття. Тут може бути тільки одне пояснення: всі ті науковці не бажали працювати з достовірними джерелами, бо послуговувались відвертими російськими вигадками. Раз прилучившись до московської облуди, стали її заручниками на все життя. Цілковито з тієї ж причини вони не мали потреби вивчати матеріали давніх арабських та перських істориків і послів.

Наші науковці досі вважають стародавні арабські, перські та європейські першоджерела сфальшованими, а російські вигадки, компіляцію та відверту брехню не піддають найменшому сумніву. Мені вже не раз доводилося зустрічатись саме з такою логікою мислення істориків. Отож бовтатись у московському «історичному багні» будемо ще довго.

Та повернімося до праці Гільбера де-Ланноа. Вперше в російській історичній літературі я натрапив на працю де-Ланноа, вивчаючи праці Павла Степановича Савельєва (1814–1859), який у 1850 році в журналі «Географические известия» опублікував невелику статтю «Путешествие в При-Балтийския страны, Великий-Новгород и Псков, совершенного рыцарем Гильбертом де-Ланноа, в 1412–1414 годах».

Після цього я шукав та звертався до кожного твору, де була б якась згадка про Гільбера де-Ланноа. Так натрапив на працю Ф. К. Бруна «Путешествия и посольства господина Гильбера де-Ланноа, кавалера Золотого Руна, владельца Санта, Виллерваля, Троншиена, Бомона, Вагени; в 1399–1450 годах». Дослідження Ф. К. Бруна цінні тим, що паралельно подають текст оригіналу та російський переклад. Але вони не містять повного твору французького лицаря.

І врешті-решт вдалося знайти працю Ємельянова, опубліковану в «Киевских университетских известиях» № 8 за

1873 рік під назвою «Путешествие Гилльбера де-Ланноа в восточные земли Европы в 1413–1421 годах».

Це історичні документи. Про художню літературу зараз мова не йтиме. Всі названі дослідження пройшли жорстку цензуру з прибиранням історичних свідчень, суперечливих московському офіціозу. Тож копітка праця українських істориків із цим достовірним джерелом ще попереду.

Може виникнути запитання: чому автор збирається так багато уваги приділити невідомій в Україні людині? З великим задоволенням відповідаю: саме тому, що ця людина цілком неупереджена до давньої України-Русі, збираюся звернутись по його допомогу. Всі спогади людей, яких торкалися руки московських істориків часів імперії, чи то царської, чи то більшовицької, тим чи іншим чином сфальшовані. Вони подавались тенденційно й упереджено, з певним призначенням. Ось чому треба шукати нові достовірні історичні джерела.

Саме до таких, на мою думку, належать спогади барона Гільбера де-Ланноа. Вони наведені з оригіналом тексту, тому можуть бути нами перевірені. І це зайвий раз пояснює, чому спогади в імперії не друкувалися в повному обсязі.

Особливої ваги вони набувають тому, що лицар відвідав та децю розповів про українські землі і міста: Львів, Кам'янець на Поділлі, Білгород на Дністрі, Крим, Берестейщину тощо.

Гільбер де-Ланноа особисто зустрічався та вів довгі таємні розмови з Великим Литовсько-Руським князем Вітовтом, із руським князем роду Острозьких, який на його честь давав банкет, із його родичем, якого величав руським князем Гедігольдом.

Нам слід запам'ятати: саме на так звану «Литовську добу» припадає початок формування сучасної української нації. Русичі-українці вже в ті часи позиціонували себе як окремий народ, як окремий етнос Русько-Литовської держави. І трималися вони тієї спільноти тому, що на її теренах панувала руська (українська) державна мова, сповідувалась

християнська релігія їхніх предків, а народ та національні поводитирі володіли спадковими правами. Не було в державі на 1421 рік національного та релігійного приниження українців. Великий Литовсько-Руський князь був обмежений державним Сеймом у своїй деспотії. Отож доки не існувало національного та релігійного приниження українців (русичів) у Великому князівстві, доти була стабільність у державі.

Та повернімось до спогадів лицаря Гільбера де-Ланноа. Ми отримаємо відомості з перших уст: про українську землю, про її керманичів того часу. То були люди державницької думки, великого, всеосяжного кругозору, неабияких вчинків та гідного поступу. То були керманичі значної величі й мудрої голови.

Це московська рука пошматувала українську історію на окремі, непок'єднані кавалки: Велике Київське князівство, Литовську добу цілковитої порожнечі, Козаччину, «об'єднану Російську державу». І якщо нам дозволили дещо знати про своїх керманичів трьох із цих частин, то про наших національних поводитирів, так званої Литовської доби, заборонялось знати будь-що. Нам сотні років втовмачували в голови — то були зрадники й невігласи, які продались за гроші та перейшли слугувати Литві і Польщі. Запроданцями не вважали лише тих, хто служив Москві. Отака халепа набита в наші голови.

Якось мені довелося читати книгу про українську шляхту Литовської доби. Там досить влучно написано: «в цілому ж складалася парадоксальна ситуація: з одного боку, українська еліта ніби й існувала (бо її лають історики), а з іншого, — ніби й ні, бо “зрадила свій народ” (читай: автоматично перетворилась на польську)» [14].

Бачимо досить недолугу московську побрехеньку: ото московська правляча верхівка за часів Золотої Орди, з 1238 по 1505 рік, не була продажною та зрадницькою, хоча повзала біля ніг татарських ханів та проливала кров свого народу за їхньою вказівкою. Згадаймо хоча б Тверські та

Новгородські погроми. А українська виявилася продажною, не національною, хоча подібного ніколи й не чинила.

Задумаймося: навіщо подібне вбивали в наші голови? Сотнями років. Саме спогади та оповіді великих свідків минулого та наші логічні роздуми з приводу тих свідчень можуть покласти кінець великій тенденційній московській облуді.

Наші забуті предки так званої Литовської доби достойні того, аби ми знали про їхні гідні діяння та їхню національну велич.

* * *

Гіллбер де-Ланноа походив із знатної, відомої фамілії Франції, що мала володіння у Фландрії й належала в ті часи до Бургундського герцогства (на кшталт нашого удільного князівства). Був наближеною особою до герцога та короля, бо двічі займав посаду губернатора, спочатку в Еклюзі (з 1416 року), потім — в Роттердамі (з 1426 року). Де-Ланноа став одним із перших кавалерів ордена Золотого Руна, заснованого Філіпом Добрим (1396–1467) — Герцогом Бургундським.

Гіллбер де-Ланноа — людина надзвичайно подвижницького життя: більшу частину свого віку провів у подорожах, мандрах, посольських відвідинах та військових походах; неодноразово навідувався до Палестини, Єгипту і Сирії, аби поклонитися до гробу Господнього, чи провести за дорученням англійського короля Генріха V таємну розвідку мусульманських сил. Войовничий англійський король Генріх V впродовж свого перебування на престолі неодноразово збирався розпочати черговий хрестовий похід до Палестини.

Певно, жодна людина часів Гіллбера де-Ланноа не може похвалитися більшим обсягом побаченого та почутого серед іноплемянників. Він відвідав майже всі великі та малі, вільні та підневільні країни Європи: спекотну Іспанію, де

неодноразово брав участь у битвах з маврами; дощову Англію, в якій поклонявся мощам святого Патрікія та сидів у полоні, розпорошену Німеччину, де майже кожен барон чи граф мали своє незалежне володіння. Неодноразово навідувався до Пруссії, аби допомагати своїм мечем пруссакам у битвах з поляками і литовцями. Та ті війни постійно зривались. Бачили його з мечем у Голландії та Данії. Але найголовніше для нас: він без меча відвідав у 1413–1414 роках надзвичайно холодні Новгород, Псков та озерний край Литви, а в 1421 році повторно — Литву, та вперше — благодатну українську землю.

Аби знати, наскільки то була хоробра і войовнича людина, нагадаю всі війни та битви, в яких лицар де-Ланноа брав участь. Маймо на увазі: в ті часи ще тривала Столітня війна між Англією та Францією за королівський спадок Франції. Вона почалася в 1337 і з перервами тривала до 1453 року. Вся Європа перебувала у стані безкінечних війн, експансії, перерозподілу володінь та змін королівських династій. Отож війни точились повсюди.

Лише Велике Литовсько-Руське князівство возвеличувалося у ті роки на теренах Європи як гарант спокою та миру, як велет, готовий дати відсіч кожному, хто посягне на його мирну працю.

Та повернімось до лицаря Гіллябера де-Ланноа: він народився в 1386 році і прожив до 1464. Уже в 1400 році брав участь у протистоянні «під Вантінї зі старим сіром де-Жімоном проти сіра де-Лора, в суперечці за спадок». Як бачимо, почав військовий вишкіл з 14 років. У тому ж таки 1400 році брав участь «у десанті графа де-ла-Марша біля Фельмута, у відступі та битві при Сен-Мало».

1403 року де-Ланноа, аби не сидіти вдома, поїхав до Іспанії, де брав участь у лицарських турнірах. І хоча то були не військові операції, та ризикувати своїм життям лицарю таки довелось. Іспанія настільки припала молодому де-Ланноа до душі, що навіки закохався в її чарівних жінок і потім відвідував багато разів. Навіть пролив кров за неї.

1404 року де-Ланноа брав участь у війні на стороні єпископа Іоанна із Баварії, в якій той обороняв свої володіння.

Між іншим, лицар Гіллябер був надзвичайно релігійною людиною, палким католиком. Заради католицької віри міг вчинити зло, бо не вбачав у таких діях ганьби. Але про служіння церкві де-Ланноа поговоримо пізніше.

У 1407 році Гіллябер де-Ланноа знову «з'являється в Іспанії з графом де-ла-Маршем на війну кастильську проти маврів». Після підписання мирної угоди з маврами в 1408 році з'являється в Парижі. Та невдовзі його бачимо «в битві при Отеї». Битва відбулася 23 вересня 1408 року.

1410 року загартований у битвах лицар «знову відправляється до Іспанії, перебуває (у війську. — В. Б.) при облозі Антескерри». А далі бере участь у «битві з маврами, штурмі Архедона, облозі Ронда; після підписання миру відвідує Гренаду». І лише у травні 1412 року повертається на батьківську землю. Як пам'ятаємо, у Франції в ті часи палахкотіла Столітня війна. Тож барон де-Ланноа — вірний лицар герцога Бургундського, одразу потрапляє до виру боротьби з графом Арманьяком, керівником орлеанського угруповання, що сперечалось за королівську корону з бургундцями. У тому ж таки 1412 році бере участь в облозі міста Бурже. Після підписання короткого перемир'я між протиборчими сторонами в 1413 році потрапляє до Пруссії, аби воювати з поляками — союзниками «невірних литовців». Та війна не відбулась.

1415 року англійський король Карл V, після перемир'я, відновив Столітню війну і завдав французам страшної поразки в битві при Азенкурі. Звичайно, в тій битві брав участь наш хоробрий де-Ланноа. І його змусили схилити голову перед англійським королем та покласти до ніг того лицарський меч. У тій битві поклав свої голови майже весь цвіт французького лицарства. Ось чому в 1420 році зустрічаємо барона де-Ланноа у війську англійського короля при облозі міста Монтро і Мелена. Новий герцог Бургундський у 1419 році уклав союз з Карлом V, аби помститись орлеанцям за вбивство герцога Іоанна Безстрашного.

Далі, Гіллябер де-Ланноа із королівськими грамотами відвідав Великого Магістра Німецького ордену Кухмейстера, Польського короля Ягайла, Литовсько-Руського Великого князя Вітовта, Господаря Валахії Олександра і, нарешті, в Константинополі — Візантійського імператора Мануїла. Барон виконував надзвичайно відповідальну і секретну місію. Королі Англії та Франції — Генріх V і Карл VI разом із герцогом Бургундським Філіпом Добрим пропонували об'єднати римську та грецьку церкви і спільними зусиллями визволити «місця Господні» з-під влади ісламських монархів. Тобто вчинити загальний хрестовий похід на Палестину і відновити Іерусалимське королівство.

Ось чому, вдивляючись у ту далеку минувшину, зможемо гідно оцінити всю могутність і силу тогочасної нашої Батьківщини, велич її керманичів та їхні державницькі діяння. Відчуємо подих тієї доби, побачимо чин русичів-українців на теренах своєї землі та поза її межами.

Знову з'являється барон на полі битви лише в 1426 році, коли «воював у Голландії проти Якова із Баварії». В наступному 1427 році де-Ланноа брав участь у битві під Браверсхавеном проти Англії. Мабуть-таки, барон брав участь і в облозі міста Комп'єн на боці герцога Бургундського, де 23 травня 1430 року була захоплена в полон героїня Франції Жанна д'Арк. Та лицар про цю подію не згадав.

Востаннє Гіллябер де-Ланноа взявся за зброю вже у похилому віці: 1450 року разом з герцогом Бургундським ходив війною в Голландію.

Отакий перелік військових діянь навів у спогадах барон де-Ланноа. Як бачимо, досить буремне та неспокійне життя прожив лицар.

При всій своїй войовничості барон був надзвичайно релігійною людиною, досить віддано та ревно служив католицькій церкві. У 1439 році був учасником знаменитого Базельського собору, де прийняли рішення про об'єднання Римської та Константинопольської гілок християнської церкви. Це була найбажаніша подія для барона де-Ланноа.

Він все життя мріяв про таке об'єднання, звичайно, під омофором Папи Римського. Тому не випадковими стали його відвідини 1450 року нового Папи Миколи V (1447–1455), якому де-Ланноа присягнув на вірність.

Мало знайдеться європейців, які б у ті часи тричі побували в Палестині та вклонились до Базиліки Різдва Христового; відвідали знамените селище Віфлеєм, пройшли таємничим Полем Пастухів, ступили ногами до святої Базиліки Різдва Христового через оті маленькі Ворота Покори — 120 сантиметрів заввишки, де народився Ісус Христос. Чи відвідали б не менш знаменитий Ієрусалим та вклонились до Раки Святого Гробу, де закінчилось земне життя Ісуса і відбулось Велике Воскресіння Христове. Нічого не мовимо про інші святі місця Христові у Палестині. Гільбер де-Ланноа тричі відвідав святі для віруючої людини місця та вклонився кожному.

Навіть цих свідчень достатньо, аби побачити в ньому неординарну особистість, з широким кругозором та неабияким інтелектом. А він ще й двічі навідався до Англії, аби вклонитись мощам святого Патрікія:

вперше у 1414 році — невдало,

вдруге у 1430 році — вдало.

Та двічі був у Іспанії — поклонитися гробу Святого Ягода-Компостелли.

Як уже говорили, помер барон Гільбер де-Ланноа в 1464 році, спокійною смертю у своєму маєтку.

Не будемо розповідати про інші напрямки діяльності лицаря. Вони вражають уяву навіть сучасної людини. Бо у ті часи, першої половини XV століття, не було сучасних доріг, автомобільного та авіаційного транспорту, ще не були складені достовірні мапи світу, не існувало навіть європейських. Хоча уже робилися спроби створити описи тогочасних країн та доріг, що їх поєднували. Згадаймо хоча б Рашид-ад-діна, його знамениту книгу «Збірник літописів», написаний в імперії Хулагу-хана, що розташовувалась на теренах сучасних Ірану, Іраку та Сирії. Та, звичайно, не перша спроба

була вчинена в 1310 році. Але барон де-Ланноа про книгу, мабуть, не видав. А якщо і знав про її існування, то навряд чи тримав її у руках. Ісламський світ таку реліквію не міг довірити войовничому чужинцю.

III. Сусіди України-Русі

Закарбуймо у своїй національній пам'яті: саме на «Литовську добу» припадає початок формування сучасної української нації. Русичі-українці вже в ті часи сприймали себе як окремий народ, як окремий етнос Русько-Литовської держави. І тримались вони тієї спільноти тільки тому, що на її теренах панувала державна українська мова, сповідувалась християнська релігія предків-русичів, а національна еліта та народ володіли спадковими правами. Не існувало національного приниження. Великий князь заохочував чи карав тільки з огляду на ставлення до держави та до нього особисто. Отож доки не існувало національного приниження, доти існувала стабільна Литовсько-Руська держава. Такі істини треба пам'ятати. Вони виростають із національного кореня і спираються на міцну основу.

Поглянемо на наших європейських сусідів часів давньої Русі.

* * *

Англія і Франція. Одразу попереджаю: то були різні країни, різні етноси. Писатиму про них без повторів при опису подій.

У ті роки англійські королі посягали на французький трон і зухвало величали себе «Королями Англії і Франції». Саме у ті часи, 1337–1453 роки, відбувалася знаменита Столітня англо-французька війна. Тож придивімось, що являли собою тогочасні Англія й Франція, якої дотримувались політики, що чинили на європейських теренах та

поза її межами; подивимось на династії, які правили тими країнами. Звичайно, наш погляд на ці країни буде дещо скороченим, але об'єктивним щодо кожної з них. Потрібно знати, з ким спілкувалися керманичі України-Русі того часу, порівнюючи їхні діяння.

Англія

У IX столітті король Егберт об'єднав навколо свого роду більшу частину земель сучасної Англії і очолив племена англосаксів під назвою «Королівство Англія». Але тоді на півночі Європи панували норманни й данці. Тому не дивно, що в 1066 році Англія була завойована норманським герцогом Вільгельмом, який очолив Англію як король Вільгельм I Завойовник. Так норманська знать стала панівною серед племен англосаксів. Щось на кшталт династії Рюриковичів серед слов'янських племен Київської держави.

З 1154 року в Англії з'явилась так звана королівська династія Плантагенетів, що пішла від засновника Генріха II Плантагенета. Батько цього Генріха — Жоффрау Красивий мав звичку прикрашати свій лицарський шолом гілкою колючого дрок (латинською: *planta genista*). Із цієї родини англійських Плантагенетів найвизначнішою особою став король Річард I Левове Серце (1189–1199). Він був типовим лицарем свого часу: вів постійні війни, став одним із організаторів та керівників 3-го Хрестового походу (1189–1192), під час якого захопив острів Кіпр та фортецю Акру в Палестині. З 1194 року вів війну з французьким королем Філіпом II Августом, збираючись повернути під своє володіння деякі землі Франції. Під час війни загинув.

Саме за часів передостаннього короля Англії династії Плантагенетів Едуарда III (1327–1377) розпочалась Столітня війна за спадок французької корони. Після нього королівський трон успадкував Річард II, який сидів на троні з 1377 по 1399 рік. Внаслідок міжусобних феодалських чвар Річард II був позбавлений англійської корони, а пізніше — страчений. На ньому припинила своє існування династія

Плантагенетів. До влади прийшли бокові гілки цього роду із династій Ланкастерів (1399–1461) та Йорків (1461–1485).

Першим королем Англії із роду Ланкастерів став Генріх IV, що правив у 1399–1413 роках. За часів правління цього англійського короля барон де-Ланноа розпочав свій лицарський бойовий шлях. Але найвищих успіхів і найжорстокіших поразок де-Ланноа зазнав у протистоянні з наступним англійським королем Генріхом V — сином Генріха IV, котрий правив Англією з 1413 по 1422 рік. Саме той король, дещо вгамувавши внутрішні чвари, відновив Столітню війну з Францією, розгромив французьке лицарство біля Азенкура та став одним із співавторів листа до великого Русько-Литовського князя Вітовта. Він збирався очолити черговий хрестовий похід на Палестину.

Генріх V був свідком розмови батька Генріха IV з Візантійським імператором Мануїлом, коли той в 1402 році приїздив до Лондона. Мануїл просив допомоги проти Османів. Та батькові, якому треба угамовувати внутрішні чвари, було не до того. Син пам'ятав обіцянку батька, але і йому не довелося її виконати: не дозволив європейський розбрат. Тож невдовзі довелося проливати кров уже на теренах Європи з тими ж таки Османами. Історія не пробачила європейцям минулих помилок.

Де-Ланноа добре знав останнього короля Англії із династії Ланкастерів Генріха VI (1422–1461). Зустрічались неодноразово, бо той посів престол ще в дев'ятимісячному віці та страждав від нападів божевілля, що тривали днями й тижнями. За часів цього короля в Англії прийняли закон про боротьбу з еретиками, почали їх сотнями страчувати. Англія захлиналась у церковному маразмі, що поглиблювався війною «Червоної та Білої троянд». То була війна за королівський трон між династіями Ланкастерів (герб з червоною трояндою) і Йорків (герб з білою трояндою). Вона точилась з 1455 по 1485 рік і була настільки жорстокою, що призвела до повного винищення роду Ланкастерів і роду Йорків, гілок давнього норманського

роду Плантагенетів. Прихильники як однієї, так і другої сторін вирізали одні одних сотнями, трактуючи право як завгодно. Королів вбивали, вішали, кидали до королівської тюрми Тауер.

Великий лицар Гіллбер-де-Ланноа уже не міг брати участі у тій жорстокій боротьбі. Хоча в ній були задіяні лицарі з усіх країн Європи. Не дозволяв вік — йому йшов восьмий десяток. Та ще за його життя англійський трон посів представник Йоркської династії — Едуард IV, що правив країною з 1461 по 1483 рік, відстоюючи в безперервних війнах своє право на титул короля. Після смерті трон посів його малолітній син Едуард V, що разом зі своїм братом були задушені в Тауері за наказом дядька Річарда III. З 1483 по 1485 рік на англійському королівському троні сидів останній представник династії Йорків — Річард III, котрий у 1485 році був убитий. До влади прийшов перший представник династії Тюдорів — Генріх VII. Своїм одруженням із донькою Едуарда IV він поєднав обидві гілки: Ланкастерів та Йорків, бо походив від далеких родичів Ланкастерів.

На цьому закінчимо короткий історичний огляд подій в Англії, який буде потрібен при подальшому розгляді подій в Європі тих часів.

Геніальний Вільям Шекспір своїми драматичними творами відтворив події Англії далекої минувшини. Звернімось до його великих творів: «Генріх IV», «Річард II», «Річард III», «Генріх V», «Генріх VI», «Король Лір», «Макбет» тощо. Відчуймо подих жорстокої боротьби, надій і сподівань; погляньмо на людей, на їхні трагічні долі й згадаймо слова нашого генія:

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами.
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..

Щось подібне і нам належало пережити.

Франція

Почала називатись своїм сучасним іменем з X століття. У 987 році місцева знать, в тому числі і релігійна, обрала своїм королем Гуго Капета, котрий на той час уже величався «великим герцогом Франції». Так започаткувалась династія французьких королів Капетингів. Не станемо розповідати про події, що передували 987 рокові, бо кожен, хто воліє про те дізнатись, може звернутись до давньої історії та дослідити минувшину як Франції, так і будь-якої іншої країни. На сторінках першого тому нашої книги нас цікавитиме, в основному, час з XIII по XV століття новітньої ери. Таким чином читачі побачать та порівняють події і вчинки керманичів європейських і нашої країн.

Найбільше ж мене цікавитимуть особистості керівної шляхти Русі-України XIV–XVI віків, про яких московським царатом та більшовицьким плебсом нам було велено забути. Нас хотіли зробити людьми без роду-племени. Ця думка не звичайна пустопорожня фраза. Задумайтесь: хто з нас знає своїх предків далі п'ятого коліна?

Мовчимо? Отож!

У X столітті на теренах Франції існували дві головні споріднені гілки французького народу: північно-французька — на Північ від річки Луари, та провансальська — на Південь. Із менш значних виділимо бретонців, що дещо відособились на півострові Бретань. Не в останню чергу оцей племінний розбрат вплинув на роздмухування довгої Столітньої війни. Хоча існували і не менш вагомні причини феодального протистояння.

Починаючи з середини XII століття розпочалась довга боротьба королівської династії Капетингів з Плантагенетами, які на той час сиділи на англійському троні, але походили родом із півночі Франції та володіли її значною територією.

Французький король Філіп II Август, що правив з 1180 по 1223 рік, на початку XIII століття відвоював у англійців

значну частину французької землі і, подолавши багатьох удільних феодалів, що ворогували між собою, став реальним володарем більшої частини країни. Людовік IX (правив у 1226–1270 роках) добився ще більшої централізації влади, коли Париж став політичним та економічним центром держави. Та остаточно королівська монархія Франції стабілізувалася за часів Філіпа IV Красивого (1285–1314), що переміг у протистоянні Папу Боніфация VIII, переніс Папську столицю з Риму до Авіньона (1309 рік) та посадив на Папський престол свого підопічного Климента V. І лише скориставшись скрутою Франції за часів Столітньої війни, Папа Григорій XI (1370–1378) повернув Папську резиденцію до Риму в січні 1377 року. Тож довгих 68 років католицькі церковні Ієрархи перебували в полоні французьких королів. Ба, більше — із восьми авіньонських Пап, семеро були французами.

Із французької династії Капетінгів виокремимо лише Людовіка IX Святого, що правив Францією з 1226 по 1270 рік, очолював один із хрестових походів до Палестини та відправив до хана Золотої Орди свого посла знаменитого Вільгельма де Рубрука. Рубрук — це людина, котра залишила свої свідчення про наш тогочасний народ, про нашу тогочасну землю.

Звернімо увагу: саме перебуваючи в хрестовому поході, Людовік IX направив свого посла до одного із ханів Золотої Орди — Сартака, старшого сина Батия. Багато чого доніс нам із тієї далекої минувшини Вільгельм де Рубрук, беззаперечний і чесний свідок. Ми про те раніше говорили. То величні, геніальні свідчення. Головне — людины повністю незалежної й незацікавленої викривляти чи прикрашати минуле України-Русі.

Столітня війна, як уже писалось, розпочалась у 1337 році. Оскільки англійські королі на той час володіли більшою частиною Північної Франції, то цілком зрозуміло, що війна точилась на французькій землі. На початку війни Франція зазнавала поразку за поразкою. У цій Столітній війні часто особливу позицію займала Бургундія (Бургундське

герцогство), яка номінально належала Франції, але мала автономію і переходила з одного боку на інший.

Відновивши у 1415 році війну, Англія завдала Франції в битві під Азенкуром страшної поразки, коли постало питання про саме існування Франції як держави. І тоді своє слово мовив французький народ, на чолі зі знаменитою Жанною д'Арк. Саме перемога Жанни д'Арк під Орлеаном стала початком розгрому англійських військ.

У 1422 році померли англійський король Генріх V і французький Карл VI. У Реймсі 1429 року на французький престол був коронований Карл VII, а в 1435 році між ним та Філіпом Добрим був підписаний Арраський мир, за яким Бургундія визнала Карла VII своїм королем.

За часів війни Бургундським герцогством володіли:

Філіп Сміливий X (1364–1404),

Іоанн Безстрашний (1404–1419),

Філіп Добрий (1419–1467).

Це саме ті герцоги, перед якими піднімав забрало свого шолома Гільбер де-Ланноа. Тобто він їм служив та володів маєтностями в Бургундії.

Іоанн Безстрашний мав союз із англійським королем і воював проти Франції. А Філіп Добрий, перейшовши до французького короля, отримав додатково до своєї землі — Кіардію, а пізніше — Ено, Голландію, Зеландію, Намюр, Брабант, Лімбург, Люксембург та інші.

Почалось звільнення французької землі: Париж (1436), Шампань (1441), Мен і Нормандія (1450), Гієнь (1453) і Бордо (1453). Англію було вигнано з території Франції.

У 1474–1477 роках відбулась остання війна Бургундії з Францією. На цей раз без підтримки Англії. Останній Бургундський герцог Карл Сміливий (1467–1477) був розгромлений в битві (де й сам поліг) французьким королем Людовіком XI (1461–1483). Бургундія, Пікардія, Люксембург, Брабант та всі інші землі підпали остаточно під руку короля Людовіка XI.

Так відбулось об'єднання французької землі.

Польща

Поляки вважають, що вони походять від сарматського князя Леха, який зі своїм родом в середині VI століття посів береги Вісли. «Тоді від Леха, першого князя і вождя польського, поляки були прозвані ляхами від Русі та інших слов'ян» [17, с. 59].

Не будемо вести перелік усіх польських князів, яких поляки вважають своїми далекими попередниками. Таких міфів у кожного народу — безліч.

Вкажемо лише на тих, яких уже досконало знає наша історія. Бо, починаючи з XI століття, Польська держава вчиняла постійний тиск на Русь, намагаючись заволодіти кавалком української землі. Так продовжувалось довгих 700 років, до кінця XVIII століття.

Єдиним виправданням цього багатовікового польського загарбницького тиску на Русь є аналогічний тиск на Польщу з боку войовничих германців.

Об'єднання польських земель завершилось за часів короля Болеслава I Хороброго, який посідав престол з 992 по 1025 рік. Сприяло цьому заснування в Польщі архієпископату (1000 рік) та прийняття Болеславом від Папи королівського титулу (1025).

Уже в 1018 році польський князь Болеслав I вчинив похід на Русь та Київ. Навіть у наших літописах цей військовий похід зафіксовано. Послухаємо «Літопис Руський» (він же: Іпатіївський).

«Рушив Болеслав (князь лядський) зі Святополком на Ярослава з ляхами... Болеслав увійшов у Київ зі Святополком. І сказав Болеслав: "Розведіте дружину мою по городах на покорм". І було так (зроблено)» [18, с. 82–83].

Не будемо перераховувати польських королів далекого минулого та описувати їхні війни й діяння. Згадаємо лише окремих. Ото далі був Казимир I (1038–1058). Він значно зміцнив Польську державу тим, що відновив центральну владу держави, придушивши селянські повстання.

А Болеслав II Сміливий відновив у 1076 році для себе королівський титул, який було втрачено 1033 року. При Болеславі II у Польщі значно посилився вплив католицької церкви.

У XII столітті Польська держава розпалася на декілька князівств, тому й не змогла протистояти німецьким лицарям, які захопили польське Західне Примор'я, в 1226 році утворили Тевтонський Орден, який згодом витіснив поляків з берегів Балтійського моря.

Над поляками нависла смертельна небезпека з боку Бранденбурга і Тевтонського ордену. У 1308–1309 році Орден захопив польське Східне Примор'я з містом Гданськом, пізніше — Куявію та Добжинську землю (1332).

Порятунком для Польщі стала так звана Кревська унія 1385 року, укладена між нею та Русько-Литовською державою. Королем Польщі став Великий князь Литовсько-Руського князівства Ягайло. Завдяки об'єднанню сил Польщі, Литви та Русі у 1410 році Тевтонському Ордену було завдано жорстокої поразки у Грюнвальдській битві. Орден було розгромлено, його рух на Схід — зупинено. А після тринадцятилітньої війни (1454–1466) орден повернув Польщі Східне Примор'я та признав себе її васалом.

Так було на Півночі та Заході Польщі.

На Сході Польща поводитася агресивно.

Уже в 1349–1352 роках польський король Казимир III, маючи підтримку Папського престолу, захопив Львів і всю Галицьку землю. Далі посилився тиск на Волинь, в результаті чого була захоплена її Західна частина.

На черзі повстало Поділля. У 1434 році після жорстоких і кривавих сутичок, які чотири роки вели руські князі на чолі з Федором Острозьким, Західне Поділля таки відійшло до польської корони.

Але боротьба за Східне Поділля продовжувалась. Збереглися окремі описи тієї жорстокої боротьби наших предків проти католицької Польщі. Так у книзі Миколи Молчановського «Очерк известий о Подольской земле до 1434 года»,

виданий Київським університетом 1885 року, наведена доповідна записка Великому Магістру німецького Ордену. Ось як про це пише М. Молчановський:

«26 грудня 1432 р. орденський агент повідомляв великого магістра, що згідно з повідомленнями Свидригайла (на той час скинутий Великий Литовсько-Руський князь. — В. Б.), князь Федько знищив під Копистериним біля 12 000 поляків, серед яких тільки шляхти до 350, і що перемога (Федора Острозького. — В. Б.) привернула на бік Свидригайла багато нових прибічників» [21, с. 367].

Отож, Поділля чинило жорстокий опір полякам, як Волинь і вся Русь. Микола Молчановський навіть поіменував наших князів — керівників опору: «...хоробрі захисники... земель, кн. Федір (Острозький. — В. Б.), кн. Олександр Ніс і Івашко Рогатинський...» [21, с. 369].

Здавалося, нічого страшного не відбувалось: замість литовського князя приходив польський король. Та то тільки так здається недосвідченій людині. Бо за часів «Литовської доби» русичі-українці послуговувались у державі рідною мовою і молились Богу у своїх старих церквах.

«Польська доба» тягла за собою примусовий католицизм та примусову польську мову. Поневолювачі називали нас «схизматами», тобто «безбожниками, розкольниками». Від ополячення важко було ухилитись, від нього можна було тільки втекти. Це особливо стосувалось національної шляхти.

Поляки поводитися на українській землі настільки зухвало, що, здавалось, втратили розум. Особливо цим грішила польська аристократія та католицька церква.

Врешті це їх і згубило.

Звичайно, Русь у XIII–XIV століттях межувала й з іншими сусідами, як от: Валахія, Візантія, Золота Орда, Угорщина та інші. Про Московію тих часів говорити нічого, бо вона тоді була невід'ємною складовою частиною Золотої Орди — звичайним рядовим улусом, на кшталт Казані, Криму або Ногайської Орди.

IV. Свідчення Гіллябера де-Ланноа

Ось що писав французький лицар про свою дипломатичну подорож 1421 року. Текст наводимо мовою існуючого перекладу київського професора Ємельянова. Дослідимо текст надзвичайно прискіпливо.

«82. В 1421 году, 4-го мая, я выехал из Эклюза; меня сопровождало семь человек, именно: Галлоа дю-Боа, Коларбатар де-Маркетт, Батар де-Ланноа, Жан де-ла-Роэ, Агрежи де-Гем, Герольд д'Артоа и Копен де-Пук. И я отправил своих людей и вышеупомянутыя мои драгоценности морем в Пруссию, а сам, вдвоем, взявши с собою казну, поехал сухопутью. Я проехал: Брабант, Гельдрию, Вестфалию, епископства Мюнстер и Бремен, Гамбург, Любек, Висмар, Стральзунд, Росток, Грипсвальд, проехал через герцогства: Макленбургское, Бартское и Померанское и по епископству Каминскому. Наконец я прибыл в Данциг на Висле, где я нашел великого магистра прусского и начальников ордена, представил магистру драгоценности и вышеупомянутыя письма и исполнил свои посольския обязанности от королей французского и английского. Этот синьор оказал мне большия почести, давши мне несколько обедов...» [8, с. 34].

Великим Магістром Тевтонського Ордену в 1421 році був Михайло Кухмейстер. Саме до Магістра Ордену привіз Гіллябер де-Ланноа таємні листи від двох королів. І хоча, звичайно, лицар знав, про що йшлося у листах, але утримувався повідомляти нам королівську таємницю.

Мова у королівських листах велася про щось надзвичайно серйозне.

Подібні таємні листи лицар вручив усім правителям східноєвропейських країн.

Дослідимо спогади Гіллябера де-Ланноа без вилучень матеріалу, окрім особистого.

«83. Тоже. Из Пруссии я отправился к королю польскому черезгород Садову... в Руси. Я нашел короля в глубине пустынь

Польши, в одном бедном месте, называемом Озимины, и исполнил в отношении к нему свое мирное посольство от 2-х королей вышеназванных и представил драгоценности короля Англии. Он оказал мне честь, выслал ко мне вперед с лишком за тридцать лье, чтобы проводить меня на его счет, и приказал в указанной пустыне сделать для меня очень хорошее помещение из зеленых листьев и ветвей для того, чтобы я пребывал около него. Король водил меня на свои охоты такие, на которых брали медведей живьем, дал мне 2 великолепнейших обеда: один нарочитый, на котором было более 60 пар блюд, посадил меня за своим столом и присылал мне постоянно живности. Король мне вручил письма, которые я просил у него; оне были адресованы к императору турецкому, с которым он находился в союзе против короля Венгрии, оне должны были для меня служить опасом в Турции. Но он мне сказал, что упомянутый император умер, вследствие чего вся Турция в войне, и туда нельзя проникать сухим путем. Я пробыл у него 6 дней... И так как король был там в пустынном месте, то, при моем выезде, он послал меня в один русский город, по имени Лемберг (Львів. — В. Б.), находящийся в Руси, для того, чтобы сделать мне хлебосольный прием. Там синьоры и горожане дали мне очень большой обед и подарили шелковую материю, а армяне, бывшие там, подарили мне шелковую материю, устроили для меня танцы и дали мне случай хорошо пообедать и побеседовать с дамами...» [8, с. 35–36].

Польським королем у ті роки був Ягайло. Мовиться про нього.

Звернімо увагу: в 1421 році європейці (Гіллябер де-Ланноа) чітко знали, що Львів та навколишні землі належали до Русі. І ні польський король Ягайло, ні його оточення іншого не стверджували ні про саме місто Львів, ні про сучасну Судову Вишню, ні про Дрогобич. Бо Озимины лежали ще з далеких пір між Судовою Вишнею та Дрогобичем.

Але найцінніша для нас заява лицаря Гіллябера де-Ланноа — є свідчення про львівські танці 1421 року. Вдумаймося

в це явище! Його не можна недооцінювати! Це ж не просто молодий француз 1421 року у Львові запрошував та танок молоду дівчину (українку, вірменку, польку). Ні! Уже на початку XV століття, скоріше — раніше, танцювальна культура існувала на теренах України (Русі). Танці існували як явище, в сучасному розумінні цього слова, тобто були музики, були вчителі танців, існували якісь неписані правила поведінки для танцівників. А це вже елементи великої культури людства.

Задумаймося: коли навколо, за описами того ж таки Гіллєбера де-Ланноа панували дикість, варварство і примітивізм, львів'яни уже знали, що таке натхнення, потреба в музиці й танцях, опоетизовували образи жіночої краси.

Недаремно московська держава сотні років забороняла вивчати та друкувати в повному обсязі давні європейські джерела. А те, що потрапляло на сторінки російських журналів, зазнавало такої страшної цензури і таких вилучень, що годі було їх впізнати.

«84. Тожє. Оттуда я [отправился и] поехал в один русский город по имени Бельц, к княгине Мазовецкой... Она была сестра короля Польского. Я проехал через нижнюю Русь и прибыл к князю Витольду (Витовту. — В. Б.), великому князю и государю Литовскому, которого я нашел в Каменце на Руси, вместе с женой и в сопровождении татарского князя и многих других князей, и княгинь, и рыцарей (бывших в большом количестве). Я исполнил свое мирное посольство относительно князя Витольда со стороны 2-х королей и представил ему драгоценности короля Англии. Этот государь оказал так же большия почести мне, отлично угостил меня — дал мне три обеда, на которых посадил меня за своим столом, где сидела княгиня, его жена, и сарицинский князь Татарин, вследствие чего я видел, что за столом ели мясо и рыбу в пятницу...» [8, с. 36–37].

Автор розірвав оповідь лицаря Гіллєбера де-Ланноа, щоби деталізувати і пояснити свідчення.

Отож, за словами королівського посла, землі від Львова до Бельця (сучасне містечко Белз на північному заході Львівщини) і далі — до Кам'янця, ще у ті давні часи належали до руських (українських) земель. Не забуваймо ці свідчення.

Цікаво зазначити, що польські й російські, як і українські, професори ніяк не могли визначити, про який Кам'янець, де навесні 1421 року перебував двір князя Вітовта, йшла мова у Гіллєбера де-Ланноа. Подібне чинилося свідомо, аби приховати підлеглість Берестя (Бреста) Львівським (руським) князям. Довелося шукати згаданий лицарем Кам'янець суто математичним і аналітичним шляхом.

У Гіллєбера де-Ланноа є таке повідомлення: «Из Каменца я возвратился во Львов, до которого 50 лье...». Оскільки королівський посол користувався німецькими милями, що можна визначити за його попередніми описами подорожей (миля дорівнює 7,4204 кілометра), то не важко підрахувати відстань, яку подолав де-Ланноа від Львова до першого Кам'янця — вона становить 371 кілометр.

Якщо врахувати, що Гіллєбер де-Ланноа вирушив до Великого князя Вітовта зі Львова на північ, а відвідини княгині Мазовецької — сестри Ягайла — Олександри, були попутні, то в тому напрямку лежав тільки Кам'янець на річці Лісна (Брестська область сучасної Республіки Білорусь).

Зазначимо: ще Літопис Руський розповів про заснування Кам'янця Волинським князем Володимиром (сином князя Василька) у 1288 році. Послухаємо:

«У рік 6796 (1288)... Князь же Володимир за княжіння свого багато городів поставив, після отця свого. Він поставив Берестя, а за Берестієм поставив город на пустому місті, що називається Лосна, і назвав його ім'ям Каме-нець — тому що [там] була кам'яна земля. Спорудив він також у нім башту кам'яну, заввишки сімнадцять сажнів, гідну подиву всім, хто дивиться на неї, і церкву поставив Благовіщення святої Богородиці, і прикрасив її іконами золотими, і начиння служебне викував срібне, і Євангеліє

апракос, оковане сріблом, [і] Апостола апракос, і Паремію, і Соборник отця свого тута ж положив, і хреста воздвезального положив» [18, с. 447].

Жодного сумніву щодо належності Кам'янця (на Лисній) до української землі у 1421 році (Велике Галицько-Волинське князівство до 1349 року) бути не може, що не бажали визнавати пізніше, як поляки, так і росіяни, а сьогодні — ще й брати білоруси. Якщо ж заміряти відстань від Львова до сучасного Белза, а далі — Холм (столиця князя Данила Галицького) — Берестя (сучасний Брест) — Кам'янець (на річці Лісна), то й матимемо відомий 371 кілометр. Що цікаво, шлях королівського посла від Львова до Берестя (Бреста) постійно тримався напрямку річки Західний Буг, а з Берестя до Кам'янця — його притоки Лісна. Саме так пролягали дороги (шляхи сполучення) у давні часи.

Так було визначено місце розташування ставки Великого Русько-Литовського князя Вітовта у липні місяці 1421 року — **Камянець на річці Лісна**.

Щодо визначення особи «**татарського князя**», що сидів за особистим столом Вітовта, то, скоріше, **ним був останній Великий хан Золотої Орди — Улу-Мухаммед**, який 1421 року посів золотоординський царський престол за допомогою Вітовта. Саме присутність у Вітовта «многих других князей... и рыцарей (бывших в большом количестве)» свідчить про готовність до воєнного походу на Золоту Орду.

А за особистим столом Вітовта, крім рівного йому та державних послів і дружини Великого князя, ніхто не мав права сидіти під час офіційних банкетів. Це принижувало честь Великого князя — володаря держави.

У XV столітті (й пізніше) за правилами етикету пильно стежили. Звернімо увагу: навіть брати та сини Великого князя не сиділи за його столом під час банкету, хоча були присутні в залі. Пам'ятаймо: справжня історія не базується на винятках із правил.

Послухаємо Гіллєбера де-Ланноа далі: «**(продовження пункту 84. — В. Б.)**. И на одном торжественном обеде,

который он дал для двух посольств, — одного из Новгорода, а другого из Пскова, — которые тогда прибыли и, целуя землю (вклоняючись. — В. Б.), предлагали много удивительных подарков, как-то: невыделанные куны, шелковые платья, шубы, меховые шапки, штуку шелковой материи, зубы кураков — рыбы такой, золото и серебро; всего до 60 родов подарков. Великий князь принял подарки от Новгорода, а от Пскова нет. Раз даже в гнев приказал принять долой со своих глаз...» [8, с. 37].

Свідчення королівського посла є неоціненні, настільки вони правдиві та достовірні. Скільки би російська так звана історична наука не волила про приналежність Новгорода і Пскова до Московського князівства, та Гіллер де-Ланноа своїми свідченнями у 1413–1414 роках і 1421 року перекреслив те волення назавжди, показавши справжній стан речей. З часів появи Великого Литовсько-Руського князівства, а це середина XIV століття і до 1471 року — року першого походу Івана III (він же син останнього царя Золотої Орди Улу-Мухаммеда — Якуб) на Новгород, Московія абсолютно ніякого впливу на Новгород і Псков не мала. Не забуваймо, що за часів тверського князя Беклемиша, він же — Михайло Тверський, Новгород і Псков підпорядковувалися саме йому. А до 1272 року Москви взагалі не існувало.

Перед нами постає зовсім інша історична дійсність, ніж та, яку впродовж трьохсот років нам вбивала в голови Москва, коли звертаємося до незалежних європейських джерел.

Пояснюють джерела й гнів Вітовта на псковичів у 1421 — вони не розірвали договору з Лівонським орденом, як того вимагав їхній покровитель — Великий князь. Можна не читати московські вигадки.

Автор змушений повідомити, що йому вдалося знайти тільки у трьох російських науковців виклад, досить-таки скорочений, доповідей Гіллербера де-Ланноа про поїздки на терени майбутньої Російської імперії у 1413–1414 роках та в 1421 році. Першим до цієї теми звернувся знаменитий

археолог Петро Савельєв, але він проаналізував поїздку лицаря тільки до Новгороду та Пскова і, звичайно, не наводив тексту оригіналу доповідей.

Другим до цієї теми звернувся одеський історик Ф. К. Брун. Він навів маленьку децицію оригіналу праці Гільбера де-Ланноа, та тільки ту, яка веде розповідь від міста «Бельцы» до «Константинополя», пропустивши все інше.

А київський професор Ємельянов хоча й навів майже весь текст перекладів доповідей Гільбера де-Ланноа за 1413–1414 і 1421 роки, але повністю проігнорував оригінали. Тому перевірити тексти перекладу неможливо. Це давня практика російської так званої історичної науки — приймати на віру слова.

На думку автора, все те чинилося свідомо цензурою і російськими авторами. Українським історикам вже давно слід звернутися до оригіналів праць Гільбера де-Ланноа і прискіпливо з ними попрацювати.

Підемо далі за київським професором. «**(продовження пункту 84. — В. Б.)**. Князь вручил мне такія письма, которыя нужны были мне, чтобы проехать при его содействии в Турцию; они были написаны на татарском, русском (українському. — В. Б.) и латинском языках. Князь дал мне в проводники двух татар и 16 человек русских (українців. — В. Б.) и волохов (румунів. — В. Б.). Впрочем, он так же сказал мне, что не следует переезжать через Дунай, потому что во всей Турции была война после смерти императора. Он был в союзе с государями польским и татарским против венгерского короля» [8, с. 37–38].

Розповімо про взаємини того часу між східноєвропейськими країнами, про які згадує королівський посол Гільбер де-Ланноа. Вони були надзвичайно заплутаними і залежали, переважно, від думок та вчинків керівників держав. Велике Литовсько-Руське князівство у ті роки очолював Великий князь Вітовт, який посідав престол з 1392 по 1430 рік. Вітовт був двоюрідним братом польського короля

Ягайла. Обидва походили із литовського князівського роду Гедиміна. Союз Великого Литовсько-Руського князівства і Королівства Польща був започаткований династичною Кревською унією 1385 року, коли Ягайло прийняв католицьку віру та одружився з польською королевою Ядвігою. Змушений, під тиском литовських та українських князів, поступитися титулом Великого князя Вітовтові, Ягайло примусив Вітовта визнати умови Кревської унії та зверхність Польського короля над Великим князем, що згодом призвело до об'єднання двох держав. Тому Вітовт, будучи володарем держави, постійно озирався на польського короля Ягайла. Ці взаємини слід враховувати.

Угорським королем у ті роки був Сигізмунд I, імператор Германський, який із 1419 року став ще й королем Богемським. Головною причиною ворожнечі між Великим Литовсько-Руським князівством та Угорським королем (він же імператор Германський) було надання руськими (українськими) князями допомоги чехам у так званих гуситських війнах. І хоча військову допомогу чехам надавали руські князі, але Германський імператор ворогував із Вітовтом, з дозволу якого та допомога надавалася.

З південного сходу на Угорського короля, він же Германський імператор, наступала молода потужна Османська імперія заснована Османом I Газі, який правив у 1300–1326 роках. Османська імперія, ще з часів своєї появи в першу чергу посягала на землі Візантійської імперії та Угорського королівства. Тому зрозуміло, чому Османи постійно ворогували з ними усіма.

У Гіллєбера де-Ланноа йдеться мова про смерть Османського султана Магомета I. Владу, після смерті батька, успадкував син Мурад II. Але в Османській імперії, так у ті віки називалася сучасна Туреччина, Мурадові II протистояли його дядько Мустафа та брат Мустафа. Саме про те внутрішнє протистояння в Османській імперії вели мову князь Вітовт і Гіллєбер де-Ланноа. Чому князь Вітовт не радив королівському послу добиратися до Константинополя, на ті

часи ще столиці Візантійської імперії, сушею, через Дунай. Там уже були турки. Так коротко можна охарактеризувати взаємовідносини та геостратегічне становище країн Східної Європи. Як бачимо, жодної проблеми у ті часи без участі Великого Литовсько-Руського князівства вирішити було неможливо. І що цікаво — руські (українські) князі у тій, русько-литовській державі, мали неабияку вагу.

Послухаємо Гіллєбера де-Ланноа далі.

«85. Тожє. Один князь и русская (українська. — В. Б.) княгиня из числа его подданных дали мне обед и пару русских (українських. — В. Б.) вышитых перчаток..., а его рыцари (українські. — В. Б.) дали мне другие подарки, как-то шапки и перчатки, подбитыя куньим мехом и татарские ножи, особенно-же Гедигольд, капитан Плюи в Подолии. Я был у Витовта 9 дней и уехал оттуда» [8, с. 38–39].

Ми процитували надзвичайно цікаве і важливе свідчення посла Англії і Франції із далекого 1421 року. То не просто слова, то далека і славна історія України (Русі). Жоден український історик ще не осмислював цього свідчення абсолютно незалежної європейської людини. Про що ж ці слова свідчать? Подумаємо разом.

Якщо український князь влаштував прийом королівському послу, то він був державною особою і мав на те право. Звернімо увагу, на прийомі у руського князя та його дружини були присутні виключно українські — «Його рицарі», з яких Гіллєбер де-Ланноа виділив «Гедігольда». До лицарської спільноти на Заході належали тільки особи дворянського походження. За умов тодішньої України (Русі) до такої категорії належали князі та бояри.

Та навіть серед князів і бояр руських (українських), королівський посол виділив «подарунки «Гедігольда».

Попередньо ми уже говорили, що у Великому Литовсько-Руському князівстві існувала державна субординація. Отож князь, який влаштував прийом для королівського посла, був у 1421 році головним серед руських князів держави, як

за посадою, так і за впливом у Великому князівстві. А таким у XV–XVI століттях був рід князів Острозьких.

Без сумніву, «Князь и княгиня русские» (згідно з перекладом історика Ф. К. Бруна) були українцями (русичами) Федором та Агафією Острозькими. Саме вони в липні 1421 року влаштували обід і прийом послові англійського та французького королів. Цьому є й ще один доказ.

На обіді у Федора та Агафії Острозьких був присутній «рыцарь Гедигольд». Але лицар належав до руських лицарів, і аж ніяк не до найманців. Це підкреслив посол. А ще він звернув нашу увагу, що найкращі подарунки отримав після прийому саме від «Гедігольда». Такого не міг допустити жоден руський князь чи боярин, присутній на прийомі. Але таке міг собі дозволити син Федора і Агафії Острозьких. А в них був саме такий син, якого звали — **Василь Красний!**

Послухаємо першого ректора Київського університету професора М. О. Максимовича (1804–1873):

«Синів у Федора Даниловича було два, Василь та Данило. Першого з них сучасники називали Василем Красним» [49, с. 13].

Пропоную разом дослідити, **чому посол двох королів до Великого князя Вітовта поймавав князя Василя Красного (Острозького) — Гедігольдом.**

Гільбер де-Ланноа написав свій звіт королям (спогади) французькою мовою, додаючи до нього голландські слова. Тобто він одночасно володів французькою та фламандськими мовами. Бо голландська (фламандська) мова є звичайним відгалуженням «західно-германської групи індоєвропейської сім'ї мов» [25, том 17, с. 574].

Як освічена людина, він знав латинську мову. Певно, знав іспанську та англійську мови, бо воював в Іспанії та служив англійському королю.

На початку XV століття людей ще величали одним іменем, інколи додаючи уточнюючий прикметник чи якусь іншу ознаку.

З грецької Василь — це Василіус — володар (імператор, цар, король, князь, хан, султан тощо). **Слово «Красний», в нашому розумінні, англійською мовою кажуть — «гольд» — золотий.**

Та назвати **Василя Красного — Василіус-Гольд** Гільбер де-Ланноа не міг. **Це не відповідало дійсності.** Василіусом (Великим князем) Великого Литовсько-Руського князівства був Вітовт.

Певно, французові пояснили, що назвати **Василя Красного** одним словом **Гольд** буде неправильно. **Тому й з'явилося — Гедігольд.** І з'явилося в Європі давно.

Зазначимо, що з першою частиною слова «Геді» лицар Гільбер де-Ланноа поводився надзвичайно вільно. Коли автор дослідження звернувся до мовного оригіналу праці де-Ланноа, а її частково навів професор Ф. К. Брун, то тільки на двох сторінках наведеного тексту, знайшов три різних його написання: Guedigold, Gheldigold, Gueldigold. Звичайно, це могла бути й помилка друкарні, а не Гільбера де-Ланноа. Але професор Ф. К. Брун, будучи людиною педантичною та уважною, на ці розбіжності не звернув уваги. Щось в цьому приховано. Хоча зазначимо, що польські та російські імперські історики, які працювали в минулі століття зі спогадами Гільбера де-Ланноа, були не зацікавлені вносити істину до цього питання. Жодна з цих імперій не бажала бачити володарем великого Поділля руського (українського) династичного князя, рід якого сягав у IX століття, до Святого Володимира та пізнішого — Данила Галицького.

Особливо цього не бажали польські історики, які почали працювати з матеріалом першими, одразу ж по його публікації у 1840 році «Обществом библиофилов в Монсе». Тому що Польський король Казимир, посягаючи на Галицьке князівство, ще у 1350-ті роки у листі до Константинопольського патріарха писав неправду:

«До первопрестольного всеосвященнішого Патріарха, Вселенського Собору, уклін і биття чолом багато разів від

сина твого Крля Казимира землі Ляхії й... Русі, і від Князів Русі, які в Християнську Віру вірують, і від Бояр Русі чолом б'ємо поклони... Князі Русі були мої родичі і сії Князі залишили Русь... і земля осиротіла. І після того я, Краль Ляхії, придбав землю Русі...» [48, с. 148].

Як бачимо, польський король Казимир у листі до Константинопольського Патріарха блудив словом, бо нащадки славних володарів Русі — Острозькі, на ті часи були живі.

І саме князі Дмитро і Данило, як представники давнього роду Рюриковичів, у 1340 році розгромили польського короля Казимира Владиславича, що зазіхнув на Галицьку землю та Львів.

Послухаємо професора М. О. Максимовича:

«...В 1340 году Краковский король Казимир Владиславич посягнул в первый раз на завладение землею Галицкою или Львовскою — но был разбит Данилом» [49, с. 7].

То як же могли польські історики спростовувати свого «Крля Ляхії», засвідчуючи в 1411–1423 роках князювання Василя Красного (Острозького) на Поділлі, коли із 1430 року уже новий «Краль Ляхії» Ягайло розпочав захоплення Поділля?

Тому й вигадали міфічного найманця «Гедігольда»! А москвити й не думали цю вигадку заперечувати, хоча її видно неозброєним оком.

Шкода тільки, що й українські історики підспівували огидній облуді довгі роки.

Що стосується першої частини слова **Геді-гольд**, то, на думку автора, це є пом'якшене скорочення від слова — **герольд** — в перекладі з латини — **носій герба**. Отож — **золотий носій давнього княжого герба України (Русі)**. Таке дослідження для польської та російської історичних наук вкрай небажане.

Було би надзвичайно доцільно Академії наук України дослідити оригінали праці Гільбера де-Ланноа і перші їхні видання в Англії та Франції. Врешті-решт — це обов'язок

українських істориків. Годі співати польських і московських пісень про вигаданого найманця «Гедігольда».

Після відкриття Рюриківського князівського роду на Волині (Острозьких), а це по суті у Великому Галицько-Волинському князівстві, немає права на існування історична теза про згасання роду Данила Галицького на початку XIV століття. Це вигадка польської імперської історіографії, що виправдовує польську агресію та завоювання спочатку Галичини, а потім — Поділля.

Як уже говорилося, перша відома особа із князівського роду Острозьких — князь Данило 1340 року вщент розгромив польського короля Казимира, який зазіхав на Львівську землю. Тобто він протистояв польському королеві свідомо, не дозволяючи зазіхати на чужий спадок.

Ось як ті далекі події трактують сучасні історики знаменитої Острозької академії:

«Першим відомим нам представником династії Острозьких є князь Данило з Острога... Про Данила збереглося дуже мало свідчень. Життя його припало на часи розпаду Галицько-Волинської держави (середина XIV ст.). Він боровся з експансією польського короля Казимира Великого на території Галичини, використовуючи допомогу татар. У принципі, нічого тут дивного немає. Його попередники, галицько-волинські правителі, не раз вдавалися до татарської допомоги, воюючи з поляками... **Відомо, що князь Данило мав свою печатку з гербом, який містив основні елементи «великого» герба Острозьких.** Останній дійшов до нас, і він добре відомий дослідникам... мав він і власні збройні... (сили. — В. Б.), які використовував у боротьбі з поляками. Імовірно, саме Данило почав формування князівського домену на південних землях Волині...» [46, с. 11].

Автор ще раз привертає нашу увагу до того факту, що землі південної Волині, куди входив Острог, у 1290–1360 роках не належали до володінь Золотої Орди та володінь її сателітів, хоча князь Данило й користувався допомогою

ханів у протистоянні з Польщею та Угорщиною, як його попередник Лев Данилович (1269–1301). Це ще раз засвідчує, що князь «Данило з Острога» належав до князівського роду та мав спадкові права на Львівську землю. **Історія Золотої Орди не знає випадків, щоби хани надавали допомогу якійсь внутрішній «болярській олігархії», яка б виступала проти князів.**

Отакі факти довелося наводити, аби зрозуміти, чому польські та російські історики приховали правду про Василя Красного (Острозького), не розшифрувавши слово Гіллбера де-Ланноа — **Гедігольд**. Це було вчинено свідомо, щоби приховати справжнього спадкоємця Галицької та Подільської земель — князя Данила, який, скоріше за все, 1310–1315 року народження. Нагадую про обережне ставлення до польських та російських так званих офіційних історичних джерел. Чимало їх свідомо сфальшовані.

Але повернімося до королівського посла.

«86. Тожє. Из Каменца (на р. Лісна. — В. Б.) я возвратился во Львов, до которого 50 лье, и вот сколько кругу дал я, вне моей дороги, чтобы найти князя Витовта. А из Львова, проехавши верхнюю Русь, я приехал в другой Каменец, удивительно расположенный город, принадлежащий упомянутому князю. Здесь я нашел одного рыцаря, капитана Подолии, Гедигольда, который пышно принял меня, дал мне прекрасные подарки, жизненные припасы и отличные обеды» [8, с. 39].

Знову переконаємося, що Поділля у 1421 році, певне, й пізніше, перебуваючи у складі Великого Литовсько-Руського князівства, мало свого князя-управителя («капітана Подолии») — Гедігольда, інакше — Василя Красного Острозького, із роду давніх руських (українських) князів.

Поляки не мали права, навіть за законами тих часів, на Кам'янець та Поділля. Тому, завоювавши ті землі 1434 року, вигадали міф про відсутність спадкоємців та мирне приєднання.

Звернімо також увагу на неякісний переклад праці Гільбера де-Ланноа російською мовою, коли у тексті фігурують Львів і Лемберг, Вітовт і Вітольд тощо. І хоча зрозуміло про кого та яке місто йде мова, однак посол так словами не розкидався. Що зобов'язує українських істориків звернутися до оригіналу праці де-Ланноа. Там можна знайти багато цікавого.

Зазначимо ще один надзвичайно цікавий факт: у першій чверті XV століття Гільбер де-Ланноа засвідчив інші імена руських (українських) земель, ніж ті, які уже сотні років усім нав'язує московська історіографія. Так, руські землі від Львова до Берестейщини (Кам'янець на річці Лісна) поіменовані не «Білою Руссю», а «Нижня Русь». В той час, як землі від Львова до Кам'янця (на Поділлі) поіменовані не «Червоною Руссю», а «Верхня Русь».

Кожен розуміє — чужоземець не міг особисто визначити тлумачення земель Русі (України). Він про ті назви земель дізнався від господарів землі. Тобто саме такі назви у 1421 році мали території Русі, про які вів мову Гільбер де-Ланноа. Цей висновок також підкреслює і те, як чітко посол подавав назви земель і міст, якими мандрував. Він жодного разу не схибив і не вжив своєї особистої вигадки.

Таким чином, підсумуємо висновки, отримані із наведених свідчень Гільбера де-Ланноа — посла англійського і французького королів до Великого Литовсько-Руського князівства у 1421 році.

Перше. На початку XV століття руська земля не ділилася на складові частини: Біла Русь, Червона Русь, Мала Русь і т. д. Землі на північ від Львова йменувалися Нижня Русь, землі від Львова до Кам'янця (на р. Смотрич) — Верхня Русь. Все інше — вигадки московитів на підтримку російського націонал-шовінізму.

Друге. Влітку 1421 року в Кам'янці, на Берестейщині, у Великого Литовсько-Руського князя Вітовта перебував останній хан Золотої Орди — Улу-Мухаммед, який того ж таки року посів престол Великого хана Золотої Орди.

Не викликає сумніву, що він зайняв престол за підтримки Великого князя Вітовта.

Трете. Починаючи від середини XIV століття до 1471 року Новгород і Псков залежали від Великого Литовсько-Руського князівства. А з 1238 року до середини XIV століття — від Мещерського (Тверського) улусу Золотої Орди. Москва і Московський улус Орди до 1471 року не володіли Новгородом і Псковом і не контролювали їх.

Четверте. У кінці XIII – на початку XIV століття не перервалася династія Данила Галицького. З середини XIV століття вона почала йменуватися — Острозькою. У 1421 році Федір Острозький був другою людиною за посадою у Великому Литовсько-Руському князівстві, а його син Василь Красний посідав пост правителя Подільської землі. Щоби приховати володіння родом Острозьких — Галицьких у 1421 році Подільською землею, польська та російська історіографії фальшували ім'я князя Василя Красного за допомогою того, що де-Ланноа називав його Гедігольдом, на основі чого створювали образ невідомо звідки прийшлої сторонньої людини.

Не будемо зараз робити остаточних висновків із праці Гіллєбера де-Ланноа. Залишимо таку можливість майбутнім дослідникам. Автор закликає майбутніх науковців обов'язково звертатися до першого видання праці, виданої в 1840 році в Монсі. Тому що у тому виданні наведена карта, яка не перевидавалася в Російській імперії, зрозуміло з яких причин. Та карта сьогодні є вагомим доказом великої московської брехні щодо викладу російської історії за XIV–XV століття.

Звернімо увагу: у двох книгах російського академіка В. Г. Тизенгаузена, виданих в Російській імперії (царській і радянській) у 1884 та 1941 роках як копії, зняті ним із перських та арабських історичних праць XIII–XVI століть, не наведено жодної карти, жодної географічної праці. А щоби шановні читачі не думали, що це мої домисли, послухаємо російських професорів із II тому «Сборника

матеріалов относящихся к истории Золотой Орды», виданого «Издательством Академии наук СССР» у 1941 році:

«В первый том “Сборника” не включены два важных географических сочинения — Ибн Саида (XIII в., не издано) и Абу-л-Фиды (XIV в., существует издание и французский перевод Рено)» [4, с. 11].

Між іншим, радянські, більшовицькі професори та академіки були не кращі за царських: у II томі «Сборника» теж немає жодної географічної карти, жодної фундаментальної географічної праці з описом території.

Та повернімося до Гільбера де-Ланноа. Ось що писав російський історик Ф. Брун у 1852 році про видану книгу де-Ланноа: «В 1840-м году Общество библиофилов в Монсе обнародовало означенное сочинение в 100 экземплярах пущенных в продажу. Эта книга была издана г. Серрюром по рукописи, хранящейся в его библиотеке. Кроме некоторых примечаний на полях книги, к ней присоединены в конце словарь и карта» [7, с. 153].

В перекладі Ф. К. Бруна книга має назву: «Путешествия и посольства господина Гильбера де-Ланнуа, кавелера Золотого Руна, владельца Санта, Виллерваля, Троншиена, Болона, Вачени; в 1399–1450 годах». Монс, тип. Эм. Гоцца» [7, с. 153].

V. Подальші свідчення Гільбера де-Ланноа

Внесемо подальшу розповідь Гільбера де-Ланноа до окремого розділу, щоб не нагромаджувати один матеріал на другий. У 1421 році Валахія, за свідченням де-Ланноа, існувала як самостійна держава. Тобто позбулася впливу та залежності від Золотої Орди. Треба думати, що те трапилося після розгрому хана Ногая у 1300 році та відселення татарських родів Ногая до улусу Тохти, у межиріччя Волги і Дону.

Ще раз нагадуємо шановним читачам, що у 1334 році цариця Баялунь, рухаючись по південних землях України (Русі) **від міста Бабасалтук на Дніпрі до міста Махтулі на Дунаї, де починалися Візантійські володіння, не зустріла жодного золотоординського кочівника.** А стаціонарних поселень південніше річки Кодими, за річкою Дніпром, Золота Орда із 1334 по 1421 рік не мала. Ми цей факт ще зафіксуємо словами Гільбера де-Ланноа.

Отож, слухаємо:

«86... (продовження). Оттуда (із Кам'янця на р. Смолитич. — В. Б.) я отправился по малой Валахии (Малая Валахия — это западная часть Валахии, около реки Прута) по громадным пустыням и нашел воеводу Александра, государя Валахии и Молдавии, в одной из его деревень, по имени Козял. Он мне сообщил еще полнее и достовернее истину о смерти императора Турции и о большой войне, которая была по всей стране, как в стороне около Греции, так и по ту сторону рукава св. Георгия, около Турции, и что есть три синьора, из которых каждый хочет сделаться императором силою, и что нельзя переправиться через Дунай, потому что никто из его людей не был настолько отважен, чтобы решился меня проводить или переправить через Дунай. Таким образом мне нужно было переменить мое намерение ехать через Турцию и в ожидании случая объехать Большое море (Чорне море. — В. Б.). Я отправился сухопутью, [чтобы прибыть] в Каффу.. Я поехал через большия пустыни, тянувшиеся более, чем на 4 лье по упомянутой Валахии. Я прибыл в укрепленный портовый город на упомянутом Большом море, по имени Монкастро, или Белгород, где живут генуэзцы, валахи, и армяне» [8, с. 39–40].

Слід пам'ятати, що Візантійська імперія у ті роки доживала свого віку. Турки-османи до початку нового, XV століття відвоювали у Візантії всю Малу Азію та майже весь Балканський півострів до Дунаю, залишивши імперії Константинополь та клапоть землі біля нього. Візантія, скоріше за все, до 1421 року припинила б своє існування, та

у 1402 році знаменитий Тамерлан завдав Османам страшної поразки у битві при Анкарі, захопивши в полон султана Баязета.

«Разгром турок войсками среднеазиатского полководца Тимура в 1402 в битве при Анкаре отстрочил на неск(олько) десятилетний гибель В(изантии). В этой обстановке визант(ийское) пр(авительст)во тщетно искало поддержки стран Зап(адной) Европы. Реальной помощи не дала и заключенная в 1439 на Флорентийском соборе уния между православной и католич(еской) церквами...» [25, т. 5, с. 42].

На цьому історичному фоні краще зрозуміємо місію посла двох європейських королів Гільберта де-Ланноа до правителів східноєвропейських держав. Візантія перебувала в надзвичайно складній ситуації. Керівники держави — імператор і Патріарх — бачили, як навколо них стискається смертельне кільце турків-мусульман. Вони волали до Європи по допомогу. Та Європа, по суті, тільки обіцяла, маючи намір, в першу чергу, вирішити свої питання. Одним таким було підпорядкування Римському Престолу Константинопольської Патріархії. На початку нового століття, у 1402 році, скориставшись розгромом турків-османів під Анкарою еміром Тимуром, імператор Візантії Мануїл II (1391–1425) особисто відвідав кілька європейських столиць, волаючи про допомогу. Серед них був і Лондон, де Мануїл II мав зустріч із англійським королем Генріхом IV. Це був один із війовничих королів Європи у ті роки. Звичайно, будиши католиком, він не міг не відгукнутися на заклик Папи про хрестовий похід проти турків-османів. Але вчинити щось путнє не зумів. Тому що «Правление Г(енриха) IV прошло в борьбе с мятежами крупных феодалов, восстаниями в Уэльсе, набегами шотландцев» [25, т. 6, с. 245].

А син Генріха IV — Генріх V, посівши королівський престол у 1413 році та зібравши військо, в першу чергу наніс нещадний удар по французам, розгромивши їх біля Азенкура у 1415 році. Після чого «...захватил С(евер) Франции

с Парижем. Был признан наследником франц(узского) короля Карла VI и регентом Франции» [25, т. 6, с. 245].

Сподіваюся — ми не забули, що між Англією та Францією в ті часи точилася Столітня війна 1337–1453 років.

Французьким королем у ті роки був Карл VI.

Послухаємо:

«К(арл) VI Безумный (3.12.1368, Париж, — 21.10.1422, там же), король с 1380, из династии Валуа. Психически больной, К(арл) VI правил лишь номинально. Период его царствования ознаменовался ожесточенной борьбой за власть 2 группировок феодал(альной) знати — **арманьяков и бурийонов**. В 1420 англичане добились от К(арла) VI, плененного бургундцами (союзниками англичан...), подписания договора в Труа, по к(ото)рому наследником франц(узского) престола становился не дофин Карл (смотри... Карл VII), а англ(ийский) король Генрих V» [25, т. 11, с. 433].

Тільки розгромивши французів у 1415 році під Азенкуром та здобувши від французького короля у 1420 році право на його корону, англійський король Генріх V почав готуватися до об'єднаного походу на Османів, пославши до християнських володарів східноєвропейських держав посла Гільберта де-Ланноа. Йшов 1421 рік.

Ще до повернення посла Гільберта де-Ланноа, 31 серпня 1422 року помер англійський король Генріх V. Трон зайняв його син Генріх VI. Послухаємо:

«Г(енрих) VI..., Король (1422–61) из династии Ланкастеров, сын Генриха V. Вступил на престол 9-месячным ребенком. Слабовольный и подверженный все более продолжительным припадкам безумия, был игрушкой в руках часто сменявшихся регентов и фаворитов. В 1461 в ходе Алой и Белой розы войны, был низложен королем Эдуардом IV Йорком...» [25, т. 6, с. 245].

Невдовзі помер і французький король К(арл) VI Безумний. Це сталося 21 жовтня 1422 року.

Та у Карла Безумного був напрочуд розумний і енергійний син, якому на той час виповнилося 19 років і 8 місяців. Звичайно, ця молода, розумово повноцінна людина, не бажала підпорядковуватися дев'ятимісячній дитині. Тому не дивно, що Карл VII проголосив себе королем Франції всупереч договору батька 1420 року. Послухаємо:

«К(арл) VII... король с 1422. После смерти отца (Карла VI) провозгласил себя франц(узским) королем (вопреки договору в Труа 1420, подписанному Карлом VI...); однако под его властью оказались лишь земли к Ю(гу) от Луары (с резиденцией в Бурже), остальная территория Франции находилась в руках англичан и их союзников — бургундцев. При содействии Жанны д'Арк, возглавившей освободительную борьбу франц(узского) народа, Карл VII короновался в 1429 в Реймсе и в 1437 вступил в Париж» [25, т. 11, с. 433].

Як бачимо, саме французький король Карл VII зумів переламати хід Столітньої війни та майже вигнати англійців зі своєї землі. За наступного французького короля Людовіка XI була ліквідована незалежність бунтівної Бургундії.

Але чвара між Англією і Францією, найсильнішими західно-європейськими католицькими державами того часу, кардинально вплинула на долю Візантії. У 1453 році турки-османи штурмом захопили Константинополь і остаточно знищили Візантійську імперію. Що цікаво, того ж таки 1453 року під тиском католицького Риму, Англія і Франція змушені були закінчити Столітню війну. Та було пізно! Османська імперія, розв'язавши собі руки під Константинополем, та залучивши на свій бік Крим і Московію, рушила на Європу. Нова війна Європи з цим троїстим союзом тривала з перервами майже 200 років. Але про те говоритимемо пізніше.

* * *

Автор навів розлогу картину взаємин королівських родин Англії і Франції, щоби читачі зрозуміли мотивацію

Столітньої війни та її наслідки, в першу чергу, для православних народів Європи. Слід зазначити, що католицьких країн Англії та Франції експансія Османської імперії майже не зачепить. Вона зачепить своїми військовими діями католицькі Польщу, Угорщину та Австрію, поставивши дві останні на межу існування, та по суті зруйнує всі православні держави Велике Литовсько-Руське князівство, Болгарію, Румунію (Валахію), Молдову, Грецію тощо.

Егоїстичні амбіції англійських і французьких королів у Столітній війні та такі ж егоїстичні наміри Папського Престолу по підпорядкуванню Константинопольської Патріархії, дорого коштуватимуть християнському світу Європи. Особливо вдарить Османська експансія по народу України, поставивши його на грань виживання та винищення як мусульманським так і католицьким світами.

Однак повернімося до спогадів Гільбера де-Ланноа.

«86. (продовження)... Я прибыл в укрепленный портовый город на упомянутом Большом море, по имени Монкастро или Белгород, где живут генуэзцы, валахи и армяне. Во время моего пребывания сюда прибыл на один из берегов реки вышеупомянутый Гедигольд, правитель Подолии, с целью основать здесь силою совершенно новый замок, который и был сделан менее чем в месяц..., в пустынном месте, не имеющем ни дерева, ни камня; но упомянутый правитель привел с собою 12 тысяч человек и 4 тысячи повозок, нагруженных камнем и деревом» [8, с. 40].

Надзвичайно цікаве свідчення. Бездоганне! Ми ще раз переконуємося, що у 1421 році руський (український) князь **Гедігольд, а за нашим уточненням — Василь Красний Острозький правив Поділлям**. Правив надзвичайно енергійно.

Звернімо увагу: Василь Красний сидів разом із Гільбером де-Ланноа у свого батька Федора Даниловича за столом під час прийому посла у резиденції в місті Кам'янець (на річці Лісна).

Коли посол Гільбер де-Ланноа прибув у Кам'янець (на Смотричі), його зустрів «правитель Подолій», все той же князь Василь Красний Острозький (Гедігольд). Тобто він прибув до свого Кам'янця (на Смотричі) раніше, щоби приготуватись до зустрічі гостя.

А доки посол двох королів відвідував «володаря Валахії і Молдавії князя Олександра» та добирався до Білгорода (на Дністрі), князь Василь Красний, за поданням того ж Гільбера де-Ланноа — Гедігольда, прибув туди з великою валкою людей та підвід: «12 тысяч человек и 4 тысячи повозок, нагруженных камнем и деревом».

Тільки вдумаймося у цей незаперечний факт: у 1421 році руський (український) князь Василь Красний — нащадок славного Данила Галицького, побудував на березі Чорного моря фортецю-поселення, щоби позначити кордон своїх володінь, своєї держави.

А нам «московські байкарі» та їхні українські «однотайники» уже не одну сотню років «співають пісень», що в українців не було національно-патріотичної еліти, що ми є зайдями на нашій (українській) землі. Шановні друзі, автор пропонує дослідити цей незаперечний факт побудови «совершенно нового замка» у 1421 році на березі Чорного моря з усіх напрямків.

1. Рух князя Василя Острозького «правителя Подолии») у 1421 році від Кам'янця до Чорного моря.

Професор Ф. І. Брун (російський історик) писав у 1852 році: «Из слов нашего путешественника нельзя определить с точностью, на какой стороне Днестра была построена... («крепость». — В. Б.) Гедигольдом (Василем Красным Острозьким. — В. Б.); поскольку же он был... («правителем». — В. Б.) Подолии, а страна сия, хотя и доходила до устьев Днестра, однако отделялась сею рекою от Молдавии, то мне кажется, что и... («крепость». — В. Б.) им построенная скорей должна была находиться на Восточном или левом берегу (Днестра. — В. Б.)» [7, с. 455].

Слід погодитися з думкою історика. Ми пам'ятаємо: ще у 1362 році, розгромивши ханів Кутлубугу, Черкесхана Астраханського та Дмитра Московського, Великий Литовсько-Руський князь Ольгерд приєднав до своєї держави всі землі між Дністром та Дніпром до самого Чорного моря. Коли владою у Золотій Орді володіли прихильники Ольгерда та Вітовта, з цього приводу не виникало суперечок. Та коли владу у Золотій Орді захоплювали вороги роду хана Тохтамиша — мангити, починалися не тільки суперечки, а й жорстоке протистояння.

Тому не може бути сумніву, що рух князя Василя Острозького у 1421 році відбувався лівим берегом Дністра. Бо не міг князь збудувати тільки одну фортецю на березі Чорного моря, позначивши край своїх володінь. Для оборони тієї фортеці мали залишатися люди. Багато людей! А ті люди обов'язково повинні бути пов'язані із володарем Подільської землі (у 1421 році Василем Красним). Отож, князь Василь Острозький будував не одну фортецю на Чорному морі, про яку нам розповів живий свідок тих подій де-Ланноа. Паралельно він зобов'язаний був через 40–60 кілометрів заснувати більше десяти поселень та заселити їх своїми людьми, розташувавши в них військові тисячі і сотні. А між поселеннями — на відстані людського зору — побудувати сторожові (козацькі) вежі для передачі до столиці (Кам'янця) повідомлень. По суті, у 1421 році Василь Острозький вперше в Україні, на Подільській землі, ввів козацькі прикордонні поселення та козацьку тактику охорони землі.

2. «Поселення-фортеці» між Чорним морем та Кам'янцем (на Смотричі) у 1421 році.

Князь Василь Острозький був розумною та завбачливою людиною і тому, певно, завчасно, до 1421 року, не раз навідувався до тих земель і обдумав, як їх облаштовувати. Звичайно, в першу чергу мав намір використати старі існуючі фортеці. Звернімо увагу: в «Книге Большому Чертежу»

всі міста-фортеці на Дністрі стояли одне від одного за «20 верст». Послухаємо:

«А на Нестре град Нарока, от устья 130 верст. А ниже Нароки 20 верст град Устья. А ниже Устья 20 верст град Орыга. А ниже Орыги 20 верст град Тегиня. А ниже Тегини 20 верст град Туборча. А ниже Туборчи 20 верст...» [21, с. 32].

Ще з далеких скіфо-сарматських часів тут усе було пов'язано з обороною кордонів.

Тому не дивно, що й Василь Острозький використав на працювання давніх предків. Усі існуючі лівобережні міста по річці Дністер були взяті під контроль, частково (при потребі) відбудовані та заселені військовим (козачим) людом. Тим більше, що значна частина людей Придністров'я ніколи й не полишала своїх земель у найтяжчі часи, переховуючись від загрози в лісах, в річкових плавнях та в берегових, скельних печерах. Іноді в такій печері переховувалося усе село. Автор особисто бачив такі печери.

Так відновився ланцюг порубіжних, придністровських міст від Чорного моря до Кам'янця — столиці Подільської землі, станом на 1421 рік. Ось їх перелік (хоча можуть бути й уточнення):

Кам'янець (на Смотричі) — Стара Ушиця — Могилів (Подільський) — Ямпіль — Кам'янка (сьогодні Молдова) — Рибниця — Дубоссари — Тираспіль — (Маяк, Чорногород, Качебіїв, Караул).

За Російської імперії звертатися до нотаток Гільбера де-Ланноа заборонялося: ми вже про те говорили. Та у далекій глибинці імперії, особливо в тих містах, де були відкриті університети, де постійно з'являлися освічені іноземці та де з'являлися потреба і можливість такого дослідження, російські націонал-шовіністи зіграли на випередження. Спочатку в Одесі (1852 рік), а потім у Києві (1873 рік) такі дослідження були опубліковані. І забуті! Що цікаво, надзвичайно значна подія Великого Литовсько-Руського князівства та всієї європейської історії була принизливо зведена

до уточнення таких деталей як «зубы моржей», «утварь tasse», «город Козил», «Vacho — навоз» тощо.

А подорож «русского князя Гедигольда» із «12 тысячам человек и 4 тысячами повозок, нагруженных камнем и деревом», до берегів Чорного моря була зведена до в'ясування питання: «На какой стороне Днестра была построена башня Гедигольдом...»?

Отож, згідно з імперськими дослідженнями, похід Василя Красного у 1421 році на березі Чорного моря звівся до побудови якоїсь нікому не потрібної вежі у поселенні Маяки за 30–40 кілометрів від Чорного моря.

Скларося враження, що дослідження вчинили не достойні науковці, а звичайні «деревенские парни во славу Отчизны».

Та вони виконали покладене на них завдання. У Російській імперії більше до цієї теми ніхто не звертався. Те, що російські націонал-шовіністи поставилися саме так до цього питання, подиву не викликає. Виникає питання — чому українські історики досі мовчать з цього приводу?

Якщо ж свідчення посла англійського та французького королів Гільберта де-Ланноа до володарів східноєвропейських країн сприймати відповідально і серйозно, то й реакцію князя Вітовта на листи слід сприймати адекватно. Не могли відповідальні керівники Великого Литовсько-Руського князівства не подбати про південні кордони держави, очікуючи відповідних дій Османської імперії.

3. Про що йшла мова в листах англійського і французького королів до правителів східноєвропейських держав?

Частково відповідь на це питання дав сам посол, коли писав:

«89. Тоже... (друга частина). Поэтому я продал моих лошадей и отыскал, в продолжение 9 дней, 4 галеры, пришедшие из Тана, и на них я отправился в г. Перу (поруч з м. Константинополем. — В. Б.) и Константинополь. В Константинополе я нашел старого императора Мануила и молодого

императора, его сына. Им я представил драгоценности Английского короля, а также мирные письма от королев Франции и Англии и исполнил свои посольские обязанности, возложенные на меня двумя королями, коснувшись упомянутого мира, а также желания этих королев относительно того, чтобы дело соединения двух церквей, римской и греческой, двинуть вперед; по последнему поводу я провел у императора несколько дней в занятиях с папскими послами, бывшими там по этому делу...» [8, с. 44].

Як бачимо, в листах двох королів йшла мова про об'єднання церков — римської і константинопольської. Звичайно, королі в листах іншого не писали. Все інше передавалося словами посла. Гіллербер де-Ланноа пояснив свою місію ось такими словами: «...Я представил драгоценности Английского короля, а также мирные письма от королев Франции и Англии, и исполнил свои посольские обязанности».

Треба думати: умова об'єднання двох гілок християнської релігії — була передумовою надання воєнної допомоги Константинополю. Уже влітку 1421 року Папські послы кардинал де-Сент Анже та генерал ордену Францісканців Антон Массано, про яких говорив Гіллербер де-Ланноа, узгоджували в Константинополі умови приєднання того до Римського престолу.

Церква (Папа) та західно-європейські монархи діяли у 1421 році надзвичайно наполегливо і швидко: з одного боку — королівський посол Гіллербер де-Ланноа, з другого боку — Папський кардинал де-Сент Анже.

І якби майже не одночасна смерть англійського короля Генріха V 31 серпня 1422 року (у віці 35 років) та французького короля Карла VI 21 жовтня 1422 року, то ще невідомо, як би склалася історія Європи надалі.

Але історія не визнає слова «**якби**».

Вороги європейської злагоди і стабільності були й у ті часи.

Для нас буде цікавою й подорож Гіллєбера де-Ланноа від Білгорода (на Дністрі) до Кримського міста Кафи (сучасна Феодосія). І перебування посла в Білгороді теж багато про що говорить. Послухаємо:

«87. Тойже. При наступлении ночи, в упомянутом г. Монкастро я и мой толмачь были схвачены; я был повален на землю, ограблен разбойниками, даже побит и, в заключение, крепко связан, а что хуже всего, так это то, что я был совершенно обнажен — в одной рубашке только. Меня привязали на целую ночь к одному дереву, на берегу реки Днестра, где я провел ночь в большой опасности быть [убитым и] потопленным, но, благодаря Бога, они меня утром развязали, и я, совершенно раздетый... вырвался от них и прибежал в город, оставшись в живых. В этот же день прибыли мои остальные люди, которых я оставил в пустыне. Я отправился вперед, чтобы отыскать им жилище... 9 человек (разбойников) были пойманы и, с петлей на шее, доставлены мне, на мою волю — предать их смерти. Но они возвратили мне мои деньги, и я, во славу Божию, просил за них (воеводу Олександра. — В. Б.) и спас им жизнь» [8, с. 40–41].

Звернімо увагу: це був перший напад розбійників на Гіллєбера де-Ланноа по дорозі від Балтійського до Чорного моря.

Про що це свідчить? В першу чергу — про нестабільність влади у 1421 році на теренах Молдови. Тобто влада у Валахії та Молдові у ті часи (район Білгорода) тільки формувалася після відходу з тієї території золотоординських родів.

Цікавою є подорож Гіллєбера де-Ланноа від Білгорода (на Дністрі) до Дніпра.

«88. Тойже. Из Монкастро (Білогорода. — В. Б.) я отправил часть моих людей и моих драгоценностей морем в Каффу (Феодосию), а сам с другими поехал сухопутью, направляясь из Валахии, чтобы ехать в упомянутое место — Каффу, по обширной... пустыне, которую я проехал только за

18 днів. Я переїхав через Дністр, Дніпр на якому я знайшов одного татарського князя, друга і слугу великого князя Витольда, а також велику деревню, населену татарами, підданими Витольда. Мужчини, жінки і діти не мали домів, а розпорошилися на землі. Цей князь, по імені Жамбо... переїхав мене, моїх людей і мої вози за допомогою своїх татар на інший берег ріки, мавший в ширину, дивним чином, в малих лодках з цілого куска дерева» [8, с. 41–42].

Звернімо увагу: як у 1334 році під час подорожі дружина хана Узбека — Баялунь, так і посол двох королів Гільбер де-Ланноа у 1421 році від річки Дністра до Дніпра не зустріли жодної людини. Ще раз переконуємося: з 1334 по 1421 рік землі Південної України від Дніпра до Дністра (і Дунаю) не мали іншого населення, окрім автохтонного — українського. У наступному розділі ми про це говоритимемо. Гільбер де-Ланноа писав у спогадах, що тільки біля «Днепра... я знайшов одного татарського князя, друга і слугу великого князя Витольда, а також велику деревню, населену татарами, підданими Витольда».

То було село не в нашому розумінні слова. То було звичайне, кочове татарське стоянще, люди якого за наказом володаря землі Великого князя Вітовта перевозили людей через річку. Послухаємо:

«88. Той же... (продовження)... Мужчини, жінки і діти не мали домів, а розпорошилися просто на землі. Цей князь, по імені Жамбо, запропонував мені багато риби осетрини і... переїхав мене, моїх людей і мої вози за допомогою своїх татар на інший берег ріки, мавшої в ширину, дивним чином, в малих лодках з цілого куска дерева» [8, с. 41–42].

Як бачимо, татари-перевізники використовували човни-довбанки, яких у них ніколи не було. Що зайвий раз свідчить: ті човни-довбанки привозили їм із далеких лісових земель, скоріше — українських. Де подібні човни-довбанки були постійним, звичайним знаряддям вжитку. Слід також

мати на увазі, що 1421 року в Криму Гіллябер де-Ланноа зустрів тільки дружні до Великої Литовсько-Руської держави татарські роди. Ось що він з цього приводу розповів:

«89. Тожє... Едучи своей дорогой к одному ... (хану) Татариин,... в Каффской пустыне и называвшемся императором Солкатским (можливо, мова йде про Кримського хана. — В. Б.), другу Витовта, и к которому я ехал за тем, чтобы видеть, в качестве посла, его государство, и вез ему богатые подарки от Витовта, — я встретил в двух днях пути оттуда засаду из 60–80 татар верховых: они выскочили на меня из-за кустов и хотели взять в плен. Хотя император только-что умер и между татарами этой (Крымской. — В. Б.) Татариин и Татариин великого хана, императора Орды, возник вопрос важнейший в мире для татар, касательно того, кого сделать императором, потому что каждый хотел своего и вследствие этого все находились в волнении и были вооружены в упомянутой стране... Татары, устроившие засаду, были люди старого умершего императора Солкатского, бывшего большим приятелем упомянутого Витовта» [8, с. 42–43].

Від цих дружніх кримських татар лицар Гіллябер де-Ланноа потрапив до генуезької колонії на березі Чорного моря — Кафи (Феодосії), де його прийняли «с почетом». А вже з Кафи посол вирушив морем до Константинополя. Про що ми розповіли раніше.

Бачимо, яких великих зусиль докладала Європа у 1421 році для об'єднання своїх сил. Слід думати, що й керівництво Великого Литовсько-Руського князівства розуміло ту небезпеку, яка наростала з посиленням Османської імперії на півдні та заході Чорного моря. Ось чому саме за допомогою Великого Князя Вітовта золотоординський царський трон у 1421 році посів хан Улу-Мухаммед. То була людина із роду Тохтамиша, прихильна до Великого Литовсько-Руського князівства.

Не сиділи склавши руки й руські князі у ті відповідальні часи. У 1418 році разом із руським (українським)

митрополитом Григорієм Цимблаком князі Василь Красний (Острозький) і Олександр Ніс (Туровський) з князем литвином — католиком Свидригайлом брали участь у Констанцькому Соборі (1414–1418 рр.) як повноправні члени, де відстоювали інтереси України-Руси та православного християнства.

Слід розуміти — щоби бути повноцінним делегатом Констанцького Собору, треба було мати повноваження від Православної церкви та Великого князя Вітовта. І руські князі Василь Красний (Острозький) — князь Подільський і Олександр Ніс (Туровський) такі повноваження мали. А з літа 1421 року, за свідченням Гіллєбера де-Ланноа, руський (український) князь Василь Красний (Гедігольд) розпочав розбудову поселень від своєї подільської столиці — Кам'янця (на річці Смотрич) до берегів Чорного моря. Були налаштовані до життя давні українські поселення: Ушиця (на Дністрі), Могилів (на Дністрі), Ямпіль, Кам'янка, Рибниця, Дубосари, Тираспіль. Побудовані нові поселення і фортеці: Маяк, Качебіїв, Чорний город, Караул та Балабки.

Між ними, на відстані видимості (3–7 кілометрів) були побудовані сторожові вежі, спочатку вдовж річки Балабки (сучасна річка Барабой), а далі — по Дністру до самого Кам'янця. Ці сторожові (козацькі) вежі несли охорону давньої української (руської) землі з 1421 року.

VI. Південні міста сучасної України-Русі

Розповівши про відновлені поселення Василем Красним від Кам'янця (на Смотричі) до берегів Чорного моря, автор у Причорномор'ї назвав нові поселення: Чорногород, Качебіїв, Маяк, Караул. Хотів би усіх українських «одно-стайників» застерегти від поспішних протестів на користь московських гнилих теорій про «новые Новороссийские земли XVIII века». Московський чобіт у XVIII столітті ступив на давно освоєні українські землі.

Отож, розглянемо, які фортеці-поселення у 1421 році заклав і побудував український князь Василь Острозький?

Той факт, що саме Василь Красний Острозький (Гедигольд) правив Поділлям з 1411 по 1423 рік, зафіксовано тодішніми державними документами, наведеними у праці Віталія Михайловського «Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70 роках XVI ст.»

Послухаємо:

«Як відомо, починаючи від 1411 р., на Поділлі з титулом Кам'янецького (подільського) старости... (відомий. — В. Б.) Гедигольд (1411–1423)...» [45, с. 104].

І ще одне свідчення:

«Принаймні Гедигольд після 14 березня 1423 р. не згадується з титульгурою подільського старости. На уряді віленського воєводи він фіксується від 31 грудня 1425 р. вперше, а востаннє 8 грудня 1432 р.» [45, с. 196].

Тобто саме Василь Красний у 1421–1422 роках побудував поіменовані міста в Причорномор'ї та заселив їх людьми.

Що цікаво, **за угодою від 15 квітня 1412 р.** між польським королем Владиславом II Ягайлом та угорським королем Сигізмундом міста-фортеці **Караул, Кочєбіїв, Маяк, Чорногород і Балабки не згадуються. Їх на той час ще не було.**

Проте Великий Литовсько-Руський князь Свидригайло у документах за 1432 рік уже згадує про свої міста-замки на Чорному морі. Послухаємо:

«...Свидригайло “не забув” про своє Подільське князівство і володіння ним у 1400–1401 рр., а вочевидь і не намагався цього приховати, свідчать документи, що показують географію юрисдикції великого князя Свидригайла у 1432 р., є список міст, у якому бачимо окремо виділені подільські замки Черкаси, Звенигород, Сокилець, **Чорногород, Качибіїв, Маяк, Караул** і наприкінці переліку — Летичів» [45, с. 81].

На цій же сторінці наведена примітка: «Також привертає увагу низка причорноморських замків, що свідчить

про стійке уявлення: південно-східний кордон Великого князівства Литовського у той час проходив по узбережжю Чорного моря» [45, с. 81].

Щоби читачі не думали, що це єдина згадка про Причорноморські міста-фортеці, побудовані Василем Красним у 1421 році, нагадаємо: польські королі та Великі князі Литовські передавали в особисте володіння ті міста-фортеці своїм магнатам. Перший раз такий факт зафіксовано у 1442 році: «7 березня 1440 р., Владислав III (польський король) взявши від Теодорика з Бучача 4 шуби, ткани золотом, і 2 коней, пообіцяв на найближчому сеймі (коронному з'їзді) перевести йому на дідечне право 17 сіл або відповідно розплатитися за подарунок... Ключовим моментом у кар'єрі Теодорика стає надання йому **29 вересня 1442 р.** у Буді Кам'янецького генерального староства з надзвичайно широкими повноваженнями за фантастичні як на той час гроші — 3000 гривень польської монети. А коли наступного дня за чергові 3000 гривень він **отримав ще й міста Караул, Черногород, Качебіїв**, це поставило його чи не на перше місце серед королівських кредиторів якщо не в Короні Польській, то на руських землях точно» [45, с. 130–131].

Отак причорноморські міста відійшли у підпорядкування Теодорика з Бучача. Як бачимо, міста-фортеці у 1421 році на Дністрі та на березі Чорного моря були таки зведені Василем Красним. Та згодом стали власністю польського короля (після 1434 року).

Наведемо ще одну згадку про Чорноморські міста-фортеці, побудовані Василем Красним у 1421 році (за польськими документами): «**11 травня 1469 р.** між синами Теодорика з Бучача Міхалом та Яном у присутності їхнього дядька Міхала та грона місцевих урядників відбувався поділ маєтку... Менший брат Ян отримав у своє володіння Монастириську, Лядське, Пархову, Переволоку, Шопову, Чернелицю разом з містами, форталіціями, селами та маєтками... Окрім низки сіл... **ішлося... і про замки і порти на р. Дністер або Дністровському лимані Караул, Кочебіїв,**

Маяк, Чорногород, Балабки разом з селами, митницями, портами морськими та річковими» [45, с. 126–127].

Як бачимо, то були не міфічні вигадки істориків. Всі Чорноморські міста-фортеці, закладені Василем Красним, функціонували і через 50 років. Вони обросли селами і портами, а головне — виконували функції, покладені на них українським князем у далекому 1421 році — несли порубіжну службу на кордоні Великого Литовсько-Руського князівства. Тобто гадання професора Ф. Бруна навколо побудови якоїсь вежі чи то на лівому, чи то на правому березі Дністра було звичайним відволіканням від головного — заснування українським (руським) князем низки міст-фортець на Чорноморському побережжі.

Пропоную визначитися з місцями розташування нових міст у Причорномор'ї, заснованих Василем Острозьким у 1421 році. Зазначимо: нові міста закладалися на місцях, придатних для проживання людей. Тобто на місці поселення мала бути питна вода, поруч мали бути пасовиська для худоби та місця для побудови захисних споруд, в першу чергу — фортець. Звичайно, такими місцями були давні поселення греків, римлян та скіфів, які на той час були зруйновані, чи покинуті, чи ледь жителі.

Сьогодні важко сказати, на якій саме базі були засновані **міста-замки: Маяк, Караул, Качебіїв, Чорногород та Балабки**. Але майже всі їхні місця розташування маємо можливість визначити. Отож:

Маяк. Це поселення-фортеця розташовувалося на місці сучасного села Одеської області — **Маяки (Біляївський район)**. Звернімося до радянського видання «Історія міст і сіл УРСР. Одеська область» 1969 року. Ось що вона пише про сучасне українське село Маяки.

«Територія, на якій розташоване село, була заселена ще в давні часи. Тут виявлено залишки поселення доби бронзи (усатівська культура, II тисячоліття до н. е.). У IV–III столітті до н. е. на цьому місці існували античне поселення та могильник.

Перші писемні згадки про Маяки стосуються початку XV століття. У списку замків, складеному після 1430 року, позначено і замок Маяк- Каравул, побудований у 1421 році і як сторожовий прикордонний пункт. У XVI столітті цей замок зруйнували турки, перетворивши його на місце складів лісових вантажів, що сплавлилися сюди з верхів'їв Дністра...» [98, с. 337].

Маємо наглядну картину фальсифікації та перекручування фіксованих подій української історії так званими українськими істориками-«одностайниками». Це дуже наглядний приклад українського наукового лакейства: «Чего изволите?»

У переліку міст-фортець князя Свидригайла чітко вказані окремі фортеці — Маяк і Караул. Українські лакеї московської імперії об'єднали два поселення-фортеці в одне: «Маяк-Каравул». Нехай свідомо людина й не шукає зайвий раз ту фортецю «Каравул» на території Одеської області та не згадує про свого українського князя, який ту фортецю заснував. Звернімо увагу й на те, що у наведеному описі села Маяки жодним словом не згадується Русько-Литовська доба України XIV–XVI століть, немовби її не існувало. Бо наступний абзац після наведеного тексту уже розповідає нам, що «понижзя лівобережного Дністра перейшло до Росії». Отаке словоблуддя фахівці-професори видавали за правду. Тому й не дивно, що сьогоденній мер Одеси поводить ся як завойовник на чужій землі. Він не знає справжньої історії, він воліє знати московську фальшивку.

І хоча українські професори-«одностайники» чітко встановили 1421 рік як рік заснування фортеці Маяк на місці сучасного села Маяки, та жодним словом не згадали про її засновника — українського князя. Чого ще «изволите, господа московские национал-шовинисты?»

Чорногород. Про це місто-фортецю в історичній науці, як російській, так і українській, згадок майже немає. Певно тому історик В. Михайловський у праці «Еластична спільнота...» свідомо допоміг своїм читачам визначитись

із місцем розташування, навівши карту володінь князя Вітовта. Там **місто Чорногород розташоване на місці Овідіополя**, на його сучасній території.

Послухаємо, що з цього приводу говорить «Історія міст і сіл УРСР. Одеська область»: «На території, **де тепер Овідіополь, люди жили з давніх часів. Тут виявлено залишки 6 стародавніх поселень**. Два з них існували в скіфські часи (IV–III століття до н. е.), два — в сарматські часи (II століття до н. е. – III століття н. е.). На двох останніх знайдено рештки черняхівської культури (III–V століття н. е.).

Виник населений пункт наприкінці XVIII століття. У 1795 році за указом Катерини II його назвали Овідіополем на честь римського поета Публія Овідія Назона (43 рік до н. е. – 18 рік н. е.), який нібито під час свого заслання перебував у даній місцевості» [98, с. 684].

Отож, у чергове бачимо, як московська фальш про вигаданого Овідія прикривала правду про українського князя Василя Красного — нащадка роду Галицьких. Російська більшовицька влада і в цьому випадку не дозволила довести українцям правду про життя їхніх предків у X–XVII століттях, перестрибнувши одразу до часів «Тамбовских мужиков» на українських землях.

Надзвичайно цікавий факт: вказавши на виявлені **«6 стародавніх поселень» на місці сучасного Овідіополя**, українські професори навіть не зробили натяку на фортецю Чорногород, засновану у 1421 році (XV століття) українським (руським) князем, яка належала до одного із стародавніх поселень. Отак писали!

Качебіїв. Дуже цікавим є свідчення про заснування у 1421 році фортеці Качебіїв. Звичайно, читачі розуміють, що мова йде про поселення-фортецю на місці сучасної Одеси. Послухаємо ще раз «Історію міст і сіл УРСР. Одеська область»:

«На території сучасного міста людина жила з найдавніших часів... На території міста знайдено римські монети (II століття н. е.). У III–V століттях тут існували численні

поселення, де проживали і племена черняхівської (суто української. — В. Б.) культури... У кінці XIV – на початку XV століття... владу над Північно-Західним Причорномор'ям захопило велике князівство Литовське. **Саме в цей час на місці сьогоднішньої Одеси виникло поселення Кочибеї (Коцюбіїв, Качикленов, Гаджибей).** Перша згадка про нього належить до 1415 року, коли Кочибей був уже порівняно значним портом, звідки вивозилося зерно. На терені Кочибея був великий замок. Залишки його зберігалися до середини XVIII століття» [98, с. 85–86].

Отож українська культура була домінуючою на теренах сучасної Одеси ще у III–V століттях нашої ери. І то не дивно — скіфо-сарматська доба української історії нами висвітлена. Повторюватися не будемо. Зазначимо тільки: ніякої російської культури у ті часи на теренах сучасної Одеси не зафіксовано, навіть її складових частин: фінської та золотоординської (професор Г. В. Вернадський).

В історичній науці не існує свідчення про виникнення поселення Качибей на території сучасного міста Одеси у 1415 році. Це звичайна московська побрехенька з багатьох. Хоча, звичайно, ще з далеких античних часів (V–III століття до н. е.) морська бухта Одеси використовувалася давніми мореплавцями.

А от факт заснування фортеці та поселення Качебіїв (польське потрактування слова) засвідчено історичними документами.

І, як свідчить російська історія, той, модернізований турками замок, «зберігався до середини XVIII століття», поки за наказом імператриці Катерини II був зруйнований вщент. Катерина II не любила залишати нащадкам старі пам'ятки. Залишала тільки свої.

Перш ніж говорити про фортецю Караул, місце розташування якої свідомо приховали і Польська і Російська імперії, автор пропонує встановити, за якою логікою князь Василь Красний Острозький закладав попередні три поселення-фортеці на південних рубежах своїх володінь. Тим паче, що

місця заснування фортець Маяк, Чорногород і Качебіїв зафіксовані документами давньої історії.

Відомо, що **фортеця Чорногород перекривала доступ до входу в гирло річки Дністер** та разом із Білгородом контролювали Дністровський лиман. На випадок, коли ворожі судна проривалися до Дністра, на його лівому березі була побудована **фортеця Маяк**. Вона **контролювала рух суден по річці Дністер**.

Щоби не дати можливість ворожим суднам використовувати сучасну Одеську морську бухту та **перекрити можливий доступ ворожих сил зі сходу**, була збудована **фортеця-поселення Качебіїв**.

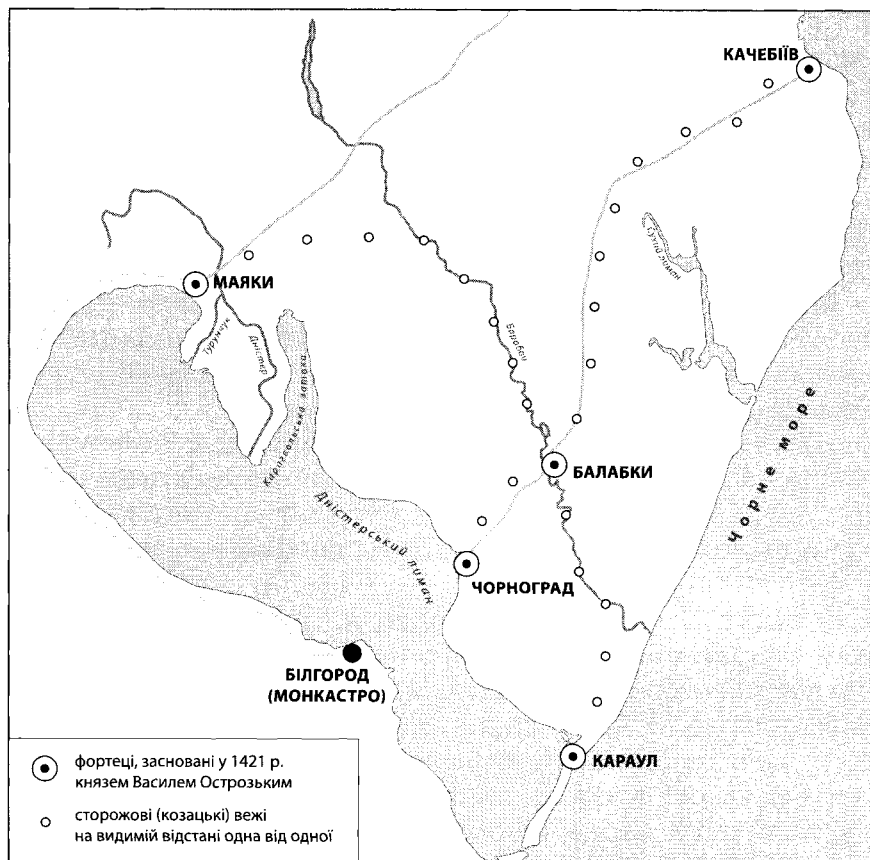
Якщо глянемо на сучасну карту Української держави, на південно-західну її територію (в районі Дністровського лиману), то зрозуміємо, що, в першу чергу, вимагав захисту шлях можливого наступу по Дністровській косі на східно-дністровські землі.

Караул. Отож, фортеця Караул прикривала можливий напрям нападу з Дністровської коси і розташовувалася на початку, чи в кінці коси, в залежності від того, яке завдання мала. Мається на увазі Одеський відрізок коси. Для того, щоб визначити місце розташування фортеці Караул на косі, треба провести спеціальне археологічне дослідження. З часом українська влада мусить це зробити. Бо окупантам України було не до досліджень.

Балабки. Згадувані Балабки, скоріше за все, були звичайним поселенням усіх прийшлих із Кам'янця людей. «...Привел с собою 12 тысяч человек». На мою думку, ті 12 тисяч людей український князь Василь Красний привів із собою на постійне поселення.

У першу чергу на Причорноморські землі прибули чоловіки, завданням яких було до зими звести фортеці та житло для людей і худоби.

Думаю — лісоматеріали для будівництва йшли Дністром суцільним потоком і зупинялися в Маяку та Чорногороді, а звідтіля їх везли до Качебієва, Караула та Балабок. Бо

селище Балабки, на мою думку, розташовувалося на місці сучасного села Барабой (Балабой) і називалося за іменем місцевої річки — Барабой. Певно, українці (русиці) йменували річку — Балабка, а вже пізніше — турки-окупанти закріпили за нею ім'я — Барабой. Звичайно, нові московські окупанти не стали повертати річці давнє українське ім'я, а залишили турецьке. Воно їм було більше до вподоби. Рідніше!

Поселення Балабки розташовувалося на річці, яка несла з півночі чудову питну воду, а навколишні поля були

придатні для посіву пшениці, ячменю і проса та садіння городини.

Князь Василь Острозький у 1421 році прийшов зі своїми людьми не в дикі, необжиті місця. Він повертався на давні українські землі.

Послухаємо:

«Ще до утворення Київської Русі в Північно-Західному Причорномор'ї жили східнослов'янські племена: між Південним Бугом і Дністром — уличі, а між Нижнім Дністром і гирлами Дунаю — Тиварці» [98, с. 11].

Не забуваймо — в найтяжчі часи панування Золотої Орди на південно-українських землях ті землі повністю ніколи не втрачали корінне населення. Залишалися люди, які жили у річкових плавнях, скельних печерах, лісах. Були й такі русичі (українці), які виконували державну службу на переправах, на митницях Золотої Орди тощо. Послухаємо: «Проте і в ті дуже тяжкі часи все ж у деяких місцевостях Північно-Західного Причорномор'я зберігалось постійне руське (українське. — В. Б.) населення. Про це свідчать письмові джерела. Так, 1347 роком датується згадка про руську єпархію в Білгороді; коли наприкінці XIV століття великий князь литовський Вітовт відняв у татар Південне Поділля і просунувся далі до Чорного моря, він користувався підтримкою руського (українського. — В. Б.) населення...» [98, с. 11].

* * *

Як би дехто не бажав згадувати про віковічну присутність українців на своїх причорноморських землях, та історія засвідчила їхнє тамтешнє перебування з далеких Трипільських часів. А в добу Скіфо-Сарматської держави південні племена майбутньої української нації уже мали від Давньо-Грецької, Римської та Візантійської імперій свої імена: кіммерійці, гети, скіфи, сармати, гелени, алазони, будини, калліпіді, неври тощо. Ці споріднені племена, як

писав великий Геродот, ніколи не покидали свою давню предківську землю і були на ній непереможні. Уже в ті далекі, античні часи населення Скіфо-Сарматської держави сягало 40 мільйонів осіб. Пізніші наші південні сусіди, Римська та Візантійська імперії, називали наших українських предків скіфами, сарматами та навіть дикими гунами.

Як засвідчив найвизначніший історик того часу, візантійський імператор Костянтин Багрянородний у творі «Про управління імперією...»: «Цей народ ми називаємо скіфами або гунами. Щоправда, самі себе вони звуть русами» [82, с. 339].

А були й часи, коли українців ділили на уличів, тиверців, дулібів, полян, сіверян, бужан, древлян тощо. Український народ не залишав рідних теренів своєї землі. Тому імперські науковці (російські, німецькі, польські) постійно закидали до історичної науки звичайні вигадки, аби нав'язати українцям думку, що ми прийшли люди на своїй землі. Німецькі байкарі та історики нав'язали європейській історичній науці «казочку» про «германських готів» на українській землі у II–IV століттях.

Російська імперська історія завжди підтримувала «доважки брехні» своїх імперських колег, додаючи сотні своїх, гидотніших. Сьогодні вони договорилися до абсолютного абсурду: московський уламок Золотої Орди розпочинає виклад своєї історії у дитячих підручниках із Київських часів IX століття. Яке відношення московські фіно-татарські племена у IX столітті мали до київських полян (русів), сказати неможливо.

Польська імперська історична наука, щоби обґрунтувати свої права на Галицьку та Руську (українську) землі взагалі позбавила правнука Данила Галицького — Дмитра Юрійовича права на існування, видавши його за львівського боярина Дмитра Дядька (Дедька). Теж дуже потужно брехали, що давало змогу польському королю Казимиру III (1310–1370) писати Константинопольському Патріархові ось таке: «К первопрестольному всесвященнейшему

Патриарху Константинополя, Вселенського Собора, поклон и многое чолобитъе от сына твоего Крала Казимира земли Ляхии и... Руси, и от Князей Руси, кои в Христианскую Веру веруют, и от Бояр Руси многое челобитъе. Ищем у тебя, нашего Архиерея. Вся земля гибнет без закона, ибо закон исчезает. От века веков Галич славился во всех странах Митрополиею и был престолом Митрополитов от века веков. Первый Митрополит нашего благочестия был Нифон, второй Митрополит Петр, третий Митрополит Гавриил, четвертый Митрополит Феодор. Все они были на престоле Галича. Князья Руси были мои сродники и сии Князья оставили Русь... (померли. — В. Б.) и земля осиротела. И после того я, Крал Ляхии приобрел землю Руси (про загарбання Галичини немає жодного слова. — В. Б.). И ныне, Святыи Патриарх вселенских Соборов, ищем от тебя нашего Архиерея, да смилуешься и дашь свое благословение... а не будет милости Божьей и благословения вашему сему человеку, не сетуйте на нас после, если придет жалостная нужда крестить Русов в веру Латинов, так как нет Митрополита в Руси, а земля не может быть без закона» [48, с. 148].

Отак чинила Польща.

Спочатку силою захопила Львів і Галичину, хоча, звернімо увагу, руські (українські) князі на ті часи не перевелися. Потім польський король Казимир домігся у Константинополя призначення на митрополичу кафедру вибраної ним особи. Бо в іншому разі «придет... нужда крестить Русов в веру Латинов». А це означало й Патріарше благословіння польського короля на Галицький князівський престол. Шкода тільки, що європейська історія не визнає подібні дії звичайним бандитизмом.

З часів польського короля Казимира III на сторінках української історії з'являється невідома князівська родина Острозьких. Цікаво: перший представник невідомого князівського роду — Данило, з незнаних причин посідав родовий стіл князів Галицьких — Холм. Що взагалі цілковитий абсурд! У XIV столітті ні польські королі, ні Великі

Литовсько-Руські князі не володіли правом надавати людині князівський титул. Князем можна було стати за народженням. І тільки!

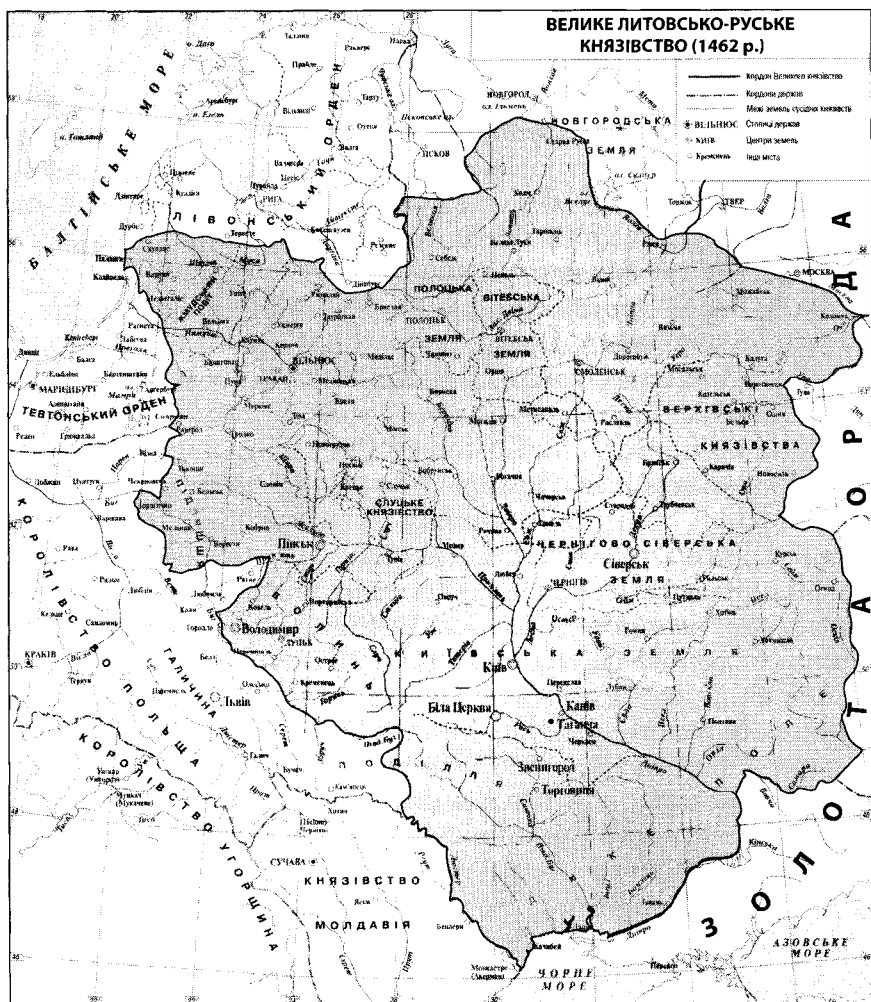
Ось чому польська імперська історія та російська так пильно і прискіпливо коригували абсолютно всі події, що стосувалися представників роду Острозьких — вони ж — князі Галицькі. Та як не слідкували, а все ж таки дали маху. У 1417 році на Констанцький собор з Великого Литовсько-Руського князівства поїхали Митрополит Григорій Цимблак та князі Свидригайло, Василь Красний і Олександр Туровський.

На Констанцькому соборі троє з них відомі за своїми звичними іменами й титулами. Тільки от: Василь Красний став Гедігольдом. Ця метаморфоза, що відбулася з іменем нашого князя, нікого досі не зацікавила. Один із кращих українських князів роду Данила Галицького, завдяки звичайним махінаціям російських та польських істориків, досі не посів достойного місця в українській історії. Як раніше, завдяки іншим маніпуляціям, князь Дмитро із роду Галицьких став звичайним боярином Дмитром Дядьком. Тому у сучасній академічній праці шанованої мною О. В. Русіної наведено засновані Василем Красним міста-фортеці у загальному «Списку міст Свидригайла», де жодним словом не згаданий їхній засновник руський (український) князь. Послухаємо професора О. В. Русіну:

«Список міст Свидригайла».

Латиномовний “Список міст Свидригайла” є одним з основних джерел для історичної географії України першої третини XV ст. “Список” містить перелік “замків та земель”, які підпорядковувалися великому князю литовському Свидригайлу. Попри те, що не всі згадані у “Списку” пункти піддаються ідентифікації, він дає змогу в загальних рисах реконструювати систему тогочасних міських поселень. У ньому фігурують: Київ, Чернігів, Рильськ, Стародуб, Трубчевськ, Новгород-Сіверський, Путивль, Хотмишль (сучасний Хотмижськ у Білгородській обл. Російської Федерації),

ВЕЛИКЕ ЛИТОВСЬКО-РУСЬКЕ КНЯЗІВСТВО (1462 р.)

Курськ, Донецьк (однойменне городище у межах сучасного Харкова), Черкаси, Звенигород (нині — Звенигородка Черкаської обл.), Сокалець (на Південному Бугу неподалік від Брацлава), **Чорний Град** (знаходиться у гирлі Дністра), **Маяк** (городище у с. Маяки, на лівому березі Дністра), **Караул** (городище поблизу Рашкова на Дністрі), **Качибей** (був на місці сучасної Одеси) Оскал (можливо, тотожний Старому Осколу Білгородської обл. РФ), Милолюбль (його решток слід шукати десь на Сіверському Донці, в районі сучасного Білгорода РФ), Мужеч (знаходився десь між сучасними Суджею та Обоянню Курської обл. РФ), Сновськ (Седнів Чернігівської обл.), Брягин, Мозир, Овруч, Кременець, **Дашів** (сучасний Очаків), Луцьк, Володимир-Волинський, Степань (у Рівненській обл.), Острог, Полонне (у Хмельницькій обл.), Чорнорийськ (нині — старий Чорнорийськ Волинської обл.), Житомир, Звягіль (сучасний Новоград-Волинський Житомирської обл.), Олевськ (Житомирської обл.) та Летичів (Хмельницької обл.)» [44, с. 286–287].

Слід пам'ятати: у ті часи Галичина та Західне Поділля підпорядковувалися Польській Короні і тому їхні міста не поіменовані. Це нагадування нашій пам'яті.

Але факт фіксації польським державним документом існування таких міст, як: Чорний Град (Чорноград), Маяк, Караул, Качебей (Качебіїв) і навіть Дашів (сучасний Очаків) у 1432 році заперечити неможливо. Як неможливо заперечити договір «від 15 квітня 1412 року між Владиславом II Ягайлом та Сигізмундом Люксембурзьким... про поділ території»..., у якому ці придністровські міста та фортеці жодним словом не згадані. Отож були побудовані у 1421 році руським (українським) князем Василем Красним (Гедигольдом). Тим більше, що, за свідченням посла двох королів Гільбера де-Ланноа, саме із метою побудови фортець Василь Красний у 1421 році прибув на берег Чорного моря.

«...Вышеупомянутый Гедигольд (Василь Красный. — В. Б.), правитель Подолии, с целью основать здесь силою совершенно новый замок, который и был сделан менее

чем в місяц... в пустынном месте, неимеющем ни дерева, ни камня; но упомянутый правитель привел с собою 12 тысяч человек и 4 тысячи повозок, нагруженных камнем и деревом» [8, с. 40].

Посол англійського і французького королів Гільбер де-Ланноа у 1421 році, вирушаючи із Білгорода до Криму, об'їхав Дністровський лиман північною дорогою і тому зміг побачити тільки зведену на той час фортецю Маяк. На мою думку, інші фортеці йому й не велено було показувати.

Отака історична достовірність, про яку українські історики попередніх часів воліли мовчати. Та сьогодні крига повільно починає скресати. Згадувана мною професор О. В. Русіна у книзі «Україна — хронологія розвитку. Від Батисевої навали до Люблінської унії» уже обережно нагадує про посла «Жільбер де Ляннуа». Хоча ще говорить невизначено: «Дослідники й досі не з'ясували, який саме замок було збудовано Вітовтовим намісником у 1421 р...» [44, с. 280].

Звернімо увагу, шановна професорка жодним словом не згадує про українського князя Гедігольда та про те, що тих фортець було чотири. І про те, що заважає ґрунтовно вивчити (дослідити) матеріал, немовби він не стосується української історії, теж — ані слова!

А от її учень, професор Борис Черкас, уже пішов значно далі. І, як гадаю, за його словами, професор на правильно-му шляху. Послухаємо:

«1421 року.. подільський староста Гедигольд (Василь Красний. — В. Б.) привів у гирло Дністра 12 тисяч осіб і 4 тисячі возів із будматеріалами. Напроти Білгорода протягом двох місяців було збудовано фортецю. Ця подія... не була першою за десятиліття боротьби ВКЛ за чорноморське узбережжя... Ланноа, що залишив нам цей сюжет, був доволі прискіпливим мандрівником. Проте коли він перед появою в Білгороді гостював у подільського старости в Кам'янці-Подільському, ніякої підготовки до походу не бачив. І це притому, що йшлося про тисячі людей, тварин (коней і, можливо, волів) та возів. Отже, операція готувалася

таємно... По-друге, постає питання, чому матеріали доставляли возами, а не річкою. Адже ще 1419 року Зосима, подорожуючи з Брацлава до Білгорода, відзначив володіння Вітовта нижче середньої течії Дністра. Це означає, що Вітовт використав робітників і вояків зі Східного Поділля та Київщини. І тут нічого дивного, адже саме населення цих земель було під його підпорядкуванням із кінця минулого століття. І, судячи з усього, побудова фортець далеко від метрополії була вже не вперше. Це видно і за самим характером будівництва. Одна справа — будувати укріплення під боком, інша — вирушати за сотні кілометрів... І тут постає ще одне питання: а як вдалося провезти все це через степ із його річками, ярами та іншими перепонами. Вочевидь на той момент від Київщини і Поділля до Чорного моря вже існувала розгалужена система шляхів і переправ» [83, с. 133].

Поки що українські історики тільки починають ставити перед собою питання та знаходити на них відповіді. Ті питання надзвичайно простенькі, як і відповіді. Але зафіксовано процес руху вперед і він приведе істориків до потужних питань і відповідей.

У нашому конкретному випадку пропоную, шановні історики, поставити собі такі питання:

1. Який руський (український) князь виступає у Гільбера де-Ланноа під іменем Гедігольд? Посол чітко пояснив, що він був на банкеті у руських князя і княжни, і там найманців не було.

2. Хто й навіщо ввів до історичних документів фальшивку?

Дорогі друзі, на цьому полі ми обов'язково зустрінемося — професіонали і непрофесіонали — усі, хто шукає істину.

Праві будуть ті, хто знайде для людей істину і, аж ніяк, не ті, хто заслужений і має титули.

До зустрічі!

Література

1. Максимович М. О. Вибрані твори з історії Київської Русі, Києва і України. — К., 2004.
2. Кониський Г. Історія Русів. — К.: «Радянський письменник», 1991.
3. Тизенгаузен В. Г. Сборник материалов, относящихся к истории Золотой Орды. Том I. Извлечения из сочинений Арабских. — СПб., 1884.
4. Тизенгаузен В. Г. Сборник материалов, относящихся к истории Золотой Орды. Том II. Извлечения из Персидских сочинений. — Москва – Ленинград, 1941.
5. Лызлов А. И. История Скифийская от Сотворения Света 7200-го, а от Рождества Христова 1692-го. — М., 1787.
6. Лызлов Андрей. Скифская история. — М., 1990.
7. Брун Ф. К. Путешествия и посольства господина Гилльбера де-Ланнуа, Кавалера Золотого руна, владельца Санта, Виллерваля, Троншиена, Бомона, Вагени в 1399–1450 годах. — Монс, тип. Эм. Гоіа // Записки Одесского общества истории и древностей. III. — Одесса, 1853.
8. Емельянов. Путешествия Гилльбера де-Ланноа в восточные земли Европы в 1413–14 и 1421 годах // Киевские университетские известия. № 8. — К., 1873.
9. Савельев П. С. Путешествие в При-Балтийские страны, Великий — Новгород и Псков, совершенного рыцарем Гилльбером де-Ланноа, в 1412–1414 годах // Географические известия. — СПб., 1850.
10. Данияров К. К. Альтернативная история Улыса Жошы — Золотой Орды. — Алматы: Издательский дом «Жибек Жолы», 1999.
11. Данияров Калибек. История Чингисхана. — Алматы, 2001.
12. Лисенко Сергій, Чернецький Євген. Правобережна шляхта, кінець XVIII – перша половина XIX ст. — Біла Церква, 2007.

13. *Карамзин Н. М.* История государства Российского. Тома I–XII. — М., 1993–1994.
14. *Яковенко Н. М.* Українська шляхта з кінця XIV до середини XVIII ст. — К., 1993.
15. *Івакін Г. Ю.* Історичний розвиток Києва XIII – середини XVI ст. — К., 1996.
16. *Халебський Павло.* Україна — земля козаків. — Вінниця: Континент-ПРИМ, 2005.
17. *Гваньїні Олександр.* Хроніка Європейської Сарматії. — К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007.
18. *Літопис Руський* (за Іпатським списком). — К.: Дніпро, 1989.
19. *Плано Карпини Йоанн де.* История Монгалов; Вильгельм де Рубрук. Путешествие в Восточные страны. — СПб.: изд. А. С. Суворина, 1911.
20. *Вернадский Г. В.* Начертание русской истории. — СПб., 2000.
21. *Молчановский Н.* Очерки известий о Подольской земле до 1434 года. — Киев: Типография Императорского университета Св. Владимира, 1885.
22. *Вавричин М., Дашкевич Я., Кришталович У.* Україна на стародавніх картах. Кінець XV — перша половина XVII ст. — ДВНП: «Картографія», 2006.
23. *Максимович М. А.* Письма о князьях Острожских. — К., 1866.
24. *Седов В. В.* Этногенез ранних славян // Вестник Российской Академии наук. — Том 73. — № 7. — М., 2003.
25. Большая Советская Энциклопедия. Третье издание. В 30 т. — М.: Советская Энциклопедия, 1969–1978.
26. *Рибак І. В.* Наш край в історії України (Навчальний посібник). — Кам'янець-Подільський: «Абетка — С», 2007.
27. *Заєць Іван.* Витоки духовної культури українського народу. — К.: Видавництво «Аратта», 2006.
28. *Лебедев В.* Загадочный город Мохши. — Пензенское книжное издательство, 1958.
29. Полное Собрание Русских Летописей. I, II. Лаврентьевская и Троицкая летописи. — СПб.: В типографии Эдуарда Праца, 1846.
30. *Сафаргалиев М. Г.* Распад Золотой Орды. — Саранск, 1960.
31. *Рашид-ад-дин.* Сборник летописей. Т. 1–3 / АН СССР — М.-Л., 1946–1960.
32. *Бикнин И. Д.* Татарская аристократия Темниковского княжества и ее потомки // Российская провинция: история, культура, наука: материалы II–III Сафаргалиевских научных чтений. — Саранск, 1998. (Интернет).

33. *Думин С. В.* Татарские князья в Российской империи // Дворянские роды Российской империи. Т. 3. Князья. — М., 1996.

34. *Шаров Ігор.* 100 видатних імен України. — К., 1999.

35. *Богданов А. П.* Меряне в антропологическом отношении: (Из протоколов антропологической выставки). — М., 1879.

36. *Похилевич Лаврентий.* Сказания о населенных местностях Киевской губернии... — Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2009 // Перевидання книги «Сказания о населенных местностях Киевской губернии или статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся». Собрал Л. Похилевич. Издание Киево-Печерской Лавры, 1864 год.

37. Атлас юного туриста-краеведа Киевской области. — М., 1990.

38. Історія села Бране Поле Богуславського району. — (в рукописі).

39. Полное собрание русских летописей. Том 32 // Хроника Литовская и Жмойтская, и Быховца. — М., 1975.

40. *Черкас Борис.* Синьоводська битва 1362 року. — К., 2012.

41. *Юрченко А. Г.* Кумысная церемония при дворе Бату // Мопдоліса — VII, СПб., 2007.

42. Христианский мир и «Великая монгольская империя». Материалы францисканской миссии 1245 года. «История Тартар» брата Ц. де Бридиа. — СПб., 2002.

43. *Ц. де Бридиа* (Бенедикт Польский). История Тартар. — СПб., 2002.

44. Україна — хронологія розвитку. Від Батієвої навали до Люблінської унії. — К.: КРІОН, 2009.

45. *Михайловський Віталій.* Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI століття. — К.: Темпора, 2012.

46. *Крालюк П., Хаврук Я.* Князі Острозькі. — Харків: «Фоліо», 2012.

47. *Войтович Л.* Княжа доба на Русі: портрети еліти. — Біла Церква, 2006.

48. Сообщение читанное в этнографическом отделении Императорскаго Русскаго географическаго общества 13 мая 1869 г. Николаем Барсовым. — СПб., 1869.

49. История Подкарпатской Руси для народа. — Ужгород: Тов. «УНІО», 1924.

50. *Кунаев Динмухамед.* О моем времени. — Алма-Ата: РГЖН «Дәір», МП «Ынтымак», 1992.

51. *Чокан Валиханов.* Избранные произведения. — М.: Издательство «Наука», Главная редакция восточной литературы, 1987.

52. *Русіна Олена, Сварник Іван, Войтович Леонтій, Вашук Дмитро, Блануца Андрій, Черкас Борис.* Україна: Литовська доба 1320–1569. — К.: Балтія-Друк.

53. *Качар Ігор, Качар Любов.* Львів крізь віки. — Львів: Видавництво «Центр Європи», 2004.

54. *Будзей Олег.* Вулицями Кам'янця-Подільського. — Львів: Світ, 2005.

55. *Спасько С. К.* Історія України написана у V ст. до нашої ери Геродотом. — К.: Фенікс, 2007.

56. *Райс Тамара Т.* Скифы. Строители степных пирамид. — М.: Центрополиграф, 2009.

57. *Ломанн Манфред.* Україна: новий європейський сусід. Нотатки про історію та сучасність. — К., 2003.

58. Кам'янець-Подільський. — Львів, 2007.

59. *Дружинский В. В.* Тайны Белорусской истории. — Минск: ФУАинформ, 2010.

60. *Широкоряд А. Б.* Наша великая мифология. Четыре гражданских войны с XI по XX век. — М.: АСТ, Хранитель, 2008.

61. *Петрук Володимир.* Велика Скіфія переможе. — К., 2011.

62. *Матузко Роман.* «Визвольна» світова: крах планів Москви. — К., 2012.

63. *Балушок Василь.* Українська етнічна спільнота. — Біла Церква, 2008.

64. Філософські ідеї в культурі Київської Русі. — Полтава, 2008.

65. Історія України в особах: Литовсько-польська доба. — К., 1997.

66. Путівник. Хмельницька область. — К., 2010.

67. *Іваничук Роман.* Черлене вино. — К., 1977.

68. *Дорош Микола.* Битва на Синій Воді (або таємниця річки Сني-води). — Вінниця, 2011.

69. Карпатський літопис. — Стрий: «Щедрик», 2008.

70. *Петренко П. П.* Тлумачний словник українських архаїзмів. — Маріуполь, 2004.

71. Чи є російська мова руською. — К., 2008.

72. *Кобилух Василь.* Праукраїна і санскрит. — Тернопіль, 2011.

73. *Кобилух Василь.* Українські козацькі назви у санскриті. — Львів, 2003.

74. *Кобилух Василь.* 167 синонімічних назв землі у санскриті. — Тернопіль, 2009.

75. *Кобилух Василь.* Душа Японії: айни очима українця і санскриту. — Тернопіль, 2010.

76. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. — Харків: «Дельта», 1993.
77. Античные государства северного Причерноморья. — М.: Издательство «Наука», 1984.
78. Махінчук Микола. Обереги нашої пам'яті. — Одеса: «Аспект», 1998.
79. Залізняк Леонід. Від склавинів до української нації. — К.: Видавництво «Бібліотека українця», 2004.
80. Піддубний Сергій. Найдавніші пам'ятки України. — Кіровоград: Поліграф-сервіс, 2011.
81. Брайчевський Михайло. Вибране. Том II. Хазарія і Русь. Аскольд — цар київський. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2009.
82. Білик Іван. Меч Арея. — К.: «Веселка», «Такі справи», 2003.
83. Грюнвальдська битва — битва народів. (Автори: Алфредас Бумблаускас, Ігор Марзалюк, Борис Черкас). — К.: Балтія-Друк, 2010.
84. Паїк Володимир. Корінь безсмертної України і українського народу. — Львів: «Червона калина», 1995.
85. Паїк Володимир. Україна в минулому й сьогодні (історичні й географічні карти). — Едмонтон – Торонто, 1982; Львів, 1999.
86. Шовкопляс Іван. Археологічні дослідження на Україні 1917–1957. — К., 1957.
87. Кун М. Легенди і міфи Стародавньої Греції. — К., 1967.
88. Археологія Української ССР. — К., 1971.
89. Вовк Хведір. Студії з української етнографії та антропології. — К.: «Мистецтво», 1995.
90. Федорова Е. В. Императорский Рим в лицах. — Издательство Московского университета, 1979.
91. Лозко Г. С. Велесова книга — Волховник. — Вінниця: Континент-Прим, 2007.
92. Яценко Б. І. Велесова книга. — К.: Індоевропа, 1995.
93. Шевченко Тарас. Кобзар. — К.: Державне видавництво художньої літератури, 1961.
94. Інакша історія. Спадок сивого Нестора // Газета «Персонал плюс», 14–20 листопада 2012 рік. — Київ.
95. Інакша історія. Громадянська війна на хуторі (з приводу дискусії, що не відбулася) // Газета «Персонал плюс», 28 листопада — 4 грудня 2012 рік. — Київ.
96. Ткачук Т. М. Знакові системи Трипільсько-Кукутенської спільноти (етапи VII–CI) і писемність // Енциклопедія Трипільської цивілізації. — К., 2004. — Т. 1.

97. Энциклопедический словарь Товарищества «Бр. А. и И. Гранат и Ко»: в 58 т. — М., 1891–1948.

98. Салій О. Богуслав: історія і сучасність. — К., 2010.

99. Пресняков А. Е. Лекции по русской истории. I. П. — М., 1939. — Вып. I.

100. Попов Нил. В. Н. Татищев и его время. — М., 1961.

101. Татищев В. Н. История Российская: в 7 т. — М.-Л., 1962–1968.

102. Полное собрание русских летописей. Летописный сборник именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью. — Т. 10. — СПб., 1885.

103. Егоров В. Л. Историческая география Золотой Орды в XIII–XIV вв. — М., 1985.

104. Історія міст і сіл. Черкаська область. — К., 1972.

105. Історія міст і сіл Кіровоградська область. — К., 1972.

106. Історія міст і сіл. Миколаївська область. — К., 1972.

107. Історія міст і сіл. Київська область. К., — К., 1971.

108. Історія міст і сіл. Одеська область. — К., 1969.

109. Сахаров И. П. Сказания русского народа, собранные И. Сахаровым. Т. I. — Кн. 1–4. — СПб., 1841.

110. Сахаров И. П. Сказания русского народа, собранные И. Сахаровым. Т. II. — Кн. 5–8. — СПб., 1849.

111. Добавления и прибавления ко II тому «Сказаний русского народа, собранных И. Сахаровым», Ф. Н. Буслаева (вырезки из газет и журналов).

112. Толстой М. В. Книга, глаголемая описание о российских святых, где и в каком граде, или области, или монастыре, или пустыне пожеве и чудеса сотвори всякого чина святых... — М., 1888.

113. Манухина Т. Святая благоверная княгиня Анна Кашинская. — Париж, 1954.

114. Атонович В. Б. Археологическая карта Киевской губернии. — М., 1895.

115. Фундуклей И. Обзорение могил, валов и городищ Киевской губернии. — К., 1848.

116. Клепатский П. Г. Очерки по истории Киевской земли. Литовский период. — Біла Церква, 2007.

117. Коваль Р. Медвин в огні історії. — К. 2000.

118. Доманицкий В. Н. Отчет об археологической экскурсии в Звенигородский уезд Киевской губернии. — К., 1903.

119. Каманин И. М. Результаты археологической экскурсии в Тарашанский и Чигиринский уезды летом 1901 года. — К., 1901.

120. *Щербина В.* Отчет об археологической экскурсии в Бердичевский, Васильковский и Уманский уезды летом 1901 года. — К., 1901.

121. *Бондар М. М.* Пам'ятки стародавнього минулого Канівського Придніпров'я. — К., 1959.

122. *Мальченко О.* Укріплені поселення Брацлавського, Київського і Подільського воєводств (XV – середина XVII ст.). — К., 2001.

123. *Чмих М. О.* Археологічні дослідження курганів. — К., 1989.

124. *Щербаковский Д. М.* Раскопки курганов на пограничье Херсонской и Киевской губерний. — К. 1905.

125. *Шендрик Н. І.* Довідник з археології України. Київська область. — К., 1977.

126. Археологическая летопись Южной России. Том I — 1899 г.; т. II — 1900 г.; т. III — 1901 г., — Киев.

127. Трипільська культура. Т. I. — К., 1940.

128. Записки Императорскаго Русскаго Археологическаго Общества. Т. 1–14. — СПб., 1849–1865.

129. Записки Императорскаго Русскаго Археологическаго Общества. Т. 1–12. — СПб., 1886–1901.

130. Труды первого Археологического съезда. — М., 1869.

131. Труды второго Археологического съезда. — СПб., 1871.

132. Труды третьего Археологического съезда. — К., 1874.

133. Труды 11-го Археологического съезда. — К., 1899.

134. *Берлинский М. Ф.* Історія міста Києва. — К.: Наукова думка, 1991.

135. *Валишевский К.* Иван Грозный // Репринтное воспроизведение издания 1912 года. — М.: «ИКПА», 1989.

136. *Пушкарев А. В.* XV век. Ханы и катаклизмы. — СПб., 2006/ (Интернет).

137. *Віктор Петров.* Розвідки. У 3-х томах // Упорядкування, передмова та примітки В'ячеслава Брюховецького. — К.: Темпора, 2013.

138. Українська Радянська Енциклопедія. 16 томів. — К., 1959–1964.

Зміст

Від автора	3
------------------	---

Частина перша

Праукраїна і праукраїнці	9
---------------------------------------	----------

I. «Етногенез ранніх слов'ян»	9
II. Скіфська доба українського народу	14
III. Трипільська доба українського народу	48
IV. Подільська земля	61
V. На руїнах московських міфів	71

Частина друга

Галицько-Волинська доба Русі	86
---	-----------

I. Іоанн де Плано Карпіні та Вільгельм де Рубрук	86
II. За Літописом Руським	95
III. Данило Галицький і Золота Орда	104
IV. За Літописом Руським	119
V. За Літописом Руським	131
VI. Подільська земля	144

Частина третя

Початок Русько-Литовської доби.	156
---	------------

I. Острозькі нащадки роду Данила Галицького	156
II. Перші ознаки протистояння Польщі	167

III. Київська земля.	183
IV. Русь: 1320–1360 роки	198
V. Київські князі: 1300–1360-ті роки (за професором Л. Войтовичем)	210
VI. На руїнах московських міфів	220

Частина четверта

Таємниці Синьоводської битви.	231
I. Шлях руху війська князя Ольгерда	234
II. Бране Поле (Черкес-долина) — місце битви	247
III. Нащадки Чингісхана: Хаджибей, Кутлубуга і Дмитрій	260
IV. Бране Поле і Медвін.	273
V. Секрети Московської імперії.	284

Частина п'ята

Початок XV століття. Посол англійського і французького королів Гільбер де-Ланноа	293
I. Україна-Русь в кінці XIV – на початку XV століття	293
II. Посол Гільбер де-Ланноа.	309
III. Сусіди України-Русі.	318
IV. Свідчення Гільбера де-Ланноа	328
V. Подальші свідчення Гільбера де-Ланноа	344
VI. Південні міста сучасної України-Русі	358

Література	375
----------------------	-----

Науково-популярне видання

Білінський Володимир Броніславович

Україна-Русь

Історичне дослідження

Книга перша

Споконвічна земля

Редактор **О. Веремійчик**

Коректор **Н. Тихоновська**

Комп'ютерне верстання **Ю. Попсуєнка**

*Книги Володимира Білінського можна придбати у відділі реалізації
Видавництва імені Олени Теліги або у інтернет-крамниці.*

Адреса: вул. І. Мазепи, 6

Тел.: 288-81-59

E-mail: otp@ukr.net

www.teliha-knigi.com.ua

Підписано до друку 12.08.2013 р. Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний № 1.
Гарнітура BookmanС. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 22,32.
Обл.-вид. арк. 23,26. Наклад 1000 прим.

Видавництво імені Олени Теліги
Реєстраційне свідоцтво № 21638468, видане 15.02.95 р.
01010, Київ, 10, вул. Івана Мазепи, 6.

Володимир Білінський народився 18 травня 1936 року на Поділлі. У 1959 році закінчив факультет «Мости і тунелі» Дніпропетровського інституту інженерів залізничного транспорту. За розподілом поїхав працювати до Казахстану. З 1959 до 1986 року жив і працював у Караганді, де пройшов шлях від майстра до заступника начальника Главку. Був у будівництві мостів на Казахстанській магнітці, на каналі Іртиш — Караганда, на шахтах Карагандинського вугільного басейну, на всіх автомагістралях і залізницях Центрального Казахстану. Під його керівництвом зведено мости в Караганді, Павлодарі, Кокчетаві, Темір-Тау, Джезкагані, Балхаші, Екібастузі, Шахтинську та інших містах. З 1982 року працював у системі Мінважбуду Казахстану на посадах заступника начальника Главку та начальника Главку. Був членом Колегії Держбуду Казахстану. У 1999 році повернувся в Україну. Проживає в Києві.

Видав книги: «Страна Моксель» (2002), «Открытие Великороссии» (2004), «Страна Моксель, или открытие Великороссии» (2006), «Країна Моксель, або Московія», книги I—III (2008—2010), «Москва Ординська», книги I—II (2011—2012).

Друкувався в газетах: «Літературна Україна», «Українське слово», «Столиця», «Нація і держава».

У 2011 році Державний комітет телебачення і радіомовлення України нагородив автора книги «Країна Моксель, або Московія» Володимира Білінського премією імені Івана Франка у номінації «За кращу наукову роботу в інформаційній сфері».

ISBN 978-966-355-109-8

9 789663 551098